

Navigering mellom ambivalent anerkjennelse, betydningsfulle relasjoner og hverdagsforpliktelser

En studie av unge, enslige flyktningers psykososiale
helse og deltakelse fra et erfaringsnært og kritisk
perspektiv

av

Kristina Johansen

Avhandling for graden
PHILOSOPHIAE DOCTOR
(PhD)

Samfunnsvitenskapelig fakultet

Institutt for sosialfag

2023

Universitetet i Stavanger
Postboks 8002, Ullandhaug
N-4068 Stavanger
NORWAY
www.uis.no

©2023 Kristina Johansen

ISBN: 978-82-8439-189-2

ISSN: 1890-1387

Doktorgradsavhandling nr 721

Forord

Å få mulighet til å skrive en doktorgrad og fordype seg over lengre tid i en tematikk man er interessert i er et stort privilegium. Prosessen har til tider vært ensom og krevende, og det er ikke alltid jeg har visst hva jeg holdt på med eller om jeg ville klare å fullføre. Samtidig har det vært en prosess full av mennesker som har støttet og oppmuntret meg og bidratt til læring og utvikling.

Jeg føler stor takknemlighet overfor ungdommene som deltok i forskningsprosjektet og som delte av sin tid, erfaringer, refleksjoner, drømmer, humor og kloke ord med meg. Denne avhandlingen hadde ikke eksistert uten dere. ! مننه / تشكر / mahadsanid / ᄃᄃᄃᄃᄃᄃ / spas / galatoomaa!

Takk til det kommunale senteret hvor forskningsprosessen fant sted, for at dere viste meg tillit og tilrettela for prosessen på alle mulige måter.

Takk til psykologistudentene Rannveig Strømsvåg og Hilde Medalen for entusiasme og gode refleksjoner i workshopene.

Takk til Hege Kristin Iversen for at den støtten du har gitt meg, både underveis i forskningsprosessen og gjennom tilbakemeldinger på artikkelutkast.

Takk til Institutt for sosialfag, ved nåværende og tidligere instituttledere, for å ha gitt meg muligheten til å ta en doktorgrad og utvikle meg faglig innen både forskning og undervisning. Takk til Programområdet for Barn og unge under barnevernets omsorg og til Stipendiatorget for gode faglige diskusjoner og innspill, og ellers til kollegaer for godt samarbeid.

En stor takk til veilederne mine, Ingunn Studsrød og Wenche Hovland, som har oppmuntret, støttet og utfordret meg faglig. Spesielt vil jeg takke min hovedveileder, Ingunn, for at du har vært en stødig klippe gjennom en lang og kronglete prosess. Du har inspirert meg med din entusiasme og arbeidskapasitet og gitt meg fruktbare innspill og tilbakemeldinger som har vært avgjørende for avhandlingen og for min utvikling som akademiker. Takk også for at du som medforfatter både har veiledet meg i kunsten å skrive akademisk og gitt meg rom til å finne min egen vei.

Tusen takk til mine venner og medstipendiater på instituttet, som jeg har delt faglig refleksjon og småprat, oppturer og nedturer, bekymringer og gleder med. Spesielt vil jeg takke Ayan, Gurli, Ida B. J., Mira, Ida H. M., Memory og Maria for fruktbare innspill på arbeidet mitt, oppmuntring når jeg har stått fast, og for sosialt fellesskap. Uten dere hadde jeg aldri kommet meg gjennom prosessen!

Takk til Ingunn T. Ellingsen for faglig inspirasjon og positivitet.

Takk til Sissel Seim, Nora Sveaass, Camilla Scharffscher Engeset og Baqir Moamen for at dere takket ja til å sitte i en referansegruppe for prosjektet, delte erfaringer og innsikt om metodiske og forskningsetiske problemstillinger med meg i en tidlig fase av prosessen. Tak til Sissel og Nora for faglige samtaler og tilbakemelding på artikler, og takk til Camilla, for at du bidro til to workshoper og inspirerte ungdommene til å reflektere over sine rettigheter.

Takk til Anas Salameh for at du deltok i en kreativ workshop med ungdommene og inspirerte dem med kunsten din. ! شكرا كثير

Tusen takk til Synnøve Bendixsen, som er medforfatter på en av artiklene i avhandlingen. Samarbeidet med deg kom i stand på et tidspunkt hvor jeg var usikker på veien videre, og hjalp meg til å finne retningen igjen. Din innsikt og evne til spisse argumentene i artikkelen har vært avgjørende.

Takk til Hildegunn Fandrem, opponent på 90-prosentseminaret mitt, for din positive tilnærming og dine fruktbare innspill, som jeg har hatt nytte av i arbeidet med avhandlingen.

Takk til den tverrfaglige og tverrprofesjonelle forskerskolen for praksisnær forskning, PROFRES, ved Birgitta Haga Gripsrud og Camilla Melhuus Line, for å tilby en møteplass med både forskere og stipendiater innenfor ulike profesjoner. Jeg har hatt stort faglig og sosialt utbytte av samlinger, skriveretreat på Lesvos og sommerskole i Roskilde.

Takk til Sverre Varvin for at du tok deg tid til en faglig samtale om forskningsetikk og flyktninghelse i begynnelsen av prosessen. Det bidro til å trygge meg og gi meg tro på prosjektets verdi. Takk også for nyttig tilbakemelding på et tidlig utkast av en av artiklene.

I would like to extend my gratitude to the Centre of Resilience for Social justice, at the University of Brighton, for allowing me to have a research stay with you. Thank you, Suna Eryigit-Madzwamuse, Angie Hart and Buket Kara, for your warm reception and inclusion, for feedback on my research and the opportunity to present at Brighton Resilience Forum. Your work is a great inspiration to me.

I would also like express my gratitude to the Sussex Centre for Migration Research at the University of Sussex, by Paul Statham, for the opportunity to have a research stay and take part in lectures at the centre. I would particularly like to thank Charles Watters for inviting me to your lectures and for giving feedback on an early draft of one of my articles.

Takk til anonyme fagfeller og tidsskriftredaktører for faglige tilbakemeldinger som har vært viktige for utviklingen av artiklene i avhandlingen.

Takk til vennene mine, som jeg verdsetter høyt og alltid gleder meg over å møte for gode samtaler og latter, kulturopplevelser og påminnelser om at det fins et liv utenfor UiS. Jeg håper å få mer tid til dere når denne prosessen er over.

Til slutt vil jeg uttrykke min dype takknemlighet og kjærighet til familien min. Mamma og pappa, dere har alltid trodd på meg, oppmuntret meg og støttet meg på alle tenkelige måter. I denne fasen har dere spesielt spilt en avgjørende rolle gjennom å passe på Elias og gi ham gode opplevelser mens jeg har jobbet i helger og fridager. Samtidig fortsetter dere å gi meg all mulig støtte, omsorg og praktisk hjelp. Tor Elias, dine lure smil og skøyestreker, dine klemmer og kyss, sanger og fortellinger, din åpne omfavnelse av hver ny dag og din nysgjerrige utforskning av verden er noe av det mest verdifulle i livet mitt. Alex, you have been an unvaluable support to me during this process. Your Asian style cooking, British sense of humor and cuddles have kept me alive and well. Knowing that you and Tor Elias are in my life is what keeps me going.

Sammendrag

Psykiske helseproblemer, sårbarhet og risikofaktorer er sentrale stikkord i forskning knyttet til barn og unge med fluktbakgrunn. Det vi vet mindre om, er disse ungdommenes egne perspektiver på hva som har betydning for deres psykososiale helse, hva de opplever som utfordringer, hva som hjelper og hva de selv gjør for å ha det bedre. Blant annet er det behov for mer forskning som løfter fram hva unge, enslige flyktninger selv mener kan lindre psykososiale problemer, forskning som synliggjør deres styrker, mestring og resiliens og forskning som utforsker hvordan de opplever og håndterer sosiopolitiske forhold som asylpolitikk og innvandringskritiske diskurser.

Avhandlingens overordnede mål er å frambringe ny kunnskap om unge, enslige flyktnings psykososiale helse og deltakelse fra et erfaringsnært og kritisk perspektiv. De overordnede forskningsspørsmålene i avhandlingen er: Hvilke relasjonelle og sosiopolitiske forhold opplever unge, enslige flyktninger som betydningsfulle for sin psykososiale helse, og hvilke forhold opplever de som utfordrende? Hvordan håndterer de sin livssituasjon og ulike utfordrende forhold? Hvordan opplever unge, enslige, flyktninger å delta i deltakerbasert forskning? Jeg vil altså rette oppmerksomhet mot samspillet mellom ungdommene og deres omgivelser. For å belyse dette, har jeg valgt å benytte en psykososial tilnærming som et overordnet teoretisk rammeverk, noe som knyttes til begrepene resiliens og anerkjennelse.

Studien har et kvalitativt forskningsdesign, med en kombinasjon av deltakende observasjon, dybdeintervjuer og workshops inspirert av deltakerbasert metodikk. Forskningsprosjektet skriver seg inn i en kvalitativ forskningstradisjon som vektlegger hva forskningsdeltakere selv betrakter som viktig for å ha det bra. Samtidig bygger det på et kritisk perspektiv. Det innebærer at jeg retter oppmerksomhet mot betydningen av sosiopolitiske forhold for unge, enslige flyktnings psykososiale helse og utforsker muligheter for endring. Fjorten unge enslige flyktninger mellom 15 og 20 år deltok i forskningsprosessen. De hadde flyktet fra Afghanistan, Eritrea, Somalia, Syria og Etiopia og hadde fått opphold i Norge.

Avhandlingen består av tre forskningsartikler. Basert på unge, enslige flyktningers beskrivelser og refleksjoner, studeres den *psykososiale helsen* deres i artikkel 1 og 2, og *deltakelsen i forskning* i artikkel 3.

Analysene i artikkel 1 viser at unge, enslige flyktninger opplever det vi betegner som en ambivalent anerkjennelse i møte med det norske samfunnet. Deltakerne beskrev sosialarbeidere og andre hjelpere som tilbød følelsesmessig støtte og omsorg, men beskrev også relasjoner til sosialarbeidere preget av manglende tillit, interesse, omsorg og forståelse for deres tidligere erfaringer og nåværende behov. Alle ungdommene hadde fått oppholdstillatelse, noe som ga dem rett til ulike velferdstjenester i Norge. Dette ble assosiert med takknemlighet, glede, trygghet, aksept og rettferdighet. Imidlertid uttrykte deltakerne smerte, bekymring og usikkerhet knyttet til økende restriksjoner på familiegjenforening og deportasjon av venner med avslag på asylsøknaden. Dessuten hadde ungdommene fanget opp innvandringskritiske diskurser og ga uttrykk for at de ikke alltid opplevde å bli forstått av nordmenn. Samlet sett hadde dette en innvirkning på deres psykososiale helse og kan bli forstått som en form for ambivalent anerkjennelse. Deltakerne håndterte situasjonen gjennom aktiv involvering i relasjoner, hverdagsmestring, meningsskaping, kritisk refleksjon og sosialt engasjement. Dette betyr at de både forsøkte å tilpasse seg samfunnet og uttrykte subtile former for samfunnskritikk.

Analysene i artikkel 2 viser at unge, enslige flyktninger involverer seg aktivt i relasjoner og at dette har betydning for deres resiliens, altså for deres evne til å klare seg bra på tross av motgang og potensielt traumatiserende erfaringer. Deltakerne beskrev ulike typer relasjoner som var viktige for å ha det godt: I tillegg til deres aktive søken etter hjelp, fremhevet forskningsdeltakerne det å motta støtte fra og gi støtte til jevnaldrende og familie, så vel som det å engasjere seg i gode gjerninger og solidaritet overfor fremmede. Betydningen av gjensidighet og av å bety noe for andre var et sentralt funn. Samtidig påpekte deltakere at de noen ganger hadde nok med seg selv. Studien konkluderer med at en balansert forståelse av ungdommenes sårbarhet, psykososiale behov og resiliens er nødvendig.

Analysene i artikkel 3 viste at forskningsdeltakerne opplevde at flere forhold gjorde det verdifullt å delta i forskningsprosessen, samtidig som de også pekte på flere utfordringer. På den ene sida, opplevde deltakerne utfordringer

knyttet til kommunikasjon og sensitive temaer, deltakelse i beslutningsprosesser, forpliktelser knyttet til blant annet skolegang og jobb, samt en opplevelse av maktesløshet overfor asylpolitikk og politiske prosesser, noe som så ut til å vanskeliggjøre deltakelse og aksjon i forskningsprosessen. På den andre sida trakk de fram verdien av sosiale, morsomme opplevelser og verdien av å bli hørt, utveksle erfaringer og lære noe nytt og beskrev hvordan deltakelse i prosessen hadde bidratt til at de oppdaget nye muligheter for samfunnsdeltakelse.

Tittelen på avhandlingen peker på noen sentrale elementer i ungdommenes liv: De forholder seg til en ambivalent anerkjennelse i møte med samfunnet og navigerer i retning av relasjoner som framstår som betydningsfulle, samtidig som hverdagsforpliktelser knyttet til skole, jobb og religiøst liv også er viktige for mange.

Det sentrale empiriske bidraget til avhandlingen er å frambringe ny kunnskap om unge, enslige flyktninger i Norge fra et nedenfra-perspektiv. Mer spesifikt, gir avhandlingen innblikk i relasjonelle og sosiopolitiske forhold som unge, enslige flyktninger opplever som betydningsfulle og utfordrende for sin psykososiale helse, samt i ungdommenes håndtering av sin livssituasjon. Dessuten bidrar avhandlingen til utviklingen av det teoretiske begrepet «ambivalent anerkjennelse» i en migrasjonskontekst. Det er viktig, fordi sosialt arbeid trenger mer kunnskap om forhold som bidrar til psykososial uhelse. Det kan bidra til at sosialarbeidere og myndigheter adresserer utfordringer fra et mer helhetlig perspektiv og ikke bare presenterer løsninger på individnivå, men også på samfunnsnivå. Videre skriver avhandlingen seg inn i en forskningstradisjon som nyanserer det dominerende bildet av unge, enslige flyktninger, og som løfter fram deres resiliens. Det er nødvendig å rette oppmerksomhet mot ungdommenes egen håndtering og innsats for å fremme god psykososial helse. Til slutt bidrar avhandlingen til forskning på deltakerbaserte tilnærminger gjennom å produsere ny kunnskap om hvordan unge, enslige flyktninger selv opplever å delta i denne typen tilnærminger. Det er viktig, fordi både forskere og praktikere kan dra nytte av kunnskapen for å forbedre utformingen og gjennomføringen av fremtidige prosjekter, både innen forskning og praksisfeltet.

Abstract

Navigating between ambivalent recognition, significant relationships, and everyday commitments: A study of young, unaccompanied refugees' psychosocial health and participation from an experience-near and critical perspective

Mental health problems, vulnerability and risk factors are central keywords in research relating to children and young people with a refugee background. However, we know less about these young people's own perspectives on what matters for their psychosocial health, what they experience as challenging and helpful, and what they do themselves to feel better. There is a need for more research that sheds light on what young, unaccompanied refugees believe can alleviate psychosocial problems, research that reveals their strengths, coping mechanisms and resilience, and research that explores how they experience and deal with socio-political conditions such as asylum policies and anti-immigration discourses.

The overall aim of the dissertation is to generate new knowledge about the psychosocial health and participation of young, unaccompanied refugees from an experience-near and critical perspective. The overarching research questions in the dissertation are: What relational and sociopolitical conditions do young, unaccompanied refugees perceive as significant for their psychosocial health, and what conditions do they experience as challenging? How do they manage their life situation and various challenging conditions? How do young, unaccompanied refugees experience participating in participatory research? Thus, I will focus on the interaction between the young people and their environment. To illuminate this, I have chosen to use a psychosocial approach as an overall theoretical framework, which I link to the concepts of resilience and recognition.

The study has a qualitative research design, with a combination of participant observation, in-depth interviews and workshops inspired by participatory methodology. The research project contributes to a qualitative research field that emphasises what research participants themselves consider significant for their health and wellbeing. At the same time, the project builds

on a critical perspective. This means that I stress the importance of socio-political conditions for young unaccompanied refugees' psychosocial health and explore opportunities for change. Fourteen young single refugees between the ages of 15 and 20 participated in the research process. They had fled from Afghanistan, Eritrea, Somalia, Syria, and Ethiopia and had been granted residence in Norway.

The dissertation consists of three research articles. Based on young unaccompanied refugees' descriptions and reflections, their psychosocial health is studied in articles 1 and 2, and their research participation is addressed in article 3.

The analysis in article 1 shows that young, unaccompanied refugees experience what we refer to as an ambivalent recognition in their encounters with Norwegian society. Participants described social workers and other helpers who offered emotional support and loving care. Yet, they also described relationships to social workers marked by a lack of trust, interest, loving care and understanding of their past experiences and current needs. All the young people had had been granted residence permits, which gave them the right to welfare services in Norway. This was associated with gratitude, joy, security, acceptance, and justice. However, participants expressed pain, concern and uncertainty linked to increasing legal restrictions on family reunification and the deportation of friends whose asylum application had been rejected. Moreover, the young people had picked up anti-immigration discourses and expressed that they did not always feel understood by Norwegians. Together, this had an impact on their psychosocial health, and can be understood as an ambivalent recognition. The participants managed the situation through active involvement in relationships, everyday coping, sensemaking, critical reflection and social engagement. This means that they both tried to adapt to society and expressed subtle forms of social criticism.

The analysis in article 2 shows that young unaccompanied refugees are actively involved in relationships and that this involvement is important for their resilience, that is, for their ability to do well when faced with adversity and potentially traumatising experiences. Participants described different types of relationships that were important to their well-being: In addition to their active search for help, research participants highlighted receiving support from

and giving support to peers and family, as well as engaging in small acts of kindness and solidarity towards strangers. The importance of reciprocity and of contributing to others was a key finding. At the same time, participants pointed out that they sometimes needed to focus on taking care of themselves. The study concludes that a balanced understanding of young people's vulnerability, psychosocial needs and resilience is necessary.

The analysis in article 3 shows that research participants experienced several factors made it valuable to participate in the research process, while they also pointed to several challenges. On the one hand, participants experienced challenges related to communication and sensitive topics, participation in decision-making processes, as well as an experience of powerlessness in relation to asylum policies and political processes, which seemed to make participation and action in the research process difficult. On the other, they highlighted the value of social and enjoyable experiences and the value of being listened to, sharing experiences, and learning from each other, and described how participation in the process had contributed to their discovery of new opportunities for social participation.

The title of the dissertation highlights key aspects of the young people's lives: They grapple with ambivalent recognition in their encounters with society, and navigate towards relationships that appear to be significant, while balancing their everyday obligations related to school, work, and religious life, which are also important to many of them.

The central empirical contribution of this dissertation is to generate new knowledge about young unaccompanied refugees in Norway from a bottom-up perspective. More specifically, the dissertation provides insight into relational and socio-political conditions that young unaccompanied refugees experience as significant and challenging for their psychosocial health, as well as into the young people's ways of managing their life situation. In addition, the dissertation contributes to the development of the theoretical concept of "ambivalent recognition" in a migration context. This is important because social work needs more knowledge on conditions that contribute to psychosocial difficulties. New knowledge can help social workers and authorities address challenges from a more holistic perspective, not only presenting solutions at an individual level but also at a societal level. At the

same time, the dissertation contributes to a research field that nuances predominant images of young, unaccompanied refugees and highlights resilience. It is necessary to direct attention to the young people's own ways of managing and their efforts to promote good psychosocial health. Finally, the dissertation contributes to the research on participatory approaches by producing new knowledge about how young, unaccompanied refugees themselves experience participating in these kinds of approaches. This is important because both researchers and practitioners can benefit from this knowledge to improve the design and implementation of future projects.

Innhold

Forord	iii
Sammendrag	vi
Abstract.....	ix
1 Innledning.....	1
1.1 Kort om artiklene i avhandlingen	6
1.2 Begrensninger	7
1.3 Begrepsavklaringer	8
1.4 Struktur på avhandlingen	11
2 Bakgrunn.....	13
2.1 Historisk bakgrunn.....	13
2.2 Tidligere forskning	16
2.2.1 Forskning på psykososiale vansker.....	16
2.2.2 Forskning på psykososial helse, mestring og relasjonell resiliens 18	
2.2.3 Koblinger mellom psykososial helse og sosiopolitiske forhold 21	
2.2.4 Forskning på deltakelse i deltakerbasert forskning.....	24
2.2.5 Avrunding	27
3 Teoretisk rammeverk	29
3.1 Psykososiale tilnærminger	29
3.2 Resiliens.....	31
3.2.1 Samspill mellom individ, relasjoner og kontekster.....	32
3.3 Anerkjennelse	34
3.4 Deltakelse.....	36
4 Metodologi.....	39
4.1 Vitenskapsteoretisk forankring	40

4.1.1	Fortolkende samfunnsvitenskap.....	40
4.1.2	Kritisk teori.....	42
4.2	Tilgang til felt, utvalg og rekruttering.....	44
4.3	Gjennomføring av dataproduksjonen.....	47
4.3.1	Deltakende observasjon.....	47
4.3.2	Semistrukturerte forskningsintervjuer.....	49
4.3.3	Workshops inspirert av deltakerbasert forskning.....	51
4.4	Forskningsetikk.....	57
4.4.1	Beskyttelse.....	58
4.4.2	Selvbestemmelse/autonomi.....	61
4.5	Analyseprosess.....	62
4.6	Validitet.....	70
5	Oppsummering av funn.....	79
5.1	Ambivalent recognition: Young unaccompanied refugees' encounters with Norwegian society.....	79
5.2	“Help goes around in a circle”: young unaccompanied refugees' engagement in interpersonal relationships and its significance for resilience. 81	
5.3	Gøy og lærerikt, men også vanskelig: Unge, enslige flyktningers perspektiver på deltakerbasert forskning.....	84
6	Diskusjon.....	87
6.1	Betydningen av sosialarbeidere og forskningsrelasjoner.....	87
6.1.1	Sosial støtte og emosjonell anerkjennelse.....	88
6.1.2	Betydningen av å bli hørt, men også å kunne tie.....	90
6.2	Betydningen av helsefremmende velferd og utfordrende sosiopolitiske forhold.....	92
6.2.1	Helsefremmende velferd, restriktiv asylpolitikk og innvandringskritiske diskurser.....	92
6.2.2	Krig og tvungen migrasjon.....	97

6.3	Unge, enslige flyktningers håndtering og deltakelse	99
6.3.1	Aktiv involvering i relasjoner	100
6.3.2	Navigering mellom muligheter og begrensninger	102
6.3.3	Deltakelse i forskningsprosessen	105
6.4	Konkluderende ord	108
6.5	Studiens implikasjoner	111
6.5.1	Implikasjoner for praksis	112
6.5.2	Implikasjoner for videre forskning	114
7	Referanser	117
	Artikler	139
	Vedlegg	187

Tabell oversikt

TABELL 1	OVERSIKT OVER FORSKNINGSARTIKLER	7
TABELL 2	DELTAKERNES BIDRAG TIL ARTIKLENE	47
TABELL 3	TYPEN DATAMATERIALE SOM BIDRO TIL DE TRE ARTIKLENS TEMA	68

1 Innledning

I begynnelsen av intervjuet med Aram¹, en 18-åring som hadde flyktet alene til Norge som mindreårig, spurte jeg hva som var betydningsfylt i livet hans, og fikk følgende svar:

- Det er to ting: For det første er det min helse, og for det andre er det min familie.
- *Når det gjelder din helse, har du vært syk?* spurte jeg.
- Nei, men noen ganger er det mye bråk eller kaos i hodet mitt.

Utsagnet «bråk eller kaos i hodet» kan forstås som grubling og bekymring. Aram fortalte at han tenkte mye på familien og på situasjonen i det krigsrammede hjemlandet, noe som gjorde det vanskelig å sove. Forholdet til foreldrene og søsknene hadde vært nært, men nå kunne det gå en hel måned mellom hver gang de snakket sammen. Mangelen på kontakt var «dårlig for helsen hans og hodet hans», forklarte han. Når jeg spurte om han hadde søkt om familiegjenforening, svarte han kort:

- Nei, jeg er atten år. Jeg kan ikke ...

Utdraget fra datamaterialet berører tre sentrale tema i avhandlingen: For det første, hvordan psykososiale vansker oppleves. For det andre, betydningen av mellommenneskelige relasjoner, inkludert transnasjonale relasjoner, for unge, enslige flyktningers psykososiale helse. For det tredje, betydningen av sosiopolitiske forhold, i dette tilfellet familiegjenforeningspolitikk. Etter at enslige mindreårige fyller 18 år, har de ikke rett til familiegjenforening i Norge. De som får opphold på humanitært grunnlag, har heller ikke rett til dette *før* de blir myndige (Lidén, 2019). Imidlertid spiller familien ofte en stor rolle i ungdommers liv, også etter attenårsdagen, og det kan være vondt å være adskilt fra foreldre og søsken, spesielt når man vet de kan være i fare.

Ved utgangen av 2022 var 108 millioner mennesker på flukt i verden som følge av forfølgelse, konflikt, vold, menneskerettighetsbrudd og andre

¹ Alle navn er pseudonymer

«hendelser som alvorlig forstyrrer den offentlige orden», ifølge en rapport fra FNs høykommissær for flyktninger (2023, s. 2). Av disse var 40 prosent barn. Den globale statistikken over enslige mindreårige er mangelfull, men 51.000 nye asylsøknader ble registrert samme år, i tråd med samme rapport. Til Norge kom 40.750 asylsøkere i fjor, deriblant 1236 enslige mindreårige (Utlendingsdirektoratet, 2023a, 2023b). Det viser at avhandlingens tematikk fortsetter å være aktuell, både globalt og i Norge.

Psykiske helseproblemer, sårbarhet og risikofaktorer er sentrale nøkkelord i tidligere forskning om barn og unge med fluktbakgrunn (El Baba & Colucci, 2018; Hodes, 2019; Kien et al., 2019; Svendsen et al., 2018). Det vi vet mindre om, er disse ungdommenes perspektiver på hva som har betydning for deres psykososiale helse, hva de opplever som utfordringer, hva som hjelper og hva de selv gjør for å ha det bedre. Det er behov for mer forskning som løfter fram stemmene og erfaringene deres (Svendsen et al., 2018), som utforsker hva de selv mener kan lindre psykososiale problemer (Jarlby et al., 2018), og som synliggjør deres styrker, mestring og resiliens (Svendsen et al., 2018). Videre er det behov forskning som belyser betydningen av sosiopolitiske forhold. Tidligere forskning har pekt på en ambivalent politikk og praksis rettet mot barn og unge på flukt, men vi vet lite om hvordan de selv opplever og håndterer dette (Lems et al., 2020). Det savnes også forskning på hvordan de opplever og responderer på (manglende) anerkjennelse (Kauhanen & Kaukko, 2020; Korkiamäki & Gilligan, 2020).

Avhandlingen bygger på en forståelse av at unge, enslige flyktninger er overlevende («survivors»), ikke bare passive ofre, og av at sårbarhet og resiliens ofte eksisterer side ved side (Kohli & Mather, 2003; Raghallaigh & Gilligan, 2010; Watters, 2014). Samtidig som det er viktig å ta i betraktning potensielt traumatiserende hendelser og deres effekter, er jeg interessert i mulighetene barn og unge med fluktbakgrunn har til å redusere negative effekter ved hjelp av personlige og kollektive strategier, som påpekt av Watters (2014).

De overordnede problemstillingene i avhandlingen er:

- Hvilke relasjonelle og sosiopolitiske forhold opplever unge, enslige flyktninger som betydningsfulle for sin psykososiale helse og hvilke forhold opplever de som utfordrende?

- Hvordan håndterer de sin livssituasjon og ulike utfordrende forhold?
- Hvordan opplever unge, enslige, flyktninger å delta i deltakerbasert forskning?

Relasjonelle forhold viser i denne avhandlingen først og fremst til unge, enslige flyktnings relasjoner til sosialarbeidere, venner, familie, og til forskningsrelasjoner. Sosiopolitiske forhold viser blant annet til norsk asylpolitikk, innvandringskritiske diskurser og velferdstjenester, samt til krig og tvungen migrasjon. Jeg vil studere hvilken betydning disse forholdene har for unge, enslige flyktninger, og hvilke utfordringer eller psykososiale vansker de opplever i møte med dem. Videre vil jeg undersøke hvordan de håndterer sin livssituasjon, inkludert ulike utfordrende forhold. Det innebærer å se nærmere på hvordan de aktivt involverer seg i relasjoner og bestreber seg på å håndtere forhold som begrenser deres psykososiale helse. I tillegg vil jeg studere hvordan de opplever å delta i forskningsprosessen, altså hva de opplever som verdifullt og hva de opplever som utfordrende for deltakelse og aksjon. Det sistnevnte viser til handling og endring (Kim, 2019; Shamrova & Cummings, 2017).

Jeg vil med andre ord rette oppmerksomhet mot samspillet mellom ungdommene og deres omgivelser. For å belyse dette, vil jeg benytte en psykososial tilnærming som et overordnet teoretisk rammeverk, noe jeg vil knytte til teorier om resiliens (Hart et al., 2016; Hauser et al., 2006; Jordan, 2004; Ungar, 2012) og anerkjennelse (Haldemann, 2008; Honneth, 1995; Warming, 2015). Innen psykososiale tilnærminger vektlegger man at «det sosiale og det psykiske inngår i en kontinuerlig prosess av gjensidig påvirkning» (Skærbæk & Nissen, 2014, s. 12). Erfarende, relasjonelle menneskelige subjekter står i sentrum, samtidig som man, spesielt innen nyere psykososiale tilnærminger, tar i betraktning sosiale strukturer og maktforhold (Frost, 2019).

Innen sosialt arbeid har det alltid eksistert en bevissthet om at det er en sammenheng mellom mennesker og deres omgivelser eller kontekster (Cornell, 2006). Levin (2021) beskriver personen i situasjonen som sosialt arbeids analyseenhet, og betrakter samfunnsmessige forhold som en del av situasjonen. Imidlertid peker flere forskere på en tendens til at sosiale problemer individualiseres innen fagfeltet: både problemforståelsen og løsningene kobles mer til enkeltindividet enn til samfunnsmessige forhold (Brodtkorp & Rugkåsa,

2015; Martinez & Fleck-Henderson, 2014). Det har også vært uklarerhet rundt hva «situasjon», «omgivelser» og «kontekster» egentlig betyr (Cornell, 2006). Det kan vise til familie og venner, til lokale forhold som skole, arbeidsplass og nærmiljø, men også til sosiopolitiske forhold på nasjonalt og globalt nivå. I tillegg har det vært krevende å inkorporere samspillet mellom person og situasjon i sosialt arbeids praksisteorier (Cornell, 2006). Ofte har man enten vektlagt intrapsykiske forhold eller samfunnsmessige forhold. Frost (2019) argumenterer derfor for at nyere psykososiale tilnærminger har noe å tilføre sosialt arbeid gjennom å tilby en «rik» versjon av individet i kontekst.

Avhandlingens overordnede mål er å frambringe ny kunnskap om unge, enslige flyktnings psykososiale helse og deltakelse i forskning fra et erfaringsnært og kritisk perspektiv. Forskningsprosjektet henter inspirasjon fra etnografiske studier av flyktnings opplevelser av sykdom og helse, hvor deres egne fortolkninger og responser står sentralt (Eastmond, 2000), og fra en kvalitativ tradisjon innen resiliensforskningen som vektlegger hva mennesker selv beskriver som viktig for å ha det bra (Van Breda, 2018). Som Ungar (2012) påpeker, bør resiliens forstås kontekstuell, og ta i betraktning hva mennesker og grupper selv opplever som helsefremmende. Jeg vil altså tilstrebe å utvikle en erfaringsnær, fylldig beskrivelse av forskningsdeltakernes levde erfaringer (Blaikie, 2010; Geertz, 1984, 1973/2000; Ungar, 2003). Dette kan knyttes til fortolkende samfunnsvitenskap (Gorton, 2010; Jenssen, 2021).

Dessuten bygger forskningsprosjektet på et kritisk perspektiv. Det innebærer at jeg vil rette oppmerksomhet mot betydningen av sosiopolitiske forhold for unge, enslige flyktnings psykososiale helse og utforske muligheter for endring. Som Jenssen (2021) påpeker, står kritisk teori sentralt i sosialt arbeid, blant annet på grunn av et felles mål om å fremme sosial rettferdighet. Dessuten har sosialfaglig forskning ofte en ambisjon om å være relevant for praksisfeltet og å bidra til å endre praksis (McLaughlin, 2009).

Derfor er ambisjonen, for det første, å løfte fram unge, enslige flyktnings beskrivelser og refleksjoner rundt deres psykososiale helse fra et erfaringsnært perspektiv. Det innebærer å undersøke hva de opplever som betydningsfullt og utfordrende for å kunne ha det bra, og hva de selv gjør for å fremme sin psykososiale helse. Ungdommenes perspektiver og erfaringer er avgjørende for å kunne tilby og videreutvikle sosiale tjenester som dekker deres

behov (Helse- og omsorgsdepartementet, 2014). Innen sosialt arbeid trengs det fortsatt mer kunnskap om ulike forhold som bidrar til psykososial uhelse, deriblant sosiopolitiske forhold. Ny kunnskap kan bidra til at sosialarbeidere og myndigheter adresserer utfordringer fra et mer helhetlig perspektiv og ikke bare presenterer løsninger på individnivå, men også på samfunnsnivå. Samtidig er det nødvendig å rette oppmerksomhet mot ungdommenes egen innsats for å fremme god psykososial helse, og iverksette tiltak som er i tråd med deres behov, muligheter og helsefremmende strategier.

For det andre, er ambisjonen å involvere unge, enslige flyktninger i en forskningsprosess inspirert av deltakerbasert forskning med barn og unge (Fjordside et al., 2016; O’Kane, 2008) og kritisk-utopisk aksjonsforskning (Bladt, 2012; Husted & Tofteng, 2012). Det innebærer å utforske utfordringer, drømmer og muligheter for å gjøre noe med en av utfordringene som blir identifisert i prosessen. Videre innebærer det å studere hvordan deltakelse i denne typen forskningsprosjekt oppleves av unge, enslige flyktninger. Selv om det er en økende interesse for brukerperspektiver og brukervedvirkning innen sosialt arbeid og sosialfaglig forskning (Ellingsen et al., 2015; McLaughlin, 2010), vet vi fortsatt lite om hvordan deltakerbaserte forskningsprosjekt oppleves av barn og unge med fluktbakgrunn (Kaukko, 2016). De studiene som eksisterer (se for eksempel Due et al., 2014; Franks, 2011; Kaukko, 2016; Rogers et al., 2018; Smith et al., 2022; White & Bushin, 2011) har først og fremst fokus på forskeres refleksjoner, heller enn å løfte fram deltakernes egne perspektiver. Denne avhandlingen vil derfor bidra til å produsere ny kunnskap om hvordan unge, enslige flyktninger selv opplever å delta i deltakerbasert forskning. Det er viktig, fordi denne kunnskapen kan bidra til å fremme en mer nyansert forståelse av utfordringer og behov hos unge, enslige flyktninger og bidra til å forbedre utformingen og gjennomføringen av fremtidige prosjekter, slik at ungdommenes stemmer virkelig blir hørt og respektert. Ved å få innblikk i deres bekymringer, erfaringer og perspektiver, kan forskere, politikere og praktikere ta informerte beslutninger og utvikle mer målrettede tiltak for medvirkning som tar hensyn til deres unike behov.

1.1 Kort om artiklene i avhandlingen

Avhandlingen vil adressere de tidligere nevnte problemstillingene i tre delstudier, som presenteres i avhandlingens tre forskningsartikler. I artikkel 1 og 2 vil jeg utforske ungdommenes *psykososiale helse*, mens jeg i artikkel 3 vil rette fokus mot ungdommenes *deltakelse i forskning*. De tre artiklene tar opp følgende underordnede forskningsspørsmål:

Artikkel 1:

- a) Hvilken rolle spiller sosialarbeidere og sosiale omgivelser for unge, enslige flyktnings psykososiale «well-being» (eller psykososiale helse)?
- b) Hvordan blir ungdommene berørt av, og bestreber seg på å håndtere, forhold som begrenser deres «well-being» (eller psykososiale helse)?².

Artikkel 2:

- a) Hvordan involverer unge enslige flyktnings seg aktivt i mellommenneskelige relasjoner?
- b) Hva slags betydning har disse relasjonene for å klare seg bra etter motgang?³

Artikkel 3:

Problemstilling: Hvordan opplevde de unge, enslige flyktingene som deltok i forskningsprosessen å delta?

Forskningsspørsmål: a) Hva var verdifullt ved å delta i forskningsprosessen?

b) Hva bidro til å skape utfordringer for deltakelse i forskningsprosessen?

c) Og hva bidro til å skape utfordringer for aksjonen i forskningsprosessen?

² Forskningsprørsmål på engelsk: a) What role do social workers and social surroundings play in young unaccompanied refugees' psychosocial well-being, b) and how are these young people subject to and strive to manage issues impeding their well-being?

³ Forskningsprørsmål på engelsk: a) How do young unaccompanied refugees actively engage in inter-personal relationships? 2) What is the significance of these relationships in doing well following adversity?

Innledning

Tabell 1 Oversikt over forskningsartikler

	<i>Artikkel 1</i>	<i>Artikkel 2</i>	<i>Artikkel 3</i>
<i>Tittel</i>	Ambivalent recognition: young unaccompanied refugees' encounters with Norwegian society	“Help goes around in a circle”: young unaccompanied refugees' engagement in interpersonal relationships and its significance for resilience	Gøy og lærerikt, men også vanskelig: Unge, enslige flyktningers perspektiver på deltakerbasert forskning
<i>Tidsskrift</i>	Journal of Youth Studies	International Journal of Migration, Health and Social Care	Fontene forskning
<i>Forfattere</i>	Kristina Johansen og Synnøve Bendixsen	Kristina Johansen og Ingunn Studsrød	Kristina Johansen
<i>Status</i>	Publisert 2023	Publisert 2019	Publisert 2022

1.2 Begrensninger

Avhandlingen har en ambisjon om å studere unge, enslige flyktningers opplevelser. Likevel er jeg bevisst på at muligheten til å representere menneskelig erfaring i tekst, ord og bilder har blitt problematisert (Brinkmann & Tanggaard, 2010). Det handler blant annet om hvordan både forskeres subjektivitet og selve representasjonsmediet (språket/teksten vi kommuniserer gjennom) setter sitt preg på kunnskapsproduksjonen. Selv om man ikke kan få en eksakt forståelse av hvordan et fenomen oppleves av en annen person, så kan man forsøke å komme så tett som mulig på forskningsdeltakernes opplevelser og formulere et koherent og teoretisk velinformert tredjepersonsperspektiv på opplevelsen (Brinkmann & Tanggaard, 2010). Det er med dette forbeholdet jeg vil benytte begrepet opplevelse i avhandlingen.

Jeg vil i studien vektlegge relasjonelle og sosiopolitiske forholds betydning for unge, enslige flyktningers psykososiale helse. Avhandlingen kunne ha studert andre forhold, som for eksempel betydningen av kultur, skolemiljø og sosioøkonomiske forhold.

1.3 Begrepsavklaringer

Jeg benytter begrepet *unge, enslige flyktninger* for å beskrive forskningsdeltakerne i denne avhandlingen. Det er viktig å påpeke at alle hadde kommet til Norge som enslige mindreårige asylsøkere. Det innebærer at de var under 18 år og uten foreldre eller andre med omsorgsansvar da de søkte om beskyttelse i landet, i tråd med Utlendingsdirektoratets definisjon (Utlendingsdirektoratet, n.d.). Når de deltok i forskningsprosjektet var de mellom 15 og 20 år, og hadde fått innvilget opphold. Noen var altså fortsatt enslige mindreårige, mens andre var over 18 år. Jeg foretrekker å bruke begrepet unge, enslige flyktninger framfor enslige mindreårige, da jeg betrakter deltakerne som ungdommer i en overgangsfase mellom barndom og voksenliv.

Begrepet *psykososial helse* brukes i avhandlingen, heller enn psykisk helse, for å betone at jeg ikke studerer forskningsdeltakernes «indre liv» i seg selv, men er interessert i samspillet mellom subjektive opplevelser, håndtering og resiliens, på den ene sida, og relasjonelle og samfunnmessige forhold, på den andre. Med utgangspunkt Ommundsens (2000) definisjon av psykososial helse, vil jeg trekke fram følgende elementer, som jeg oppfatter som sentrale for denne avhandlingen. God psykososial helse handler grunnleggende sett om velvære – altså om det å ha det bra, og om ressurser som ungdommer selv tar i bruk for å håndtere hverdagen sin. Videre handler psykososial helse om evnen til å etablere og vedlikeholde relasjoner. I tillegg kan samfunnmessige forhold skape ulike vilkår for de unges psykososiale helse og for muligheten til å ta vare på og fremme sin egen helse (Ommundsen, 2000). Slik jeg forstår det, betyr det at de kan virke helsefremmende, men også utfordre ungdommers psykososiale helse. Selv om jeg tar utgangspunkt i Ommundsens (2000) definisjon, vil jeg legge til at avhandlingen vil undersøke hva forskningsdeltakerne selv beskriver som viktig for å ha det bra. Jeg tenker ikke at det eksisterer et universelt svar på hva god psykososial helse er, men at det er viktig å løfte fram menneskers opplevelser av dette fenomenet i konkrete kontekster (Eastmond, 2000; Ungar,

2012; Van Breda, 2018). Begrepet «psykisk helse» kunne også vært brukt, da dette er et etablert begrep som forekommer i mye av forskningslitteraturen (Lund, 2022). Selv om det i de seinere årene har blitt vanligere å assosiere det sistnevnte begrepet med menneskers forhold til seg selv, til andre mennesker og til samfunnet, så blir psykisk helse ofte forvekslet med psykiske vansker og psykisk lidelse (Andersen, 2023). Andersen (2023) påpeker at en slik begrepsbruk «kan forsterke en forståelse av psykisk helse som et individuelt og problemorientert begrep, og svekke oppmerksomheten overfor psykososiale, kulturelle og politiske forhold». Dette taler, etter mitt syn, for å heller bruke begrepet psykososial helse i denne avhandlingen.

Jeg vil også bruke begrepet *psychosocial wellbeing* i en av artiklene. Selv om dette ikke er helt sammenfallende med begrepet psykososial helse, så knyttes også dette begrepet til et dynamisk samspill mellom psykologiske og sosiale prosesser (Ventevogel et al., 2013). Wellbeing er et begrep det ikke finnes en fullgod norsk oversettelse av (Helsedirektoratet, 2015).

Jeg forstår *resiliens* som én dimensjon av psykososial helse. Begrepet kan knyttes til menneskers evne til å klare seg relativt bra i møte med motgang, risiko, urettferdighet og potensielt traumatiserende erfaringer. Jeg bygger på nyere forståelser av resiliens, som forstår fenomenet som en dynamisk prosess, ikke som et personlighetstrekk (Hauser et al., 2006; Van Breda, 2018). Videre forstår jeg resiliens som noe som utvikler seg i et samspill mellom individ, relasjoner og bredere samfunnsmessige forhold (Hart et al., 2016; Ungar, 2012; Varvin, 2015). Videre forstår jeg resiliens ikke bare som individets evne til tilpasning, men også som evnen til å utfordre og bidra til endring (Hart et al., 2016; Prilleltensky & Prilleltensky, 2005). I teorikapitlet vil jeg skrive mer om dette.

Anerkjennelse kan deles inn i tre dimensjoner, noe Honneth (1995) omtaler som kjærlighet, rettigheter og solidaritet. Warming (2015) omformulerer dette som emosjonell anerkjennelse, rettslig anerkjennelse og sosial anerkjennelse, og det er de sistnevnte tre begrepene som vil benyttes i avhandlingen. For å kunne ha det bra med seg selv er mennesker avhengige av en intersubjektiv anerkjennelse av seg selv og sine evner og prestasjoner, påpeker Honneth (1995). Det å nekte noen anerkjennelse, på den andre sida, kan føre til ulike grader av psykisk skade. Dette vil bli utdypet i teorikapitlet.

Begrepet *sosiopolitisk* defineres slik i Bokmålsordboka: «som inneholder både sosiale og politiske faktorer» («sosiopolitisk», 2023). Úcar (2021) påpeker at den sosiopolitiske konteksten kan forstås som det politiske rammeverket som definerer muligheter og begrensninger for sosialfaglig praksis, noe som i vår del av verden er tett knyttet til velferdsstaten. Når vi snakker om flyktninger, er det også relevant å trekke inn asylpolitikk samt politiske diskurser om flyktninger. I andre deler av verden kan sosiopolitiske forhold også være knyttet til krig, konflikt, politisk vold og undertrykking. Clausewitzs (1832/1972) klassiske bok *Om krigen* har hatt stor innflytelse med sin definisjon av krig som en politisk handling, et politisk instrument, og som en fortsettelse av politikken med andre midler. Det kan altså sies å eksistere en fundamental relasjon mellom krig og politikk (Dimitriu, 2020). Andre forskere har pekt på at krigføring og politisk vold ofte har til hensikt å utøve kontroll over befolkningen og skape frykt og hjelpeløshet (Beristain, 2008; Varvin, 2015). Det peker mot «skjæringspunktet mellom politisk makt, vold, undertrykking og helse» (Lavik & Sveaass, 2005, s. 175). Etter mitt syn, er dette relevant for å forstå forskningsdeltakernes opplevelser.

Asylpolitikk er «politikk som angår flyktningers mulighet til å få asyl» (Asylpolitikk, u.å.), mens asyl kan forstås som «oppholdstillatelse med garanti mot å bli sendt ut, som flyktninger kan søke om og bli innvilget i en annen stat» (Asyl, u.å.). Begrepet asyl betyr også fristed eller tilfluktssted (Asyl, u.å.). Opphavet til begrepet er det greske ordet *asylos*, som betyr «ukrenkelig».

Tvungen migrasjon kan knyttes til politisk, religiøs eller annen form for forfølgelse, eller det kan være resultat av krigshandlinger eller naturkatastrofer (Tønnessen, 2023).

Begrepet *innvandringskritiske diskurser* bygger på Bokmålsordbokas definisjon av ordet diskurs som en «sammenhengende rekke med utsagn, idéer, definisjoner og lignende innenfor et bestemt område» (Diskurs, u.å.). Begrepet brukes altså i vid forstand, og knyttes ikke til Foucaults (1999) diskursteori.

Begrepet *potensielt traumatiserende erfaringer* brukes, heller enn traumatiske erfaringer, for å referere til ekstreme forhold som tortur og overgrep, ofte relatert til krig og undertrykkelse, som medfører belastninger over tid i farlige og fiendtlige omgivelser. «Potensielt» indikerer at slike forhold kan virke traumatiserende for mange, men ikke for alle (Varvin, 2015).

1.4 Struktur på avhandlingen

Dette introduksjonskapittelet etterfølges av kapittel 2, som tar for seg bakgrunnen for avhandlingen og presenterer en litteraturgjennomgang av relevant forskningslitteratur. Kapittel 3 presenterer avhandlingens teoretiske rammeverk. I kapittel 4 redegjør jeg for metodikk og forskningsdesign, og i kapittel 5 presenterer jeg en oppsummering av funn fra de tre artiklene som inngår i avhandlingen. I kapittel 6 diskuteres avhandlingens analyser i lys av teori og tidligere forskning, og studiens bidrag og implikasjoner presenteres.

Innledning

2 Bakgrunn

I dette kapittelet vil jeg begynne med å si noe om den historiske bakgrunnen for avhandlingen, med vekt på det internasjonale migrasjonsbildet, velferdsstaten og den norske asylpolitikken. Deretter vil jeg presentere tidligere forskning som er relevant avhandlingens tematikk. Jeg vil trekke fram forskning som berører psykososiale vansker, psykososial helse, mestring og resiliens, koblinger mellom psykososial helse og sosiopolitiske forhold samt forskning på deltakelse i deltakerbasert forskning.

2.1 Historisk bakgrunn

I 2015, da jeg begynte å arbeide med denne avhandlingen, flyktet en million mennesker til Europa (Østby, 2016), deriblant 95.000 enslige mindreårige (Garvik & Valenta, 2021). Av disse, kom nesten 5300 til Norge samme år (Utlendingsdirektoratet, 2016). Mange hadde flyktet fra Afghanistan, Eritrea, Syria, Etiopia og Somalia – land kjennetegnet av undertrykkelse, væpnet konflikt og krig. En av fem var under femten år (Garvik & Valenta, 2021). Samtidig var det mange mennesker på flukt som aldri nådde fram – flere tusen druknet i Middelhavet samme år (Østby, 2016).

Den økte ankomsten av enslige mindreårige asylsøkere til Norge innebar at sosialarbeidere med stor sannsynlighet ville møte på denne gruppen både innenfor barnevernet, i flyktningetjenestene, i NAV, på skoler og andre velferdstjenester. Tematikken var derfor svært aktuell for sosialfaglig forskning. Det å utvikle ny kunnskap med utgangspunkt i ungdommenes egne erfaringer framsto som et forskningsbehov (Paulsen et al., 2014; Svendsen et al., 2018), noe som motiverte meg til å ta fatt på dette doktorgradsprosjektet.

Det som etter hvert ble kjent som «flyktningkrisen» skapte daglige nyhetsoppslag om flyktninger generelt og enslige mindreårige spesielt (Svendsen et al., 2018). Situasjonen førte til stort engasjement og politisk debatt, både i Norge og internasjonalt. Folk meldte seg til frivillig arbeid under parolen «Refugees Welcome» og begynte å arbeide som verger for enslige mindreårige. Nye asylmottak og omsorgssentre ble åpnet i ekspressfart, mens

kommunene bygget ut sine bo- og omsorgstilbud til dem som fikk opphold og skulle bosettes (Svendsen et al., 2018; Utlendingsdirektoratet, 2016).

Når enslige mindreårige får opphold og bosettes i Norge, har de i utgangspunktet samme rettigheter og plikter som norske statsborgere (Utlendingsloven, 2008). Det omfatter rettigheter og tjenester fra den norske velferdsstaten knyttet til omsorg, botilbud, skolegang og helsetjenester (Lidén et al., 2017; Svendsen et al., 2018). I tråd med lov om barnevern skal det offentlige bidra til at alle barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse og får gode og trygge oppvekstvilkår (Barnevernsloven, 2021). Loven gjelder for alle under 18 år som befinner seg i Norge, og kan i gitte tilfeller utvides til man fyller 23 år, dersom den unge samtykker til hjelpen. Det er imidlertid opp til den enkelte kommune å velge hvilke bo- og omsorgstilbud den vil tilby, og det varierer hvilke boløsninger, skoletilbud, helsetilbud og omsorgsnivå enslige mindreårige flyktninger får tilbud om, noe som kan føre til forskjellsbehandling (Paulsen et al., 2020; Svendsen et al., 2018). Paulsen et al. (2020) skriver at Barnevernet kan sies å tilby enslige mindreårige et «forlenget foreldreskap» i sin rolle som omsorgsgiver og leverandør av velferdstjenester, men at dette foreldreskapet generelt ikke er kjennetegnet av gjensidighet eller betingelsesløshet.

«Flyktningkrisen» førte ikke bare til solidaritet og utbygging av mottaksapparat og velferdstjenester. Etter hvert økte uroen og bekymringen for det norske samfunnets evne til å ta imot og integrere så store grupper på flukt (Østby, 2016). Utlendingsdirektoratet beskrev situasjonen som svært krevende og akutt, satte beredskap og uttalte at Norge måtte planlegge for ankomsttall på over 100.000 (Utlendingsdirektoratet, 2016; Østby, 2016). Forskere reiste spørsmål om hva slags konsekvenser høy innvandring kunne få for den norske velferdsstaten på sikt, og konkluderte med at en mislykket integrering kunne «svække grunnlaget for samhørighet, tillit og samfunnsmodellens legitimitet» (NOU 2017:2, p. 11).

Årene som fulgte var kjennetegnet av et tøffere politisk klima (Svendsen et al., 2018). Norske myndigheter iverksatte innstramminger i asylopolitikken, noe som spesielt rammet enslige mindreårige fra Afghanistan (Garvik & Valenta, 2021; Lidén et al., 2017). Liknende innstramminger ble

iverksatt i andre europeiske land (Derluyn, 2018; Garvik & Valenta, 2021). En kraftig økning i avslag på asylsøknader fra enslige mindreårige asylsøkere ble kombinert med en økt bruk av midlertidige oppholdstillatelser og uttransporteringer (Valenta & Garvik, 2019). Dette kan forstås som en del av et dominerende paradigme innen internasjonal flyktningpolitikk omtalt som «deterrence policies», som er en rekke sofistikerte, statlige tiltak for å avskrekke eller hindre migrasjon og kontrollere innvandring (Gammeltoft-Hansen & Tan, 2017). Kjernen i flyktningkonvensjonen, som ligger til grunn for asylopolitikken i Norge og internasjonalt, er å gi beskyttelse til mennesker som defineres som flyktninger. Ifølge Gammeltoft-Hansen & Tan (2017) er imidlertid innvandringskontroll i dag prioritert framfor beskyttelse:

Restrictive migration control policies are today the primary, some might say only, response of the developed world to rising numbers of asylum seekers and refugees. This has produced a distorted refugee regime both in Europe and globally — a regime fundamentally based on the principle of deterrence rather than human rights protection (Gammeltoft-Hansen & Tan, 2017, s. 28).

Den beskrevne politiske utviklingen utgjør bakteppet for avhandlingen, og i to av artiklene kommer jeg nærmere inn på betydningen av dette panoramaet for unge, enslige flyktningers psykososiale helse og deltakelse.

På grunn av strengere grensekontroll og innstramminger i flyktningpolitikken både i Norge og andre europeiske land, sank antallet enslige mindreårige asylsøkere kraftig i årene som fulgte (Lidén, Gording Stang, Eide 2017). Koronapandemien vanskeliggjorde migrasjon ytterligere (The United Nations Economic Commission for Europe, 2021). I 2021 kom det derfor bare 181 enslige mindreårige til Norge (Utlendingsdirektoratet, 2021). De aller fleste var fra Syria og Afghanistan.

Situasjonen endret seg imidlertid i 2022, med Russlands invasjon av Ukraina. Tall fra FN viser at 7,8 millioner ukrainere la ut på flukt i 2022 (United Nations, 2022). Aldri tidligere har så mange mennesker søkt beskyttelse i Norge som i 2022. Foreløpige tall viser at UDI i fjor mottok 40.750 søknader om beskyttelse, over 36.000 av dem fra ukrainere (Utlendingsdirektoratet, 2023a). Når det gjelder enslige mindreårige, søkte 1236 personer om enten kollektiv beskyttelse eller asyl. Av disse var det 528 enslige mindreårige fra Ukraina som søkte om kollektiv beskyttelse (Utlendingsdirektoratet, 2023b). I

tillegg søkte 708 enslige mindreårige om beskyttelse på individuelt grunnlag (Utlendingsdirektoratet, 2023a). De sistnevnte var hovedsakelig fra Afghanistan (379), Syria (249) og Eritrea (28). På verdensbasis var 108 millioner mennesker på flukt i 2022 (United Nations High Commissioner for Refugees, 2023). Denne avhandlingens tematikk fortsetter altså å være et aktuelt tema, både globalt og i Norge. Det er viktig å nevne at jeg i denne avhandlingen ikke vil fokusere på ukrainske flyktninger, da datagrunnlaget er fra 2016-2017.

2.2 Tidligere forskning

I det følgende vil jeg presentere forskning som kan relateres til avhandlingens overordnede spørsmål. Jeg vil se på hva tidligere forskningslitteratur sier om unge, enslige flyktnings psykososiale helse, og begynne med forskning om psykososiale vansker, før jeg går videre til forskning om mestring og resiliens, med vekt på relasjonelle forhold, og forskning som belyser koblinger mellom psykososial helse og sosiopolitiske forhold. I tillegg vil jeg adressere forskning relatert til unge, enslige flyktnings deltakelse, med vekt på relasjonelle og sosiopolitiske forhold.

2.2.1 Forskning på psykososiale vansker

Det som ofte omtales som den *psykiske* helsen til barn og unge med fluktbakgrunn, og som jeg velger å betegne som *psykososial* helse, har vært gjenstand for omfattende forskning, både i Norge og internasjonalt (Lems et al., 2020; Svendsen et al., 2018). Spesielt har det vært viet stor oppmerksomhet til helseproblemer, psykiske lidelser, traumer, risikofaktorer og sårbarhet (Svendsen et al., 2018; Ventevogel, 2018; Ventevogel & Song, 2020), noe som kan knyttes til begrepet patogenese (Antonovsky, 2012).

Gjennomgang av hovedsakelig kvantitativ forskning viser at enslige mindreårige har vesentlig mer psykiske helseproblemer («mental health problems») og psykiatriske lidelser («psychiatric disorders») som PTSD, angst og depresjon enn befolkningen generelt (El Baba & Colucci, 2018; Kien et al., 2019). Enslige mindreårige har også høyere risiko for psykiske vansker enn ledsagede mindreårige flykninger (El Baba & Colucci, 2018; Hodes, 2019; Kien et al., 2019). Forskningen viser dessuten en høyere forekomst av

emosjonelle og atferdsmessige problemer (Bronstein et al., 2012; El Baba & Colucci, 2018; Kien et al., 2019). Det er imidlertid stor variasjon i forekomsten. Kien et al. (2019) viser i sin systematiske litteraturgjennomgang at mellom 19,0 og 52,7 % viser tegn på PTSD, mellom 10,3 og 32,8 % viser tegn på depresjon, og mellom 8,7 og 31,6 vider tegn på angstlidelser. Variasjonen kan blant annet skyldes metodologiske og kliniske faktorer: De gjennomgåtte studiene varierer med tanke på utvalgsstørrelser, samplingstrategier og vurderingsprosedyrer, og omfatter personer fra varierende sosio-kulturell bakgrunn, bosatt i forskjellige vertsland, med ulik asylpolitikk og støttesystemer (Kien et al., 2019).

Flere forskere har funnet at psykososiale vansker hos enslige mindreårige ser ut til å vedvare over tid (Jensen et al., 2019; Vervliet et al., 2013). For eksempel finner Jensen et al. (2019) i deres longitudinelle studie at det gjennomsnittlige nivået av angst og PTSD ikke var redusert etter fem år. Det gjennomsnittlige nivået av depresjon var heller ikke endret etter to år, men ble redusert etter fem år, viser samme undersøkelse. Studien viste også at kvinner og alvorlig traumeeksponerte hadde høyere nivåer av symptomer, og at høyere alder var assosiert med mindre endring i symptomer på depresjon og PTSD over tid (Jensen et al., 2019).

Mange studier beskriver barn og unge med fluktbakgrunn, særlig enslige mindreårige, som spesielt sårbare og med store helsebehov (El Baba & Colucci, 2018; Jensen et al., 2019; Kien et al., 2019; Vervliet et al., 2014). De mest sårbare har behov for spesialisert psykisk helsevern (Kien et al., 2019), men få mottar behandling (Mitra & Hodes, 2019). Det ser altså ut til å eksistere et betydelig gap mellom helsebehov og tilgjengelige ressurser (Hodes, 2019).

Kunnskap om psykososiale helseproblemer er viktig for praktikere, politikere og myndigheter, fordi den gir innsikt i eksisterende hjelpebehov, noe som kan bidra til bedre tjenester. Samtidig har bruken av begreper som traumer og PTSD i sammenheng med flyktninger blitt kritisert for å «sykeliggjøre» (pathologize) tilpasningsdyktige reaksjoner på motgang og tap (Ventevogel & Song, 2020). Det har blitt innvendt at forskning med et overdrevet fokus på patogenese, psykiske lidelser, traumer og sårbarhet tegner et ensidig bilde av flyktninger som passive, avhengige ofre (Ahearn, 2000; Chase, Otto, et al., 2019). Traumetilnærmingen har også blitt kritisert for å undergrave tradisjonelle former for trøst og støtte, samtidig som man unnlater å undersøke

hva flyktninger selv betrakter som sine prioriteringer (Watters, 2014). Kvantitativ, storskala forskning på barns psykososiale helse har dessuten blitt beskyldt for å betrakte barn som objekter, heller enn subjekter (Due et al., 2014). Derfor etterlyses ressursene, stemmene og perspektivene til enslige mindreårige (Svendsen et al., 2018).

2.2.2 Forskning på psykososial helse, mestring og relasjonell resiliens

Selv om forskningen omtalt i forrige underkapittel fokuserer på en høy forekomst av psykososiale helseproblemer, viser den også at flertallet av barn og unge med fluktbakgrunn *ikke* har angst, depresjon eller PTSD (El Baba & Colucci, 2018; Hodes, 2019; Kien et al., 2019). Fravær eller reduksjon av psykiske vansker blir av flere forskere tolket som et uttrykk for god helse, resiliens og mestring (Bronstein et al., 2012; Keles et al., 2018; Völkl-Kernstock et al., 2014). Mer forskning på dette har blitt etterlyst (Bronstein et al., 2012; El Baba & Colucci, 2018; Svendsen et al., 2018).

Forskning som retter oppmerksomhet mot god psykisk helse (eller det jeg omtaler som psykososial helse), resiliens, mestring og aktørskap blant barn, unge og voksne med fluktbakgrunn har bidratt til å supplere et ensidig traume- og sykdomsfokus (Ahearn, 2000; Eide & Hjern, 2013; Jarlby et al., 2018; Kohli & Mather, 2003; Svendsen et al., 2018; Watters, 2014). I forskningen forekommer også beslektede begrep som styrkeperspektiv og salutogenese (Svendsen et al., 2018). På engelsk brukes ofte begrepet «wellbeing», som det ikke finnes en fullgod oversettelse av på norsk, selv om det kan knyttes til trivsel, velferd og livskvalitet (Helsedirektoratet, 2015).

Kvalitative forskere med en etnografisk tilnærming har bidratt til forskning på flyktningehelse gjennom å løfte fram menneskers opplevelser av sykdom og helse i bestemte sosiale, politiske og kulturelle kontekster, samt å framheve deres fortolkning og responser på disse fenomenene (Eastmond, 2000). I Norge har Førde (2014) utforsket enslige mindreåriges opplevelser av resiliens, altså deres «egne beskrivelser av hvordan de føler seg, og deres fortolkninger av hva som hjelper dem i bestrebelsene på å komme seg gjennom store vanskeligheter» (Førde, 2014, s. 48–49). Denne typen forskning har vist

at ungdommene er overleverer, ikke bare ofre, og at sårbarhet og resiliens ofte eksisterer side ved side (Kohli & Mather, 2003; Raghallaigh & Gilligan, 2010; Watters, 2014). Samtidig som effektene av traumatiske hendelser blir tatt i betraktning, er man interessert i potensialet barn og unge har til å redusere slike effekter ved hjelp av personlige og kollektive strategier (Watters, 2014). Fra et slikt perspektiv kan det å flykte forstås som en målrettet handling kjennetegnet av styrke og evner (Kohli & Mather, 2003). Selv når unge flykninger møter ekstrem motgang, viser de ofte aktørskap gjennom å fortolke og respondere strategisk på omstendighetene (Watters, 2008).

Tidligere forskning har trukket fram flere mestringsstrategier blant barn og unge med fluktbakgrunn. Søken etter trygghet gjennom lovlig opphold er en slik mestringsstrategi (Chase, 2020; Kohli, 2011). Meningsskaping er en annen strategi, som kan relateres til religiøs tro og praksis (Goodman, 2004; Ni Raghallaigh, 2011; Spiteri, 2012). Det kan bidra til kontinuitet i en ukjent kontekst og gi en opplevelse av mening, trøst og kontroll (Ni Raghallaigh, 2011). Det å sammenlikne opplevde vanskeligheter i nåtida med fortida kan også gi mening (Raghallaigh & Gilligan, 2010). Flere omtaler et behov for å skape sammenheng mellom hvem man var i hjemlandet og hvem man er i et nytt land (Raghallaigh & Gilligan, 2010). Mestring kan videre knyttes til en bevegelse fra håpløshet til håp om et bedre liv i framtida (Goodman, 2004; Ni Raghallaigh, 2011; Spiteri, 2012) og til fokus på positive sider ved livet (Raghallaigh & Gilligan, 2010). Også ungdommer med avslag på asylsøknaden prøver å fortolke situasjonen mer positivt (Valenta & Garvik, 2019).

Å undertrykke traumatiske minner og følelser, for eksempel gjennom å «ikke tenke så mye» og fokusere på studier og andre aktiviteter, er en annen måte å mestre tilværelsen på (Goodman, 2004; Raghallaigh & Gilligan, 2010). Fortrengning av uønskede framtidsscenarioer, for eksempel et negativt utfall i asylprosessen, er en beslektet strategi (Valenta & Garvik, 2019).

Mestring kan videre knyttes til individuelt aktørskap, deriblant til å utnytte muligheter og ta personlig ansvar (Luster et al., 2010). Andre har framhevet det å handle uavhengig (Raghallaigh & Gilligan, 2010) og ta ansvar for egen velferd og langsiktige lykke (Spiteri, 2012). Barn og unge med fluktbakgrunn kjennetegnes ofte av en vilje til å lykkes innenfor et nytt miljø (Kohli, 2011; Luster et al., 2010). De er opptatt av å etablere et levelig liv

(Omland & Andenas, 2018) og bygge en levedyktig framtid (Chase, 2020). For ungdommer med avslag på asylsøknaden, kan det å forberede forsvinning fra asylmottaket og planlegge ny flukt være en mestringsstrategi (Valenta & Garvik, 2019).

Luthar (2006) beskriver varme og nære relasjoner til minst én omsorgsperson som avgjørende for barns resiliente tilpasning. Det trekkes også fram i forskning blant barn og unge med fluktbakgrunn (Førde, 2017; Kohli, 2011; Myhrer & Stenerud, 2011). Forskning viser viktigheten av støtte fra fosterforeldre (Myhrer & Stenerud, 2011; Rana et al., 2011), slektninger (Myhrer & Stenerud, 2011; Sotomayor-Peterson & Montiel-Carbajal, 2014), terapeuter (Schriever, 2011), lærere og rådgivere på skolen (Rana et al., 2011) og sosialarbeidere (Kohli, 2006; Kohli & Mather, 2003; Malmsten, 2014; Myhrer & Stenerud, 2011). For eksempel skriver Kohli (2006) om hvordan sosialarbeidere kan tilby praktisk hjelp, emosjonell omsorg og fellesskap. Enslige mindreårige flyktninger har ofte et ønske om en nøkkelperson som kan hjelpe dem med å navigere i byråkratiske institusjoner og bistå dem i forhold til helsetjenester, utdanning og botilbud, påpeker Eide og Hjern (2013). Mange ønsker seg også en omsorgsperson og erstatning for foreldrene. Forskning viser at sosial støtte har en direkte effekt på enslige mindreårige asylsøkeres depresjon (Oppedal & Idsoe, 2015). Boformer med høy grad av sosial støtte (for eksempel fosterhjem) er assosiert med færre psykiske plager som depresjon og PTSD (Mitra & Hodes, 2019). Relasjoner, vennskap og sosiale nettverk framstår altså som sentralt for mange unge flyktninger (Chase, 2020; Kohli, 2011), inkludert ungdommer med avslag på asylsøknaden, som trenger hjelp til å skjule seg fra myndighetene eller flykte videre (Valenta & Garvik, 2019).

Den ovennevnte forskningen vektlegger i stor grad støtte *fra voksne til* barn og unge. Forskning viser imidlertid også at resiliente barn og unge viser solidaritet og gir hverandre gjensidig støtte (Goodman, 2004; Rousseau et al., 1998). I tider med ekstraordinær motgang, for eksempel på flukt, hjelper de hverandre til å overleve og gir hverandre emosjonell støtte og oppmuntring (Goodman, 2004; Rana et al., 2011; Spiteri, 2012). De bryr seg om mennesker som har det vanskelig i hjemlandet, og ønsker å gjøre noe for dem (Goodman, 2004; Rana et al., 2011).

Studier viser også en sterk motivasjon til å hjelpe familien i hjemlandet gjennom økonomisk støtte og familiegjenforening (Becker Herbst et al., 2018;

Luster et al., 2010; Omland & Andenas, 2018; Suárez-Orozco & Hernández, 2012). Omland & Andenas (2018) beskriver det å hjelpe familien som et sentralt utviklingsprosjekt for enslige mindreårige flyktninger. Det utgjør en kilde til styrke, håp og tilknytning, og kan gi mål og mening til ungdommenes liv (Omland & Andenas, 2018; Suárez-Orozco & Hernández, 2012). Kontakt med familie, hjemland og opprinnelseskultur knyttes til resiliens (Luster et al., 2008). Om ungdommene ikke klarer å hjelpe familien, kan det imidlertid føre til passivitet og depresjon (Myhrer & Stenerud, 2011). Ønsket om å hjelpe familien møter til tider motforestillinger fra sosialarbeidere og fosterforeldre, basert på en idé om at ungdommene bør bli mer selvstendige og fokusere på livet i sitt nye hjemland (Luster et al., 2008; Omland & Andenas, 2018).

Både traumeforskning og forskning på resiliens, mestring og aktørskap har blitt kritisert for å fokusere på mikronivå, mens sosiopolitiske sammenhenger blir oversett (Brough et al., 2013; Garrett, 2016; Hart et al., 2016; Spyrou et al., 2018). Vektleggingen av motstandsdyktige individer som skaper sin egen velstand og suksess kan sies å føre til en individualisering av sosiale problemer og opprettholdelse av sosial ulikhet i samfunnet (Brough et al., 2013; Garrett, 2016; Hart et al., 2016). Det kan bidra til at flyktningers individuelle erfaringer blir løsrevet fra mektige sosiopolitiske krefter på makronivå som bidrar til å skape psykososiale vansker, og fra de politiske forpliktelsene som kreves for at folk skal kunne bli friske (Brough et al., 2013).

2.2.3 Koblinger mellom psykososial helse og sosiopolitiske forhold

Selv om mye av forskningen fokuserer på individ- og mellommenneskelig nivå, har forskere også belyst koblinger mellom psykososial helse og sosiopolitiske forhold. Noen steder gjøres det mer indirekte, gjennom bruk av begreper som «stressfaktorer» og «traumatiske erfaringer». Hos Kien et al. (2019) viser slike begrep til forhold som fattigdom, vold, krig og krigslignende forhold i hjemlandet, seksuelle overgrep og trafficking under flukt, og utfordringer og usikkerhet knyttet til oppholdstillatelse, sosial støtte, tilgang til skolegang, bosetting, samt kulturell tilpasning i vertslandet. Hodes (2019) knytter stressfaktorer til blant annet en strengere asyl- og flyktningpolitikk («harsher policies toward refugees»), deriblant interneringspraksis («detention practices»), samt diskriminering, mistenksomhet og mistillit overfor

asylsøkere. Kien et al. (2019) skriver videre at det er et behov for både terapeutiske og forebyggende tiltak, deriblant «politisk innsats for å løse konflikt og krig», for å forebygge psykiske plager og fremme «wellbeing».

Kvalitative forskere har også utforsket sammenhenger mellom psykososiale vansker hos flyktninger og forhold som krig, undertrykkelse og menneskerettighetsbrudd (Brough et al., 2013), asylpolitikk (Chase, Rezaie, et al., 2019; Valenta & Garvik, 2019; Watters, 2014) og ”fiendtlige omgivelser” («hostile environment») (Chase, Rezaie, et al., 2019). For eksempel beskriver Valenta og Garvik (2019) hvordan enslige mindreårige asylsøkere i Norge opplever og håndterer usikkerhet som følge av tidsbegrensede oppholdstillatelser, avslag og frykt for uttransporteringer. Forskerne konkluderer med at innvandringsregulerende tiltak som midlertidighet og avslag i begrenset grad har ført til det som var intensjonen, nemlig økt antall returer. I stedet har de ført til selvskadning, fortvilelse, redsel og forberedelser på flukt fra Norge (Valenta & Garvik, 2019).

Noen forskere omtaler koblinger mellom psykososial helse og sosiopolitiske forhold mer eksplisitt. Watters (2014) påpeker at studier av den psykososiale helsen (“well-being”) til mindreårige asylsøkere og flyktninger må ta i betraktning deres rettslige og politiske kontekst. Chase et al. (2019) understreker at psykososiale helseutfordringer (“poor mental health”) blant barn og unge med innvandrerbakgrunn påvirkes av bredere politiske, sosiale og økonomiske faktorer, og etterlyser en større oppmerksomhet mot de «iboende koblingene» mellom migrasjonspolitik og helse (Chase et al., 2019, s. 1306).

Brough et al. (2013) er opptatt av forbindelsene mellom flyktnings lidelser og håp på mikronivå og sosiopolitiske kontekster på makronivå. De løfter fram burmesiske flyktnings fortellinger om tvangsarbeid, arrestasjoner, seksuelle overgrep og drap begått av de væpnede styrkene i Burma, noe som knyttes til historisk undertrykkelse. Forskningsdeltakerne levde med kronisk frykt, manglende frihet og en følelse av å «ikke egentlig eksistere» i hjemlandet. Etter bosetting i Australia, fortalte de om tapsfølelser, tristhet, ensomhet og søvnløshet, men også om ansvarsfølelse og et håp om å gjøre noe for dem som var blitt igjen. Når de ble spurt om hva som kunne hjelpe folk til å håndtere lidelse, tok flere opp behovet for politiske endringer i hjemlandet. Brough et al. (2013, s. 211) kommenterer at flyktnings fortellinger om håp for en bedre

framtid både kan fungere som kilder til resiliens og samtidig si noe om «the socio-political agendas of people struggling against oppressive regimes».

I en komparativ studie av ungdommers resiliens, sett i lys av en sosioøkologisk tilnærming, presenteres «sosial rettferdighet» som et av syv funn, noe som knyttes til solidaritet, motstand, kamp mot undertrykkelse og andre «dynamikker ved den sosiopolitiske konteksten» (Ungar et al., 2007, s. 300). I en amerikansk kontekst har Becker Herbst et al. (2018) studert enslige, irregulære innvandrerbarn fra Latin-Amerika i lys av resiliensperspektivet til Ungar et al. (2007). De peker blant annet på at barna flyktet til USA for å unnslipe en vanskelig sosiopolitisk kontekst i hjemlandet. Dette viser «the active nature of resilience of youth who are attempting to change their context in order to create hope for their futures» (Becker Herbst et al., 2018, s. 256).

I tillegg til sosioøkologiske tilnærminger, har anerkjennelsesteori vært benyttet for å belyse sammenhenger mellom psykososial helse og sosiopolitiske forhold. Sirriyeh & Ní Raghallaigh (2018) har utforsket støtten fosterforeldre gir til enslige mindreårige flyktninger i overgangen til voksenlivet. Forskerne understreker at fosterhjems plasseringer kan bidra til emosjonell, sosial og rettslig anerkjennelse (Warming 2014). Fosterfamilier tilbyr muligheter til å gjenopprette eller bygge opp et vanlig familieliv, etablere rutiner og utveksle kjærlighet og omsorg, og anerkjenner kompetansen og bidragene til ungdommene. Selv om ungdommene i stor grad mangler rettslig anerkjennelse fra staten, kjemper fosterforeldrene for deres rettigheter.

Paulsen et al. (2020) har studert enslige mindreåriges overgang til voksenlivet i Norge med utgangspunkt i samme teori. De finner at enslige mindreårige uttrykker et behov for emosjonell støtte, noe profesjonelle omsorgsgivere også tilbyr, men profesjonsrollens midlertidighet og manglende gjensidighet setter begrensninger for den emosjonelle anerkjennelsen. Samtidig utfordres den rettslige anerkjennelsen av ulike kommuners forskjellsbehandling av enslige mindreårige, samtidig som standardisering, regler og rutiner for oppfølging bidrar til å begrense ungdommenes valgfrihet og medbestemmelse. En brå overgang til voksenlivet og ungdommenes begrensede kunnskap om egne rettigheter bidrar ytterligere til å begrense den rettslige anerkjennelsen. Den sosiale anerkjennelsen begrenses av strukturelle rammer. Blant annet gjør segregerte opplæringstilbud det vanskelig for enslige mindreårige å bli kjent

med jevnaldrende. Mangelen på anerkjennelse på ulike nivå kan vanskeliggjøre integreringen i det norske samfunnet (Paulsen et al., 2020).

I en litteraturgjennomgang om hverdagslivet til enslige asylsøkende barn og unge finner Kauhanen & Kaukko (2020) at deltakere i flere studier fortalte om nære, familielignende relasjoner i institusjoner, fosterfamilier, med venner og frivillige organisasjoner, noe som assosieres med anerkjennelse. Imidlertid finner de også en mangel på emosjonell involvering og gjensidige tillitsrelasjoner i ungdommenes møter med profesjonelle omsorgsgivere. Kampen for å få lov til å bli værende i sine vertsland, og i det hele tatt å eksistere, kan knyttes til rettslig anerkjennelse: «The understandable fear connected to having no legal rights to stay (...) is a form of misrecognition» (Kauhanen & Kaukko, 2020, s. 880–881). Rettslig anerkjennelse kan også knyttes til retten til å bli hørt. Noen studier viser at unge flyktninger blir redusert til individer uten politisk stemme og ansvar. Når det gjelder sosial anerkjennelse, kan det relateres til behovet for å høre til og verdsettes som aktive medlemmer av fellesskapet. Mens dette var en realitet for noen, opplevde andre stereotype synspunkter fra fagfolk og lokalbefolkning, noe som kan forstås som manglende sosial anerkjennelse (Kauhanen & Kaukko, 2020).

Korkiamäki & Gilligan (2020) fokuserer på manglende anerkjennelse i sin studie av enslige mindreårige asylsøkeres opplevelser i Finland. Dette utforskes gjennom ungdommenes opplevelse av negative konnotasjoner knyttet til flyktningbegrepet. Videre retter forskerne søkelys mot fire responser på dette: resignasjon, motstand, konformisme og insistering på alminnelighet («claiming ordinariness»).

2.2.4 Forskning på deltakelse i deltakerbasert forskning

Forskere gir barn og unge i økende grad mulighet til å delta aktivt i forskningsprosjekt som retter oppmerksomhet mot deres situasjon (Trondsen & Eriksen, 2019). Parallelt med dette har brukernes rett til medvirkning blitt viktigere innen sosialfaglig forskning (McLaughlin, 2010). Forskning viser at barn og unge kan ha stort utbytte av å delta i deltakerbasert forskning og aksjonsforskning. Deltakelsen kan blant annet bidra til kunnskapsutvikling, sosial, emosjonell og kognitiv utvikling, myndiggjøring, styrket lederskap, utvikling av ferdigheter og nettverksbygging (Kim, 2019; Shamrova & Cummings, 2017). Når barn og unge med fluktbakgrunn involveres i slik

forskning, viser forskning at deltakere kan tilegne seg ferdigheter og ressurser (Franks, 2011; Kaukko, 2016; White & Bushin, 2011). Samtidig som de blir hørt, bidrar de med verdifull kunnskap (Franks, 2011). Deltakerbaserte og kreative tilnærminger er ofte morsomme å delta i (Kaukko, 2016; Rogers et al., 2018). En kombinasjon av ulike deltakerbaserte teknikker, deriblant kreative og visuelle aktiviteter, øker sjansene for å finne en kommunikasjonskanal som passer for den enkelte deltaker (Due et al., 2014).

Full deltakelse i forskning – både i forskningsdesign, dataproduksjon, analyse og forskningsformidling - kan likevel være krevende å få til i praksis, noe tidligere forskning blant annet har knyttet til spørsmål om makt (Franks, 2011; Kaukko, 2016). Ikke-deltakelse kan skyldes tidligere erfaringer med usynliggjøring eller at arenaene og aktivitetene framstår som fremmede og ukomfortable, men det kan også skyldes tidsmangel, eller at folk ikke ser poenget i å delta (Cornwall, 2008). Motstand mot deltakelse kan også bli fortolket som et uttrykk for aktørskap (Davidson, 2017).

Deltakelse finner sted i relasjon til andre mennesker og i konkrete sosiale, kulturelle og historiske kontekster, påpeker Ulvik (2009). Relasjonene og kontekstene kan både bidra til å fremme og begrense deltakelse. Deltakerbasert forskning og aksjonsforskning kjennetegnes av en «nær» forskerrolle, hvor man kommer tett på de deltakerne og blir godt kjent med deres kontekst (Trondsen & Eriksen, 2019). Det kan bidra til å utvikle dybdekunnskap om ulike dimensjoner ved deltakernes situasjon. En aktiv og nær forskerrolle kan også skape trygge rammer som sikrer at barn og unge ikke går på akkord med seg selv i forskningsprosessen (Trondsen & Eriksen, 2019).

Due et al., (2014) påpeker at deltakerbasert forskning kan bidra til å bryte ned maktrelasjoner mellom forsker og deltakere og fremme aktørskap. Tilnærmingen kan bidra til myndiggjøring av unge flyktninger, for eksempel gjennom formidling av deltakernes stemmer til offentligheten (Rogers et al., 2018), og gjennom involvering av deltakere i styringskomitéer, gjennomføring av intervjuer, tolkning og formidling av funn (Franks, 2011). Å arbeide sammen mot et felles mål kan også oppleves som verdifullt (Kaukko, 2016).

Samtidig peker forskere på flere utfordringer knyttet til deltakerbasert forskning. Både manglende tillit og ujevne maktforhold i relasjonen mellom forsker og deltakere representerer utfordringer for ungdommers deltakelse (Kim, 2019). Det vil ofte eksistere en maktskjevhet mellom forsker og deltakere, blant annet knyttet til alder, språk og kunnskap, påpeker Franks

(2011). Forskere må være bevisst på kompleksiteten i relasjonene til deltakerne og reflektere over sin egen forskerrolle (Trondsen & Eriksen, 2019). Det krever tid og innsats å utvikle tillit (Due et al., 2014; Kim, 2019; Smith et al., 2022). Tillitsbygging bør betraktes som en dynamisk og skjør prosess (Smith et al., 2022). Dessuten besitter institusjoner som godkjenner og finansierer forskningsprosjekt også makt (Franks, 2011).

Endringsorienterte forskningsprosjekter krever at forskere reflekterer over hvem som definerer problemet man skal gjøre noe med og løsningen som velges (Trondsen & Eriksen, 2019). De ulike involverte kan ha ulike forforståelser av problemet, målet og løsningene, noe som kan skape utfordringer (McSweeney et al., 2022; Trondsen & Eriksen, 2019). Selv om likeverdig og demokratisk deltakelse i beslutningsprosesser er et ideal, ender det ofte med at voksne forskere styrer utviklingen i forskningsprosjekter som involverer ungdom (Kim, 2019).

Ofte har deltakerbasert forskning, spesielt deltakerbasert aksjonsforskning (PAR), en ambisjon om å fremme refleksjon omkring samfunnsmessige kontekster som skaper utfordringer for deltakerne og fremme sosial endring (Fals-Borda, 1995; Kim, 2019; Rahman, 2008; Smith et al., 2022). Tidligere forskning har vist at deltakelse i deltakerbasert forskning kan bidra til at ungdommer blir mer bevisste på sosial rettferdighet, blir myndiggjorte og utvikler seg som endringsagenter (Kim, 2019; Shamrova & Cummings, 2017). Videre kan tilnærmingen bidra til endringer i organisasjoner og lokalsamfunn (Kim, 2019; Shamrova & Cummings, 2017). Samtidig viser forskning at PAR som metodikk kan få utilsiktede konsekvenser for deltakere og kan medføre risiko for følelsesmessig smerte, sosial ekskludering og i verste fall trusler, skade og vold (Kim, 2019; McSweeney et al., 2022; Smith et al., 2022). Fordi tilnærmingen innebærer å reflektere kritisk og utfordre eksisterende maktstrukturer, risikerer man å møte motstand hos mektige grupper (Kim, 2019). Det kan også innebære risiko å gjennomføre denne typen forskning i kontekster preget av fattigdom, sosial eksklusjon, diskriminering og vold, noe som kan begrense mulighetene for deltakelse (Kim, 2019; McSweeney et al., 2022; Smith et al., 2022).

I Kaukkos (2016) deltakerbaserte aksjonsforskningsprosjekt med enslige mindreårige asylsøkere, var deltakerne mer interessert i det som var «gøy» enn å påvirke beslutningstaking og utfordre sosial ulikhet. Det kan blant annet knyttes til deres livssituasjon: Jentene befant seg på et asylmottak uten

oppholdstillatelse. De deltok imidlertid på måter de selv fant relevant. «Participation in research or in any activity should always be an exciting opportunity, not a required task for children», konkluderer Kaukko (2016, s. 188). I et kritisk-utopisk forskningsprosjekt med minoritetsjenter, fant Juhlin et al. (2011) at det så ut til å være krevende for dem å få sitt syn på verden utfordret og å føle ansvar for å skape endring. Ambisjonene om myndiggjøring og sosial endring, som kjennetegner denne typen prosjekt, er altså ikke alltid gjennomførbare.

2.2.5 Avrundning

Med utgangspunkt i denne litteraturgjennomgangen, argumenterer jeg for viktigheten av en helhetlig tilnærming til unge, enslige flyktningers psykososiale helse og deltakelse i forskning. Det innebærer å ha et blikk både for sårbarhet og psykososiale vansker, og å løfte fram ungdommenes aktive handlinger og resiliens, samtidig som man tar på alvor betydningen av relasjonelle og samfunnsmessige forhold. Med andre ord, en tilnærming som ser subjektets erfaringer, relasjoner og sosio-politiske forhold i sammenheng. Dette er sentrale dimensjoner ved avhandlingens teoretiske rammeverk, som jeg presenterer i neste kapittel.

3 Teoretisk rammeverk

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for avhandlingens teoretiske rammeverk, hvor jeg henter inspirasjon fra psykososiale tilnærminger og knytter dette til begrepene resiliens, anerkjennelse og deltakelse.

3.1 Psykososiale tilnærminger

Begrepet «psykososial» består av to deler, «psyko» og «sosio». Det «sosiale» vedrører samfunnet og mennesket som samfunnsvesen, og kan knyttes til ulike sosiale forhold (Nordbø, 2020; Svartdal, 2020). «Psyke» betyr sjel og kan blant annet knyttes til hvordan mennesker håndterer sosiale forhold kognitivt og emosjonelt (Svartdal, 2020; Torjussen, 2018). Begrepet psykososial «speiler en antakelse om at menneskets indre (psykologiske) liv henger sammen med dets sosiale liv» (Svalastog et al., 2019, s. 18). Når jeg har valgt å bruke begrepet psykososial helse i avhandlingen, heller enn psykisk helse, er det for å betone at jeg ikke studerer forskningsdeltakernes «indre liv» i seg selv, men er interessert i samspillet mellom subjektive opplevelser, håndtering og resiliens, på den ene sida, og relasjonelle og sosiopolitiske forhold, på den andre. Da tenker jeg både på forhold som kan bidra til å skape psykososiale vansker og forhold som kan bidra til å fremme god psykososial helse. Det finnes i dag mange tilnærminger og metoder knyttet til det psykososiale (Skærbæk & Nissen, 2014). I dette kapitlet trekker jeg fram noen elementer som jeg betrakter som relevante for denne avhandlingens tematikk.

Det menneskelige subjektet er kjernen i psykososiale tilnærminger (Bello & Chaparro, 2010; Frost, 2019). Frost (2019) forstår dette som et erfarende, relasjonelt og handlende subjekt. Psykososiale tilnærminger er interessert i møtet mellom det subjektive og kollektive, uten å miste subjektets personlige opplevelser av syne (Bello & Chaparro, 2010). Det varierer hvor mye man vektlegger aktørskap og resiliens innen psykososiale tilnærminger. Skærbæk & Nissen (2014) påpeker at psykososiale tilnærminger representerer en bevegelse fra det diagnostiserende, mangelorienterte og patogene mot det mer ressursorienterte og salutogene (Skærbæk & Nissen, 2014). Frost (2019) understreker på sin side at begreper som resiliens og aktørskap er nødvendige, men at psykososial tenkning lokaliserer aktører innenfor strukturelle

maktrelasjoner, samtidig som man forsøker å forstå deres subjektivitet. Det sistnevnte innebærer å ta i betraktning at mennesker er sammensatte, ikke bare drevet av frie, rasjonelle valg, men også av følelser og behov.

Mellommenneskelige relasjoner spiller også en sentral rolle i psykososial teori. Begrepet psykososial helse kan blant annet knyttes til evnen til å inngå og opprettholde tilfredsstillende sosiale relasjoner (Ommundsen, 2000). «Psychosocial casework» (Hollis, 1972), en eldre psykososial tilnærming innen sosialt arbeid, knytter det «sosiale» i hovedsak til individets familierelasjoner, og noen ganger til andre relasjoner (Cornell, 2006; Frost, 2015). Denne snevre forståelsen av det sosiale skiller seg imidlertid fra nyere psykososiale forståelser (Frost, 2015). Den tette forbindelsen mellom individets psykososiale helse («individual emotional wellbeing») og relasjoner til familie og lokalsamfunn betones innen psykososiale tilnærminger med røtter i samfunnspsykologi, fredspsykologi og menneskerettighetsarbeid i Latin-Amerika og Afrika (Ventevogel, 2018). Siden væpnet konflikt og tvungen migrasjon rammer sosialt samhold og evnen til å håndtere motgang, rettes innsats mot å helbrede sosiale bånd mellom mennesker.

Det «sosiale» i begrepet psykososial viser imidlertid til mer enn relasjoner til familie og lokalsamfunn. Som Ommundsen (2000) påpeker, er psykososial helse også et samfunnsmessig fenomen. Miljøbetingelser skaper vilkår for menneskers psykososiale helse og for muligheten til å ta vare på og fremme egen helse (Ommundsen, 2000). Begreper som «miljøet» og det «sosiale», kan vise til alt fra arbeidsmiljø, oppvekstmiljø og skolemiljø; samt kulturelle og symbolske forhold; sosial og økonomisk ulikhet; politikk, lover og regler; samt makt, marginalisering og undertrykkelse (Frost, 2019; Ommundsen, 2000; Svalastog et al., 2019).

Psykososiale perspektiver vektlegger videre at det er et dynamisk forhold mellom menneskers indre og ytre verden, og at psykologiske og sosiale prosesser påvirker hverandre kontinuerlig (Frost, 2019; Skærbæk & Nissen, 2014; Svalastog et al., 2019; Ventevogel et al., 2013). Det innebærer at mennesket er formet av samfunnet, samtidig som mennesket bidrar til å forme samfunnet (Andersen, 2015). For eksempel kan samfunnsmessige forhold knyttet til sosial ulikhet, fattigdom og behovet for sosiale ytelser føre til en følelse av skam og verdiløshet (Frost, 2019). Samtidig kan det å sette ord på

skam, avvise stigmatiserende merkelapper og kjempe for anerkjennelse i samfunnet bidra positivt til folks psykososiale helse (Frost, 2016). Forhold knyttet til krig og tvungen migrasjon kan føre til tapsfølelse, stress og traumer (Ahearn, 2000). Samtidig er mestringsstrategier og sosial støtte sentrale menneskelige responser på tvungen migrasjon (Ahearn, 2000). Nyere psykososial teori er orientert mot både personlig og samfunnsmessig endring, påpeker Frost (2019).

Psykososial teori kan relateres til et sentralt begrep innen sosialt arbeid, nemlig individet i kontekst (Cornell, 2006; Levin, 2021). Frost (2019) påpeker at psykososial teori er i stadig utvikling mot “a coherent body of critical theory: a broad lens through which to observe, understand, and indeed positively intervene in the contemporary world” (Frost, 2019, s. 177). Etter hennes syn, kan nyere psykososiale tilnærminger noe å tilføre sosialt arbeid gjennom å tilby en kompleks og «rik» versjon av individet i kontekst som forsøker å forstå både subjektet og samfunnet.

3.2 Resiliens

Et annet sentralt begrep i denne avhandlingen er «resiliens», noe jeg betrakter som én dimensjon av det bredere fenomenet psykososial helse. Det fins mange definisjoner av resiliens, og forståelsen av fenomenet har utviklet seg over tid. Grunnleggende sett handler resiliens om å klare seg relativt bra i møte med motgang, risiko, urettferdighet og potensielt traumatiserende hendelser. To elementer må være til stede når man snakker om resiliens: 1) at en person har det ok eller «bedre enn forventet» og 2) at han eller hun står overfor eller har stått overfor betydelig motgang og risiko (Hauser et al., 2006; Van Breda, 2018). Motgang kan både dreie seg om akutte fenomener som overfall og ulykker og om kroniske fenomener som vold i nære relasjoner, fattigdom og langvarig krig (Van Breda, 2018). Forskningen min plasseres innenfor en kvalitativ forskningstradisjon som vektlegger hva forskningsdeltakerne selv beskriver som viktig for å ha det bra (Van Breda, 2018). Som Ungar (2012) påpeker, bør resiliens forstås kontekstuellt, og ta i betraktning hva mennesker og grupper opplever som helsefremmende i gitte situasjoner.

Opprinnelig ble resiliens forstått som et medfødt kjennetegn ved individet, knyttet til egenskaper som intelligens, selvtillit, autonomi, opplevelse

av sammenheng, kreativitet, effektivitet og evnen til å regulere følelser (Luthar, 2006; Ungar, 2012; Varvin, 2015). Nyere forståelser, som jeg baserer avhandlingen på, betrakter resiliens som en dynamisk prosess, ikke som et statisk personlighetstrekk (Hauser et al., 2006; Luthar, 2006; Van Breda, 2018). Det innebærer at en persons resiliens vil variere over tid, påvirket av ulike fenomener som bidrar til å fremme ens styrker eller setter en i en sårbar situasjon (Luthar, 2006).

3.2.1 Samspill mellom individ, relasjoner og kontekster

Resiliens blir i økende grad betraktet som et samspill mellom individ, relasjoner og bredere kontekster (Hart et al., 2016; Luthar, 2006; Ungar, 2012; Varvin, 2015). Ulike «resiliensprosesser» (Hauser et al., 2006; Van Breda, 2018) kan sies å finne sted i dette samspillet, både på individnivå, i mellommenneskelige relasjoner og i omgivelsene.

Mellommenneskelige relasjoner framstår som avgjørende for resiliens (Hauser et al., 2006; Jordan, 2004; Luthar, 2006; Van Breda, 2018; Walsh, 2003). Luthar (2006) understreker at resiliens er nært knyttet til positive relasjoner til andre mennesker. Det kan dreie seg om barn og unges relasjoner til varme og nære omsorgspersoner, støttende relasjoner til lærere og andre voksne, samt positive relasjoner til jevnaldrende (Luthar, 2006). Resiliens er imidlertid ikke bare knyttet til sosial støtte, som ofte innebærer en ensidig («unidirectional») relasjon (Van Breda, 2018).

Barn og unge spiller selv en aktiv rolle i resiliensprosesser, noe som blant annet innebærer å rekruttere og opprettholde støttende relasjoner, påpeker Hauser et al. (2006). De knytter resiliens til tre dimensjoner: relasjoner, refleksjonsevne og aktørskap. Relasjoner eller forbindelser («relatedness») handler om involvering i og samhandling med andre, om å verdsette relasjoner selv når det ikke fins hjelpsomme mennesker tilgjengelig, og *benytte* seg av støttende relasjoner når disse blir tilgjengelige. Refleksjonsevne («reflectiveness»), handler om en nysgjerrighet overfor ens tanker, følelser og motivasjoner, samt en vilje til å prøve å gi mening til og håndtere dem på ansvarlig vis. Evnen til å reflektere over relasjoner kommer blant annet til uttrykk gjennom at ungdommer observerer andre mennesker, er oppmerksomme på hvordan de selv opptrer i relasjoner og på effektene av egne handlinger på andre mennesker (Hauser et al., 2006). Aktørskap («agency»)

forstår de som en overbevisning om at det man gjør betyr noe, og at man kan gripe effektivt inn i sitt eget liv.

Gjensidig involvering i relasjoner og gjensidig empati er sentrale kjennetegn ved relasjonell resiliens, ifølge Jordan (2004). Gjensidighet er en viktig kilde til resiliens, og kan knyttes til det afrikanske begrepet «ubuntu» (Van Breda, 2018), hvor sosiale forbindelser og gjensidig avhengighet står sentralt. Det kan skape en følelse av verdi og selvtillit når man opplever at man har noe å bidra med, tar del i meningsfulle relasjoner og er en del av noe større enn seg selv (Jordan, 2004). Det sistnevnte kan vise til mellommenneskelige relasjoner, naturen eller åndelige opplevelser. «The need to receive support, which is cited in most resilience literature, is thus imbalanced if it overlooks the broader need for mutuality and involvement—the capacity to extend one’s interest beyond self», påpeker Jordan (2004, s. 36).

Traumatiske opplevelser kan føre til isolasjon og mistillit. Imidlertid er det essensielt å gjenopprette omsorgsfulle relasjoner, bemerker Jordan (2004). Mennesker som bearbeider egne traumer, kan kjenne på et ønske om å hjelpe andre i en liknende situasjon. Når mennesker møtes i gjensidig støttende og meningsfulle relasjoner, kan det bidra til at de kommer seg ut av isolasjon, maktesløshet og passivitet, samtidig som det kan føre til mobilisering for et mer rettferdig samfunn (Jordan, 2004).

Sosio-økologiske tilnærminger til resiliens (Ungar, 2012) tar i betraktning et komplekst samspill av faktorer på individuelt, relasjonelt og samfunnsmessig nivå, deriblant økonomiske, politiske, kulturelle og miljømessige forhold. Resiliens kan altså sies å utvikles i et samspill mellom individets evner og mestringsstrategier, relasjonene individet inngår i, og kontekstuelle forhold. Ungar (2012) vektlegger på den ene sida individers aktørskap, nærmere bestemt evnen til å navigere til og forhandle om ressurser i det sosiale miljøet som bidrar til deres psykososiale helse (eller «wellbeing»). På den andre sida, understreker han at omgivelsene, deriblant familie, lokalsamfunn og myndigheter, kan spille en sentral rolle gjennom å tilgjengeliggjøre ressurser som bidrar til psykososial helse. Det innebærer å gjøre ressursene tilgjengelige på meningsfulle måter som gjenspeiler preferansene til dem som trenger dem⁴. Imidlertid spiller ikke omgivelsene

⁴ Nærmere bestemt, skriver han om å «make these resources available in culturally meaningful ways» (Ungar, 2012, s. 17). Jeg har valgt å ikke legge vekt på den kulturelle dimensjonen, da det ville krevd å dypere inn i dette.

nødvendigvis en helsefremmende rolle. «Health-challenging patterns of service provision» er et eksempel på det motsatte (Ungar, 2005, s. 423).

Selv om resiliens ofte assosieres med mestring og tilpasning, knytter flere forskere resiliens til motstand og endring (Hart et al., 2016; Prilleltensky & Prilleltensky, 2005; Ungar, 2021). Dette kan ses i sammenheng med at resiliensforskning har blitt kritisert for å legge for stor vekt på individets ansvar for tilpasning og suksess, heller enn å adressere spørsmål som sosial ulikhet (Garrett, 2016). Prilleltensky and Prilleltensky (Prilleltensky & Prilleltensky, 2005, s. 89) foreslår å definere resiliens som «the ability to not only cope with conditions related to adversity and injustice but also to challenge their very existence». Når mennesker forstår at det er mulig å utfordre systemer bygget på ulikhet og diskriminering, er det en kilde til resiliens, påpeker de. Inspirert av Prilleltensky & Prilleltensky, knytter Hart et al. (2016) resiliensteori til sosial rettferdighet. Fra deres perspektiv, innebærer resiliens ikke bare det å overvinne eller håndtere motgang, men også muligheten til å bidra til små eller store endringer i møte med fenomener som skaper motgang. Hart et al. (2016) påpeker at det er viktig å ta høyde for både individuelle og strukturelle forhold som kan utgjøre en forskjell for menneskers resiliens, og erkjenne at de individuelle strategiene fortsatt i stor grad betinges av bredere politiske og økonomiske faktorer.

3.3 Anerkjennelse

I likhet med de teoretiske forståelsene av psykososial helse og resiliens jeg har framhevet i dette kapittelet, retter også anerkjennelsesteori fokus mot samspillet mellom individ, relasjoner og samfunnsmessige, inkludert sosiopolitiske, forhold. Anerkjennelse er et nyttig begrep for sosialt arbeid, fordi fagfeltet trenger å teoretisere rundt samspillet mellom «det personlige» og «det politiske», påpeker Houston (2016). Det handler blant annet om samspillet mellom menneskers «personlige» psykososiale helse og fenomener som diskriminering, urettferdighet, maktskeivhet (Houston, 2016), samt sosial ulikhet og eksklusjon (Frost, 2016). Eide (2007) påpeker, på sin side, at begrepet kan belyse prosesser som finner sted mellom flyktningbarn og deres nye miljøer, relatert til omsorgspraksiser, statlig flyktningpolitikk og mediarepresentasjon av flyktninger.

Utgangspunktet for Honneth (1995, s. 92) er «the imperative of mutual recognition», altså nødvendigheten av gjensidig anerkjennelse, både for menneskers relasjon til seg selv og for sosialt liv. Taylor (1994, s. 26) betegner på sin side anerkjennelse som "a vital human need». Dette innebærer at mennesket har et iboende behov for anerkjennelse, både i mellommenneskelige relasjoner og i møte med samfunnet (Fylkesnes et al., 2015).

Honneth (1995) deler fenomenet anerkjennelse inn i tre dimensjoner: kjærlighet, rettigheter og solidaritet. «Kjærlighet» viser til nære relasjoner kjennetegnet av følelsesmessig tilknytning og kjærlig omsorg, og omfatter både vennskap, relasjoner mellom barn og foreldre og erotiske relasjoner. Paulsen et al. (2020) utvider den første dimensjonen til også å omhandle relasjonen mellom offentlig ansatte omsorgspersoner og enslige mindreårige. «Rettigheter» dreier seg om å bli anerkjent som et fritt og likeverdig menneske med like rettigheter. «Solidaritet» er knyttet til en sosial anerkjennelse av menneskers unike livshistorie, evner og potensielle bidrag til samfunnet. Warming (2015) bearbeidet Honneths teori for sosialt arbeid og reformulerte de tre typene anerkjennelse som 1) emosjonell anerkjennelse, 2) rettslig anerkjennelse og 3) sosial anerkjennelse. Disse begrepene blir anvendt i avhandlingen.

Det motsatte av anerkjennelse, manglende anerkjennelse, knyttes til fysisk mishandling, til å bli nektet sine rettigheter og til symbolsk nedvurdering (Honneth, 1995). I Warmings (2015, s. 251) forståelse kan manglende emosjonell anerkjennelse også ta form av ignorering og omsorg uten kjærlighet, noe hun betrakter som en mulig trussel mot menneskers «well-being». Manglende anerkjennelse kan føre til konflikt og kamp for anerkjennelse, noe som igjen kan bidra til endring og utvikling av samfunnet (Honneth, 1995).

Slik jeg forstår det, henger anerkjennelse sammen med psykososial helse. For å kunne ha det bra med seg selv («a successful relation-to-self»), er mennesker avhengige av en intersubjektiv anerkjennelse av seg selv og sine evner og prestasjoner, påpeker Honneth (1995, s. 136). Det å nekte noen anerkjennelse kan føre til ulike grader av «psychological injury», fra “subtle humiliation” til “blatant degradation” (Honneth, 1995, s. 132). Korkiamäki & Gilligan (2020, s. 2) understreker at “recognition underpins wellbeing through enabling marginalized groups’ or individuals’ struggle for justice”.

Anerkjennelse kan også knyttes til bearbeiding av traumer blant flyktninger og andre overlevende av krig, politisk vold og forfølgelse. Når overlevende blir lyttet til, validert og anerkjent i samfunnet, for eksempel gjennom sannhetskommisjoner, kan det bidra til å reversere deres offerrolle og anerkjenne deres aktørskap, skriver Haldemann (2008). Når samfunnet derimot unnlater å anerkjenne vold og urett som har blitt begått, og de overlevendes smerte blir oversett, mistrodd eller usynliggjort, kan dette forverre traumer:

(...) failing to recognize past wrongs exacerbates the trauma. It couples the pain of those experiences with the disbelief of the wider community. In cases of outright denial or partial acknowledgement, the initial wound of insult and humiliation develops into “a second wound of silence”— a deep sense of hurt stemming from the feeling that “people condone the wrongs and do not care about the baneful results. While the wounds of humiliation and pain are still bleeding, insult is added to injury by the denial of recognition (Haldemann, 2008, s. 693).

Manglende anerkjennelse kan altså føre til psykososiale skader («psychic injuries»), ramme menneskers selvrespekt og påvirke deres aktørskap, skriver Haldemann (2008). Varvin (2017) påpeker på sin side at manglende samfunnsmessig, politisk og kulturell anerkjennelse av flyktningers traumatiske erfaringer kan bidra til følelser av «uvirkelighet og fragmentering» og vanskeliggjøre oppreisning og integrering (Varvin, 2017, s. 371–372). Derfor er det ikke nok å anerkjenne deres smerte og lidelser på individuelt nivå:

Den traumatiserte må anerkjennes og bekreftes også i samfunnet de lever i. (...) Dokumentasjon av at det faktisk skjedde, hva som skjedde og hvordan det skjedde, sammen med en bred offentlig anerkjennelse av virkeligheten slik den var, er grunnlaget for at overleveren skal tørre å stole på at noen vil hjelpe (Varvin, 2015).

3.4 Deltakelse

Deltakelsesbegrepet er relevant for avhandlingens analyser av forskningsprosessen, samtidig som det kan sies å eksistere koblinger mellom deltakelse og psykososial helse.

Begrepet defineres ofte med utgangspunkt i barnekonvensjonens paragraf 12, som omhandler retten til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter og

få disse tillagt vekt (Forente Nasjoner, 1989). Både retten til medbestemmelse i forhold som berører ens liv, og retten til å delta i samfunnet som medborger (Gulbrandsen, 2014) kan utledes av barnekonvensjonen. Barn konstitueres som uavhengige subjekter og rettighetshavere i barnekonvensjonen (Hart, 1992; Ulvik, 2009). Både «nyere barndomsstudier» (Christensen & James, 2008; Greene & Hogan, 2005) og barnekonvensjonen har vært viktige for anerkjennelsen av barn og unge som subjekter med en legitim stemme og evne til deltakelse (Graham & Fitzgerald, 2010).

Selv om deltakelsesbegrepet er knyttet til retten til å ytre seg, vil mange mene at det ikke er tilstrekkelig å ha bli hørt. Barn og unge bør også ha mulighet til å ta del i og/eller påvirke beslutninger. Toneangivende definisjoner av deltakelse knytter derfor deltakelse til grader av medvirkning i beslutningstaking (Hart, 1992; Shier, 2001). I Shiers (2001) modell graderes deltakelse i fem nivåer: 1) Barn lyttes til, 2) Barn støttes i å uttrykke sitt syn, 3) Barns syn tas i betraktning, 4) Barn involveres i beslutningsprosesser og 5) Barn deler makt og ansvar for beslutninger.

En innvending mot den graderte forståelsen av deltakelse er at den ikke problematiserer hvordan barns og unges syn blir til, hvem det blir til sammen med, eller i hvilken kontekst (Ulvik, 2009). Relasjonelle og dialogiske perspektiver på deltakelse betoner at deltakelse formes av mellommenneskelige relasjoner og i bestemte kontekster (Graham & Fitzgerald, 2010; Hultgren & Johansson, 2019; Ulvik, 2009). Samtidig framstår prosessen som like viktig som resultatet (Hultgren & Johansson, 2019; Ulvik, 2015). En relasjonell deltakelsesforståelse er i tråd med deltakerbasert aksjonsforsknings utgangspunkt om at kunnskap ikke produseres av isolerte individer, men i intersubjektive relasjoner, det vil si i et gjensidig samspill mellom forsker og forskningsdeltakere (Kim, 2019; Montero, 2000).

Deltakelse blir av noen teoretikere knyttet til psykososial helse. Prilleltsky & Prilleltsky (Prilleltsky & Prilleltsky, 2005, s. 94–95) påpeker at «social participation [goes] a long way toward the enhancement of wellness», og at “participating in social actions enhances sense of control, a key component of resilience and mental health”. Når mennesker deltar sammen med helse- og sosialarbeidere i arbeidet for å utfordre urettferdighet, kan det bidra til å fremme resiliens. Honneth (1995, s. 164) understreker at politisk handling kan bidra til at mennesker utsatt for respektløs behandling kommer ut av en lammende situasjon av ydmykelse og får en mer positiv relasjon til seg

selv. Flyktningers psykososiale helse («psychosocial wellbeing») kan bli undergravd hvis de blir satt i en avhengig og underordnet posisjon og ikke blir involvert i beslutninger som påvirker deres liv, påpeker Ventevogel (2018). Den beste måten å forebygge dette, er å bruke deltakerbaserte tilnærminger som fremmer verdighet og aktørskap hos flyktninger, involverer dem i deres egen beskyttelse og oppmuntrer dem til å aktivt forme et trygt sosialt miljø (Ventevogel, 2018).

4 Metodologi

Denne avhandlingen er basert på kvalitativ metodologi, og henter blant annet inspirasjon fra deltakerbasert forskning. Maxwell (2008) påpeker at kvalitative forskningsdesign ofte kjennetegnes av fleksibilitet, refleksivitet og en evne til å revurdere eller modifisere ulike sider ved designet underveis i forskningsprosessen. Dette står i motsetning til tradisjonelle forskningsdesign, som ofte vektlegger fastlagte, standard metoder og prosedyrer og en logisk progresjon fra et forskningsstadium til et annet (Maxwell, 2008). I dette kapittelet vil jeg redegjøre nærmere for metodologien og forankre denne vitenskapsteoretisk, beskrive selve forskningsprosessen, redegjøre for analysen og reflektere rundt forskningsetikk og validitet.

Kvalitative metoder regnes som godt egnet til å skape nærhet til forskningsdeltakernes perspektiver (Ager, 2000) og levde erfaringer (Ungar, 2003). Slike tilnærminger gir forskere tilgang på rike og komplekse data (Liamputtong, 2007), noe som legger grunnlaget for utviklingen av en fyldig beskrivelse (Geertz, 1973/2000; Ungar, 2003) og en helhetlig forståelse av sosiale fenomener (Ager, 2000). Kvalitative metoder har vist seg nyttige for å forstå meningen forskningsdeltakere tilskriver hendelser, situasjoner og handlinger, forstå kontekstene de handler innenfor og som påvirker deres handlinger, samt forstå prosessene som finner sted (Maxwell, 2008). I tillegg er kvalitative metoder fordelaktige for studier med ambisjon om å samarbeide med forskningsdeltakere og bidra til endring (Maxwell, 2008). Når det gjelder forskning på resiliens, skriver Ungar (2003) at kvalitative tilnærminger er velegnet til å oppdage “unnamed protective processes relevant to the lived experience of research participants” samt å løfte fram “minority ‘voices’ which account for unique localized definitions of positive outcomes” (2003, s. 85).

Ambisjonen om å forstå forskningsdeltakernes virkelighet fra et «erfaringsnært» perspektiv (Geertz, 1984) gjenspeiler et ideal om å komme tett innpå mennesker. En nær forskerrolle fordrer imidlertid at man reflekterer rundt hvordan man påvirker forskningssituasjonen og forskningsdeltakerne (Maxwell, 2008) og gir en beskrivelse forskningsprosessen, slik at funnene kan vurderes av andre (Seim, 1998). Jeg vil derfor bruke god plass på å beskrive forskningsprosessen og reflektere over ulike utfordringer og dilemma.

Jeg valgte å kombinere følgende kvalitative tilnæringer: deltakende observasjon (Eriksen, 1998; Aase & Fossåskaret, 2013), semistrukturerte forskningsintervjuer (Kvale & Brinkmann, 2015) og workshops inspirert av deltakerbasert metodikk for barn og unge (Fjordside et al., 2016; O’Kane, 2008) og kritisk-utopisk aksjonsforskning (Bladt, 2012; Husted & Tofteng, 2012). Det å kombinere flere metoder, inkludert kreative og non-verbale teknikker, kan gi barn og unge flere valgmuligheter for å uttrykke seg, noe som øker sjansen for at hver enkelt finner en kommunikasjonsform de føler seg vel med (Due et al., 2014; Fjordside et al., 2016). Videre kan det bidra til å opprettholde oppmerksomheten til deltakerne gjennom forskningsprosessen (Due et al., 2014). Dessuten kan det muliggjøre triangulering, altså å sammenligne datamaterialet og “cross-check the results” (Due et al., 2014; Omidian, 2000). Samtidig kan det være utfordrende å kombinere metoder, spesielt hvis de representerer ulike forskningstradisjoner og kunnskapssyn (Røykenes, 2009).

4.1 Vitenskapsteoretisk forankring

I tråd med nyere psykososiale tilnæringer, har jeg i dette forskningsprosjektet satt fokus på unge, enslige flyktningers opplevelse av relasjonelle og sosiopolitiske forholds betydning for deres psykososiale helse. Det kan forankres vitenskapsteoretisk til fortolkende tilnæringer til samfunnsvitenskap og til kritisk teori.

4.1.1 Fortolkende samfunnsvitenskap

Min interesse for deltakernes egne opplevelser og refleksjoner, og ønsket om å utvikle en erfaringsnær beskrivelse av hvordan de opplever sin psykososiale helse og deltakelse i forskning, kan knyttes vitenskapsteoretisk til fortolkende samfunnsvitenskap eller interpretivisme (Gorton, 2010; Jenssen, 2021). Fortolkende samfunnsvitenskap legger vekt på at mennesket er et subjekt som tenker og handler innenfor en verden av mening, og er interessert i hvordan mennesker ser sin verden, hvordan de fortolker, reflekterer over verden og hvordan de handler ut fra dette (Jenssen, 2021). Meningsdimensjonen ved menneskelige og sosiale forhold framheves innen denne tilnærmingen (Gorton, 2010; Jenssen, 2021). Det handler om å gi mening til handlinger, forestillinger,

sosiale praksiser, verdier og institusjoner som utgjør den sosiale verden som studeres (Gorton, 2010; Wright, 1971).

Tilnærmingen står i opposisjon til naturalismen, som blant annet forfekter at samfunnet kan studeres med naturvitenskapelige metoder, at vitenskapens hensikt er å utvikle årsaksforklaringer basert på lovmessigheter, og at vitenskapens rolle er å beskrive og forklare verden fra et verdinøytralt og objektivt ståsted (Gorton, 2010).

For å forstå en sosial virkelighet på folks egne premisser, tar forskere fra et fortolkende ståsted ofte utgangspunkt i folks egne beskrivelser, begreper og selvforståelse (Gorton, 2010). Fortolkende teori har hentet inspirasjon fra antropologien, deriblant ambisjonen om å produsere en detaljert, rik og fyldig beskrivelse (“thick description”) av sosialt liv, fra et «emisk» eller «erfaringsnært» ståsted (Geertz, 1984, 1973/2000). Samtidig understrekes det at forskerens utgangspunkt er hennes fortolkning av hva forskningsdeltakerne holder på med, og at dette er en fortolkning av «andre eller tredje grad, for bare folk selv kan sies å produsere en førstegrads fortolkning» (Geertz, 1973/2000). Det innebærer at forskere har med seg sin forforståelse, og at fortolkende samfunnsvitenskap kan forstås som et møte mellom to forståelseshorisonter, forskerens og aktørens (Jenssen, 2021) eller forskningsdeltakerens horisont.

Mens deskriptivismen, en retning innen fortolkende samfunnsvitenskap, bestreber seg på å tilegne seg informantenes ståsted, henter en annen retning inspirasjon fra hermeneutikken (Gorton, 2010). Fra et hermeneutisk ståsted handler forståelse av en kultur eller et samfunn om å gjennomføre en form for dialog med kulturen eller samfunnet en studerer. En dialogisk tilnærming innebærer at både forskeren og samfunnet som studeres kan endres underveis (Gorton, 2010).

En fortolkende tilnærming til helse, sykdom og lidelse innen antropologien retter oppmerksomhet mot den meningen mennesker iletter sine erfaringer; hvordan de fortolker og responderer på disse (Eastmond, 2000). Innenfor denne tilnærmingen er det sentralt å få tak i forskningsdeltakernes egne stemmer og perspektiver (Ahearn, 2000; Eastmond, 2000; Omidian, 2000). Dette kan sammenliknes med intensjonen om å løfte fram brukerperspektiver i sosialt arbeid (Ellingsen et al., 2015; McLaughlin, 2010).

En innvending mot fortolkende samfunnsvitenskap er at det å beskrive kulturer og samfunn fra informantenes eget ståsted ikke gir rom for å kritisere disse kulturene eller samfunnenes forestillinger, selvforståelser og verdier, påpeker Gorton (2010). Det kan gjøre forskeren blind for at folk kanskje ikke er bevisst på årsakssammenhenger og underliggende mekanismer i samfunnet, eller på uintenderte konsekvenser av individuelle handlinger og politiske praksiser (Gorton, 2010). Dette leder oss til behovet for å være bevisst på hvordan makt og politikk påvirker sosialt liv.

4.1.2 Kritisk teori

Interessen min for hvordan psykososial helse og deltakelse i forskning henger sammen med sosiopolitiske forhold, og interessen for endringsmuligheter, kan relateres vitenskapsteoretisk til kritisk teori. Tilnærmingen henter inspirasjon fra Marx' berømte setning om at filosofer hittil bare har *tolket* verden på forskjellige vis, men at det gjelder å *forandre* den (Marx, 1888/1981). Kritisk teori argumenterer for at samfunnsforskere verken kan eller bør være nøytrale observatører av samfunnet (Gorton, 2010). Tvert imot har representanter for kritisk teori en ambisjon om å forstå og forklare ulike samfunnsforhold fra et kritisk ståsted og forandre sosiale forhold til det bedre (Jenssen, 2021). Jenssen (2021) påpeker at kritisk teori står sentralt i sosialt arbeid, blant annet på grunn av et felles mål om å fremme sosial rettferdighet. Det er også en kobling mellom kritisk teori og sosialfaglig forskning, da sistnevnte ofte har en ambisjon om å være relevant for praksisfeltet og å bidra til å endre praksis (McLaughlin, 2009).

Opphavet til kritisk teori er Frankfurterskolen, men tilnærmingen omfatter i dag feminisme og andre frigjøringsperspektiver som tilstreber en systematisk forklaring og kritikk av økonomiske, sosiale og politiske strukturer, institusjoner og ideologier som regnes som undertrykkende (Gorton, 2010). Det er en slik vid forståelse av kritisk teori (Jenssen, 2021) jeg drar veksler på i denne avhandlingen. Selv om representanter for kritisk teori henter inspirasjon fra Marx, tar de avstand fra ortodokse sider ved marxismen og bidrar til teoretisk fornyelse (Gorton, 2010).

Kritisk teori «binder sammen det samfunnsmessige og personlige» (Jenssen, 2021) og plasserer menneskelige erfaringer i en samfunnsmessig kontekst. «For kritisk teori er lokale eller særskilte fænomener, sociale

situationer og livssammenhenge omfattende samfundsmæssigt formidlet, og den har derfor et blik for det almene i det særlige» (Nielsen & Nielsen, 2010, s. 103). Tilhengere av kritisk teori understreker at sosiale forhold og maktstrukturer setter sitt preg på mennesker, begrenser dem og former deres forestillinger om hva som er mulig (Jenssen, 2021). På tilsvarende vis vil man innen kritisk antropologi plassere menneskers erfaringer knyttet til helse og sykdom innenfor større kontekster. Det framstår som spesielt relevant i forskning på tvungen migrasjon og eksil (Eastmond, 2000). På den måten utforskes videre sosiale, økonomiske og politiske krefter som strukturerer og skaper brudd i mellommenneskelige relasjoner, former kollektive erfaringer og gjør bestemte grupper spesielt sårbare.

Kritisk teori orienterer seg mot «undertrykte, forhindrede eller ennå ikke formulerte framtidsmuligheter» (Nielsen & Nielsen, 2010, s. 103). En ikke-reduksjonistisk erkjennelse av virkeligheten må derfor åpne seg for slike muligheter, påpeker Nielsen & Nielsen (2010), grunnleggerne av kritisk-utopisk aksjonsforskning. De argumenterer for at erkjennelsesprosesser bør være kritiske og utopiske, med et innebygget frigjøringsperspektiv. I aksjonsforskningens ontologi inngår en forestilling om at verden er «uferdig» og at viten om verden skapes gjennom forsøk på å endre den (Laursen, 2012, s. 97). Endring kan blant annet forstås som læringsprosesser og styrking av mennesker som deltar i aksjonsforskning (Laursen, 2012).

En innvending mot kritisk teori er at tilnærmingen framhever forskeren som den vitende eksperten (Gorton, 2010). Tilsynelatende vet forskeren bedre enn folk selv hvordan verden egentlig henger sammen og hva folk bør gjøre for å endre sin situasjon. Radikal teori (som er beslektet med kritisk teori) innebærer en fare for at man forsøker å påtvinge sine verdier og sitt verdensbilde på folk, spesielt knyttet til hvordan folks hverdagslige utfordringer henger sammen med sosiopolitiske fenomener (Cornell, 2006). Det har også blitt innvendt at denne typen teori til tider dehumaniserer individet gjennom å bare fokusere på sosiopolitiske bestemmende faktorer, uten å anerkjenne rollen til individuelle valg og handlinger (Cornell, 2006). Som en respons på denne kritikken, har enkelte forskere tatt i bruk deltakerbaserte metoder (Gorton, 2010). Jeg har hatt dette i bakhodet i arbeidet med denne avhandlingen. For å forsøke å motvirke den nevnte faren, har jeg brukt deltakerbaserte metoder og stadig vendt tilbake til deltakernes egne beskrivelser og refleksjoner.

4.2 Tilgang til felt, utvalg og rekruttering

Forskningsprosjektet mitt ble gjennomført på og i tilknytning til et kommunalt senter for enslige mindreårige flyktninger (seinere kalt «senteret») i en norsk by. Senteret tilbyr ulike bo- og aktivitetstilbud for enslige mindreårige som er bosatt i kommunen og har vedtak fra barnevernet. Aktivitetstilbudene inkluderer blant annet rimelige middager, leksehjelp, språktrening, bordtennis, brettspill, fotballtrening, svømming, samt hjelp til ulike utfordringer som jobbsøking. Min dataproduksjon var tilknyttet dette aktivitetstilbudet. Jeg valgte senteret først og fremst på grunn av dets lange erfaring med målgruppa. På det tidspunktet jeg var der, var rundt 30 ungdommer fra 8 ulike språkgrupper formelt tilknyttet senteret. To av dem var jenter og resten gutter. Noen av dem var innom ofte, mens andre sjeldent var der. Jeg vil i det følgende si noe om tilgangen til feltet, rekrutteringsprosessen og utvalget av forskningsdeltakere.

Tilgang kan være en utfordring i forskning relatert til enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger (Broch, 2012; De Haene et al., 2010). Manglende tillit til forskeren og opplevelsen av at prosjektet ikke er relevant for egen situasjon kan forklare motviljen noen forskere opplever i felt. Mangelen på tillit kan også knyttes til ungdommenes manglende forståelse av hva forskeren ønsker seg, hva informasjonen skal brukes til og hva som er forskjellen mellom forskere og myndigheter. I noen tilfeller representerer også velferdsinstitusjoner og sosialarbeidere en barriere, når de ønsker å beskytte barn mot forskere. Fordi mange flyktninger har opplevd å bli møtt med mistro, er det ekstra viktig å bruke tid på å skape tillit (Due et al., 2014; White & Bushin, 2011). Med dette som bakteppe, prioriterte jeg å skape en god, tillitsfull relasjon både til de ansatte på senteret og til ungdommene selv.

Det å få tilgang og rekruttere deltakerne ble en tidkrevende prosess, noe også andre forskere har erfart (Raghallaigh & Gilligan, 2010). Jeg hadde flere møter med leder og ansatte ved senteret hvor vi definerte rammene for prosjektet, før vi inngikk et samarbeid. Til workshopene ble jeg spurt om å inkludere to psykologistudenter i praksis, noe jeg sa ja til. Videre diskuterte vi inklusjons- og eksklusjonskriterier sammen. De ansatte trakk fram utfordringer de hadde hatt med brukermedvirkning, og understreket viktigheten av å motivere deltakerne. Deretter ble det oppnevnt en kontaktperson blant de ansatte som jeg samarbeidet med på ukentlig basis.

Utvalget er basert på følgende inklusjonskriterier: 1) Deltakerne hadde kommet til Norge som enslige mindreårige asylsøkere og 2) hadde fått opphold i Norge. 3) De var mellom 15 og 20 år. For intervjuer og workshops var det et kriterium at 4) jeg og deltakerne hadde blitt litt kjent på forhånd. For workshopene var det også nødvendig at 5) deltakerne hadde et brukbart norsknivå.

Deltakerne kom opprinnelig fra Afghanistan, Syria, Somalia, Eritrea og Etiopia, og både muslimer og kristne var representert, med overvekt av førstnevnte. I tillegg var deltakerne fra seks ulike etniske grupper, og snakket seks ulike språk, noe som gjenspeilte mangfoldet av brukere på senteret. To av deltakerne var kvinnelige, mens 12 var mannlige. De hadde bodd i Norge mellom ett og fem år og var mellom 15 og 20 år gamle.

Barn og ungdommer kan som hovedregel selv samtykke til deltakelse i forskning når de er fylt 15 år, men hvis det skal samles inn særlige kategorier av personopplysninger må ungdommen være fylt 16 år for å samtykke (Sikt, u.å.). De fleste deltakerne var over 16, og kunne gi informert samtykke selv, mens en deltaker var 15. I det tilfellet fikk jeg samtykke både fra deltakeren og vergen. Noen gikk på norskkurs, mens andre gikk på videregående. Jeg velger å ikke gi ytterligere detaljer, av hensyn til ungdommenes anonymitet.

Informert samtykke til å delta i forskning, som innebærer at det skal gis informasjon til og innhentes samtykke fra forskningsdeltakere, er et forskningsetisk hovedprinsipp (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, 2021). Informasjonen skal være forståelig, og deltakerne bør ikke føle seg tvunget til å delta. Samtidig kan det være vanskelig å informere potensielle deltakere i detalj om kvalitative og spesielt deltakerbaserte forskningsprosjekt på forhånd, da tilnærmingen er fleksibel og ikke alt kan forutses (Hummelvoll et al., 2010). Enkelte forskere velger derfor å bruke prosess-samtykke, noe jeg har gjort. Jeg vil i det følgende beskrive hvordan jeg gikk fram i de ulike fasene.

Jeg avholdt to informasjonsmøter med tolk og delte ut informasjonsskriv på syv språk (se vedlegg). På informasjonsmøtene anstrengte jeg meg for å bruke et enkelt språk. Jeg sa noen ord om meg selv og om hva det vil si å forske. Deretter sa jeg at jeg ønsket å vite mer om hvordan unge

flyktninger som dem har det, hvordan de møter utfordringer og hva de kan gjøre for å ha det bedre. Jeg forklarte at jeg ville delta i aktiviteter, snakke med, observere og ta notater knyttet til deltakerne som ga samtykke. Videre forklarte jeg at jeg ønsket å intervju noen av dem om «hvordan du har det, hva du drømmer om, hva som gjør livet vanskelig og hva som hjelper deg å ha det bedre». Deretter sa jeg at jeg ønsket at en gruppe skulle være med meg og forske på deres egen situasjon og på mulige positive endringer. Jeg understreket at deltakelse var frivillig, og sa noe om hva informasjonen skulle brukes til. Ungdommene fikk mulighet til å snakke sammen i grupper etterpå, flere hadde kommentarer og spørsmål. Totalt ble 28 ungdommer informert om prosjektet.

Ungdommene fikk mulighet til å lese informasjonsskrivet i ro og mak hjemme, før de eventuelt ga samtykke til første fase. Etter to uker hadde jeg fått et skriftlig samtykke fra 23 av ungdommer, og kunne formelt begynne deltakende observasjon. De som ikke ga samtykke, tok jeg ikke notater om (flere av disse var sjeldent på senteret). Til intervjuene rekrutterte jeg 12 deltakere blant dem jeg hadde blitt kjent med i første fase. De ga skriftlig samtykke i forbindelse med intervjuet. Deretter inviterte jeg 15 ungdommer til et eget informasjonsmøte om siste fase, workshopene. Ni ungdommer dukket opp på dette informasjonsmøtet og ti tok del i en eller flere workshops. De ga samtykke i forbindelse med gjennomføringen av workshopene.

Fjorten ungdommer deltok substansielt til forskningsprosjektet, selv om jeg opprinnelig fikk samtykke fra 23 unge. Av de 14, ble 12 intervjuet, og 10 deltok i workshops. Tretten av dem har blitt sitert direkte i artiklene, selv om noen har en mer framtrædende rolle i datamaterialet enn andre.

Tabell 2 Deltakernes bidrag til artiklene

	<i>Deltakere*</i>	<i>Artikkel 1</i>	<i>Artikkel 2</i>	<i>Artikkel 3</i>
1	Jawad	v	v	V
2	Ramin		(v)	V
3	Nimoona	v	v	V
4	Mirza	v	v	V
5	Darman	v		(v)
6	Abrihet	v	v	V
7	Aram	(v)	v	(v)
8	Tesfaye	(v)	v	V
9	Samiira	v	v	V
10	Sabriye	v	v	V
11	Biniam	(v)		
12	Bahrawar	v	(v)	V
13	Yasir	v		
14	Afrax	v	v	V
		10 deltakere sitert	9 deltakere sitert	10 deltakere sitert

* Alle navnene er pseudonymer

v = sitert i artikkelen

(v) = bidratt til funn uten å bli sitert

4.3 Gjennomføring av dataproduksjonen

Dataproduksjonen ble gjennomført på det tidligere nevnte senteret i 2016-2017, tok rundt 10 måneder og resulterte i et 373 siders datamateriale. Etter mitt syn, ga kombinasjonen av metodiske tilnærminger meg rikere og mer nyanserte data. Jeg vil i det følgende redegjøre for de ulike metodiske tilnærmingene og gjennomføringen av dataproduksjonen.

4.3.1 Deltakende observasjon

Jeg begynte dataproduksjonen med deltakende observasjon på senteret. Dette foregikk to-tre ettermiddager i uka over tre måneder, samt på en todagers hyttetur, og resulterte i 21 siders maskinskrevne feltnotater. I kvantitet utgjør dette en liten del av datamaterialet mitt, men denne innledende fasen var likevel viktig for forskningsprosessen av to grunner: Deltakende observasjon gjorde det mulig å begynne å etablere en tillitsfull relasjon til forskningsdeltakerne,

noe andre forskere også rapporterer om (Due et al., 2014; Raghallaigh & Gilligan, 2010). I tillegg resulterte det i data om ungdommenes hverdag, gleder og bekymringer, deriblant knyttet til betydningen av skole, deltidsjobber og fritidsaktiviteter; relasjoner til familie og venner; og religiøst liv. Søvnproblemer, potensielt traumatiserende hendelser; bekymringer for familie, blant annet relatert til manglende muligheter for familiegjening; og bekymring for venner som følge av deportasjon; og samfunnsengasjement for enslige mindreårige situasjon på asylmottak ble også tematisert. Til sammen ga dette meg data om relasjonelle og sosiopolitiske forhold som så ut til å ha betydning for deltakernes psykososiale helse. Disse temaene kunne jeg deretter følge opp videre i forskningsprosessen.

Deltakende observasjon kan defineres som et nærstudium av et sosialt miljø: Forskeren er til stede, forsøker å observere hva folk rutinemessig gjør og hvordan de samhandler i sin naturlige kontekst, og deltar selv i aktivitetene (Eriksen, 1998; Omidian, 2000; Aase & Fossåskaret, 2013). Deltakende observasjon knyttes ofte til fortolkende samfunnsvitenskap (Eastmond, 2000). Et godt utgangspunkt for deltakende observasjon er at forskningsdeltakere fortsetter med sine daglige gjøremål og involverer forskeren der dette er mulig. Det kan bidra til at hun oppleves som “less intrusive, less of a stranger”, noe som igjen kan skape tillit og toleranse (Jackson, 1997).

En vellykket deltakende observasjon forutsetter at forskeren klarer å etablere relasjoner til informantene, og har et reflektert forhold til den statusen hun blir tildelt og sin egen rolleutforming (Aase & Fossåskaret, 2013, s. 66). Det gjelder å etablere seg i mer «lokale statuser» som åpner for samhandling med informantene (Aase & Fossåskaret, 2013). Forskeren skal altså ikke være en utenforstående observatør, men bruke seg selv som et instrument til å etablere kontakt med informanter, delta i aktiviteter og samtaler. Posisjonene deltaker og observatør glir dermed over i hverandre (Aase & Fossåskaret, 2013). I mitt tilfelle understreket jeg at jeg holdt på med et forskningsprosjekt. Samtidig var den lokale statusen som sosialarbeider den det var lettest å etablere meg i. Etter å ha informert om forskningsprosjektet og hvem jeg var, deltok jeg derfor i leksehjelp, uformelle samtaler over en kopp te eller et fellesmåltid, samt i ulike aktiviteter som brettspill, kortspill, ping-pong og klatring. Balansen mellom deltakelse og observasjon tenderte mest mot deltakelse fra min side. Jeg vektla samhandling med ungdommene, for å skape tillitsfulle relasjoner.

Mye tid gikk til å få formalisert samtykke den første måneden. Til tider var det få ungdommer til stede, og mange kom for å få individuell oppfølging fra ansatte, noe som ikke ga meg like mange anledninger til å observere og delta i samhandling som jeg kunne ønsket. Likevel tror jeg ikke ungdommene hadde åpnet seg på samme måte som de gjorde i intervjuene og workshopene om de ikke først hadde blitt kjent med meg gjennom denne fasen.

4.3.2 Semistrukturerte forskningsintervjuer

Dataproduksjonen besto videre av 15 semistrukturerte forskningsintervjuer med 12 ungdommer. Jeg intervjuet ti ungdommer før workshopene, og fem etterpå, hvorav 3 oppfølgingsintervjuer. Det resulterte i 12,36 timers lydopptak og 224 siders transkripsjon, og utgjør en sentral del av datamaterialet.

Intervjuene produserte data om ungdommenes individuelle fortellinger, beskrivelser og refleksjoner knyttet til ulike sider ved deres psykososiale helse. Sammenliknet med de uformelle samtalene som fant sted under deltakende observasjon, hvor det ofte var flere til stede, ga de individuelle intervjuene rom for å snakke mer privat om det som opplevdes som vanskelig. Samtidig ga de meg innsikt i hvordan ungdommene reflekterte rundt mestringsstrategier og ulike forhold som framsto som viktige for deres resiliens. Oppfølgingsintervjuene ga dessuten data om opplevelsen av å delta i forskningsprosessen.

Innenfor kvalitativ forskning er intervjuet den mest utbredte tilnærmingen for å få kunnskap om menneskers livssituasjon, meninger, holdninger og opplevelser (Brinkmann & Tanggaard, 2010). Et semistrukturert forskningsintervju kan defineres som en samtale med en viss struktur og hensikt, hvor formålet er å forstå verden og sider ved intervjupersonens dagligliv fra hans eller hennes perspektiv, påpeker Kvale og Brinkmann (2015). Det handler altså om å få tak i den intervjuedes opplevelser og forståelser. Samtidig er det intervjueren som stiller spørsmål, definerer og kontrollerer samtalen. Hun følger aktivt opp intervjupersonenes svar, og søker å avklare og nyansere uttalelser i intervjuet.

Kvale & Brinkmann (2015) trekker fram noen sentrale kjennetegn ved kvalitative forskningsintervju: Intervjupersonene oppfordres til å *beskrive* så

nøyaktig som mulig det de opplever og føler, og hvordan de handler. Intervjuet er *fokusert* på bestemte temaer. Beskrivelser av *spesifikke* situasjoner og handlinger innhentes. Intervjueren viser *åpenhet* for nye og uventede fenomener. Spørsmål kan gi anledning til *refleksjons-* og *læringsprosesser*. Kunnskap *skapes i samspillet* mellom intervjuer og intervjuperson (Kvale & Brinkmann, 2015).

Forskningsintervju kan betraktes som et håndverk, heller enn en metode (Kvale & Brinkmann, 2015). Det betyr at det fins få standardregler eller prosedyrer som er allment godkjent. Kvaliteten på kunnskapen avhenger av intervjuerens ferdigheter og vurderinger med hensyn til kunnskap om temaet, hvordan spørsmålene stilles, oppmerksomheten man viser, samt respekten og sensitiviteten overfor den som intervjues. Blant annet må intervjueren ha en evne til å lytte tålmodig og skape et rom hvor intervjupersonen kan snakke fritt og trygt. I så måte dro jeg veksler på tidligere erfaringer med å intervju mennesker berørt av vold, væpnet konflikt og forfølgelse (Johansen, 2013; Johansen, 2004).

I forkant av intervjuene ble tolk tilbudt, og fem av 12 deltakere takket ja til dette. For å gi deltakerne en mulighet til å medvirke til intervjuet, begynte jeg med å med å spørre om ungdommene hadde egne forslag til tema, inspirert av Broch (2012). Jeg utforsket ungdommenes hverdagsliv, og viste interesse for det de opplevde som verdifullt og positivt i sine liv, for å prøve å få tak i hva som bidro til deres resiliens. Deretter utforsket jeg det de opplevde som vanskelig, ofte med utgangspunkt tema de hadde nevnt tidligere. Så spurte jeg om hvordan de kom seg ut av situasjonen. Mot slutten av intervjuet spurte jeg om drømmer for framtida. Jeg forsøkte altså å unngå at intervjuet skulle ende med smerte og håpløshet, og heller føre det over til ungdommenes evne til å komme seg ut av krevende situasjoner. Jeg pleide å avslutte intervjuene med å spørre dem om hvordan de hadde opplevd å bli intervjuet.

Jeg hadde utarbeidet en intervjuguide på forhånd, som sirklet inn tema og inneholdt forslag til spørsmål, i tråd med Kvale & Brinkmann (2015). Jeg forsøkte å formulere spørsmål i et enkelt språk. Samtidig var det viktig for meg at samtalen utviklet seg naturlig, og å bruke skjønn med tanke på formulering og rekkefølge på spørsmål, noe også Kvale & Brinkmann (2015) anbefaler. Jeg prøvde å gi deltakerne mulighet til å tolke spørsmålene mine fleksibelt, og

bestemme selv både hvilken mening som var viktig for dem, og i hvilken grad av detalj de ønsket å dele, noe andre forskere også vektlegger (Brough et al., 2013). Underveis forsøkte jeg å tilpasse intervjuet etter det ungdommene brakte på banen, og stilte oppfølgingsspørsmål underveis. I tillegg hadde jeg noen spesifikke spørsmål til enkelte ungdommer, hvor jeg fulgte opp ting de hadde sagt eller gjort tidligere i forskningsprosessen.

Mange deltakere var overraskende åpne om sin psykososiale helse. Noen fortalte detaljert om potensielt traumatiserende erfaringer, deriblant fra flukten. Jeg var åpen for å lytte til det deltakerne selv ville fortelle, og forsøkte å vise medfølelse og gi dem tid. Andre nevnte vonde opplevelser i stikkordsform uten å gå i dybden. Jeg presset dem ikke til å utdype dette. Enkelte deltakere unnlot å komme inn på erfaringer fra hjemland og flukt (bevisst eller ubevisst), og valgte heller å trekke fram erfaringer fra Norge. Andre igjen sa eksplisitt at det var visse ting de ikke ville eller kunne snakke om, for eksempel forholdet til familien. Det viser at de hadde en viss kontroll over intervjusituasjonen. Temaer som kom til uttrykk i intervjuene, fulgte jeg opp videre til workshopene. Forskningsetikk var en sentral problemstilling i gjennomføringen av intervjuene, noe jeg kommer tilbake til.

4.3.3 Workshops inspirert av deltakerbasert forskning

Dataproduksjonen besto i tillegg av workshops inspirert av deltakerbasert forskning med barn og unge (Fjordside et al., 2016; O’Kane, 2008) og av kritisk-utopisk aksjonsforskning (Bladt, 2012; Husted & Tofteng, 2012). I denne avhandlingen velger jeg å bruke begrepet «deltakerbasert forskning» som en overordnet kategori som også omfatter aksjonsforskning. Ni workshops på rundt halvannen time ble gjennomført. I tillegg tilbrakte vi tid sammen på en todagers hyttetur. Ti unge, enslige flyktninger fra senteret deltok i ulike deler av prosessen. Oppmøtet i workshopene varierte fra tre til sju deltakere hver gang. Resultatet var 57 siders maskinskrevne feltnotater og fem transkriberte gruppesamtaler (2,7 timers lydopptak og 71 siders transkripsjon).

Denne tilnærmingen produserte data om ungdommenes psykososiale helse, i likhet med tidligere faser. I tillegg ga workshopene data om ungdommenes deltakelse i forskning. Deltakernes utfordringer og drømmer ble utforsket, samt muligheter knyttet til å *gjøre noe* med et samfunnsproblem som

vi sammen kom fram til i forskningsprosessen. I tråd med terminologien til Duus (2012), kan de foregående fasene sies å være deskriptivt orientert, mens den siste fasen også var endringsorientert.

Deltakerbasert forskning («participatory research», PR) med barn og unge er primært gruppe- og aktivitetsbasert forskning som bruker interaktive metoder, inkludert tegning, rollespill og fotografi som utgangspunkt for gruppediskusjon og noen ganger analyse (Horgan, 2017). Man forsøker å forske *sammen* med forskningsdeltakerne, heller enn *på* dem (O’Kane, 2008). Ambisjonen er å styrke stemmene og makten til dem som deltar i forskning, samtidig som man produserer praktisk kunnskap (Kim, 2019). Beslektet med denne forskningstilnærmingen er deltakerbasert *aksjonsforskning* («participatory action research», PAR), som i tillegg til deltakelse har en ambisjon om å bidra til «aksjon», altså handling og endring (Askheim & Starrin, 2008; Kim, 2019; Shamrova & Cummings, 2017). Aksjonsforskningsprosjekt skal være forankret i folks levde erfaringer, og ta tak i det som framstår som utfordringer for dem (Bradbury & Reason, 2003). Full deltakelse omfatter involvering i hele forskningsprosjektet: i forskningsdesign, dataproduksjon, handling/endring, analyse og forskningsformidling (Shamrova & Cummings, 2017). Imidlertid kan det være vanskelig å involvere barn og unge i alle disse fasene (Franks, 2011; Kauko, 2016; Shamrova & Cummings, 2017).

I workshopene var framtidsverkstedet, som brukes mye i kritisk-utopisk aksjonsforskning, en sentral inspirasjon (Bladt, 2012; Husted & Tofteng, 2012; Jungk & Müllert, 1981/1998). Det består av flere faser: 1) kritikkfasen, hvor deltakere gir uttrykk for hva de opplever som utfordringer, 2) fantasifasen, hvor man formulerer utopier eller drømmer for framtida, og 3) virkeliggjøringsfasen, hvor man forsøker å gjøre noe med en valgt utfordring. Metodikken er altså åpen, og *hva* man skal gjøre og *hvordan* det skal gjøres defineres underveis i prosessen.

Av forskningsetiske grunner la jeg inn en innledende fase før kritikkfasen, hvor jeg blant annet hentet inspirasjon fra O’Kane (2008) og brukte tid på “ice-breaker games, initial explanations, the establishment of agreed positive ground rules” for å etablere tillit. Leker og aktiviteter kombineres gjerne med dialog i deltakerbasert forskning og aksjonsforskning, fordi det kan fremme kreativitet og gir deltakerne mulighet til å uttrykke seg både verbalt og ikke-

verbalt (Due et al., 2014; Fjordside et al., 2016; Husted & Tofteng, 2012; O’Kane, 2008). Mens aktivitetene var en kilde til data i seg selv, ga ungdommenes refleksjoner rundt aktivitetene et rikere datagrunnlag (Due et al., 2014; O’Kane, 2008).

Inspirert av Bradbury & Reasons (2003) beskrivelse av undersøkelser i små grupper, pleide jeg å begynne hver workshop med «check-in», hvor vi satt i ring, snakket litt om hvordan vi hadde det, introduserte eventuelle gjester eller nye ungdommer, oppsummerte litt fra tidligere og introduserte dagens aktiviteter. Mot slutten av hver workshop pleide vi å ha en «check-out» (Bradbury & Reason, 2003), hvor jeg spurte ungdommene hvordan det hadde vært, og om de hadde noen tilbakemeldinger eller tanker om noe de ville gjøre mer av og forslag til endringer. Jeg var opptatt av å skape en atmosfære hvor ungdommene følte seg lyttet til, inkludert og anerkjent, noe som kan knyttes til en relasjonell forståelse av deltakelse (Hultgren & Johansson, 2019).

Flere eksterne samarbeidspartnere – en representant for Redd Barna og en syrisk-palestinsk kunstner – bidro til prosessen, gjennom å med-fasilitere en eller to workshops, mens to psykologistudenter hadde ansvar for leker og ellers deltok aktivt gjennom spørsmål og kommentarer, og en sosialarbeider fra senteret var med noen ganger og bidro med enkelte kommentarer og spørsmål.

Tidligere forskning har omtalt utfordringer med å opprettholde motivasjonen hos forskningsdeltakere (Juhlin et al., 2011; Kim, 2019). Jeg minnet deltakerne om hver workshop med en SMS i forkant. Sammen med psykologistudentene pleide jeg å være på senteret minst halvannen time før, delta i fellesmiddagen og motivere ungdommene til å delta i workshopen. Jeg ønsket deltakerne velkommen selv om de ikke hadde vært der de siste gangene, og selv om noen kom litt seint eller måtte gå litt tidlig. Dette er i tråd med det Bladt (2012) skriver om å skape et frirom hvor ungdommene kan være seg selv, hvor man begrenser sanksjoner og korrigerer.

Workshopene ble gjennomført i et klasserom som tidligere hadde blitt brukt til samtalegrupper. Selv om jeg forklarte deltakerne at jeg ønsket de skulle forplikte seg til å delta over tid, ble nok prosjektet assosiert med samtalegruppene og andre aktiviteter på senteret, hvor de kunne komme og gå som de ville. Kanskje påvirket dette oppmøtet. Likevel tenker jeg det var verdifullt at vi gjennomførte workshopene på en trygg arena.

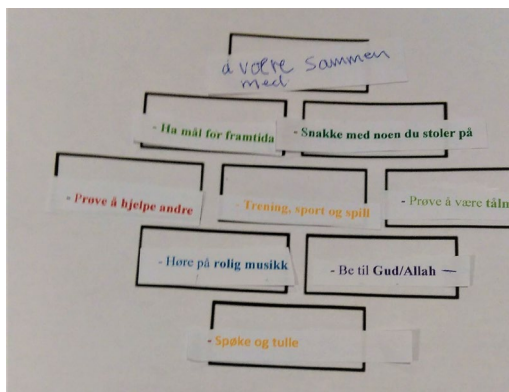
4.3.3.1 Workshopenes forløp

Før workshopene begynte laget jeg en foreløpig plan. Den ble tilpasset underveis som respons på prosessens utvikling og tilbakemeldinger fra deltakerne, i tråd med fleksibiliteten som kjennetegner kvalitativ forskning (Ager, 2000; Maxwell, 2008). Blant annet gjorde jeg justeringer i aktivitetene, basert på det som så ut til å engasjere (Fjordside et al., 2016).

I første workshop (seks deltakere, to psykologistudenter og jeg) begynte vi med flere tillitsbyggende leker og snakket om hvordan vi hadde det. Deretter laget vi collage om hva som var viktig i ungdommenes liv, med bruk av fotografier av ungdommene selv, og aviser og blader som ungdommene kunne klippe og lime i. Etterpå snakket vi om det de hadde laget. Ungdommene kom her inn på temaer som skole, fritidsaktiviteter og framtidsdrømmer, kjærlighet, en positiv innstilling til livet, og et ønske om å hjelpe flyktninger.

I andre workshop (sju deltakere, to psykologistudenter og jeg) presenterte jeg noen vi foreløpige funn om resiliens fra forskningen så langt (basert på deltakende observasjon og intervjuer), inspirert av prinsippet om «returning of knowledge» innen deltakerbasert aksjonsforskning (Montero, 2000). De foreløpige funnene ble formulert i et enkelt språk. Jeg inviterte ungdommene til å diskutere disse funnene ved hjelp av en kreativ aktivitet som kalles «diamond ranking exercise» (O’Kane, 2008). Ungdommene ble delt inn i to grupper og oppfordret til å prioritere hva de opplevde som mest hjelpsomt når de hadde det vanskelig (se illustrasjon 1). Ungdommene snakket engasjert sammen, og utvekslet ulike synspunkt.

Illustrasjon 1:

I tredje workshop (sju deltakere, Camilla Engeset fra Redd Barna, en sosialarbeider, to psykologistudenter og jeg) utforsket vi barns rettigheter. Ungdommene bidro aktivt i formuleringen av ulike rettigheter, stilte spørsmål, og trakk inn egne eller venners erfaringer knyttet til situasjonen på asylmottak, utlendingsmyndighetenes tilbakekallelse av oppholdstillatelse og barnevernets ivaretagelse av barns rettigheter. Engeset fortalte om hvordan Redd Barna fremmer barn og unges deltakelse. Rettighetsperspektivet bidro til å relatere ungdommenes individuelle opplevelser til sosiopolitiske forhold. Inspirert av workshopen, sa en deltaker at han ønsket å jobbe som frivillig på asylmottak, mens andre ga uttrykk for at de ville ta opp temaer med politikere eller media.

Fra og med workshop fire, var metodikken inspirert av framtidswerkstedets faser (Bladt, 2012; Husted & Tofteng, 2012; Jungk & Müllert, 1981/1998). Den fjerde workshopen (fem deltakere, to psykologistudenter og jeg) introduserte kritikkfasen. Jeg begynte jeg med å fortelle om framtidswerkstedets metodikk i et enkelt språk. Deretter brukte vi idémuldring til å utforske hva deltakerne opplevde som utfordringer i egne og andre unge flyktningers liv. I den femte workshopen (seks deltakere, to psykologistudenter og jeg) fortatte vi å utforske det samme gjennom fotografi og rollespill. Ungdommene kom inn på flere temaer, deriblant knyttet til språk, utdanning og jobbmuligheter; integrering, kulturforskjeller, fremmedfrykt og manglende forståelse; samt den vanskelige situasjonen for enslige mindreårige med tidsbegrenset opphold/ avslag, og hvordan dette påvirket ungdommene.

I sjette workshop (tre deltakere, den syrisk-palestinske kunstneren Anas Salameh, to psykologistudenter og jeg), ble ungdommenes drømmer for framtida utforsket gjennom tegning. Dette tilsvarer fantasifasen. Jeg spurte blant annet deltakerne om hva de selv og andre flyktninger trenger for å leve et godt liv og hva slags samfunn de ønsker å leve i. Ungdommene tegnet hus, mennesker, dyr og biler, før vi satte enkelttegningene sammen til en større helhet og la til nye ting: en buss, en skole, en flyplass, naboer, veier og landskap. Etterpå snakket vi om viktigheten av andre mennesker, om ha å et trygt sted å bo og et land å høre til i, om å leve i fred, om viktigheten av et godt miljø, skole, jobb, ytringsfrihet og like muligheter. Noen sammenliknet framtidssdrømmene med tidligere erfaringer.

I syvende workshop (fem deltakere, to psykologistudenter og jeg), som introduserte virkeliggjøringsfasen, snakket vi om hva som hadde vært morsomst og mest interessant så langt, og hva deltakerne ønsket å gjøre videre. Tanken var å forsøke å gjøre noe med en utfordring vi sammen kom fram til (aksjonen i prosjektet). Jeg hadde tenkt at vi skulle gjøre noe relatert til deltakernes egen livssituasjon, men i stedet dreide samtalen seg i retning av enslige mindreårige asylsøkere og muligheten for å gjøre noe for dem. Flere trakk fram at de hadde likt besøket fra Redd Barna. En ungdom begynte med å spørre: «Er det mulig at vi kan hjelpe barna?» Jeg prøvde å klargjøre hvilke barn hun mente, og spurte om hun mente barn på mottak. Mange av ungdommene kastet seg på denne ideen. En annen ungdom sa blant annet: «Vi har snakket mest om (...) de som bor på asylmottak, så jeg syns vi som har det bra nå, har et menneskelig ansvar for å hjelpe hvis vi kan». En tredje ungdom foreslo at vi kunne besøke noen som var på mottak, snakke med dem som har fått avslag, og hjelpe dem, og la til følgende: «For å hjelpe dem, må vi (...) besøke dem og se hva de trenger, hva slags situasjon de har». Flere sluttet seg til idéen og sa de hadde kontakt med noen på mottak. I dialogen deltok jeg og psykologistudentene aktivt i forsøket på å konkretisere hva vi kunne gjøre.

Åttende workshop (fem deltakere, en psykologistudent, en sosialarbeider og jeg) fant sted på en hyttetur, hvor vi tilbrakte to dager. I en forlengelse av «virkeliggjøringsfasen» snakket vi nærmere om muligheten for å besøke noen enslige mindreårige på asylmottak, lytte til deres erfaringer og videreformidle et budskap til myndighetene og/eller offentligheten gjennom et leserinnlegg eller i samarbeid med Redd Barna. Vi hadde en idémyldring om hvordan gå fram for å få til en god samtale med ungdommer på asylmottak og hadde et rollespill om dette. Potensielle utfordringer ble tatt opp, deriblant at det kunne være emosjonelt krevende å lytte til andre ungdommers fortellinger og bli minnet om egne erfaringer på asylmottak. Vi snakket om hvordan vi kunne håndtere dette. Seinere hadde vi et rollespill om å snakke med journalister, og snakket om at disse kunne stille vanskelige spørsmål, og at var lurt å forberede seg på forhånd. I tillegg til planlegging, handlet workshopen om å utvikle ungdommenes ferdigheter (Kim, 2019; McLaughlin, 2010; Shamrova & Cummings, 2017). Ungdommene deltok med stort engasjement i idémyldringer, rollespill og diskusjoner, og kommenterte at det hadde vært gøy og lærerikt. Fire av fem sa at de ville være med videre i prosessen.

Til den neste workshopen hadde jeg blant annet vært i kontakt med Redd Barna, Vergeforeningen og en lærer med tanke på å få til et treff mellom deltakerne og en gruppe enslige mindreårige asylsøkere. Dessverre dukket kun en ungdom opp denne gang. Semesterets prøver og eksamener, samt ramadan, nærmet seg, og det ble klart at vi ikke ville klare å gjennomføre den opprinnelige planen. Jeg forsøkte derfor å finne andre måter å kanalisere ungdommenes engasjement på.

Neste gang vi møttes (fire deltakere, Camilla Engeset fra Redd Barna, en sosialarbeider og jeg), i niende workshop, ble ungdommene i stedet invitert til å formidle sine tanker og erfaringer på et rettighetsseminar organisert av Redd Barna. Ungdommene lyttet oppmerksomt til det Engeset fortalte om seminaret, og stilte spørsmål om det kom til å være politikere til stede som var skeptiske til flyktninger, noe Engeset bekreftet. Flere ungdommer sa de var interessert i å delta. En av dem endte med å holde et innlegg på rettighetsseminaret noen måneder seinere.

Etter siste workshop ga ni deltakere tilbakemelding i to gruppesamtaler (to + seks deltakere) og fem dybdeintervjuer på hvordan de hadde opplevd å delta i forskningsprosjektet. (To av ungdommene hadde jeg ikke intervjuet i første runden, to av dem hadde ikke deltatt på gruppesamtale for å gi tilbakemelding om prosessen, og den siste ble valgt fordi han var det man kan kalle en nøkkelinformant). Deltakerne tok flere temaer, som jeg skriver om i artikkel 3. Jeg benyttet anledningen til å takke ungdommene for at de hadde deltatt i forskningsprosjektet, og delte ut diplomer og gavekort.

4.4 Forskningsetikk

“I cannot see any justification for conducting research into situations of extreme human suffering if one does not have the alleviation of suffering as an explicit objective of one’s research”, skriver Turton med utgangspunkt i sin migrasjonsforskning (1996, s. 96). I arbeidet med denne avhandlingen har jeg også kjent på en etisk forpliktelse til å bidra til å redusere flyktningers lidelser. Det å frambringe ny kunnskap kan utgjøre et bidrag, om kunnskapen kan være med på å endre politikk og praksis til det bedre. Et annet bidrag kan være å utvikle et forskningsdesign som gjør det verdifullt for deltakerne å ta del i selve

forskningsprosessen, for eksempel gjennom å fremme deres aktørskap og ferdigheter (Mackenzie et al., 2007).

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) understreker at forskning bygger på en respekt for menneskeverdet, noe som ivaretas gjennom tre grunnleggende prinsipper: «respekt for likeverd, frihet og selvbestemmelse, beskyttelse mot risiko for skade og urimelig belastning, og rettferdighet i prosedyrer og fordeling av goder og byrder» (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, 2021, s. 6). Til tider må forskere veie ulike prinsipper opp mot hverandre, noe som krever etisk refleksjon og utøvelse av skjønn. I dette forskningsprosjektet har jeg reflektert spesielt over det jeg oppfatter som et motsetningsforhold mellom beskyttelsen mot skade og urimelig belastning og respekten for selvbestemmelse.

4.4.1 Beskyttelse

Prinsippet om beskyttelse mot skade handler om at forskere ikke bør «påføre deltakerne skade eller utsette dem for andre urimelige fysiske og psykiske belastninger, for eksempel re-traumatisering» (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, 2021, s. 25). Det kan oppstå skade når deltakere forteller om vonde, potensielt traumatiserende erfaringer i møte med forskeren, fordi fortellingen kan føre til reaktivering av vonde følelser («reactivating distress») (De Haene et al., 2010). Videre kan det være krevende å sette ord på og gi mening til slike smertefulle opplevelser (De Haene et al., 2010). Forskningsintervju kan dessuten gi assosiasjoner til situasjoner som asylintervju, hvor flyktninger har liten kontroll eller mulighet til å velge hva de ønsker å fortelle og ikke. Som De Haene et al. (2010) påpeker: «in the context of refugee trauma, the narration of life stories offers not only a space of voice, but simultaneously touches on experiences of being the victim of coercive power» (De Haene et al., 2010).

Både gjenopplevelse av traumer og forsøk på å unngå smertefulle minner kjennetegner menneskelige reaksjoner i kjølvannet av traumatiske opplevelser, påpeker De Haene et al. (2010, s. 1669), og fortsetter: «This oscillation between revisiting and silencing trauma indicates how prototypic traumatic response is imbued with levels of narrativity: story and silence are

the heart of traumatic distress”. Hvorvidt det å gjenfortelle traumatiske hendelser i en forskningssetting kan re-traumatisere mennesker er imidlertid omdiskutert. Legerski & Bunnell (2010) mener begrepet er misvisende, og foretrekker å snakke om “negative emotional reactions” eller “distress”.

Risiko for skade kan også dreie seg om deltakernes omdømme og integritet, for eksempel stigmatisering (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, 2021).

Forskningsdeltakere i sårbare posisjoner, deriblant barn og unge, kan ha særskilt behov for beskyttelse, påpeker NESH (2021). Barn og unge med fluktbakgrunn regnes som spesielt sårbare, og tiltak for å beskytte dem mot skade kan være på sin plass (Hopkins, 2008). Det handler blant annet om å nærme seg mulige traumatiske erfaringer på en varsom måte og sørge for at deltakerne får tilbud om profesjonell oppfølging for å bearbeide eller behandle eventuelle skader og belastninger, understreker NESH (2021).

Jeg tok flere overordnede grep for å beskytte deltakerne: Forskingen ble gjennomført på en trygg arena for ungdommene hvor de hadde tilgang på støtte fra sosialarbeidere. Jeg opprettet en beredskapsplan med terapeuter, i tilfelle behov for psykososial oppfølging, og ga de to psykologistudentene som deltok i workshopene ansvar for eventuell psykososial oppfølging i disse, noe som ikke ble nødvendig. Spørsmål knyttet forskningsetikk ble diskutert i en referansegruppe jeg opprettet med en ungdom med bakgrunn som enslig mindreårig flyktning, en psykolog med ekspertise i flyktnings helse, en aksjonsforsker og representanten fra Redd Barna som bidro til å fasilitere to workshoper. Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK vest) godkjente forskningsprosjektet.

I gjennomføringen av intervjuene tok jeg også forskningsetiske hensyn: Jeg sa klart fra i begynnelsen av hvert intervju at deltakerne kunne velge å ikke svare på spørsmål, og at de var frie til å ta pauser eller avbryte intervjuet om de ønsket det. Et av de første spørsmålene jeg stilte, var om de kunne fortelle om dagen i forveien. Det er i tråd med anbefalingen om å starte i nåtida, og etablere trygghet rundt nåtidssituasjonen, før man nærmer seg fortida (Broch, 2012; Hopkins, 2008). Åpne spørsmål ble brukt for å gi deltakerne en viss kontroll over intervjusituasjonen og være med og bestemme hva de ønsket å fortelle, noe som anbefales av Broch (2012). Jeg stilte ingen direkte spørsmål om

hvorfor de flyktet. Underveis spurte jeg dem om det var ok å snakke om bestemte tema, som for eksempel: «Er det ok at vi snakker om reisen? Er det greit at vi snakker om familien din?» slik Hopkins (2008) foreslår. Ellers var jeg opptatt av å framstå som trygg og rolig, lytte og ikke presse dem i en retning de ikke ville.

På tross av at jeg tok mange forskningsetiske hensyn, opplevde jeg en forskningsetisk utfordring i et intervju. I begynnelsen sa deltakeren at hun ikke ville snakke om flukten til Norge, fordi det var vondt å minnes. Vi ble enige om å fokusere på hvordan hun hadde det her-og-nå. Vi snakket om dagen i forveien, om hverdagen hennes, om hva som var godt og hva som var vanskelig i Norge, og hva som bidro til at hun fikk det bedre. Da jeg kom til spørsmålet om hun kunne fortelle om en vanskelig situasjon hun hadde vært i, som hun hadde klart å håndtere, oppfattet jeg at vi hadde en god og trygg dialog. Spørsmålet utløste imidlertid en smertefull fortelling om en dramatisk opplevelse på flukt. Hun begynte å gråte og sa: «derfor vil jeg ikke huske sånne ting».

Eksempelet viser at vi forskere, uten hensikt, kan få forskningsdeltakere til å snakke om mer enn det de egentlig ønsker. Åpenheten og intimiteten som kjennetegner mye kvalitativ forskning kan være forførende og kan få deltakere til å gi opplysninger de seinere kanskje angres på, påpeker Kvale & Brinkmann (2015). Etterpå spurte jeg henne hvordan hun hadde opplevd intervjuet. Hun svarte at det hadde gått greit, og la til: «Du vet, jeg liker å snakke med noen. Derfor sier jeg til deg at ungdommer trenger det». Dette peker mot en ambivalens: Visse erfaringer kan være svært smertefulle å ta opp, samtidig som mange har behov for å fortelle.

Situasjonen viser et stort dilemma for forskere: På den ene sida ønsker man at intervjuet skal være «dypt og inntrengende» for å gi et rikt datamateriale, noe som innebærer en risiko for ubehag og krenking av den som intervjues (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 96). På den andre sida ønsker man å ivareta forskningsdeltakerne og vise respekt, noe som kan resultere i et datamateriale som bare «skraper på overflaten» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 96).

Overdreven vekt på beskyttelse av svakstilte og sårbare grupper er imidlertid uheldig, understreker NESH (2021). Det kan medføre at deres perspektiver ikke blir inkludert i forskning og at samfunnet ikke får relevant

kunnskap om viktige problemstillinger. Mindre alvorlige belastninger kan veies opp mot forskningens nytte for samfunnet og verdi for dem som deltar. På tross av risikoen for skade og belastninger, opplever mange forskningsdeltakere det som positivt og berikende å dele sin kunnskap og sine erfaringer til forskere og erkjenner at forskningsdeltakelse både kan ha en personlig og samfunnsmessig gevinst (Hummelvoll et al., 2010; Kvale & Brinkmann, 2015; Legerski & Bunnell, 2010). En litteraturgjennomgang viser at flertallet av deltakerne i traume-fokusert forskning ikke opplever negative følelsesmessige reaksjoner (Legerski & Bunnell, 2010).

4.4.2 Selvbestemmelse/autonomi

Bevissthet rundt sårbarhet er viktig, men forskere bør ikke glemme at unge, enslige flyktninger også er overleverer som ofte viser tegn på resiliens. I denne sammenhengen framstår respekten for forskningsdeltakeres selvbestemmelse eller autonomi som sentral. Selvbestemmelse blir assosiert med informert samtykke av NESH (2021), noe jeg har omtalt tidligere i kapittelet. Imidlertid kan selvbestemmelse eller autonomi forstås som noe mer.

Bello & Chaparro (2010) knytter autonomibegrepet til individer og gruppers mulighet og evne til å forme den verden de lever i, bestemme hva slags liv de ønsker å leve, og handle aktivt og kreativt for å oppnå dette. Erfaringer med undertrykkelse, krig og tvungen migrasjon kan imidlertid bidra til at flyktninger havner i en situasjon preget av avhengighet, passivitet, mangel på kontroll og autonomi (Bello & Chaparro, 2010; Mackenzie et al., 2007; Varvin, 2015). Forskere må altså anerkjenne at tvungen migrasjon og traumatiske opplevelser kan påvirke flyktningers autonomi, men beskyttelse mot skade eller «harm minimization» er ikke nok, mener Mackenzie et al., (2007). I tillegg bør man utvikle forskningsprosjekt som fremmer flyktningers autonomi, aktørskap og ferdigheter («promotes their autonomous agency and helps re-build capacity») (Mackenzie et al., 2007, s. 301). Mackenzie et al. (2007) løfter fram en relasjonell forståelse av autonomi, noe som innebærer at man anerkjenner betydningen av relasjoner til familie og lokalsamfunn, forstår autonomi som en sosial ferdighet som utvikles i relasjoner, og er bevisst på relasjonelle, sosiale og politiske forhold som hemmer eller fremmer autonomi.

I forskningsprosjektet var tanken at det å involvere forskningsdeltakerne gjennom deltakerbaserte metoder potensielt kunne bidra

til å fremme deres autonomi. Tidligere forskning har vist at denne metodikken kan bidra til myndiggjøring og tilegnelse av ferdigheter hos deltakerne (Franks, 2011; Kaukko, 2016; Kim, 2019; Rogers et al., 2018; White & Bushin, 2011). Deltakelse i deltakerbasert forskning kan med andre ord kompensere for og redusere sårbarhet (Andvig, 2010).

I forskningsprosessen tok jeg flere grep for å bidra til dette. På informasjonsmøtet understreket jeg overfor ungdommene at de hadde verdifull kunnskap som jeg og andre kunne lære av. I intervjuene spurte jeg deltakerne om de hadde forslag til tema og brukte åpne spørsmål til å gi deltakerne rom til å påvirke retningen på samtalen. Både i intervjuer og workshops var jeg opptatt av å løfte fram deltakernes ressurser, drømmer og evne til å komme seg ut av vanskelige situasjoner. I workshopene forsøkte jeg å tilrettelegge for en økende grad av deltakelse. Jeg spurte deltakerne om de hadde forslag til hva vi kunne gjøre, delegerte oppgaver underveis, og brukte rollespill og dialog til å utvikle ferdigheter. Ungdommene ble støttet i å uttrykke seg, deres erfaringer, betraktninger og forslag ble tatt i betraktning og anerkjent som verdifulle, og de ble involvert i beslutningstaking.

4.5 Analyseprosess

Datamaterialet består av 15 transkriberte intervjuer, fem transkriberte gruppesamtaler, samt feltnotater fra deltakende observasjon og workshops. Analyse og tolkning har vært en kontinuerlig prosess som startet allerede under dataproduksjonen og pågikk gjennom hele forskningsprosjektet, noe som vektlegges av flere (Maxwell, 2008; Thagaard, 2018). I prosessen har jeg funnet inspirasjon i både kategoriserende og forbindende analysestrategier (“categorising and connecting strategies in analysis”) (Maxwell, 2008; Maxwell & Miller, 2008). Disse to analysestrategiene kan sammenliknes med det Thagaard (2018) omtaler som temaanalyse og kontekstanalyse. Førstnevnte har vært mest brukt, og her har jeg dratt veksler på tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006) og kvalitativ innholdsanalyse (Graneheim et al., 2017). En kategoriserende analysestrategi handler om å dele opp datamaterialet i små meningsenheter, kode og skape kategorier og/eller tema, basert på sammenlikning av likheter og forskjeller. Forbindende strategier, på den andre sida, handler om å se etter sammenhenger:

Connecting strategies, instead of fracturing the initial text into discrete elements and re-sorting it into categories, attempt to understand the data (usually, but not necessarily, an interview transcript or other textual material) in context, using various methods to identify the relationships among the different elements of the text. (...) What all these strategies have in common is that they look for relationships that connect statements and events within a particular context into a coherent whole (Maxwell, 2008, s. 238).

På liknende vis, påpeker Thagaard (2018) at kontekstanalyse handler om å se fenomener i den sammenhengen de er en del av, og er rettet mot å utvikle en helhetlig forståelse. Det kan være nyttig å kombinere disse to formene for analyse, fordi man får oversikt over både konteksten som definerer dataenes meningsinnhold og over variasjoner i temaene (Thagaard, 2018).

Analysearbeidet har vært en abduktiv prosess (Graneheim et al., 2017). Det vil si at jeg har beveget meg mellom erfaringsnære perspektiver, med vekt på nærlesing av ungdommenes egne ord, beskrivelser og refleksjoner, og teoretiske perspektiver, hvor begreper som psykososial helse, resiliens, relasjoner, sosiopolitiske forhold, anerkjennelse og deltakelse har vært sentrale. Mer spesifikt, har analyseprosessen vært en dynamisk bevegelse fram og tilbake mellom nærlesing av datamaterialet, koding og abstrahering i kategorier og temaer (Braun & Clarke, 2006; Graneheim & Lundman, 2004; Maxwell & Miller, 2008), dialog med deltakere underveis og i form av deltakervalidering (Maxwell, 2008), «connecting strategies» (Maxwell & Miller, 2008), lesing av teori og forskningslitteratur; og inkorporering av innspill fra medforfattere og fagfeller. Underveis har kategorier og temaer blitt justert mange ganger.

Jeg begynte med å transkribere og lese gjennom datamaterialet, skrive memos, og oppsummere foreløpige funn. Etter første gjennomlesning av transkriberte intervjuer og feltnotater fra deltakende observasjon, ble noen foreløpige funn, formulert i et enkelt språk, presentert for forskningsdeltakerne i workshop 2, inspirert av prinsippet om «returning of knowledge» (Montero, 2000). Jeg benyttet teknikken «diamond ranking exercise» (O’Kane, 2008), og inviterte deltakerne til å klippe ut de foreløpige temaene og rangere dem i en «diamant»-figur, etter hva de syntes var mer eller mindre nyttig. Etterpå fikk vi en god samtale hvor deltakerne reflekterte over flere av temaene, noe som ga et rikere datamateriale.

Da dataproduksjonen var ferdig, fortsatte analysearbeidet. Siden jeg hadde et omfattende materiale, tok det en god stund å dele hele materialet i meningsenheter og kode det. Til dette brukte jeg databehandlingsprogrammet NVivo. Først sorterte jeg datamaterialet i det Maxwell (2008) kaller organiserende kategorier eller tema:

- 1) Vonde og potensielt traumatiserende erfaringer fra a) hjemlandet og b) flukten
- 2) Psykososiale vansker
- 3) Koblinger her-og-nå til fortid og større sosiopolitiske kontekster
- 4) Mestring/individuell resiliens
- 5) Relasjoner
- 6) Ungdommenes forhold til samfunnet
- 7) Tilbakemeldinger om forskningsprosjektet

Deretter gjorde jeg en grundigere analyse av tre av disse, nemlig forholdet mellom relasjoner og resiliens; deltakernes forhold til samfunnet; og deltakernes tilbakemeldinger til forskningsprosjektet. Jeg brukte først NVivo, og utviklet deretter tabeller i Word, hvor jeg kondenserte og abstraherte datamaterialet i koder, kategorier og temaer. Utdrag fra de andre organiserende kategoriene ble også trukket inn i artiklene for å kontekstualisere.

Artikkel 1 hadde som utgangspunkt at jeg ville skrive om koblinger mellom unge, enslige flyktningers psykososiale helse og sosiopolitiske forhold i hjemlandet, under flukten og i eksil. Jeg valgte etter hvert å vektlegge sosiopolitiske forhold i eksil, spesielt deltakernes møter med asylpolitikk, innvandringskritiske diskurser og sosialarbeidere. Artikkelen er basert på transkriberte intervjuer, transkriberte gruppesamtaler fra workshopene, samt feltnotater fra deltakende observasjon og workshops.

Under første koding av datamaterialet i NVivo så jeg på alt deltakerne sa som jeg kunne relatere til samfunnmessige forhold (til forskjell fra individuelle eller relasjonelle forhold). Deretter la jeg dette inn i en tabell i Word og forsøkte å kondensere og abstrahere datamaterialet i koder, kategorier og temaer i tråd med kvalitativ innholdsanalyse (Graneheim et al., 2017; Graneheim & Lundman, 2004). Dette viste seg å bli veldig omfattende.

Dessuten opplevde jeg en utfordring i analysen: I kvalitativ innholdsanalyse bryter man datamaterialet ned i få ord og uttrykk. I dette tilfellet opplevde jeg at det til tider var en overlapping mellom flere celler i tabellen, fordi deltakerne ofte knyttet ulike aspekter av livet sitt tett sammen. Det jeg ville skrive om, var nettopp de større sammenhengene mellom unge, enslige flyktningers psykososiale helse og sosiopolitiske forhold, og disse sammenhengene opplevde jeg forsvant litt når jeg delte datamaterialet opp i små meningsenheter. Jeg opplevde altså at analysestrategien ikke fungerte så godt sammen med den psykososiale tilnærmingen jeg hadde. Maxwell & Miller (2008) påpeker at kategoriserende strategier kan føre til «analytical blinders» og «dangers of decontextualization». For å unngå dette, forsøkte jeg å finne en balanse mellom å bevare sentrale sammenhenger i fortellingene og inndele datamaterialet i mindre enheter knyttet til fem temaer⁵ som jeg beskrev og diskuterte i en tidlig versjon av artikkelen.

Det fungerte fortsatt ikke helt. I en fagfelleevaluering fikk jeg innspill om at jeg måtte utvikle et klarere teoretisk argument. For å få et klarere teoretisk perspektiv som kunne binde temaene bedre sammen, reviderte funnene i lys av anerkjennelsesteori. Det innebar å fokusere på opplevelser i Norge som kunne knyttes til (manglende) anerkjennelse og kun bruke datamaterialet om opplevelser fra hjemland og flukt kontekstuellt, samt å trekke inn opplevelse av anerkjennelse i ungdommenes møter med sosialarbeidere og andre deler av hjelpeapparatet. Gjennom dette, kunne ungdommenes opplevelser av emosjonell, rettslig og sosial anerkjennelse adresseres. På dette tidspunktet inviterte jeg inn Synnøve Bendixsen som medforfatter. Hun kom med fruktbare innspill til analysen. I denne prosessen gikk jeg tilbake til datamaterialet, og sammen gjorde vi en ny litteraturgjennomgang. Analysen til artikkel 1 begynte altså mer erfaringsnært, og ble etter hvert mer teoristyr. Likevel deltakernes egne stemmer og refleksjoner hele tida vært viktige.

Artikkel 2, som jeg skrev først, begynte som en interesse for mestringsstrategier, men etter hvert ble det til en artikkel om relasjonelle

⁵ “1) Public policies and practices contributing to young unaccompanied refugees’ psychosocial health”; “2) Ambivalence and pain related to Norwegian asylum policies and practices”; “3) Connections between participants’ everyday lives and transnational sociopolitical violence”; “4) Political rhetoric and a perceived lack of understanding of refugees”; og “5) Coping and challenging responses”.

dimensjoner som så ut til å bidra positivt til deltakernes resiliens. Artikkelen er basert på transkriberte intervjuer, transkriberte gruppesamtaler, feltnotater fra deltakende observasjon og workshops, med vekt på intervjuene.

Etter endt dataproduksjon leste jeg gjennom datamaterialet som omhandlet relasjoner, kondenserte og abstraherte dette, ved hjelp av NVivo og en tabell i Word, etter inspirasjon fra Graneheim og Lundman (2004). Kategorier ble formulert, utdypet, justert og slått sammen i dialog med medforfatter Ingunn Studsrød. Jeg skrev memos om sider ved datamaterialet som framsto som betydningsfulle, og konsulterte teori om resiliens. Jeg var opptatt av å beholde en nærhet til deltakernes egne ord, noe jeg synliggjorde gjennom å bruke sitater i overskriftene, sammen med kategoriene. Samtidig var det viktig for meg å ivareta sammenhenger og kontekster, i tråd med Maxwell & Miller (2008). Jeg foretok også en litteraturgjennomgang av forskningslitteratur på relasjoner og resiliens knyttet til barn og unge med fluktbakgrunn, noe som bidro til en dypere forståelse. Funnene ble ytterligere nyansert etter fagfelleevaluering.

Et av kategoriene som ble diskutert med forskningsdeltakere da foreløpige funn ble presentert i workshop 2, handlet om å «prøve å hjelpe andre». Underveis i intervjuene hadde jeg oppfattet at mange var motivert til dette. I denne workshopen, og i andre workshops og oppfølgingsintervju, bidro deltakere til å nyansere min forståelse. Blant annet ble det understreket at det ikke alltid er mulig å hjelpe andre, men at man må begynne med å hjelpe seg selv. Det vil si at deltakerne måtte balansere egne og andres behov. Dette ble en av fem kategorier i den endelige artikkelen. Videre nyansering knyttet til det å hjelpe andre, utviklet i dialog med Studsrød, innebar å skille mellom *intensjonen* om å hjelpe andre og det deltakerne faktisk var i stand til. I tillegg framsto det som hensiktsmessig å skille mellom gjensidig hjelp og støtte ungdommer imellom og gode gjerninger og solidarisk samfunnsengasjement rettet mot fremmede. En annen kategori hadde jeg i tidlige faser av prosjektet formulert som «behovet for hjelp» eller «å motta hjelp». Gjennom nærlesing av datamaterialet, samt konsultasjon av teori og annen forskningslitteratur, deriblant Hauser et al., (2006), framsto det som mer fruktbart å løfte fram hvordan deltakerne *aktivt* oppsøkte hjelp.

Utgangspunktet for artikkel 3 var at jeg ville reflektere over forskningsprosessen. Når jeg først startet med forskningsprosjektet, hadde jeg en antakelse om at det å delta i deltakerbasert forskning, dele erfaringer med andre og ha mulighet til å uttrykke seg offentlig kunne være positivt for ungdommenes psykososiale helse. Etter at workshopene var avsluttet, hadde jeg en mer nyansert forståelse, med blikk både for utfordringer og for det som bidro til å gjøre deltakelse verdifullt. Jeg skrev et lengre memo over forskningsprosessen, og tenkte først å skrive en artikkel basert på egne refleksjoner. Siden jeg hadde et rikt datamateriale med deltakernes egne betraktninger rundt forskningsprosessen, endte jeg imidlertid med å skrive en artikkel med utgangspunkt i deres perspektiver. Her baserte jeg meg på følgende datamateriale: deltakernes svar på spørsmålet om hvordan de opplevde å bli intervjuet (hentet fra 10 transkriberte intervju), tilbakemeldinger på workshopene underveis (hentet fra feltnotater) og tilbakemeldinger på hele forskningsprosessen avslutningsvis (adressert i to transkriberte gruppeintervjuer og fem transkriberte intervjuer).

Analyseprosessen var inspirert av tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006). Jeg begynte med å transkribere og lese gjennom datamaterialet flere ganger. Jeg kodet datamaterialet med hjelp av NVivo, på jakt etter mønstre og potensielle tema. Etter kodingen av datamaterialet, satt jeg igjen med 32 foreløpige temaer på tre ulike nivåer. Mange av disse var erfaringsnære og lå tett opp til deltakernes egne ord, og noen av dem var overlappende. Jeg gikk deretter kritisk gjennom temaene. Noen ble slått sammen, andre ble løftet fram som mer overordnede tema. I første omgang delte jeg åtte tema inn under to organiserende tema: «verdien av deltakelse» og «utfordringer for deltakelse». Fortsatt var de overordnede temaene ikke presise nok, og flere av de underordnede temaene for deskriptive. De overordnede temaene ble etter hvert justert til «verdien av å delta i forskningsprosessen», «utfordringer for deltakelse i forskningsprosessen» og «utfordringer for aksjonen i forskningsprosessen». Tidligere deskriptivt formulerte tema («verdien av å være sammen, gjøre aktiviteter og ha det gøy» og «utfordringer med å snakke») ble reformulert i et mer analytisk språk. Noen tema som tidligere hadde blitt slått sammen, ble delt igjen, etter hvert som jeg i analyseprosessen ble bevisst på flere nyanser. Nærlesing av datamaterialet, konsultasjon av forskningslitteratur og teori, samt fagfellevurdering bidro til analyseprosessen.

En av ungdommene som deltok i forskningsprosessen og en sosialarbeider leste også et utkast av artikkelen og ga meg positive tilbakemeldinger, uten å komme med forslag til endringer.

Underveis i analysearbeidet har jeg til tider opplevd det som krevende å finne rom, innenfor artikkelformatets begrensede antall ord, for stemmene og fortellingene til deltakerne, noe også Nygaard & Solli (2020) kommer inn på: «doctoral students using ethnographic approaches might find it difficult to include enough thick description in an article format» (Nygaard & Solli, 2020, s. 10). Likevel tenker jeg at jeg til syvende og sist har funnet en form i artiklene som reflekterer hva deltakerne har fortalt på en god måte. Samtidig gir artikkelbaserte avhandlinger mulighet til å fruktbare tilbakemeldinger fra fagfeller og til et lærerikt samarbeid med medforfattere, noe jeg setter pris på.

Tabell 3 Typer datamateriale som bidro til de tre artiklenes tema

Artikkel	Tema	Datamateriale
1	<i>1. Emotional (mis) recognition: Encounters with social workers and helpers</i>	- Intervjuer - Deltakende observasjon
	<i>2. Legal (mis)recognition: Encounters with asylum policies and the impact on interpersonal relationships</i>	- Intervjuer - Deltakende observasjon - Workshops
	<i>3. Social (mis)recognition: Encounters with anti-immigration discourses</i>	- Intervjuer - Workshops
2	<i>1. actively seeking help</i>	- Intervjuer - Deltakende observasjon
	<i>2. companionship, mutual support and sharing experiences</i>	- Intervjuer - Deltakende observasjon - Workshops
	<i>3. the intention of helping others</i>	- Intervjuer - Deltakende observasjon - Workshops
	<i>4. kindness and social involvement</i>	- Deltakende observasjon - Intervjuer - Workshops
	<i>5. coping and individual goals as a starting point</i>	- Workshops - Intervjuer
3	<i>Verdien av å delta i forskningsprosessen:</i>	

Metodologi

	<i>a) Sosiale opplevelser</i>	- Workshops (tilbakemeldinger underveis og i gruppesamtaler avslutningsvis) - Intervjuer (tilbakemelding på prosessen avslutningsvis)
	<i>b) Å bli hørt</i>	- Intervjuer (tilbakemelding på opplevelse av første intervju) - Workshops (gruppesamtaler avslutningsvis)
	<i>c) Erfaringsdeling</i>	- Workshops (gruppesamtaler avslutningsvis) - Intervjuer (tilbakemelding på prosessen avslutningsvis)
	<i>d) Ny læring</i>	- Workshops (tilbakemeldinger underveis og i gruppesamtaler avslutningsvis) - Intervjuer (tilbakemelding på prosessen avslutningsvis)
	<i>e) Oppdage nye muligheter for samfunnsdeltakelse</i>	- Workshops (gruppesamtaler avslutningsvis) - Intervjuer (tilbakemelding på prosessen avslutningsvis)
	<i>2) Utfordringer for deltakelse i forskningsprosessen</i>	
	<i>a) Kommunikasjonsutfordringer</i>	- Intervjuer (tilbakemelding på prosessen avslutningsvis)
	<i>b) Sensitive temaer og potensielt traumatiserende opplevelser</i>	- Intervjuer (tilbakemelding på første intervju og på prosessen avslutningsvis)

Metodologi

	<i>c) Deltakelse i beslutningsprosesser</i>	- Workshops (tilbakemeldinger i gruppesamtale avslutningsvis) - Intervjuer (tilbakemelding på prosessen avslutningsvis)
	<i>d) Andre forpliktelser</i>	- Workshops (tilbakemeldinger underveis og i gruppesamtaler avslutningsvis) - Intervjuer (tilbakemelding på prosessen avslutningsvis)
	<i>3) utfordringer for aksjonen i forskningsprosessen</i>	
	<i>Opplevelse av maktesløshet</i>	- Workshops (tilbakemeldinger underveis) - Intervjuer (tilbakemelding på prosessen avslutningsvis)

4.6 Validitet

Ifølge Maxwell (2008) er det to sentrale trusler mot validiteten i kvalitative forskningsprosjekt. «Bias» handler om hvordan data påvirkes av forskerens teorier, verdier og forståelser. «Reactivity» handler om forskerens effekt på deltakere og setting. Det finnes flere strategier for å motvirke trusler mot validitet, deriblant intensiv involvering i forskningsfeltet over tid, produksjon av «rike» data, deltakervalidering, triangulering gjennom bruk av flere metoder, og sammenlikning, for eksempel med tidligere forskning (Maxwell, 2008). I det følgende vil jeg diskutere noen eksempler på mulige validitetstrusler i dette forskningsprosjektet og hvordan jeg har gått fram for å håndtere dem.

Når det gjelder hvordan mine teorier, verdier og forståelser kan ha påvirket datamaterialet mitt, så er det viktig å nevne følgende: Slik jeg ser det, er min forforståelse formet av erfaringer fra arbeid med enslige mindreårige i

Norge og med forfulgte og drapstruede menneskerettighetsforkjempere i Colombia. Arbeidet med enslige mindreårige asylsøkere (som miljøarbeider og verge) har gitt meg innsikt i hvordan det kan oppleves for asylsøkere å leve med uvisshet og utrygghet over lengre tid mens man venter på svar på asylsøknaden, samtidig som man kanskje sliter med ubearbeidete traumer fra opplevelser i hjemland og flukt (noe som kan komme til uttrykk gjennom flashbacks, mareritt og søvnløshet). Videre har det gitt meg innsikt i frykt, sinne, tristhet, håpløshet, selvskading og utagering blant ungdommer med tidsbegrenset opphold eller avslag. Disse erfaringene har bidratt til å forme mitt engasjement for disse ungdommene, min interesse for deres rettigheter og psykososiale helse, og ønsket om å løfte fram deres stemmer, fortellinger, drømmer og perspektiver i dette forskningsprosjektet. Erfaringene har også bidratt til en forforståelse av at det eksisterer sammenhenger mellom psykososial helse og asylpolitikk.

Arbeidserfaringer fra Latin-Amerika, hvor jeg blant annet var i tett kontakt med forfulgte menneskerettighetsforkjempere, har gitt meg innsikt i hvordan det er å leve med risiko og trusler, ofte i en kontekst preget av sosio-politisk vold, væpnet konflikt og grove menneskerettighetsbrudd: Både stress, frykt og bekymringer på individnivå og en svekkelse av kollektive prosesser, organisasjoner og lokalsamfunn forekommer. Jeg lærte dessuten at krigshandlinger og overgrep ofte ties i hjel, mens stemmene til de overlevende sjelden blir hørt og de ansvarlige nyter godt av straffrihet. Samtidig lærte jeg mye om solidaritet, motstand og resiliens, om kamp for sannhet og rettferdighet, og om å se folks psykososiale helse i et større samfunnsperspektiv. Denne bakgrunnen har også bidratt til min forforståelse av at det eksisterer sammenhenger mellom individ og samfunn, og av at det er behov for samfunnskritikk og solidaritet.

Da jeg begynte med dette forskningsprosjektet, var jeg derfor interessert i å studere unge, enslige flyktningers psykososiale erfaringer og mestringsstrategier i lys av det jeg beskrev som «større sosiopolitiske realiteter». I avhandlingen har jeg forankret dette vitenskapsteoretisk til både erfaringsnære, fortolkende tradisjoner og til kritisk teori. Kanskje har det sistnevnte bidratt til at jeg har vektlagt betydningen av sosiopolitiske forhold i *for* stor grad, og har oversett andre viktige tematikker? Forskere og praktikere inspirert av kritiske og radikale tilnærminger har blitt beskyldt for å «presse» sitt eget virkelighetsbilde på folks hverdag, gjennom å relatere deres

utfordringer til sosiopolitiske fenomener (Cornell, 2006). Maxwell (2008) påpeker at det er umulig å håndtere «bias» gjennom å eliminere teoriene og forforståelsen til kvalitative forskere. Snarere er det viktig å forstå hvordan disse påvirker studiens konklusjoner.

Det skal sies at deltakerne allerede de første ukene av feltarbeidet spontant introduserte tema som deportasjon av venner, utfordringer knyttet til familiegjenforening og sosialt engasjement for enslige mindreårige. Og i begynnelsen av første intervju ble opplevelsen av manglende forståelse for flyktninger introdusert av en deltaker når jeg spurte om han hadde noen forslag til tema. Det vil si at dette var temaer som berørte deltakere. Siden jeg allerede var interessert i dette, stilte jeg oppfølgingsspørsmål og brakte tematikkene videre til workshopene, blant annet gjennom å invitere Redd Barna til å snakke om rettigheter og gjennom å spørre ungdommene om utfordringer de opplevde i det norske samfunnet. Samtidig var det andre tematikker som også ble berørt av deltakerne, for eksempel betydningen av idrett eller ulike sider ved skoletilværelsen for ungdommenes psykososiale helse, eller utfordringer knyttet til det å navigere mellom flere kulturer og få norske venner, som jeg kunne fokusert mer på.

Når det gjelder min effekt på deltakere og setting, så er det også viktig å reflektere over. I aksjonsforskning og andre endringsorienterte forskningsprosjekt bør man være eksplisitt på hvilken måte forskeren bidrar til sine resultater, siden forskeren alltid er deltaker og derfor medskaper av sine resultater (Duus, 2012). Endringsorienterte forskningsprosjekt fordrer bevissthet om hvem som definerer problemer, behov for endring og løsninger som velges, spesielt i prosjekt hvor deltakerne er barn og unge som er vant til at voksne legger premisser og tar avgjørelser (Trondsen & Eriksen, 2019).

I denne forskningsprosessen spilte jeg mange roller: Jeg var initiativtaker, utviklet forskningsdesignet innledningsvis, planla prosjektet og koordinerte med ulike samarbeidspartnere. Jeg gjennomførte deltakende observasjon og intervjuer og var fasilitator av aktiviteter og dialog i workshopene. Underveis i workshopene var jeg en aktiv samtalepartner som oppsummerte hva vi hadde snakket om, stilte utdypende spørsmål, kom med kommentarer og innspill som kunne bidra til å konkretisere tematikker og forslag til aksjon, samt bidro med min kunnskap om institusjoner og

organisasjoner. I tillegg var jeg fasilitator av de avsluttende gruppesamtalene, hvor deltakerne ga tilbakemeldinger til prosjektet. Sist, men ikke minst, er det jeg som har gjennomført analysen og presentert funnene i denne avhandlingen. Med andre ord var jeg en «medskaper» av kunnskapen (Brinkmann & Tanggaard, 2010; Duus, 2012; Graham & Fitzgerald, 2010; Ulvik, 2015).

Et spørsmål som bør stilles, er hvordan jeg påvirket deltakere til å innta et kritisk perspektiv og identifisere samfunnsutfordringer, noe som i sin tur har bidratt til avhandlingens analyser. I workshopene hentet jeg blant annet inspirasjon fra kritisk-utopisk aksjonsforskning (Bladt, 2012), hvor nettopp det å identifisere utfordringer og formulere kritikk er en av flere faser. Dette resulterte i data om utfordringer deltakere opplevde i det norske samfunnet, for eksempel knyttet til manglende sosial anerkjennelse. En annen tilnærming ville kanskje bidratt til rikere data om positive opplevelser av sosial anerkjennelse i samfunnet, og mindre kritisk refleksjon.

Et annet spørsmål som jeg har grublet over, er hvilken rolle jeg spilte i å definere utfordringer, behov for endring og løsninger (Trondsen & Eriksen, 2019) i denne forskningsprosessen. Jeg var opptatt av at prosessen skulle basere seg på deltakernes egne formuleringer av utfordringer, drømmer og forslag til «virkeliggjøring», og tok mange grep for å fremme deres aktive deltakelse. Når det kommer til «virkeliggjøringsfasen», så forsøkte jeg å tilrettelegge for en åpen idémyldring. Prosessen tok også en annen vending enn den jeg hadde sett for meg, da diskusjonen dreide seg over fra ungdommenes egne erfaringer til engasjementet for ungdommer på mottak som ikke hadde fått oppholdstillatelse. Når jeg ser tilbake på workshopen hvor vi begynte å konkretisere ideen om å gjøre noe for disse ungdommene, så ser jeg at jeg tidlig i dialogen stiller et spørsmål som var ment å presisere hva en ungdom mente, men som kan ha fungert som et ledende spørsmål. Ungdommen trakk fram besøket fra Redd Barna, hvor vi blant annet hadde snakket om enslige mindreårige på asylmottak, og spurte: «Er det mulig at vi kan hjelpe barna?» I stedet for å spørre: «Hvilke barn tenker du på?» spurte jeg om hun mente barn på asylmottak. Dette var det flere ungdommer som fulgte opp, og jeg og psykologistudentene bidro til konkretisering av ideen. Det framsto som at de hadde et sterkt engasjement for dette, noe som resonnerte med mitt eget engasjement. Selv om virkeliggjøringsfasen tok form i en dialog og et

samarbeid mellom meg, ungdommene og samarbeidspartnerne, er jeg bevisst på min egen påvirkning.

Maxwell (2008) påpeker at det å eliminere forskerens påvirkning på forskningsdeltakere og setting er umulig, og at målet er å forstå det og bruke det produktivt. Jeg har brukt plass tidligere på å gi en detaljert beskrivelse av forskningsprosessen, og tar problematikken opp her, fordi jeg mener transparens er viktig, slik at leseren kan gjøre sine egne vurderinger.

I siste del av forskningsprosessen, hvor deltakerne ble invitert til å gi tilbakemelding på hvordan de hadde opplevd prosessen, kan det tenkes at min interesse for hvordan ungdommene «hjalp» andre, samt interessen for beslutningsprosesser og muligheter for samfunnsdeltakelse, påvirket hvilke temaer som ble utdypet. En annen forsker ville kanskje ha stilt andre spørsmål og løftet fram andre sider ved prosessen. Samtidig er det viktig å understreke at jeg har vært genuint interessert i deltakernes egne opplevelser og refleksjoner og at min forståelse av prosessen ble beriket og justert etter deltakernes tilbakemeldinger. Maktubalansen (Graham & Fitzgerald, 2010) mellom meg som forsker og deltakerne kan likevel ha påvirket deltakernes tilbakemeldinger. Noen av deltakerne opplevde kanskje at det var vanskelig å formulere kritikk overfor meg. Dette kunne jeg ha utforsket mer aktivt underveis, eller jeg kunne fått andre til å evaluere prosessen, siden det byr på utfordringer å beskrive og diskutere egen forskningspraksis balansert (Seim, 1998; Tofteng & Husted, 2012). Uansett har jeg anstrengt meg for å reflektere kritisk rundt prosessen og min rolle i den, og har vært åpen for tilbakemeldinger fra deltakere og fagfeller.

For å oppsummere, så hadde jeg innflytelse på prosessen gjennom mine spørsmål, mine teoretiske interesser, og gjennom organisering av workshops og hvem jeg inviterte. Samtidig har jeg kontinuerlig forsøkt å få tak i deltakernes egne perspektiver og erfaringer, refleksjoner og forslag, og å tilrettelegge for en deltakerbasert prosess. Deltakerne var hele tida oppfordret til å gi uttrykk for sine syn og jeg forsøkte å løfte fram og følge opp tema de brakte på banen. Jeg forsøkte å tilpasse prosessen etter deres tilbakemeldinger. De var aktivt deltakende i prosessen, gjennom å formulere utfordringer og drømmer og konkretisere aksjon. Samtidig har jeg latt prosessen utvikle seg i deres tempo. Forskningsprosjektets problemstilling og forskningsspørsmål har også vært i utvikling. I utgangspunktet var det ikke min intensjon å studere

mellommenneskelige relasjoner, men dette framsto som så sentralt i datamaterialet at jeg endte med å skrive en hel artikkel om dette. Jeg hadde heller ikke tenkt å skrive om asylpolitikk og innvandringskritiske diskurser i utgangspunktet, men ble mer interessert i dette underveis i forskningsprosessen. Det teoretiske rammeverket har også blitt utviklet underveis, og jeg inkorporerte teori om anerkjennelse og om relasjonell og sosio-økologisk resiliens i møte med ungdommenes beskrivelser og refleksjoner.

En annen potensiell trussel mot validiteten i forskningsprosjekt som dette er knyttet til språk og tolkebruk, noe flere forskere har pekt på (Franks, 2011; Graham & Fitzgerald, 2010; Kaukko, 2016; Mackenzie et al., 2007). Forskningsprosjekt med flyktninger kan by på språklige utfordringer når forskeren ikke snakker deltakernes morsmål og deltakerne ikke snakker forskerens morsmål flytende. I dette prosjektet var ungdommer fra seks ulike språkgrupper representert, og jeg snakket ingen av disse. Deltakernes beherskelse av norsk varierte; noen gikk fortsatt på norskkurs, mens andre holdt på å fullføre videregående skole. Derfor ble informasjonsmøtene tolket, og jeg delte ut informasjonsskriv på alle språkene som var representert på senteret. Deltakerne fikk også tilbud om å bruke tolk under intervjuene, og fem av 12 deltakere benyttet dette. Forskere har påpekt at dårlig tolkning kan hemme en gjensidig forståelse, og potensielt underminere studiens validitet (Mackenzie et al., 2007). Jeg kan ikke utelukke at noe har gått tapt i tolkeprosessen. Når det gjelder de andre fasene av forskningsprosessen, deltakende observasjon og workshops, så vurderte jeg det som uhensiktsmessig å ha seks ulike tolker kontinuerlig sammen med meg, da det ville virket svært forstyrrende.

For å fremme god kommunikasjon på tross av de begrensningene jeg har pekt på, anstrengte jeg meg for å snakke i et enkelt språk, og brukte kreative tilnærminger for å gjøre det mulig for ungdommene å uttrykke seg på ulike måter (Due et al., 2014; Kaukko, 2016). Deltakerne ble fulgt over tid, og jeg utforsket sentrale tematikker gjennom ulike tilnærminger (deltakende observasjon, intervju, kreative aktiviteter og dialog). Jeg mener at dette bidro til at jeg fikk en mer helhetlig forståelse av ungdommenes opplevelser. Noen foreløpige funn ble dessuten brakt tilbake til deltakerne underveis i workshopene og diskutert sammen med dem.

I transkriberingen av datamaterialet valgte jeg å «retranskribere» (Goodman, 2004), noe som innebærer at syntaks og grammatikk ble rettet for å gjøre tekstene mer leselige, siden norsk/engelsk ikke var morsmålet til deltakerne, og heller ikke til tolkene som bisto oss i noen intervjuer. Det kan alltid diskuteres om noe av meningen kan ha gått tapt på veien fra muntlig til skriftlig kommunikasjon. For å motvirke dette, fikk jeg tilbakemeldinger på utkast til artikler fra en av ungdommene og en sosialarbeider som kjente ungdommene godt for å luke ut eventuelle misforståelser. Likevel kan det ikke utelukkes at jeg kan ha misforstått eller feiltolket utsagn.

Maxwell (2008) understreker at man ikke helt kan fjerne trusler mot validiteten i kvalitative forskningsprosjekt, men at refleksjon er viktig. Videre trekker han fram noen strategier for å håndtere validitetstrusler, og flere av disse er relevante for dette forskningsprosjektet: intensiv involvering i forskningsfeltet over tid, produksjon av «rike» data, triangulering gjennom bruk av flere metoder, deltakervalidering og sammenlikning med tidligere forskning (Maxwell, 2008). Som jeg har forsøkt å vise i dette metodekapittelet, har jeg involvert meg i forskningsfeltet over en periode på nesten ti måneder, noe som innebærer at jeg har samhandlet med forskningsdeltakerne over tid og hatt mulighet til å produsere rikere data enn om jeg kun hadde basert meg på intervjuer. Dataene mine har blitt produsert gjennom triangulering av flere metoder. For eksempel identifiserte jeg noen foreløpige tema som interessante under deltakende observasjon, i møte med enkelte ungdommer, og spurte om utdyping under intervjuene. Foreløpige tema fra deltakende observasjon og intervjuer ble presentert for deltakerne i workshop 2, noe som førte til videre utdyping og rikere data. Bruken av kreative og non-verbale tilnæringer som tegning, collage og rollespill i workshopene innebar at deltakerne også kunne uttrykke seg gjennom ulike kommunikasjonskanaler, samtidig som det åpnet for fruktbare samtaler deltakerne imellom. Deretter undersøkte jeg, i etterkant av workshop-prosessen, hvordan deltakerne hadde opplevd å delta. Noen av de foreløpige temaene om verdi og utfordringer knyttet til deltakelse kunne jeg så følge opp i flere individuelle oppfølgingsintervjuer (se tabell 3).

Når det gjelder deltakervalidering eller «respondent validation» (Maxwell, 2008), så handler det om å få tilbakemelding på ens data og konklusjoner fra personene involvert i studien. Da jeg brakte foreløpige funn til deltakerne i workshop 2 og inviterte dem til en dialog, kan det betegnes som

deltakervalidering. I tillegg fikk jeg deltakervalidering fra en av deltakerne etter avsluttet forskningsprosess, i form av at han leste utkast av flere artikler og ga sin tilbakemelding. Jeg forsøkte å involvere flere deltakere i dette, uten å lykkes. Tidligere forskning viser liknende utfordringer (Kaukko, 2016).

5 Oppsummering av funn

I det følgende vil jeg presentere avhandlingens funn, basert på de tre artiklene som inngår i avhandlingen. Temaet for den første artikkelen er unge, enslige flyktnings møter med det norske samfunnet, sett i lys av anerkjennelsesteori. Den andre artikkelen belyser ulike relasjoner ungdommene inngår i, og disse relasjonenes betydning for resiliens. Artikkel 3 handler om hvordan det kan være både verdifullt og krevende for unge, enslige flyktnings å være med i deltakerbasert forskning.

5.1 *Ambivalent recognition: Young unaccompanied refugees' encounters with Norwegian society*

Temaet for den første artikkelen er unge, enslige flyktnings møter med det norske samfunnet, eksemplifisert av møter med sosialarbeidere og andre hjelpere, asylpolitikk og innvandringskritiske diskurser. Problematikken ses i lys av anerkjennelsesteori (Honneth, 1995; Haldemann, 2008; Warming, 2015). Vi undersøker hvilken rolle sosialarbeidere og sosiale omgivelser spiller for unge, enslige flyktnings «psychosocial well-being» (eller psykososiale helse) og hvordan de unge blir berørt av, og bestreber seg på å håndtere, fenomener som begrenser deres «well-being» (eller psykososiale helse). Artikkelen er skrevet sammen med professor Synnøve Bendixsen ved institutt for sosialantropologi ved UiB. Artikkelen er under vurdering i *Journal of Youth Studies*.

Analysene viste at deltakere hadde erfaringer med sosialarbeidere og andre hjelpere som bidro med praktisk hjelp, veiledning og emosjonell støtte, men de hadde også opplevd å bli oversett, ikke bli forstått, og ikke vist den omsorgen de ønsket og trengte. Tesfayes utsagn illustrerer det førstnevnte: «Hvis man skal hjelpe, må man hjelpe fra hjertet. Ikke på grunn av at det er en jobb». Å «hjelpe fra hjertet» kan assosieres med begrep som empati, medfølelse og kjærlighet, og kan forstås som et uttrykk for emosjonell anerkjennelse. Et eksempel på det sistnevnte, er Abrihets beskrivelse av livet på asylmottak. Hun fortalte at «ingen» spurte henne hva hun følte og var stresset over, eller spurte om hun hadde lyst å prate med noen. Det kan forstås som et uttrykk for manglende følelsesmessig anerkjennelse.

Når det gjelder hvilken rolle sosiale omgivelser spiller for unge, enslige flyktnings «well-being» (eller psykososiale helse), så hadde alle deltakerne i studien lovlig opphold i Norge. Oppholdstillatelsen og de rettighetene og mulighetene som fulgte med denne ble assosiert med takknemlighet, glede, trygghet, aksept og rettferdighet, og kan forstås som en rettslig anerkjennelse. Deltakere fortalte imidlertid også om smerte, bekymring, usikkerhet og ambivalens knyttet til at familie og venner ble rammet av en restriktiv asylpolitikk. Analysene viste at deltakerne følte at deres egne liv var forbundet med familie, venner og andre menneskers liv, mennesker som i mange tilfeller ikke nøt godt av de samme rettighetene og mulighetene som dem selv. Flere hadde venner som hadde flyktet videre eller hadde blitt deportert til hjemlandet etter at de fikk avslag på asylsøknaden. Det ble assosiert med bekymring, smerte og konsentrasjonsvansker. I tillegg var det flere av deltakerne som ikke hadde rett til å søke om familiegjening etter gjeldende regler, noe som så ut til å skape ambivalente følelser. 17 år gamle Jawad formulerte det slik:

Jeg har fått opphold, (...) jeg har fått tillatelse til å gå på skolen, jeg får hjelp og jeg er takknemlig for dette, at jeg har de mulighetene som jeg har nå, men sannheten er at med denne situasjonen ... Jeg bare overlever. (...) [F]or meg defineres livet som en familie (...) og jeg må tenke på hva som skjer (...) med familien min.

De begrensede mulighetene for familiegjening kan forstås som en manglende rettslig anerkjennelse.

Videre hadde flere deltakere venner som hadde flyktet fra Norge eller blitt deportert etter avslag på asylsøknaden, noe som skapte bekymring og smerte. Mirza reflekterte over behovet for et trygt sted å leve:

«Man må være sikker på at man skal *være* et sted. Det kan være et hus; det kan være et *land*; det kan være hva som helst (...) som *sikrer* deg. Og de fleste (...) av oss er fortsatt litt usikre... denne usikkerheten gjør det vanskelig for alle. (...) Når man ikke har et permanent sted, hvor man vet hundre prosent at man skal bli, så blir det litt vanskelig. Selv om man ikke tenker veldig mye, men uansett, den følelsen kommer alltid, på en eller annen måte, til hjernen og hjertet».

Følelsen av usikkerhet kan sees i lys av økningen i avslag, midlertidige oppholdstillatelser, samt tilbakekallelse av statsborgerskap.

Analysene viste videre at deltakerne hadde fanget opp utsagn som at «flyktninger kommer bare på grunn av pengene» og «flyktninger jobber ikke» i mediene, blant politikere og andre nordmenn. Denne typen utsagn definerer flyktninger som problemer for velferdsstaten. Samtidig fortalte deltakere om en opplevelse av at nordmenn manglet kunnskap om og forståelse for flyktninger, noe som blant annet kom til uttrykk i avisenes kommentarfelt: «Jeg forstår med en gang at de fleste misforstår, eller mangler forståelse av hva en flyktning er», kommenterte Mirza. Innvandringskritiske diskurser og manglende forståelse kan sies å gjenspeile en manglende sosial anerkjennelse av flyktingers unike livshistorie, ressurser og bidrag til samfunnet.

Til sammen så de ulike møtene med sosialarbeidere og omgivelser ut til å skape en opplevelse av ambivalent anerkjennelse. Samtidig viste analysene at ungdommene bestrebet seg på å håndtere dette panoramaet på flere måter: For det første involverte deltakere seg aktivt i relasjoner med sosialarbeidere, familie og venner, oppsøkte støtte og hjelp hverandre. For det andre, fokuserte deltakere på studier og arbeid og insisterte på en positiv innstilling, noe vi omtaler som hverdagsmestring. For det tredje forsøkte deltakerne å forstå og gi mening til asylpolitikk og politiske diskurser. I noen tilfeller innebar dette en form for normalisering. For det fjerde viste deltakere en evne til å reflektere kritisk, og utfordret asylpolitikk og innvandringskritiske diskurser. For det femte var enkelte ungdommer sosialt engasjerte. For eksempel forsøkte Mirza å skape en større forståelse blant nordmenn av hva det innebærer å være en flyktning, og sa følgende:

Vi har et ansvar for samfunnet. Så jeg sa: «jeg må (...) sende et budskap». Min fortelling betyr ikke bare min fortelling. Det er fortellingen til de fleste, som aldri ble hørt, eller som druknet i havet. (...) Jeg tenkte: «Jeg skal [snakke] på vegne av alle».

5.2 “Help goes around in a circle”: young unaccompanied refugees’ engagement in interpersonal relationships and its significance for resilience.

Artikkel 2 handler om ulike relasjoner unge, enslige flyktninger involverer seg i, og disse relasjonenes betydning for deres resiliens (Jordan, 2004), altså for deres evne til å klare seg på tross av motgang og potensielt traumatiske

opplevelser. Professor Ingunn Studsrød (UiS), som er min hovedveileder, er medforfatter av artikkelen, som ble publisert i *International Journal of Migration, Health and Social Care* i 2019.

Analysene viste at unge, enslige flyktninger involverer seg i ulike mellommenneskelige relasjoner med familie, venner, sosialarbeidere og andre. Deltakerne i denne studien beskrev motgang og potensielt traumatiske opplevelser i hjemlandet, på flukt og i eksil og snakket om ulike psykososiale vansker som følge av dette. For eksempel fortalte Abrihet om venninner som hadde blitt voldtatt på flukt, og kommenterte at hun ikke hadde opplevd dette selv, «men hvis du ser det hos andre, har du opplevd det, ikke sant?» (Johansen & Studsrød, 2019). Samtidig kom de inn på hva som var betydningsfullt for å ha det bra. Alle hadde opplevd atskillelse, ofte også tap av nær familie, men de som kunne, prøvde å holde kontakt med familien.

Å aktivt oppsøke hjelp og støtte fra familie og sosialarbeidere er første tema som løftes fram i artikkelen. Noen deltakere fortalte om hvordan familien ga dem støtte og oppmuntring og bidro til at de hadde det bedre. Abrihet fortalte for eksempel følgende: «Når jeg er stressa, så ringer jeg til pappa og snakker med ham. (...) når jeg snakker med ham, da blir jeg litt bedre, og føler meg trygg og sånn». Andre fortalte om hvordan de tok kontakt med sosialarbeidere, som hjalp og oppmuntret dem og bidro til at de klarte å leve videre etter smertefulle og opprørende tapsopplevelser.

Fellesskap, gjensidig støtte og erfaringsdeling var et annet framtrødende tema, som kan knyttes til Jordans (2004) forståelse av relasjonell resiliens. Det å dele gode øyeblikk med andre var sentralt for å ha det bra. Noen ganger delte ungdommene også vonde tanker og følelser med andre og beskrev relasjoner preget av gjensidig, emosjonell støtte. Samtidig beskrev ungdommer vanskeligheter og dilemma relatert til dette. Det å tilbringe tid med andre som hadde det vondt kunne forårsake følelsesmessige belastninger. Noen forklarte at det ikke var nyttig å fortelle venner om ens smertefulle fortid fordi de bare lo det bort eller «mobbet» hverandre. På den andre sida fortalte ungdommer om relasjoner som bar preg av gjensidig støtte. Som Samiira formulerte det: «Jeg hjelper ofte venner [...] hvis de trenger hjelp [...] og de hjelper meg hvis jeg trenger det» (Johansen & Studsrød, 2019, s. 255). Støtten kunne dreie seg om å ordne praktiske ting, om problemløsning og økonomisk hjelp, men også trøst og oppmuntring, altså om emosjonell støtte.

Et annet sentralt funn i studien var intensjonen om å hjelpe andre mennesker på ulike måter. Ungdommer som hadde kontakt med familien i utlandet uttrykte at de ville gå på skole, arbeide og forsørge sine slektninger økonomisk. Jawad kjente på et stort ansvar: «Hvorfor er jeg her? Det er noen andre som trenger min hjelp». Utsagnet kan forstås som et uttrykk for pliktfølelse, noe som kunne få ham til å kjenne seg utilstrekkelig og trist. Samtidig så det også ut til å gi motivasjon og mening. Deltakerne uttrykte en ambisjon om å forsørge familiene sine, gjøre en forskjell i hjemlandet eller hjelpe andre flyktninger. Mange opplevde altså at livet deres var sammenvevd med familiens liv, på tross av store avstander, og det å ha noe å bidra med og være en del av meningsfylte relasjoner framsto som relevant for deres resiliens.

Noen ungdommer fortalte også om gode gjerninger og sosialt engasjement overfor fremmede, for eksempel engasjement knyttet til å skape en større forståelse blant nordmenn av hva det vil si å være en flyktning. Mirza uttalte seg i mediene om enslige mindreåriges situasjon og fortalte om sin egen flukthistorie på offentlige arrangement. På den måten kunne hans egne vonde erfaringer brukes til noe nyttig, og det føltes godt: «Jeg kan bare si at jeg prøver så godt jeg kan å hjelpe. Det gjør meg bra at jeg kan gjøre noe». Eksempelet viser verdien av å være aktiv, delta i samfunnet og bli hørt.

Deltakere understreket også at det var viktig å «begynne med seg selv». Det innebar å ta tak i egne behov, både knyttet til ens psykososiale helse og til det å sikre seg en framtid. Noen beskrev et dilemma mellom egne og andres behov. Sabriye sa det slik: «Hvis du har det vanskelig, så kan du ikke hjelpe noen andre. (...) Først må du starte med deg selv, så kan du hjelpe andre».

Når det gjelder betydningen av ungdommenes relasjoner, så viste analysene at de bidro til ungdommenes psykososiale helse på flere måter. De beskrev følelser av velvære, glede, tillit, trygghet, kjærlighet, stolthet og respekt, samt opplevelsen av å bli lyttet til, og at det var noen som brydde seg om dem og oppmuntret dem. Likevel tok de også opp vanskeligheter og dilemmaer knyttet til relasjoner. For eksempel snakket de om ansvarsfølelsen overfor familiene sine, som kunne førte til bekymring og smerte. De fremhevet også dilemma mellom egne versus venners behov. På tross av dette, framsto relasjonene som meningsfylte. Deltakernes beskrivelser av dilemmaer indikerer dessuten at de hadde en evne til å reflektere over sine egne liv, noe som er avgjørende for resiliens (Hauser et al., 2006).

5.3 Gøy og lærerikt, men også vanskelig: Unge, enslige flyktingers perspektiver på deltakerbasert forskning

Artikkel 3, som jeg har skrevet alene, handler om hvordan de unge, enslige flyktingene som deltok i forskningsprosessen opplevde å delta. Jeg undersøker hva som opplevdes som verdifullt og hva som bidro til å skape utfordringer for deltakelse. Artikkelen ble publisert i *Fontene forskning* i 2022.

Analysene viste at forskningsdeltakerne opplevde at det var flere forhold som gjorde det verdifullt å delta i forskningsprosessen, samtidig som de pekte på flere utfordringer. Deltakere sa at det var «veldig gøy», «morsomt», «hyggelig» og «spennende» å være med på leker og aktiviteter og å tilbringe tid sammen (Johansen, 2022). Dette peker mot *verdien av sosiale opplevelser*. Deltakere trakk videre fram verdien av å *bli hørt* i forskningsprosessen. Noen kom inn på at det kan oppleves godt for ungdommers psykososiale helse når noen viser interesse for og lytter til deres erfaringer. Samiira formulerte seg slik:

Noen ganger er det bedre å fortelle til noen andre, for å få puste. For å få (...) hjelp, for å bli frisk. (...) hvis en får fortalt til (...) venner, så får man det bedre. (...) Ja, og andre som du kan stole på (Johansen, 2022, s. 36).

Analysene viste også verdien av å utveksle erfaringer i workshopene. For eksempel kommenterte Afrax at det hadde vært «spennende å vite hva andre har opplevd. (...) [Hvordan de] kom hit, hvordan det var. Hva de har tenkt» (Johansen, 2022, s. 36). Flere knyttet utvekslingen av erfaringer, kunnskap og idéer til *ny læring* relatert til egne og andres tanker, opplevelser og handlinger. Videre syntes noen deltakere å ha oppdaget *nye muligheter for samfunnsdeltakelse*, blant annet knyttet til barn og unges rettigheter, som følge av at de var med i forskningsprosessen. Deriblant kommenterte Bahrawar at han hadde tatt opp den vanskelige situasjonen til barn på asylmottak i en presentasjon på skolen og var interessert i å jobbe med Redd Barna og hjelpe mennesker i framtida.

Analysene viste i tillegg at flere forhold bidro til å skape utfordringer for deltakelse i forskningsprosessen. Kommunikasjonsutfordringer relatert til forskjeller i språk, alder, mangel på utdanning og usikkerhet ble trukket fram av Mirza. Han hadde inntrykk av at noen hadde opplevd det som ubehagelig å

bli stilt så mange spørsmål i workshopene, fordi det var som å bli intervjuet hele tiden, noe han assosierte med asylintervjuet hos Utlendingsdirektoratet. utfordringer knyttet til det å snakke om *sensitive temaer og potensielt traumatiserende erfaringer* ble også tematisert. Videre kom deltakere inn på utfordringer knyttet til å ta del i beslutningsprosesser. «Noen sier: ‘La de andre bestemme’. Og når alle tenker sånn, så er det ikke noen som kan bestemme», kommenterte Sabriye, og la til: «For å kunne bestemme, så må du ha en leder som (...) kan styre» (Johansen, 2022, s. 37). Metodikken ble opplevd som litt for åpen av enkelte, noe som gjorde det vanskelig å medvirke. Ungdommene framhevet dessuten hvordan *forpliktelser* knyttet til skole, deltidsjobber, religion, familie, venner og liknende vanskeliggjorde deltakelse, spesielt i siste del av forskningsprosessen.

Når det gjelder spørsmålet om hva som bidro til å skape utfordringer for «aksjonen» (forsøket på handling og endring) i forskningsprosessen, viste analysene at flere deltakere opplevde *makteløshet* i møte med asylpolitikk og politiske prosesser. Som Afrax formulerte det: «Jeg vet jo at det er Stortinget som bestemmer. At de tar opp de tingene [asylpolitikken], diskuterer, og saken avtales der. Så jeg vet jo, [...] ingen kan påvirke noe». Dette så ut til å forme deltakernes handlingsrom og tro på muligheten til å bli hørt.

6 Diskusjon

I denne avhandlingen har jeg undersøkt hvilke relasjonelle og sosiopolitiske forhold unge, enslige flyktninger opplever som betydningsfulle og utfordrende for sin psykososiale helse, hvordan de håndterer sin livssituasjon og ulike utfordrende forhold, og hvordan de unge opplever å delta i deltakerbasert forskning. Avhandlingen bidrar til å adressere forskningshull knyttet til å løfte fram stemmene og erfaringene (Svendsen et al., 2018) til disse ungdommene, utforske hva de selv mener kan lindre psykososiale problemer (Jarlby et al., 2018) og synliggjøre deres resiliens (Svendsen et al., 2018). Videre bidrar den til å belyse hvordan unge, enslige flyktninger opplever og håndterer en ambivalent og ofte motstridende politikk og praksis (Lems et al., 2020). I tillegg retter den oppmerksomhet mot hvordan deltakerbaserte forskningsprosjekt oppleves av barn og unge med fluktbakgrunn (Kaukko, 2016).

Selv om hver av de tre artiklene i avhandlingen tar opp spesifikke forskningsspørsmål, finnes det noen fellestrekk på tvers av artiklene. I dette kapittelet vil jeg diskutere noen sentrale funn i lys av teori og tidligere forskning. I første del vil jeg fokusere på betydningen av sosial støtte og emosjonell anerkjennelse og betydningen av å bli hørt, men også å kunne tie. I andre del vil jeg belyse betydningen av helsefremmende velferd og utfordrende sosiopolitiske forhold, deriblant en restriktiv asylpolitikk, innvandringskritiske diskurser, krig og tvungen migrasjon. I tredje del vil jeg drøfte ungdommenes håndtering og deltakelse, med vekt på deres aktive involvering i relasjoner, hverdagsmestring, meningsskaping, kritiske refleksjon og sosiale engasjement, samt hvordan de både deltok aktivt i forskningsprosessen og valgte å ikke delta i siste del. Jeg vil avslutte kapittelet med å peke på noen implikasjoner for praksis og videre forskning.

6.1 Betydningen av sosialarbeidere og forskningsrelasjoner

«It is when we feel most separate from others and from the flow of life that we are at most risk», påpeker Jordan (2004, s. 36). Traumatiske hendelser kan føre til isolasjon og mistillit, og bidra til at nærhet til andre mennesker oppleves som

farlig (Jordan, 2004; Varvin, 2015). Deltakerne i denne studien hadde alle kommet til Norge uten foreldre eller andre med omsorgsansvar. Noen av dem var foreldreløse eller hadde mistet kontakten med familien, andre opprettholdt kontakten over landegrensene, mens andre igjen hadde oppnådd familiegjenforening etter flere års atskillelse. Selv om noen ga uttrykk for en følelse av at «den eneste som kan hjelpe er meg selv», viste analysene at mellommenneskelige relasjoner kjennetegnet av anerkjennelse og sosial støtte var betydningsfulle for ungdommenes psykososiale helse (Johansen & Studsrød, 2019, s. 252). Utfordringer i relasjonene ble imidlertid også adressert.

Psykososial helse og resiliens knyttes ofte til evnen til å inngå og opprettholde tilfredsstillende sosiale relasjoner (Hauser et al., 2006; Jordan, 2004; Luthar, 2006; Ommundsen, 2000; Van Breda, 2018; Walsh, 2003). I avhandlingen har jeg sett nærmere på hva som kjennetegner betydningsfulle relasjoner i ungdommenes liv. Videre i dette kapittelet vil jeg diskutere betydningen av sosial støtte og emosjonell anerkjennelse; og betydningen av å bli hørt, men også å kunne tie. Jeg kommer tilbake til ungdommenes aktive involvering i relasjoner i kapittelets del tre.

6.1.1 Sosial støtte og emosjonell anerkjennelse

Avhandlingens analyser viste at sosial støtte og emosjonell anerkjennelse fra sosialarbeidere og andre hjelpere ble opplevd som betydningsfullt for ungdommenes psykososiale helse. Dette samsvarer med tidligere forskning (Kauhanen & Kaukko, 2020; Kohli, 2006; Oppedal & Idsoe, 2015; Paulsen et al., 2020). Deltakere framhevet sosialarbeidere som tilbød praktisk hjelp og veiledning, omsorg og emosjonell støtte. De ga uttrykk for at de verdsatte at noen så dem, lyttet til dem og viste at de brydde seg om dem. Støtte fra sosialarbeidere ble blant annet opplevd som viktig for å kunne finne tilbake til glede og livslust i kjølvannet av tapsopplevelser, sorg og sinne (Johansen & Studsrød, 2019). En av ungdommene trakk fram den avgjørende støtten han hadde fått fra en sosialarbeider, og påpekte at om man skal hjelpe, bør man hjelpe «fra hjertet» (Johansen & Bendixsen, 2023). Utsagnet gir assosiasjoner til empati, medfølelse og kjærlighet. Honneth (1995) beskriver mellommenneskelige relasjoner kjennetegnet av gjensidig anerkjennelse,

følelsesmessig tilknytning og kjærlig omsorg som nødvendige for menneskers relasjon til seg selv og for sosialt liv.

Manglende emosjonell anerkjennelse, forstått som omsorg uten kjærlighet, kan på den andre sida betraktes som en potensiell trussel mot unge menneskers psykososiale helse (Honneth, 1995; Warming, 2015). Funn viste at flere ungdommer også hadde opplevd møter med sosialarbeidere og andre deler av hjelpeapparatet som var preget av mangel på tillit, interesse, kjærlig omsorg og mangel på forståelse for deres tidligere erfaringer og nåværende behov. Eksempelvis fortalte deltakere om å ikke bli spurt om sine følelser og behov på asylmottak, og om manglende undersøkelse på skolen av høyt fravær som følge av søvnproblemer og mareritt knyttet til vonde erfaringer på flukt. Dette kan forstås som en manglende emosjonell anerkjennelse. Slike opplevelser så ut til å bidra til ensomhet, stress, mistillit, tristhet og sinne (Johansen & Bendixsen, 2023). Likevel fortsatte mange å oppsøke hjelp og støtte der det var mulig, og involverte seg i ulike typer relasjoner.

Det ungdommene opplevde som manglende interesse, kjærlig omsorg og forståelse kan kanskje skyldes at sosialarbeidere mangler tid og ressurser, og jobber under rammekår de ikke selv rår over (Damsgaard & Eide, 2012). Uansett årsak, er disse opplevelsene reelle for ungdommene. Paulsen et al. (2020) finner i sin studie at enslige mindreårige ofte opplever å bli møtt av voksne som gir omsorg og emosjonell støtte så lenge de er i tiltak, men at muligheten for emosjonell anerkjennelse utfordres av midlertidigheten som kjennetegner profesjonelle relasjoner. Dessuten bygger slike relasjoner ikke på samme gjensidighet som i «ubetingede relasjoner», eksempelvis til nær familie (Paulsen et al., 2020). Det kan være et savn for de unge.

Ifølge Barnevernsloven skal alle barn og unge som trenger hjelp og omsorg møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse (Barnevernsloven, 2021). Neumann (2021) har problematisert statens krav om at profesjonsutøvere skal *føle* på bestemte måter, og argumenterer for at sosialt arbeid også bør være kunnskapsbasert og fremme kritisk refleksjon. Det gir mening at staten ikke kan tvinge sosialarbeidere til å føle kjærlighet, og følelsesmessig involvering må uten tvil kombineres med kunnskap og refleksjon. Likevel mener jeg det er viktig å ta på alvor at emosjonell anerkjennelse er viktig og ser ut til å ha stor betydning for unge, enslige flyktingers psykososiale helse.

6.1.2 Betydningen av å bli hørt, men også å kunne tie

Analysene viste at det kunne være betydningsfullt for unge, enslige flyktningers psykososiale helse å dele sine erfaringer, tanker og følelser med andre og bli hørt. Samtidig hadde mange et behov for å tie om visse vonde erfaringer. Det å bli sett, hørt og forstått både i møte med andre mennesker og i møte med samfunnet kan, i lys av anerkjennelsesteori, forstås som en nødvendighet (Honneth, 1995). Det handler om at ens iboende verdi som menneske, ens unike livshistorie, og ens evner og potensielle bidrag til samfunnet blir anerkjent. Artikkel 2 viste at når de unge kunne sette ord på vonde erfaringer og følelser for å få hjelp, både fra sosialarbeidere og venner, fikk de det bedre, selv om de unge også opplevde utfordringer og dilemmaer knyttet til dette (Johansen & Studsrød, 2019).

Det å dele erfaringer og tanker med andre og bli hørt bidro også til at det ble opplevd som verdifullt å delta i forskningsprosessen (Johansen, 2022). Det handlet blant annet om å kunne relatere egne opplevelser til andres, se opplevelsene i større sammenheng og lære av hverandre. Dessuten beskrev flere deltakere det som positivt at jeg som forsker viste interesse og lyttet til dem. Mange forskningsdeltakere opplever det som berikende å dele sin kunnskap og sine erfaringer med forskere (Hummelvoll et al., 2010; Kvale & Brinkmann, 2015; Legerski & Bunnell, 2010). Det kan både forstås i lys av emosjonell anerkjennelse (Honneth, 1995; Warming, 2015) og relateres til Barnekonvensjonen, som betoner retten til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter og få disse tillagt vekt (Forente Nasjoner, 1989). Tidligere forskning har pekt på at forskeres evne til å lytte, anerkjenne og inkludere er sentrale for deltakelse (Graham & Fitzgerald, 2010; Hultgren & Johansson, 2019). En ungdom knyttet det å fortelle andre om sine erfaringer til å «puste», til å få hjelp og å bli frisk. Deltakelse kan altså forstås som et vitalt behov relatert til psykososial helse.

Samtidig viste analysene at både det å lytte til andres vonde følelser og opplevelser, og det å snakke om egne, kunne være krevende (Johansen & Studsrød, 2019). Det sistnevnte ble noen ganger møtt med spøk og erting blant venner. Andre lot være å fortelle om egne vonde erfaringer og følelser for å beskytte vennene sine mot smerte og tristhet. Deltakere fortalte også om utfordringer knyttet til å åpne seg til sosialarbeidere om sine opplevelser,

følelser og behov, noe de blant annet knyttet til mistillit (Johansen & Bendixsen, 2023).

En av deltakerne sa at det kunne oppleves som ubehagelig at jeg stilte så mange spørsmål i workshopen, noe han knyttet til erfaringer med asylintervjuet hos UDI. Asylintervju og liknende situasjoner kan være krevende, noe som kan få implikasjoner for forskning (Broch, 2012; De Haene et al., 2010). Det peker på et forskningsetisk dilemma. Kvalitativ forskning handler om å legge til rette for at forskningsdeltakere skal kunne gi uttrykk for sine opplevelser og forståelser. Samtidig er det å beskytte forskningsdeltakere mot «skade og andre urimelige fysiske og psykiske belastninger», en sentral forskningsetisk forpliktelse (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, 2021, s. 25). Dette handler blant annet om risikoen for å «reaktivere vonde følelser» (De Haene et al., 2010).

I forskningsintervjuene ble dette aktualisert. Som tidligere nevnt, varierte det hvor mye deltakerne valgte å fortelle om sine liv. Mens noen snakket åpent og detaljert om smertefulle erfaringer, nevnte andre slike erfaringer i stikkordsform. Noen unnlot å komme inn på erfaringer fra hjemland og flukt, mens andre igjen sa eksplisitt at det var visse tema de ikke ville eller kunne snakke om. Jeg forsøkte å finne en balanse mellom å tilrettelegge for at deltakerne kunne fortelle fritt om sine erfaringer, tanker og følelser og å respektere deres taushet. Likevel opplevde jeg at det kunne være krevende å finne den rette balansen. I artikkel 3 beskriver jeg et intervju hvor en deltaker endte med å fortelle om en opplevelse på flukt som hun egentlig ikke ville snakke om, noe som var vondt for henne. Som Kvale og Brinkmann (2015) understreker, kan åpenheten og intimiteten som ofte kjennetegner relasjonen mellom kvalitative forskere og deltakere få sistnevnte til å gi opplysninger de seinere kanskje angres på, noe som gjenspeiler den makten man har som forsker. Likevel understreket ungdommen at det å snakke med andre var noe unge flyktninger hadde behov for. Det så altså ut til å eksistere en ambivalens mellom å fortelle om og tie om sensitive tema og potensielt traumatiserende hendelser. På den ene sida hadde deltakere behov for å være nær andre mennesker, dele erfaringer, følelser og tanker, bli hørt og anerkjent, og på den andre sida kunne det å åpne seg for andre være både skremmende og smertefullt.

Analysene viser altså at relasjoner er betydningsfulle for unge, enslige flyktningers psykososiale helse. Samtidig kan et ensidig fokus på relasjoner bidra til at en overser kontekstuelle, sosiopolitiske forhold som også er viktige for hvordan de har det (Brough et al., 2013), noe som leder til neste underkapittel.

6.2 Betydningen av helsefremmende velferd og utfordrende sosiopolitiske forhold

Psykososial helse er også et samfunnsmessig anliggende, påpeker Ommundsen (2000). Det innebærer at flere samfunnsmessige forhold samvirker med relasjonelle og individuelle forhold, og at dette samlet sett har betydning for muligheten til å ta vare på og fremme egen helse. Analysene viser at sosiopolitiske forhold kan være både betydningsfulle og utfordrende for unge, enslige flyktningers psykososiale helse. Artikkel 1 viser hvordan deltakerne opplever velferdstjenester, norsk asylpolitikk og innvandringskritiske diskurser, samt hvordan tidligere erfaringer med krig og tvungen migrasjon utgjør et viktig bakteppe for ungdommenes livssituasjon. Dette blir i artikkel 1 sett i lys av anerkjennelsesteori (Honneth, 1995; Warming, 2015). I dette underkapittelet vil jeg også trekke inn Ungars (2012) forståelse av resiliens for å berike diskusjonen, med vekt på myndigheters potensielt helsefremmende rolle. Underkapittelet er delt i to, helsefremmende velferd, restriktiv asylpolitikk og innvandringskritiske diskurser; og krig og tvungen migrasjon.

6.2.1 Helsefremmende velferd, restriktiv asylpolitikk og innvandringskritiske diskurser

Funn viste at flere sosiopolitiske forhold i det norske samfunnet var av betydning for ungdommenes psykososiale helse. Alle ungdommene hadde fått oppholdstillatelse, noe som kan forstås som en beskyttelse mot forfølgelse, vold og utrygghet. I tillegg medfører det rett til velferdstjenester som bolig, skolegang, omsorg og helsetilbud (Lidén et al., 2017; Svendsen et al., 2018). Det gjenspeiles for eksempel i barnevernslovens formålsparagraf, som pålegger det offentlige å sørge for at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår (Barnevernsloven, 2021). Ungdommene assosierte disse rettighetene med glede, trygghet, aksept, rettferdighet og tilhørighet. I artikkel 1 har vi valgt å se

på samspillet mellom ungdommene og samfunnet i lys av anerkjennelsesteori (Honneth, 1995; Warming, 2015), og fortolker de ulike rettighetene ungdommene får tilgang på gjennom sin oppholdstillatelse som et uttrykk for rettslig anerkjennelse. Tidligere forskning har imidlertid pekt på at de velferdstjenestene ungdommene tilbys, i form av bo- og omsorgstilbud og ettervern, varierer fra kommune til kommune, noe som kan utfordre den rettslige anerkjennelsen (Paulsen et al., 2020).

Ungar (2012) påpeker at myndigheter (sammen med familier og lokalsamfunn) kan spille en viktig rolle gjennom å gjøre ulike ressurser som bidrar til psykososial helse tilgjengelige på måter som gir mening og gjenspeiler preferansene til dem som trenger disse. Gjennom å gi oppholdstillatelse og tilby ulike velferdstjenester, kan man si at staten gjør ulike helsefremmende ressurser tilgjengelige for unge, enslige flyktninger. Når unge, enslige flyktninger derimot opplever manglende anerkjennelse i samfunnet, kan det forstås som at myndighetene ikke har tilrettelagt godt nok for deres psykososiale helse. I verste fall kan det innebære at politiske tiltak og velferdstjenester utfordrer ungdommenes psykososiale helse. Det kan godt tenkes at myndighetene selv betrakter sin politikk som hensiktsmessig og helsefremmende, men fra Ungars (2012) perspektiv må man ta i betraktning hva ungdommer selv opplever som helsefremmende i gitte kontekster.

Samtidig som ungdommer beskrev takknemlighet over sine rettigheter og muligheter i det norske samfunnet, kunne manglende rett til familiegjenforening føre til «kaos eller bråk i hodet» og en opplevelse av å «bare overleve» (Johansen & Bendixsen, 2023). Funn viste at flere av deltakerne i studien var uten rett til familiegjenforening etter gjeldende lovgivning, og/eller hadde venner og bekjente som hadde fått avslag på søknaden om beskyttelse i Norge. De opplevde altså at familie og venner ikke hadde samme muligheter som dem selv, enten de måtte bli værende i en livssituasjon kjennetegnet av fare, rettighetsløshet og uverdighet, eller de ble returnert til slike forhold. Dette så ut til å bidra til følelser av bekymring, smerte, usikkerhet og ambivalens.

Retten til familieliv, som er nedfelt i internasjonal og regional rett, gjelder alle mennesker, inkludert flyktninger, men det har blitt stadig vanskeligere å realisere denne grunnleggende rettigheten i mange land, på tross

av de ødeleggende konsekvensene atskillelse fra familien kan ha for flyktningers psykososiale helse (Nicholson, 2018). Selv om ungdommene på mange måter viser resiliens, så befinner de seg i en overgangsfase mellom barndom og voksenliv. Dette, sammen med atskillelsen fra sine nærmeste og erfaringer fra hjemland og flukt bidrar til at de ofte havner i en sårbar posisjon. I artikkel 1 argumenterer vi for at den restriktive familiegjenforeningspolitikken i Norge bidrar til en manglende rettslig anerkjennelse av flyktninger, fordi deres rettigheter knyttet til familieliv ikke blir fullt anerkjent. Med Ungars (2012) begrepsapparat kan man si at norske myndigheter ikke gjør den helsefremmende ressursen «familiegjenforening» tilgjengelig for dem.

Flere forskere har pekt på en ambivalens mellom rettslig beskyttelse og innvandringskontroll i norsk politikk (Garvik & Valenta, 2021; Lidén et al., 2017; Tørrisplass, 2020; Vitus & Lidén, 2010). Den norske staten har historisk framstått som humanitær, og har hatt en høy profil når det gjelder menneskerettigheter og spesielt barns rettigheter (Garvik & Valenta, 2021; Lidén et al., 2017; Tørrisplass, 2020). I de seinere år har norske myndigheter strammet inn asylpolitikken, noe som ifølge Tørrisplass (2020) fører til en «velferdspolitikkk som er i strid med seg selv». Hun konkluderer med at myndighetene i møte med enslige mindreårige beveger seg mer og mer bort fra et omsorgsperspektiv, og mot et kontroll- og begrensningperspektiv.

En av ungdommene omtalte en følelse av usikkerhet «i hjernen og hjertet» relatert til det å ikke ha et permanent sted hvor man er sikker på at man skal bo (Johansen & Bendixsen, 2023). Det kan ses i lys av økende bruk av tidsbegrensete og midlertidige oppholdstillatelser, samt tilbakekallelse av oppholdstillatelser og statsborgerskap (Brekke et al., 2019; Garvik & Valenta, 2021). Gammeltoft-Hansen & Tan (2017, s. 38) omtaler slike politiske virkemidler som indirekte avskrekkingstiltak («indirect deterrence measures») med hensikt å «discourage asylum claims or divert them to other countries». Usikkerheten som ungdommen satte ord på bør altså ikke forstås utelukkende som en subjektiv opplevelse, men kan sees i sammenheng med en villet politikk med intensjon om å skape tvil og usikkerhet og forhindre migrasjon. Gjennom slike tiltak, kan det igjen se ut til at myndighetene utfordrer flyktningers psykososiale helse, heller enn å fremme denne.

Tidligere forskning om enslige mindreårige med tidsbegrenset opphold/avslag har vist at en usikker oppholdsstatus kan føre til selvskading, fortvilelse, angst, redsel, depresjon, selvmordsforsøk og forberedelse på ny flukt (Chase, 2020; Valenta & Garvik, 2019). I tillegg kan det bidra til frykt og mistillit overfor hjelpeapparatet (Chase, 2020). Denne avhandlingen skriver seg inn i forskningsfeltet gjennom å vise at også unge, enslige flyktninger som har *fått* oppholdstillatelse og formelt er anerkjent som flyktninger rammes av den restriktive asylpolitikken.

Videre viste analysene at deltakere i studien hadde fanget opp noen stereotypiske og stigmatiserende utsagn i samfunnet, som at «flyktninger jobber ikke», «de kommer bare på grunn av pengene» og «det er vanskelig for Norge å ta imot alle flyktninger». Utsagnene kan knyttes til innvandringskritiske diskurser som stempler flyktninger som et problem og en byrde for samfunnet (Fangen & Vaage, 2018; Lems et al., 2020). Slike diskurser bidrar videre til å mistenkeliggjøre unge flyktningsmotiv for å flykte til Norge. I artikkel 1 fortolker vi dette som et uttrykk for manglende sosial anerkjennelse, noe som innebærer at ungdommenes unike livshistorie, evner og potensielle bidrag til samfunnet ikke blir anerkjent (Honneth, 1995; Warming, 2015). På liknende vis, har tidligere forskning knyttet manglende sosial anerkjennelse til stereotype synspunkter fra fagfolk og lokalbefolkning (Kauhanen & Kaukko, 2020) og til flyktningbegrepets negative konnotasjoner (Korkiamäki & Gilligan, 2020). Handulles (2022) studie av somaliske innvandrere viser at stigmatisering kan få store konsekvenser for opplevelsen av tilhørighet og for samhandling med den norske velferdsstaten. I denne studien ble innvandringskritiske diskurser assosiert med tristhet og en følelse av å ikke bli likt. Samtidig så noen ungdommer ut til å håndtere diskursene gjennom forsøk på å forstå og normalisere, og fortolket dem som uttrykk for uvitenhet og misforståelser. Jeg kommer tilbake til dette i neste underkapittel.

I artikkel 1 knytter vi manglende sosial anerkjennelse til møter med majoritetssamfunnet, med vekt på innvandringskritiske diskurser. Selv om jeg har begrenset datamateriale som viser det motsatte, nemlig sosial anerkjennelse fra majoritetssamfunnet, så trenger det ikke å bety at dette er ikke-eksisterende. Jeg kunne dessuten ha studert sosial anerkjennelse på lokalt nivå, for eksempel i ungdommenes bofellesskap, skoler og arbeidsplasser, noe Paulsen et al. (2020) har gjort. Fellesskapet og den gjensidige støtten som vi beskriver i artikkel 2

(Johansen & Studsrød, 2019) kunne kanskje vært fortolket som et uttrykk for sosial anerkjennelse. Samtidig påpeker Paulsen et al. (2020) at strukturelle rammer som segregerte skoletilbud begrenser muligheten for sosial anerkjennelse i Norge.

Ungdommenes møter med det norske samfunnet ser altså ut til å bære preg av en ambivalens mellom anerkjennelse og manglende anerkjennelse både på mellommenneskelig, rettslig og sosialt plan. I artikkel 1 introduserer vi begrepet «ambivalent anerkjennelse» for å beskrive dette. Her drar vi veksler både på anerkjennelsesteori (Honneth, 1995) og studier av ambivalensen mellom rettslig beskyttelse og innvandringskontroll (Garvik & Valenta, 2021; Lems et al., 2020; Lidén et al., 2017; Tørrisplass, 2020; Vitus & Lidén, 2010).

I tillegg viste analysene at sosiopolitiske forhold så ut til å ha betydning for forskningsprosessens utfall, noe jeg adresserer i artikkel 3. En opplevelse av maktesløshet så ut til å bidra til at planen om å gjøre noe med den vanskelige situasjonen til enslige mindreårige på asylmottak, gjennom å lytte til deres erfaringer og videreformidle et budskap til myndighetene, ikke ble satt ut i live (Johansen, 2022). I ettertid forklarte deltakere at de ikke trodde politikerne ville høre på dem, at politikken ble bestemt på Stortinget og at ingen kunne påvirke denne. Det innebærer at slike forhold så ut til å påvirke deltakernes tro på muligheten til å bli hørt og bidra til endring. Tidligere erfaringer med avmakt kan også ha medvirket til dette (Johansen, 2022). Når man forsøker å bidra til endring, vil det alltid være en fare for at eksisterende interesser og maktstrukturer «befester det eksisterende», påpeker Husted & Tofteng (2012, s. 75). Derfor vektlegger kritisk-utopisk aksjonsforskning utopier, drømmer og alternativer. Imidlertid kan ungdom oppleve det som krevende å få sitt syn på verden utfordret og å føle ansvar for å skape endring, viste en studie som involverte jenter med minoritetsbakgrunn (Juhlin et al., 2011).

En innvending man kan rette mot analysen i dette underkapittelet, er at problematiske samfunnsforhold vies stor plass, mens forhold som fungerte bra får mindre oppmerksomhet. Som tidligere nevnt, har jeg hentet inspirasjon fra kritisk-utopisk aksjonsforskning (Bladt, 2012), noe som innebar at deltakerne i forskningsprosessens siste fase ble invitert til å identifisere *utfordringer* knyttet til deres livssituasjon. Riktignok hadde deltakere tatt spontant opp bekymringer knyttet til familiegjenforening og deportasjon av venner allerede i begynnelsen

av forskningsprosessen. Likevel har den kritiske tilnærmingen lagt noen føringer for hva som kommer fram og analyseres i avhandlingen. En annen tilnærming kunne lagt større vekt på å utforske ungdommenes positive opplevelser av det norske samfunnet.

6.2.2 Krig og tvungen migrasjon

Et viktig bakteppe for å forstå ungdommenes psykososiale helse, er forskningsdeltakeres tidligere erfaringer med potensielt traumatiserende hendelser i hjemland og flukt. Selv om disse forholdene er berørt i begrenset grad i avhandlingens artikler, fortalte deltakere om vold, utnyttelse, ydmykelse, mishandling, frihetsberøvelse og manglende tilgang til mat og vann (Johansen & Studsrød, 2019). Flere hadde vært vitne til bombeangrep eller til at andre mennesker på flukt druknet, sultet i hjel eller ble voldtatt i fangenskap. Det innebærer opplevelser av å være i livsfare, bli utsatt for urett og bevitne andre menneskers lidelse og død. Minner om slike hendelser ble knyttet til psykososiale vansker som søvnproblemer, mareritt, konsentrasjonsvansker, følelsesmessig smerte, ensomhet, tristhet, sorg, frykt, stress og sinne. Tidligere forskning viser at den høye forekomsten av angst, depresjon og PTSD blant barn og unge med fluktbakgrunn kan være påvirket av blant annet vold, krig og fattigdom i hjemlandet og traumatiske hendelser på flukt (Kien et al., 2019).

Ungdommenes opplevelser i hjemland og på flukt ser ut til å gjenspeile grove brudd på grunnleggende menneskerettigheter som retten til liv, frihet og personlig sikkerhet, retten til ikke å utsettes for grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling (United Nations, 1948) og retten til beskyttelse og humanitær hjelp (United Nations, 1989). Det kan forstås som et totalt fravær av rettslig anerkjennelse. Barn og unge på flukt fra krig, væpnet konflikt og politisk undertrykkelse har ofte erfart at vold og terror utføres av statlige aktører (Boyden & Hart, 2007). Myndigheter er imidlertid ikke bare ansvarlige for menneskerettighetsbrudd begått av myndighetspersoner, men også for overgrep begått av andre aktører, når de unnlater å gripe inn eller å straffeforfølge de ansvarlige (Lavik & Sveaass, 2005). Grove menneskerettighetsbrudd i ulike deler av verden viser med andre ord at myndigheter ikke bare bidrar til å fremme barn og unges psykososiale helse, men også til det stikk motsatte.

I likhet med Brough et al. (2013), er jeg interessert i de sosiopolitiske kreftene i spill her. For det første kan krig forstås som en politisk handling (Clausewitz, 1832/1972). En av hensiktene med krigshandlinger og politisk vold er å utøve kontroll over befolkningen og skape frykt og hjelpeløshet (Beristain, 2008; Varvin, 2015). For det andre kan død og lidelse som rammer mennesker på flukt også forstås som resultatet av en villet politikk. Når en skrøpelig båt full av mennesker på flukt havarerer i Middelhavet og passasjerene drukner, for eksempel, kan det se ut som en ulykke, men det henger også sammen med fraværet av trygge ruter, noe som gjør det nærmest umulig for mennesker i fare å reise til Europa på lovlig vis (Steinhilper & Gruijters, 2018). Fenomenet kan ses i lys av europeiske lands bruk av avskrekkingpolitikk («deterrence policies») for å hindre flyktninger i å nå deres territorium (Gammeltoft-Hansen & Tan, 2017).

Ungdommenes ovennevnte erfaringer fra hjemland og flukt, som utgjør en del av deres «particular life-story» (Honneth, 1995), framstår i stor grad som usynlige i det norske samfunnet, noe vi i artikkel 1 knytter til manglende sosial anerkjennelse (Johansen & Bendixsen, 2023). Flere ungdommer ga uttrykk for at det manglet forståelse, blant nordmenn, av hva det innebærer å være en flyktning. Varvin (2017, s. 371–372) bemerker at en manglende anerkjennelse av flyktnings traumatiske opplevelser kan bidra til følelser av «uvirkelighet og fragmentering», samtidig som det vanskeliggjør oppreisning og integrasjon. Når samfunnet ikke anerkjenner vold og urett som har blitt begått, kan dette forverre traumer, spesielt når smerten til de overlevende blir oversett, mistrodd eller usynliggjort, påpeker Haldemann (2008). Konsekvensen er at volden og uretten, som både er personlig og sosial, framstår som ikke-eksisterende: «This sort of treatment adds insult to injury, and one can describe its devastating effects as ‘the wounds of silence’» (Haldemann, 2008, s. 693). Manglende sosial anerkjennelse kan altså potensielt få alvorlige psykososiale konsekvenser for unge, enslige flyktninger. Likevel er det viktig å understreke at ungdommene er unike individer, og at deres historier, opplevelser, relasjoner og måter å håndtere disse forholdene på varierer, noe som sannsynligvis også påvirker hvordan den enkelte blir berørt av sosiopolitiske forhold.

Avhandlingen inngår i en større fagdebatt om viktigheten av å ta i betraktning sosiopolitiske forhold i studier av flyktninger og innvandreres psykososiale helse (Brough et al., 2013; Chase, Rezaie, et al., 2019). Et av

bidragene mine er å vise at innstrammingene i asylpolitikken de seinere årene, som har hatt til hensikt å begrense innvandringen til Norge, også får konsekvenser for flyktninger som allerede bor her, og som er i ferd med å integreres i det norske samfunnet. Det samme gjelder en offentlig debatt preget av mistillit og innvandringsskepsis. Imidlertid kan et overdrevet fokus på sosiopolitiske forhold bidra til at man overser hva ungdommene selv faktisk gjør med sin livssituasjon. Det kan tegne et feilaktig bilde av dem som determinert av sosiopolitiske forhold, uten å anerkjenne betydningen av individuelle valg og handlinger (Cornell, 2006). Hvordan unge, enslige flyktninger selv håndterer de forholdene som er omtalt her vil derfor bli adressert i neste underkapittel.

6.3 Unge, enslige flyktningers håndtering og deltakelse

Som Ommundsen (2000) påpeker, handler god psykososial helse også om ressurser som ungdommer selv tar i bruk for å håndtere hverdagen sin. Han fremhever dessuten at god psykososial helse er reflektert i evnen til å skape og vedlikeholde relasjoner, noe som igjen betoner ungdommers aktive handlinger. Dette resonnerer med Ungars (2012) beskrivelse av resiliens. Han forstår dette som et samspill mellom menneskers evne til å *navigere* til og *forhandle* om helsefremmende ressurser når de møter motgang, og omgivelsenes tilretteleggelse av slike ressurser. Jeg har vektlagt det sistnevnte i forrige underkapittel. Individuelt aktørskap er imidlertid også en del av bildet, påpeker han. På tross av potensielt traumatiserende hendelser i hjemland og på flukt, ambivalent anerkjennelse i møte med det norske samfunnet og utfordringer i ungdommenes mellommenneskelige relasjoner, viser analysene at unge, enslige flyktninger ikke bare er sårbare, passive ofre. Ungdommene bestrebet seg på å *håndtere* forhold som begrenset deres psykososiale helse (artikkel 1), *involverte* seg aktivt i relasjoner (artikkel 2) og *deltok* i forskning (artikkel 3). De framsto altså som reflekterende og handlende subjekter (Frost, 2019) som bidro aktivt til å fremme sin egen psykososiale helse.

Jeg vil nå diskutere nærmere hvordan ungdommene håndterte sin livssituasjon, med vekt på aktiv involvering i relasjoner; navigering mellom muligheter og begrensninger; og deltakelse i forskningsprosessen.

6.3.1 Aktiv involvering i relasjoner

Jeg har tidligere i kapitlet skrevet om relasjoner med vekt på støtte og anerkjennelse *fra* sosialarbeidere til unge, enslige flyktninger. Jeg vil her legge vekt på ungdommenes *aktive* involvering i relasjoner. Selv om dette kan sies å være et kunstig skille, framstår det som hensiktsmessig for å løfte fram hvordan ungdommene selv handler. Omfattende forskning knytter resiliensprosesser til sosial støtte, noe som kan sies vektlegge enveis («unidirectional») hjelp (Van Breda, 2018). Funn viser imidlertid at toveisrelasjoner også er betydningsfulle. Blant annet tok deltakere del i fellesskap og ga hverandre gjensidig støtte (Johansen & Studsrød, 2019).

Analysene viste at relasjoner til familie og venner bidro til ungdommenes psykososiale helse på flere måter, og ble assosiert med følelser som velvære, glede, tillit, trygghet, stolthet og kjærlighet (Johansen & Studsrød, 2019). Med Ungars (2012) begrepsapparat kan man kanskje si at ungdommene, stilt overfor ulike forhold som både kunne utfordre og fremme deres psykososiale helse, navigerte i retning av relasjoner de opplevde som helsefremmende. Imidlertid viser studien også at ungdommene opplevde utfordringer, smerte og bekymring i ulike relasjoner.

Artikkel 2 viste at fellesskap var sentralt for at ungdommene skulle ha det bra. Det handlet blant annet om å tilbringe gode øyeblikk med andre mennesker, gjøre aktiviteter og ha det morsomt sammen, noe som ble assosiert med glede, støtte og med å «glemme» det vonde og vanskelige i livet (Johansen & Studsrød, 2019). Artikkel 3 peker på verdien av sosiale opplevelser for deltakelse i forskning.

Gjensidig støttende relasjoner var også betydningsfulle (Johansen & Studsrød, 2019). De unge trakk fram vennsrelasjoner der de ga hverandre praktisk hjelp, bidro med problemløsning, økonomisk støtte, omsorg, trøst og oppmuntring. Slike relasjoner bidro til at de hadde det bra. Disse funnene gjenspeiler tidligere forskning, som knytter gjensidig støtte til resiliens (Goodman, 2004; Rana et al., 2011; Rousseau et al., 1998; Spiteri, 2012; Van Breda, 2018). Gjensidighet kom også til syne når deltakere i denne studien beskrev gode gjerninger overfor fremmede. En av ungdommene fortalte at det gjorde ham glad og stolt at mennesker han hjalp kanskje ville hjelpe andre

etterpå, og at hjelpen dermed ville «gå rundt i sirkel» (Johansen & Studsrød, 2019). Det ser ut til å gjenspeile gjensidighet i et større perspektiv. Gjensidighet så også ut til å være sentralt i familierelasjoner. Flere trakk fram at familien hadde støttet dem når de vokste opp, og at det var utenkelig å ikke gjengjelde støtten. For mange framsto livet som sammenvevd med familiens liv, på tross av store avstander. Studien viste at enkelte ungdommer som slet med flashbacks etter potensielt traumatiserende hendelser på flukt, mottok emosjonell støtte fra familiemedlemmer som befant seg i andre land. Denne støtten ble assosiert med følelser som trygghet, glede, kjærlighet, omsorg og tillit (Johansen & Studsrød, 2019). Samtidig var det mange som uttrykte en intensjon om å hjelpe familien i hjemlandet, for eksempel gjennom økonomisk støtte. Intensjonen om å hjelpe familien så ut til å kunne gi en opplevelse av mening eller hensikt i livet.

Dette kan sees i lys av Jordans (2004) forståelse av relasjonell resiliens. Hun understreker at mennesker har et dypt behov for gjensidighet og involvering. Å oppleve at man er en del av meningsfylte relasjoner og har noe å bidra med kan gi en følelse av verdi og selvtillit. Relasjonell resiliens er relatert til en bevissthet om at man er en del av noe større enn seg selv (Jordan, 2004). På liknende vis, assosierer Van Breda (2018) relasjonell resiliens med det afrikanske begrepet «ubuntu», som vektlegger sosiale forbindelser og gjensidig avhengighet mellom mennesker.

Likevel var ikke relasjonene uproblematiske. I artikkel 2 påpeker vi at intensjonen om å hjelpe familien også er et uttrykk for en pliktfølelse, og at det å ikke kunne oppfylle sin plikt så ut til å bidra til smerte, bekymring og tristhet. Tidligere forskning har vist at det kan føre til passivitet, depresjon, ensomhet og tristhet å ikke kunne hjelpe familien (Myhrer & Stenerud, 2011; Omland & Andenas, 2018). I møte med venner hadde ungdommer opplevd at det å snakke om vonde erfaringer kunne bli møtt med spøk og «mobbing». Andre var bekymret for at det kunne gjøre venner triste. På den andre sida kunne det også være vondt å ta innover seg venners smerte og utfordringer. Flere understreket betydningen av å «begynne med seg selv», noe som handlet om å håndtere egne psykososiale utfordringer og behov, før man kunne hjelpe andre (Johansen & Studsrød, 2019). Kanskje kunne avhandlingen i større grad utforsket slike følelser, sammen med manglende emosjonell anerkjennelse i relasjoner til familie og venner.

Likevel framsto relasjonene på mange måter som meningsfylte. Relasjoner kan være kompliserte, utilstrekkelige eller traumatiske, påpeker Hauser et al. (2006), men ungdommer som viser resiliens verdsetter relasjoner selv når det ikke fins hjelpsomme mennesker rundt dem. Det kan disponere dem for å *benytte* seg av støttende forbindelser når slike blir tilgjengelige. Det innebærer at de aktivt rekrutterer og opprettholder slike relasjoner.

Tidligere forskning har også vist at det å hjelpe familien kan være en kilde til styrke, håp, tilknytning, mål og mening (Becker Herbst et al., 2018; Luster et al., 2010; Omland & Andenas, 2018; Suárez-Orozco & Hernández, 2012). En studie av Omland & Andenas (2018) viser imidlertid at enslige mindreåriges ambisjon om å hjelpe familien i hjemlandet sjelden applauderes av sosialarbeidere. Det kan blant annet forklares med oppfatninger om at barn ikke bør ha ansvar for foreldre og at økt uavhengighet bør tilstrebes. Her kan det være fruktbart å trekke inn Ungars (2012) begrep om forhandling igjen. Han sier at ungdommer forhandler om hva som kan forstås som helsefremmende ressurser, i dette tilfellet relasjoner, i gitte kontekster. Ressursene bør gi mening, og reflektere preferansene til dem som trenger disse. Studien til Omland & Andenas (2018) viser at enslige mindreårige forhandler med omsorgsgivere om betydningen av å hjelpe familien. Forskningsprosjektet har ikke gitt meg samhandlingsdata som viser dette direkte. Likevel kan det tolkes som en form for forhandling når ungdommer framhevet gjensidighet og det å hjelpe andre, noe som ikke nødvendigvis samsvarer med sosialarbeidere og myndigheters forståelse av hva unge, enslige flyktninger trenger. Det kan også forstås som en form for forhandling når det å hjelpe «fra hjertet» ble løftet fram, i motsetning til å hjelpe «fordi det er en jobb» (Johansen & Studsrød, 2019). Omland (2020) peker på at det kan være helseforebyggende å finne en god balanse mellom ambisjonen om å hjelpe familien i hjemlandet og i å skape et levedyktig liv i Norge. Det vil jeg slutte meg til. Jeg mener man ikke kan overse den positive betydningen transnasjonale relasjoner har for de unge.

6.3.2 Navigering mellom muligheter og begrensninger

Analysene viste at ungdommene bestrebet seg på å håndtere forhold som begrenset deres psykososiale helse gjennom ulike strategier som vi i artikkel 1 omtaler som involvering i relasjoner, hverdagsmestring, meningsskaping,

kritisk refleksjon og samfunnsengasjement (Johansen & Bendixsen, 2023). Ofte ble flere strategier kombinert. Jeg vil konsentrere meg om de fire siste her.

Hverdagsmestring (Johansen & Bendixsen, 2023) handler om å sikre framtida si gjennom skolegang, arbeid og en positiv innstilling. Ungdommene navigerte altså i retning av muligheter og framtidsmål. I tillegg til å involvere seg i sport, religiøs praksis, skolegang og andre aktiviteter, nevnte deltakerne mestringsstrategier som egenomsorg, takknemlighet, tålmodighet, optimisme, håp og humor (Johansen & Studsrød, 2019). Det resonnerer med tidligere forskning om mestring, som viser at unge, enslige flyktninger ofte har en vilje til å lykkes innenfor et nytt miljø (Kohli, 2011; Luster et al., 2010), prøver å ivareta et håp for framtida og å fokusere på det positive (Goodman, 2004; Ni Raghallaigh, 2011; Spiteri, 2012). Hverdagsmestring kan sammenliknes med det Korkiamäki & Gilligan (2020) omtaler som unge, enslige asylsøkeres «conforming» i møte med manglende anerkjennelse, noe de betrakter som et uttrykk for aktørskap.

Ungdommer forsøkte videre å forstå og gi mening til utfordrende sosiopolitiske forhold som den restriktive asylpolitikken og de innvandringskritiske diskursene jeg har beskrevet tidligere. Meningsskaping er en mestringsstrategi som er belyst i tidligere forskning (Goodman, 2004; Watters, 2008). Analysene viste at dette noen ganger tok form av normalisering og rettferdiggjøring, for eksempel når en av ungdommene beskrev innvandringskritiske diskurser som «helt normale» (Johansen & Bendixsen, 2023). En måte å forklare dette på, kan være den tidligere nevnte opplevelsen av maktesløshet knyttet til asylpolitikk og politiske prosesser, samt tidligere erfaringer med avmakt fra hjemland og flukt (Johansen, 2022). Tidligere forskning peker på at manglende anerkjennelse kan føre til resignasjon (Korkiamäki & Gilligan, 2020) og tilbaketrekking (Houston, 2016, s. 5). En annen måte å forstå dette på, er at normaliseringen gjenspeiler en pragmatisk tilnærming til det samfunnet ungdommene anstrengte seg for å bli integrert i. Jeg tenker at begge disse forklaringene er plausible.

Ungdommer viste også en evne til kritisk refleksjon over sosiopolitiske forhold som påvirket deltakeres egen, familiens og venners livssituasjon. Asylpolitikk og innvandringskritiske diskurser ble utfordret gjennom retoriske spørsmål og motargumenter basert på egne og andres erfaringer (Johansen &

Bendixsen, 2023). For eksempel reflekterte en ungdom over hvorfor flere venner hadde fått asyl i andre europeiske land etter at de hadde fått avslag i Norge, og antydte at asylpolitikken i Norge var vilkårlig og urettferdig. Kritisk refleksjon kan forstås som en form for samfunnskritikk (Honneth, 1995) og kan sammenliknes med det Korkiamäki & Gilligan (2020, s. 6) beskriver som enslige mindreåriges både høylytte og subtile motstand mot manglende anerkjennelse. Funn viser at ungdommene ikke bare reflekterte over kontekstuelle forhold, men også over sine egne liv, og over utfordringer i relasjonene til andre mennesker (Johansen & Studsrød, 2019). Refleksjonsevne betraktes som et sentralt kjennetegn ved resiliens (Hauser et al., 2006).

Analysene viste i tillegg at flere ungdommer viste et sosialt engasjement. Noen argumenterte for at samfunn og medier burde anerkjenne unge flyktninger som ressurssterke personer som hadde noe positivt å bidra med (Johansen & Bendixsen, 2023). En ungdom som hadde blitt inspirert av workshopene om barns rettigheter med Redd Barna, tok opp tematikken i en presentasjon på skolen og var interessert i å jobbe for organisasjonen i framtida. Andre var engasjert i forholdene i hjemlandet og drømte om å gjøre en forskjell i framtida, enten som sykepleiere, som forkjempere for menneskerettigheter eller gjennom å gi økonomisk hjelp til mennesker uten tilgang til utdanning og grunnleggende helsetilbud (Johansen & Studsrød, 2019). Selv om noen ambisjoner kanskje var mer realistiske enn andre, framsto de som en viktig og positiv drivkraft for ungdommene.

Hos en av ungdommene kom det sosiale engasjementet til uttrykk gjennom at han uttalte seg i mediene om enslige mindreåriges situasjon og fortalte sin egen flukthistorie offentlig i forsøk på å skape større forståelse for flyktningers situasjon. Engasjementet hans kan, i tråd med Honneths (1995) terminologi, betraktes som en kamp for anerkjennelse av flyktninger i det norske samfunnet. Selv om det var smertefullt å fortelle sin egen historie, spesielt i begynnelsen, så følte det godt å kunne gjøre noe, understreket han. Dette peker på en sammenheng mellom aktørskap og psykososial helse.

Kritisk refleksjon og sosialt engasjement kan også sees i lys av Ungars (2012) begrep om forhandling. Som tidligere nevnt, har jeg ikke samhandlingsdata som viser hvordan ungdommene forhandler, men når ungdommer reflekterte kritisk rundt manglende rett til familiegjenforening, for

eksempel, ga de uttrykk for sin forståelse av hva de opplevde som helsefremmende og meningsfullt. Og når en av ungdommene uttalte seg kritisk i mediene om enslige mindreåriges livssituasjon, kan det forstås som en forhandling med samfunnet om hva disse trenger for å ha det bra.

Honneths (1995) hypotese er at moralske følelser av indignasjon og sinne motiverer til samfunnskritikk, kamp for anerkjennelse og sosial endring. Analysene har vist at dette ikke nødvendigvis er tilfellet, noe også tidligere forskning peker på (Houston, 2016; Korkiamäki & Gilligan, 2020). Ungdommene som deltok i dette forskningsprosjektet, håndterte manglende anerkjennelse på ulike måter. Noen kan forstås som uttrykk for mestring og tilpasning. Det er i tråd med en tradisjonell forståelse av resiliens. Heller enn å utfordre status quo, gjorde de aktive anstrengelser for å bygge relasjoner, gi mening til omgivelsene og skape seg en framtid i et nytt land. Når ungdommene reflekterte kritisk over samfunnsforhold og engasjerte seg sosialt, kan det imidlertid også betraktes som mer eller mindre subtile former for samfunnskritikk og kamp for anerkjennelse. Her finnes det et potensial for sosial endring, i tråd med Honneths (1995) anerkjennelsesteori. Det å utfordre eller gjøre motstand mot forhold som skaper motgang og bidra til små eller store endringer, kan også sies å fremme resiliens (Hart et al., 2016; Prilleltensky & Prilleltensky, 2005; Ungar, 2021). Samtidig viser analysene at sosiopolitiske forhold så ut til å påvirke deltakernes handlingsrom og tro på muligheten til å bli hørt (Johansen, 2022). Mulighetene til å gjøre en forskjell er altså ikke ubegrensede, men betinget av strukturelle forhold (Hart et al., 2016; Ungar, 2012).

6.3.3 Deltakelse i forskningsprosessen

Deltakerbasert forskning bygger på en forståelse av barn og unge som kompetente aktører med rett til deltakelse (Trondsen & Eriksen, 2019). Hvordan opplevde ungdommene å delta i forskningsprosessen? Forskningsdeltakerne viste interesse for å delta i forskningsprosjektet, og engasjerte seg i leker, aktiviteter, dialog, refleksjon, idémyldring og planlegging av aksjon, selv om noen hadde lettere for å snakke enn andre. I siste del av prosessen, når vi skulle sette planen eller «aksjonen» vår ut i live, sluttet imidlertid deltakerne å komme. Det kan skyldes flere forhold. Her vil jeg

diskutere utfordringer knyttet til deltakelse i beslutningsprosesser og ungdommenes forpliktelser knyttet til skole, jobb og religiøst liv, men også trekke inn andre utfordringer som er berørt tidligere i kapittelet.

Toneangivende definisjoner av deltakelse knytter deltakelse til grader av medvirkning i beslutningstaking (Hart, 1992; Shier, 2001). Hvis man ser denne forskningsprosessen i lys av Shiers (2001) deltakelsesforståelse, kan man si at ungdommenes synspunkter ble tatt i betraktning og at de ble involvert i beslutningstaking. Det representerer nivå 3 og 4 i Shiers (2001) modell. Øverste nivå, som innebærer at makt og ansvar for beslutningstaking deles mellom alle involverte, ble imidlertid ikke oppnådd. Full deltakelse kan dessuten forstås som involvering i hele forskningsprosessen, fra forskningsdesign til analyse og formidling av funn (Shamrova & Cummings, 2017). Mekanismer som forhåndsgodkjenning fra doktorgradskomiteer og forskningsetiske komiteer kan gjøre det vanskelig å involvere deltakere før prosjektets forskningsdesign tar form (Franks, 2011). Likevel var forskningsdesignet mitt såpass åpent at deltakerne kunne være aktivt deltakende i prosessen, og bidra til å formulere utfordringer og drømmer og konkretisere en aksjon. Ungdommene ble involvert i analyse underveis i workshopene, og en av deltakerne bidro med deltakervalidering etterpå (Maxwell, 2008), men jeg kunne ønsket at de hadde deltatt mer.

Når jeg i slutten av forskningsprosessen undersøkte hvilke utfordringer deltakerne opplevde, viste det seg at noen opplevde uklarhet rundt beslutningsprosessene. Forskningsprosessen framsto som litt for åpen, og deltakere etterlyste mer informasjon og klarere alternativer å velge mellom (Johansen, 2022). Det kan tenkes at åpenheten som kjennetegner kritisk-utopisk aksjonsforskning, og ungdommenes frihet til å komme og gå som de ville på workshopene, bidro til utydelighet om sammenhengene mellom forskningsprosessens ulike faser. Her kunne jeg kommunisert bedre med ungdommene, og gjort noen andre metodiske valg.

Det kom også fram at noen ungdommer muligens forventet at andre enn dem selv skulle ta ledelse over prosessen. Det kan bety at det ble opplevd som uvant å delta og medvirke til beslutningsprosesser. Kanskje gjenspeiler dette tidligere erfaringer med avmakt og usynliggjøring (Cornwall, 2008). Samtidig kan det fallende oppmøtet i siste del av forskningsprosessen forstås som et aktivt valg. Cornwall (2008) understreker at deltakelsesbaserte initiativ

ofte er basert på en idé om at alle vil ønske å delta om de bare får mulighet. Det aktive valget om å ikke delta blir sjelden anerkjent. I noen tilfeller handler dette valget om tidsmangel, eller om at folk ikke ser noe poeng med å delta (Cornwall, 2008).

I forlengelsen av dette, viste analysene at forpliktelser knyttet til skolegang, deltidsjobber, familie, venner og religiøst liv var en viktig årsak til at ungdommene sluttet å delta i siste fase av forskningsprosessen. I Norge eksisterer det sterke forventninger til flyktningers integrering gjennom deltakelse i utdanning og arbeidsliv (NOU 2017:2), noe unge flyktninger ofte selv er sterkt motivert til (Svendsen et al., 2018). Deltakerne befant seg altså midt oppi en krevende integreringsprosess, og valgte å bruke tid og krefter på aktiviteter som var mer direkte relevante for denne, noe som innebar at de nedprioriterte å delta videre i forskningsprosessen.

Flere forskere har beskrevet utfordringer knyttet til deltakerbasert forskning med ungdommer. Kaukko (2016) fant at de enslige mindreårige asylsøkerne som deltok i hennes forskningsprosjekt var mer interessert i det som var «gøy», enn å påvirke beslutningstaking, utfordre sosial ulikhet og bidra til dataanalyse. Hun konkluderer med at deltakerbasert aksjonsforsknings transformativ og myndiggjørende ambisjoner kan framstå som urealistiske for enslige mindreårige asylsøkere. Davidson (2017) beskriver på sin side hvordan hennes forsøk på å involvere ungdommer i deltakerbasert forskning både ble omfavnet, utfordret, undergravd og avvist, noe hun knytter til aktørskap. På liknende vis, påpeker Marlow et al. (2022) at motstand mot å delta i forskning kan forstås som en måte å bruke taushet til å utøve makt.

Hvis man ser på ungdommenes deltakelse og ikke-deltakelse i forskningsprosjektet som en måte å håndtere sin livssituasjon på, kan det være nyttig å trekke inn Ungars (2012) resiliensperspektiv igjen. Ungdommene kan sies å «navigere» til forskningsprosjektet innledningsvis, fordi de opplevde at deltakelse kunne være betydningsfullt. De verdsatte muligheten til sosiale opplevelser, å bli hørt, dele erfaringer, lære noe nytt og oppdage nye muligheter for samfunnsdeltakelse. Disse aspektene ved forskningsprosessen ble assosiert med noe godt, spennende og morsomt, og så ut til å oppleves som positive for den psykososiale helsen deres. Samtidig har jeg pekt på flere utfordringer, deriblant knyttet til kommunikasjon relatert til sensitive og potensielt

traumatiserende hendelser, samt uklarhet rundt forskningsprosjektets beslutningsprosesser. Det kan ha bidratt negativt til noen av ungdommenes psykososiale helse. Følgelig kan man forstå ikke-deltakelsen på slutten som at de navigerte seg bort fra dette.

Likevel kan det være at eksterne forhold var mer avgjørende. Hvis man ser analysene i artikkel 1 og 3 i sammenheng, viser unge, enslige flyktninger en bemerkelsesverdig evne til kritisk refleksjon og sosialt engasjement, samtidig som det også viste seg krevende å faktisk *gjøre* noe med utfordrende sosiopolitiske forhold. Ungdommenes opplevelse av maktesløshet i møte med norsk politikk antyder at norske myndigheter ikke tilrettelegger godt nok for deres samfunnsdeltakelse, og implisitt deres psykososiale helse, i og med at nettopp deltakelse og aktørskap kan bidra til at mennesker har det bra (Prilleltensky & Prilleltensky, 2005; Ventevogel, 2018; Watters, 2008). Samtidig viser analysene at ungdommene prioriterte forpliktelser knyttet til skole, jobb og religiøst liv og liknende i siste fase av forskningsprosessen. Det kan forstås som at de tok et aktivt valg om å navigere bort fra forskningsprosjektet og i retning av det de trengte mest for å ha det bra, der og da: å stå på eksamen, få seg jobb, praktisere sin religion og ivareta forpliktelser overfor familie og venner. Dette framsto altså som mer meningsfylt enn et litt ullent mål om å forsøke å gjøre noe med enslige mindreåriges livssituasjon i framtida.

Uansett er det viktig å påpeke at deltakelsen i prosessen i seg selv ble opplevd som verdifull. Det viste ungdommene gjennom å delta i forskningsprosjektet over flere måneder. For dem, handlet deltakelsen sannsynligvis mindre om å oppnå et bestemt mål, og mer om opplevelsene og læringen underveis. Det samsvarer med en dialogisk forståelse av deltakelse, hvor prosessen framstår som like viktig som resultatet (Ulvik, 2015).

6.4 Konkluderende ord

Avhandlingen har vist at støttende og anerkjennende relasjoner fra sosialarbeidere og andre hjelpere var viktige for unge, enslige flyktningers psykososiale helse. Det var også gjensidige, støttende relasjoner til familie og venner. Samtidig viste analysene at ungdommene opplevde utfordringer i ulike relasjoner. Blant annet beskrev de møter med sosialarbeidere hvor de opplevde

mangel på tillit, interesse, kjærlig omsorg og mangel på forståelse for deres tidligere erfaringer og nåværende behov. Dessuten viste analysene at det å dele sine erfaringer med andre og bli hørt kunne være verdifullt, samtidig som flere hadde behov for å tie om sensitive og potensielt traumatiserende hendelser. Likevel framsto relasjonene på mange måter som meningsfulle.

Analysene har også vist at det å få lovlig opphold i Norge, med de velferdstjenestene det åpner for, er vesentlig for unge, enslige flyktningers psykososiale helse. Samtidig bidro en restriktiv asylpolitikk og innvandringskritiske diskurser til bekymring, smerte, tristhet og usikkerhet. Erfaringer med krig, vold og urett i hjemlandet og på flukt ble dessuten knyttet til psykososiale vansker som søvnproblemer, mareritt, konsentrasjonsvansker, følelsesmessig smerte, ensomhet, tristhet, sorg, frykt, stress og sinne. Til sammen kunne disse sosiopolitiske forholdene sies å danne et mønster av ambivalent anerkjennelse, noe som så ut til å ha implikasjoner både for ungdommenes psykososiale helse og potensielt for deres deltakelse og integrering i samfunnet.

Videre har analysene vist at unge, enslige flyktninger er reflekterende og handlende subjekter som håndterer sin livssituasjon på ulike måter. Ungdommene involverte seg aktivt i relasjoner, og håndterte utfordrende forhold gjennom hverdagsmestring, meningsskaping, kritisk refleksjon og sosialt engasjement. Dette kan betraktes som uttrykk for ungdommenes resiliens. Ungdommene tilpasset seg samfunnet, men uttrykte også subtile former for samfunnskritikk og kamp for anerkjennelse. Samtidig viste det seg krevende å bidra til endring i forskningsprosessens siste del, noe flere ungdommer knyttet til en opplevelse av maktesløshet. Funn viste at flere forhold bidro til å skape utfordringer for forskningsdeltakelsen, mens andre forhold gjorde det verdifullt å delta.

Unge, enslige flyktningers liv utspiller seg med andre ord innenfor noen relasjonelle og sosiopolitiske rammer som både ser ut til å utfordre deres psykososiale helse, bidra til manglende anerkjennelse og skape en opplevelse av maktesløshet, og ser ut til å bidra til resiliens, anerkjennelse og deltakelse. Ungdommene forsøkte å navigere seg gjennom dette landskapet og gjorde ulike valg og prioriteringer underveis. Tittelen på avhandlingen peker på noen av disse dimensjonene: De forholder seg til en ambivalent anerkjennelse i møte

med samfunnet og navigerer i retning av relasjoner som framstår som betydningsfulle, samtidig som hverdagsforpliktelser knyttet til skole, jobb og religiøst liv også er viktige for mange. Det eksisterer altså et dynamisk samspill mellom individet og dets omgivelser, hvor psykologiske og sosiale prosesser påvirker hverandre kontinuerlig (Frost, 2019; Hart et al., 2016; Skærbæk & Nissen, 2014; Svalastog et al., 2019; Ungar, 2012; Ventevogel et al., 2013).

I denne prosessen kjente ungdommene både på følelser som smerte, bekymring, tristhet og sinne, på den ene sida, og glede, tilhørighet, kjærlighet, stolthet, velvære, tillit, trygghet og opplevelse av mening, på den andre. Deres psykososiale helse må forstås som sammensatt, dynamisk og prosessuell (Hauser et al., 2006; Luthar, 2006; Van Breda, 2018). Det overordnede funnet er likevel at de klarte seg overraskende bra, forholdene tatt i betraktning, noe som kan forstås som et uttrykk for resiliens.

I dette kapittelet har jeg delt individuelle, relasjonelle og sosiopolitiske forhold inn i tre underkapitler for å gjøre analysen mer oversiktlig. Likevel er konklusjonen at det er behov for et helhetlig blikk, som retter oppmerksomhet mot samspillet mellom disse dimensjonene, om man skal forstå unge, enslige flyktningers psykososiale helse og deltakelse i forskning.

Avhandlingen bidrar til forskningsfeltet på flere områder. Det sentrale empiriske bidraget er å frambringe ny kunnskap om unge, enslige flyktningers opplevelser i Norge fra et nedenfra-perspektiv. Det svarer på behovet for mer forskning som løfter fram stemmene og erfaringene til disse ungdommene i Norge (Svendsen et al., 2018). Ungdommers perspektiver og erfaringer er avgjørende for å kunne tilby og videreutvikle sosiale tjenester som dekker deres behov (Helse- og omsorgsdepartementet, 2014).

Mer spesifikt, gir avhandlingen innblikk i relasjonelle og sosiopolitiske forhold som unge, enslige flyktninger opplever som betydningsfulle og utfordrende. Det kan blant annet knyttes til et kunnskapshull som gjelder betydningen av sosiopolitiske forhold for flyktningers psykososiale helse (Brough et al., 2013; Chase, Rezaie, et al., 2019; Watters, 2014), og relatert til hvordan barn og unge med fluktbakgrunn opplever og responderer på (manglende) anerkjennelse (Houston, 2016; Kauhanen & Kaukko, 2020; Korkiamäki & Gilligan, 2020). Studien viser at ungdommenes møter med det

norske samfunnet kjennetegnes av en ambivalens eller tosidighet mellom anerkjennelse og manglende anerkjennelse på mellommenneskelig, rettslig og sosialt nivå. Her bidrar avhandlingen til utviklingen av det teoretiske begrepet «ambivalent anerkjennelse» i en migrasjonskontekst, og bygger videre på anerkjennelsesteori (Honneth, 1995) og på forskning på ambivalensen mellom rettslig beskyttelse og innvandringskontroll (Garvik & Valenta, 2021; Lems et al., 2020; Lidén et al., 2017; Tørrisplass, 2020; Vitus & Lidén, 2010). Denne kunnskapen kan bidra til at sosialarbeidere og myndigheter adresserer utfordringer fra et mer helhetlig perspektiv og ikke bare presenterer løsninger på individnivå, men også på samfunnsnivå.

Samtidig som psykososiale vansker har blitt belyst i avhandlingen, bidrar den til å løfte fram ungdommers håndtering og resiliens. Avhandlingen skriver seg inn i en forskningstradisjon som nyanserer det dominerende bildet av unge, enslige flyktninger, og retter oppmerksomhet mot mestring, resiliens, velvære og helsefremming (se for eksempel Førde, 2017; Goodman, 2004; Raghallaigh & Gilligan, 2010; Rana et al., 2011; Spiteri, 2012). I en norsk sammenheng etterlyses forskning som ser mestring og «den enkeltes potensial og ressurser» i sammenheng med sårbarhet (Svendsen et al., 2018, s. 80). Avhandlingen kan sånn sett bidra til et mer helhetlig og balansert perspektiv.

Til slutt bidrar avhandlingen til forskningsfeltet rundt deltakerbaserte tilnærminger gjennom å produsere ny kunnskap om hvordan unge, enslige flyktninger selv opplever å delta i denne typen tilnærminger. Det finnes begrenset forskning på dette (Kaukko, 2016), og det som finnes, er i stor grad skrevet fra forskernes perspektiv (se for eksempel Franks, 2011; Kaukko, 2016; Rogers et al., 2018; White & Bushin, 2011). Ny kunnskap om ungdommenes opplevelser er viktig, fordi både forskere og praktikere kan dra nytte av kunnskapen for å forbedre utformingen og gjennomføringen av fremtidige medvirkningsprosjekter.

6.5 Studiens implikasjoner

Jeg vil avslutte med å si noe om studiens implikasjoner for praksis og forskning.

6.5.1 Implikasjoner for praksis

Denne avhandlingens analyser viser for det første at det er behov for en helhetlig tilnærming, både i sosialt arbeid og i politikk, relatert til unge, enslige flyktningers helse, noe som også henger sammen med velferd og integrering. Det innebærer å ta i betraktning både sårbarhet og psykososiale vansker, på den ene sida, og resiliens, på den andre.

Det er viktig å anerkjenne at unge, enslige flyktninger ofte har opplevd ekstrem motgang i hjemlandet og på flukt, noe som kan føre til sårbarhet og psykososiale vansker, og at forhold i mottakslandet kan forsterke dette. Ungdommenes behov for anerkjennelse (Honneth, 1995) og sosial støtte (Oppedal & Idsoe, 2015) må altså tas på alvor. Samtidig er det avgjørende å identifisere og bygge videre på ungdommenes resiliensprosesser (Hauser et al., 2006; Van Breda, 2018) og forsøk på å håndtere sin situasjon. Funn viste blant annet at ungdommene håndterte utfordringer gjennom hverdagsmestring, meningsskaping, kritisk refleksjon og sosialt engasjement. Sosialarbeidere kan hjelpe dem til å mestre hverdagens utfordringer og gi mening til sin virkelighet, oppmuntre deres kritiske refleksjon og støtte deres sosiale engasjement. Ungdommenes deltakelse og aktørskap bør fremmes og det bør tilrettelegges for at ungdommene får brukt sine ressurser aktivt. Likevel er det viktig å respektere når de tar aktive valg om ikke å delta i ulike aktiviteter. Samtidig er det nødvendig å ta i betraktning at ungdommers resiliens er betinget av bredere sosiopolitiske og økonomiske faktorer (Hart et al., 2016; Ungar, 2012).

Analysene viser at unge, enslige flyktninger ofte har behov for hjelp, støtte og anerkjennelse fra sosialarbeidere og verdsetter relasjoner basert på tillit, hvor deres behov, erfaringer og fortellinger blir lyttet til og tatt på alvor. Sosialarbeidere og andre hjelpere bør anerkjenne unge enslige flyktningers levde erfaringer og møte dem med emosjonell anerkjennelse (Honneth, 1995; Warming, 2015), noe som innebærer emosjonell støtte, kjærlig omsorg og en vilje til å lytte til deres bekymringer.

Samtidig viser analysene at unge, enslige flyktninger involverer seg aktivt i ulike relasjoner, noe som har betydning for deres psykososiale helse (Johansen & Studsrød, 2019). Det er derfor viktig at sosialarbeidere og andre

hjelperer identifiserer betydningsfulle relasjoner i ungdommenes liv, inkludert transnasjonale relasjoner, og oppmuntrer ungdommene til å bygge videre på disse. Blant annet involverer de seg i gjensidig støttende relasjoner, noe som tidligere forskning omtaler som en viktig kilde til resiliens (Jordan, 2004; Van Breda, 2018). Sosialarbeidere kan fremme dette gjennom for eksempel å tilrettelegge for fadderordninger og selvhjelpsgrupper. Dessuten verdsetter ungdommene å ta del i aktiviteter sammen, dele erfaringer og lære av hverandre (Johansen, 2022), noe som peker mot verdien av gruppebasert sosialt arbeid. Non-verbale, kreative og morsomme aktiviteter kan benyttes for at ungdommene skal bli hørt, samtidig som det er viktig å respektere når de velger å forholde seg tause. Videre framstår ungdommenes empati, solidaritet og ønske om å gjøre noe positivt for andre mennesker som viktig for ungdommenes resiliens, og sosialarbeidere kan bidra til at dette engasjementet kanaliseres inn i meningsfulle aktiviteter som for eksempel organisasjonsarbeid.

Videre er det avgjørende å jobbe på samfunnsnivå for å fremme resiliens og anerkjennelse. Analysene har pekt på sosiopolitiske forhold som både er betydningsfulle og utfordrende for hvordan unge, enslige flyktninger har det. Selv om det å forstå mennesker i lys av sin kontekst historisk har stått sentralt i sosialt arbeid (Cornell, 2006; Levin, 2021), pekes det på en økende tendens til at sosiale problemer individualiseres: både problemforståelsen og løsningene kobles mer til enkeltindividene enn til samfunnsmessige forhold (Brodtkorp & Rugkåsa, 2015; Martinez & Fleck-Henderson, 2014). Sosialarbeidere og myndigheter må anerkjenne at det eksisterer sammenhenger mellom unge, enslige flyktnings psykososiale helse og sosiopolitiske forhold. Minst like viktig er det at de bidrar til å *endre* sosiopolitiske forhold som bidrar til psykososiale vansker. Uansett bør ulike tiltak utvikles i samarbeid med ungdommene selv (Ventevogel, 2018).

Det er altså ikke nok med tiltak på individnivå med vekt på mestring og tilpasning. Det er også avgjørende å støtte individer, grupper og lokalsamfunn i forsøkene på å gjøre noe med forhold som skaper motgang og påvirker deres psykososiale helse negativt (Hart et al., 2016). Det kan for eksempel ta form av påvirkningsarbeid, forskning og folkeopplysning (Houston, 2016). Mer spesifikt, indikerer denne studien at det er behov for å motvirke stereotype og stigmatiserende innvandringskritiske diskurser, og

erstatte mistillit og usynlighet med en sosial anerkjennelse av unge, enslige flyktnings levde erfaringer, evner og potensielle bidrag til samfunnet. Videre viste analysene hvordan manglende rett til familiegjening bidro til smerte og bekymring. Det er altså nødvendig at unge, enslige flyktnings rett til familieliv blir rettslig anerkjent, noe som krever politiske endringer. Rettslig anerkjennelse handler også om at rettighetene til barn og unge med fluktbakgrunn må veie tyngre enn hensynet til innvandringskontroll.

Å ta på alvor unge, enslige flyktnings behov for å gjøre noe for andre innebærer å skape arenaer for sosial deltakelse. Det er viktig at sosialt engasjerte ungdommer blir hørt, inkludert og anerkjent samfunnet: ikke minst av dem som bestemmer politikken som angår dem, for eksempel når det gjelder retten til familiegjening, tidsbegrenset opphold og tilbakekallelse av statsborgerskap.

6.5.2 Implikasjoner for videre forskning

Denne studien viser at det er behov for mer forskning på unge, enslige flyktnings opplevelser av samfunnet de har flyktet til, med vekt på de sosiopolitiske forholdene som bidrar til å forme deres liv og psykososiale helse. Framtidig forskning kan med fordel ta i bruk ulike metodiske tilnærminger for å studere hvordan sosiopolitiske forhold påvirker unge flyktnings psykososiale helse. Denne avhandlingen introduserer begrepet ambivalent anerkjennelse for å beskrive dualiteten i ungdommenes opplevelser av det norske samfunnet, og dette kan gjerne utforskes nærmere, både i norsk kontekst og internasjonalt. Studien viser videre at gjensidige relasjoner framstår som viktige for unge, enslige flyktnings resiliens, og framtidig forskning bør utforske denne tematikken nærmere.

Avhandlingen peker også mot et behov for mer forskning på involvering av unge flyktnings i deltakerbaserte forskningsprosjekt og hvordan ungdommer selv opplever å bli involvert. Det inkluderer forskning som ser nærmere på utfordringer knyttet til kontekstuelle forhold som kan bidra til maktesløshet og vanskeliggjøre deltakelse på ulike arenaer; utfordringer knyttet til motsetningen mellom behovet for å bli hørt og behovet for å tie, noe som også kan relateres til balansen mellom dialog og kreative aktiviteter i denne typen forskning; samt utfordringer knyttet til full deltakelse i beslutningstaking

Diskusjon

og andre sider ved deltakerbaserte forskningsprosesser, inkludert analyse og forskningsformidling.

Til slutt er det behov for mer forskning på hva unge, enslige flyktninger opplever som helsefremmende og på hva de selv gjør for å ha det bedre. Framtidig forskning bør også se nærmere på hvordan ungdommers perspektiver tas i betraktning av myndigheter med ansvar for folkehelse, velferd og integrering av flyktninger, og av praktikere involvert i sosialt arbeid rettet mot unge flyktninger. Det bør inkludere tiltak både på individnivå, gruppenivå og på samfunnsnivå.

7 Referanser

- Ager, A. (2000). Psychosocial Programs. I F. L. Ahearn (Red.), *The Psychosocial Wellness of Refugees: Issues in Qualitative and Quantitative Research*. Berghahn Books.
- Ahearn, F. L. (Red.). (2000). *Psychosocial Wellness of Refugees: Issues in Qualitative and Quantitative Research*. Berghahn Books.
- Andersen, A. J. W. (2023). Psykisk helse. I *Store medisinske leksikon*.
https://sml.snl.no/psykisk_helse
- Andersen, A. J. W. (2015, februar 20). *Hva er psykososial helse?* [Forskningsblogg]. <https://blogg.forskning.no/helsebloggen/hva-er-psykososial-helse/1107371>
- Andvig, E. (2010). Å forske på eller forske sammen med mennesker som hører til «sårbare grupper»: Gjør det en moralsk forskjell? I J. K. Hummelvoll, E. Andvig, & A. Lyberg (Red.), *Etiske utfordringer i praksisnær forskning* (s. 49–62). Gyldendal akademisk.
- Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium: Den salutogene modellen*. Gyldendal akademisk.
- Askheim, O. P., & Starrin, B. (2008). Deltakerbasert forskning. *Fontene forskning, 1*.
<https://fonteneforskning.no/forskningsartikler/deltakerbasert-forskning-6.19.265330.9ed0e9be90>
- Asyl. (u.å.). Asyl. I *Bokmålsordboka*. <https://ordbokene.no/bm/3012#def5>
- Asylpolitikk. (u.å.). Asylpolitikk. I *Bokmålsordboka*.
<https://ordbokene.no/bm/search?q=asylpolitikk&scope=ei>
- Barnevernsloven. (2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven)* (LOV-2021-06-18-97). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2021-06-18-97>
- Becker Herbst, R., Sabet, R. F., Swanson, A., Suarez, L. G., Marques, D. S., Ameen, E. J., & Aldarondo, E. (2018). “They Were Going to Kill Me”: Resilience in Unaccompanied Immigrant Minors. *The Counseling Psychologist, 46*(2), 241–268.
<https://doi.org/10.1177/0011000018759769>

- Bello, M. N., & Chaparro, R. (2010). El Daño desde el Enfoque Psicosocial. I *Acción sin Daño y Construcción de Paz*. Universidad Nacional de Colombia.
- Beristain, C. M. (2008). *Humanitarian aid work: A critical approach*. University of Pennsylvania Press.
- Bladt, M. (2012). Frirum og værksteder. I G. Duus, M. Husted, K. Kildedal, E. Laursen, & D. Tofteng (Red.), *Aktionsforskning: En grundbog* (s. 147–157). Samfundslitteratur.
- Blaikie, N. (2010). *Designing social research: The logic of anticipation* (2nd ed.). Polity Press.
- Boyden, J., & Hart, J. (2007). The Statelessness of the World's Children. *Children & Society*, 21(4), 237–248. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2007.00105.x>
- Bradbury, H., & Reason, P. (2003). Action Research: An Opportunity for Revitalizing Research Purpose and Practices. *Qualitative Social Work*, 2(2), 155–175.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brekke, J.-P., Birkvad, S. R., & Erdal, M. B. (2019). *Losing the Right to Stay. Revocation of immigrant residence permits and citizenship in Norway—Experiences and effects*. Institutt for samfunnsforskning.
- Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2010). *Kvalitative metoder: En grundbog*. Reitzel.
- Broch, T. (2012). Etiske og metodiske utfordringer i forskning rettet mot enslige flyktningbarn. I K. Eide (Red.), *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Gyldendal.
- Brodtkorp, E., & Rugkåsa, M. (2015). Utfordringer for sosialt arbeid i dag. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg, & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid—En grunnbok*. Universitetsforlaget.
- Bronstein, I., Montgomery, P., & Ott, E. (2012). Emotional and behavioural problems amongst Afghan unaccompanied asylum-seeking children: Results from a large-scale cross-sectional study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 22(5), 285–294. <https://doi.org/10.1007/s00787-012-0344-z>

- Brough, M., Schweitzer, R., Shakespeare-Finch, J., Vromans, L., & King, J. (2013). Unpacking the Micro-Macro Nexus: Narratives of Suffering and Hope among Refugees from Burma Recently Settled in Australia. *Journal Of Refugee Studies*, 26(2), 207–225. <https://doi.org/10.1093/jrs/fes025>
- Chase, E. (2020). Transitions, capabilities and wellbeing: How Afghan unaccompanied young people experience becoming «adult» in the UK and beyond. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(2), 439–456. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1584704>
- Chase, E., Otto, L., Belloni, M., Lems, A., & Wernesjö, U. (2019). Methodological innovations, reflections and dilemmas: The hidden sides of research with migrant young people classified as unaccompanied minors. I *Journal of ethnic and migration studies*.
- Chase, E., Rezaie, H., & Zada, G. (2019). Medicalising policy problems: The mental health needs of unaccompanied migrant young people. *Lancet*, 394(10206), 1305–1307. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(19\)31821-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)31821-5)
- Christensen, P. M., & James, A. (2008). *Research with children: Perspectives and practices* (2nd ed.). Routledge.
- Clausewitz, C. von. (1972). *Om krigen* (Bd. 41). Gyldendal. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008052204092 (Opprinnelig verk utgitt 1832)
- Cornell, K. L. (2006). Person-In-Situation: History, Theory, and New Directions for Social Work Practice. *Praxis*, 6(4).
- Cornwall, A. (2008). Unpacking ‘Participation’: Models, meanings and practices. *Community Development Journal*, 43(3), 269–283. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsn010>
- Damsgaard, H. L., & Eide, K. (2012). utfordringer i velferdsstatens yrker: Slik nyutdannede profesjonsutøvere ser det. *Fontene forskning, Nr. 1* (2012), 69–81.
- Davidson, E. (2017). Saying It Like It Is? Power, Participation and Research Involving Young People. *Social Inclusion*, 5(3), 228–239. <https://doi.org/10.17645/si.v5i3.967>

- De Haene, L., Grietens, H., & Verschueren, K. (2010). Holding harm: Narrative methods in mental health research on refugee trauma. *Qualitative Health Research, 20*(12), 1664–1676. <https://doi.org/10.1177/1049732310376521>
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>
- Derluyn, I. (2018). A critical analysis of the creation of separated care structures for unaccompanied refugee minors. *Children and Youth Services Review, 92*, 22–29. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.03.047>
- Dimitriu, G. (2020). Clausewitz and the politics of war: A contemporary theory. *Journal of Strategic Studies, 43*(5), 645–685. <https://doi.org/10.1080/01402390.2018.1529567>
- Diskurs. (u.å.). Diskurs. I *Bokmålsordboka*. <https://ordbokene.no/bm,nn/search?q=diskurs&scope=ei>
- Due, C., Due, C., Riggs, D. W., Riggs, D. W., Augoustinos, M., & Augoustinos, M. (2014). Research with Children of Migrant and Refugee Backgrounds: A Review of Child-Centered Research Methods. *Child Indicators Research, 7*(1), 209–227. <https://doi.org/10.1007/s12187-013-9214-6>
- Duus, G. (2012). Validitet. I G. Duus, M. Husted, K. Kildedal, E. Laursen, & D. Tofteng (Red.), *Aktionsforskning: En grundbog* (s. 113–128). Samfundslitteratur.
- Eastmond, M. (2000). Refugees and Health. Ethnographic Approaches. I F. L. Ahearn (Red.), *Psychosocial Wellness of Refugees. Issues in Qualitative and Quantitative research* (s. 67–87). Berghahn Books.
- Eide, K. (2007). Recognition and Social Integration: The Interpretation of Children on the Move. *Language and Intercultural Communication, 7*(2), 122–132. <https://doi.org/10.2167/laic268.0>
- Eide, K., & Hjern, A. (2013). Unaccompanied refugee children—vulnerability and agency. *Acta paediatrica, 102*(7), 666–668.

- El Baba, R., & Colucci, E. (2018). Post-traumatic stress disorders, depression, and anxiety in unaccompanied refugee minors exposed to war-related trauma: A systematic review. *International Journal of Culture and Mental Health, 11*(2), 194–207.
<https://doi.org/10.1080/17542863.2017.1355929>
- Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B., & Kleppe, L. C. (2015). *Sosialt arbeid: En grunnbok*. Universitetsforlaget.
- Eriksen, T. H. (1998). *Små steder - store spørsmål: Innføring i sosialantropologi* (2. utg.). Universitetsforl.
[https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:999820025214702202"&mediatype=bøker](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)
- Fals-Borda, O. (1995). *Research for social justice: Some North-South convergences*. Southern Sociology Conference, Atlanta. <http://comm-org.wisc.edu/si/falsborda.htm>
- Fangen, K., & Vaage, M. (2018). “The Immigration Problem” and Norwegian Right-Wing Politicians. *New Political Science, 40*(3), 459–476.
<https://doi.org/10.1080/07393148.2018.1487145>
- Fjordside, S., Lindberg, S., Schellerup Nielsen, H., & Sommer, M. (2016). Unge som vidensaktører. Metoder til inndragelse. I T. Wulf-Andersen, R. Follesø, & T. Olsen (Red.), *Unge, udenforskab og social forandring: Nordiske perspektiver*. Frydenlund Academic.
- Forente Nasjoner. (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*.
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- Foucault, M. (1999). *Diskursens orden: Tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2. desember 1970*. Spartacus.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2009021004056
- Franks, M. (2011). Pockets of Participation: Revisiting Child-Centred Participation Research. *Children & Society, 25*(1), 15–25.
<https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2009.00258.x>
- Frost, E. (2015). Why social work and sociology need psychosocial theory. *Nordic Social Work Research, 5*(sup1), 85–97.
<https://doi.org/10.1080/2156857X.2015.1060626>
- Frost, E. (2019). Why psychosocial thinking is critical. I S. Webb (Red.), *The Routledge Handbook of Critical Social Work*. Routledge.

- Frost, L. (2016). Exploring the Concepts of Recognition and Shame for Social Work. *Journal of Social Work Practice*, 30(4), 431–446.
<https://doi.org/10.1080/02650533.2015.1132689>
- Fylkesnes, M. K., Iversen, A. C., Bjørknes, R., & Nygren, L. (2015). Frykten for barnevernet—En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 92(02), 81–96.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2015-02-02>
- Førde, S. (2014). *Tapt barndom, eller...? Barns navigering fra krenkelser og traumer mot psykisk styrke*. Fagbokforlaget.
[https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:991418513844702202"&mediatype=bøker](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)
- Førde, S. (2017). Det tar en landsby å oppdra et barn—Oppvekstmiljøets betydning for enslige mindreårige flyktningers navigering mot opplevelsen av psykisk helse og resiliens. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 13(2), 145–155. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3010-2017-02-06>
- Gammeltoft-Hansen, T., & Tan, N. F. (2017). The End of the Deterrence Paradigm? Future Directions for Global Refugee Policy. *Journal on Migration and Human Security*, 5(1), 28–56.
<https://doi.org/10.1177/233150241700500103>
- Garrett, P. M. (2016). Questioning Tales of «Ordinary Magic»: «Resilience» and Neo-Liberal Reasoning. *The British Journal of Social Work*, 46(7), 1909–1925. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcv017>
- Garvik, M., & Valenta, M. (2021). Seeking asylum in Scandinavia: A comparative analysis of recent restrictive policy responses towards unaccompanied afghan minors in Denmark, Sweden and Norway. *Comparative Migration Studies*, 9(1), 15.
<https://doi.org/10.1186/s40878-020-00221-1>
- Geertz, C. (1984). From the native's point of view – on the nature of anthropological understanding. I R. A. Shweder & R. A. LeVine (Red.), *Culture Theory. Essays on Mind, Self and Emotion*. Cambridge University Press.
- Geertz, C. (2000). *The Interpretation of Cultures*. Basic Books. (Opprinnelig verk utgitt 1973)

- Goodman, J. H. (2004). Coping With Trauma and Hardship Among Unaccompanied Refugee Youths From Sudan. *Qualitative Health Research, 14*(9), 1177–1196.
<https://doi.org/10.1177/1049732304265923>
- Gorton, W. A. (2010). *The philosophy of social science*. Internet Encyclopedia of Philosophy. <https://www.iep.utm.edu/soc-sci/>
- Graham, A., & Fitzgerald, R. (2010). Progressing children's participation: Exploring the potential of a dialogical turn. *Childhood, 17*(3), 343–359. <https://doi.org/10.1177/0907568210369219>
- Graneheim, U. H., Lindgren, B.-M., & Lundman, B. (2017). Methodological challenges in qualitative content analysis: A discussion paper. *Nurse Education Today, 56*, 29–34.
<https://doi.org/10.1016/j.nedt.2017.06.002>
- Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today, 24*(2), 105–112.
<https://doi.org/10.1016/j.nedt.2003.10.001>
- Greene, S., & Hogan, D. (2005). *Researching children's experience: Methods and approaches*. Sage.
- Gulbrandsen, L. M. (2014). *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis: En utforskende tilnærming*. Universitetsforlaget.
[https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:991433812294702202"&mediatype=bøker](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)
- Haldemann, F. (2008). Another Kind of Justice: Transitional Justice as Recognition. *Cornell International Law Journal, 41*(3), 675-.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.1458308>
- Handulle, A. (2022). *Beyond fear of child welfare services: An ethnographic study among Norwegian-Somali parents*. UiS Scholarly Publishing Services. <https://doi.org/10.31265/usps.129>
- Hart, A., Gagnon, E., Eryigit-Madzwamuse, S., Cameron, J., Aranda, K., Rathbone, A., & Heaver, B. (2016). Uniting Resilience Research and Practice With an Inequalities Approach. *SAGE Open, 6*(4), 2158244016682477. <https://doi.org/10.1177/2158244016682477>
- Hart, R. A. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship* [UNICEF Innocenti Essays Nr. 4]. UNICEF International Child Development Centre.

- Hauser, S. T., Allen, J. P., & Golden, E. (2006). *Out of the woods: Tales of resilient teens*. Harvard University Press.
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2014). *HelseOmsorg21. Nasjonal forsknings- og innovasjonsstrategi for helse og omsorg - Et kunnskapssystem for bedre folkehelse*. Helse- og omsorgsdepartementet.
https://www.regjeringen.no/contentassets/8ab2fd5c4c7746dfb51e3f64cd4d71aa/helseomsorg21_strategi_web.pdf?id=2266705
- Helsedirektoratet. (2015). *Well-being på norsk*. Helsedirektoratet.
- Hodes, M. (2019). New developments in the mental health of refugee children and adolescents. *Evidence Based Mental Health*, 22(2), 72–76.
- Hollis, F. (1972). *Casework: A psychosocial therapy* (2nd ed.). Random House.
- Honneth, A. (1995). *The struggle for recognition: The moral grammar of social conflicts*. Polity Press.
- Hopkins, P. (2008). Ethical issues in research with unaccompanied asylum-seeking children. *Children's Geographies*, 6(1), 37–48.
<https://doi.org/10.1080/14733280701791884>
- Horgan, D. (2017). Child participatory research methods: Attempts to go 'deeper'. *Childhood (Copenhagen, Denmark)*, 24(2), 245–259.
<https://doi.org/10.1177/0907568216647787>
- Houston, S. (2016). Empowering the 'shamed' self: Recognition and critical social work. *Journal of Social Work : JSW*, 16(1), 3–21.
<https://doi.org/10.1177/1468017314566789>
- Hultgren, F., & Johansson, B. (2019). Including babies and toddlers: A new model of participation. *Children's Geographies*, 17(4), 375–387.
<https://doi.org/10.1080/14733285.2018.1527016>
- Hummelvoll, J. K., Andvig, E., & Lyberg, A. (Red.). (2010). *Etiske utfordringer i praksisnær forskning*. Gyldendal akademisk.
- Husted, M., & Tofteng, D. M. B. (2012). Arbejdsliv og aktionsforskning. I G. Duus, M. Husted, K. Kildedal, E. Laursen, & D. Tofteng (Red.), *Aktionsforskning: En grundbog* (s. 61–79). Samfundslitteratur.
- Jackson, J. (1997). Participant observation. I T. Barfield (Red.), *The Dictionary of Anthropology*. Blackwell.

- Jarlby, F., Goosen, S., Derluyn, I., Vitus, K., & Jervelund, S. S. (2018). What can we learn from unaccompanied refugee adolescents' perspectives on mental health care in exile? *European Journal of Pediatrics*, 177(12), 1767–1774. <https://doi.org/10.1007/s00431-018-3249-0>
- Jensen, T. K., Skar, A.-M. S., Andersson, E. S., & Birkeland, M. S. (2019). Long-term mental health in unaccompanied refugee minors: Pre- and post-flight predictors. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 28(12), 1671–1682. <https://doi.org/10.1007/s00787-019-01340-6>
- Jenssen, D. (2021). *Vitskapsteori i sosialt arbeid: Tilnærmingar og normative spørsmål*. Samlaget. [https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:999920149501802202"&mediatype=bøker](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)
- Johansen, K. (2013). *Frykten har et ansikt: Rapport fra Colombia*. Aschehoug.
- Johansen, K. (2022). Gøy og lærerikt, men også vanskelig: Unge, enslige flyktningers perspektiver på deltakerbasert forskning. *Fontene forskning*, 15(2), 30–43.
- Johansen, K. L. (2004). *Som i en boble. Velstående colombianere—Vold, usikkerhet og kamp om rom* [Hovedfagsoppgave]. Universitetet i Bergen. <http://hdl.handle.net/1956/1449>
- Johansen, K., & Studsrød, I. (2019). “Help goes around in a circle”: Young unaccompanied refugees' engagement in interpersonal relationships and its significance for resilience. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 15(4). <https://doi.org/10.1108/IJMHS-03-2019-0035>
- Johansen, K. & Bendixsen, S. (2023). Ambivalent recognition: young unaccompanied refugees' encounters with Norwegian society. *Journal of Youth Studies*, <https://doi.org/10.1080/13676261.2023.2231360>
- Jordan, J. V. (2004). Relational resilience. I J. V. Jordan, M. Walker, & L. M. Harling (Red.), *The complexity of Connection: Writings from the Stone Center's Jean Baker Miller Training Institute* (s. 28–46). The Guilford Press.
- Juhlin, S. M. H., Gitz-Johansen, T., & Kampmann, J. (2011). *Pigeliv og fælles læreprosesser: Aktionsforskning med minoritetspiger i et alment boligområde*. Roskilde Universitet.

- Jungk, R., & Müllert, N. R. (1998). *Håndbog i fremtidsværksteder* (2. utg.). Politisk revy. (Opprinnelig verk utgitt 1981)
- Kauhanen, I., & Kaukko, M. (2020). Recognition in the lives of unaccompanied children and youth: A review of the key European literature. *Child & Family Social Work*, 25(4), 875–883.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12772>
- Kaukko, M. (2016). The P, A and R of participatory action research with unaccompanied girls. *Educational Action Research*, 24(2), 177–193.
<https://doi.org/10.1080/09650792.2015.1060159>
- Keles, S., Friborg, O., Idsøe, T., Sirin, S., & Oppedal, B. (2018). Resilience and acculturation among unaccompanied refugee minors. *International Journal of Behavioral Development*, 42(1), 52–63.
<https://doi.org/10.1177/0165025416658136>
- Kien, C., Sommer, I., Faustman, A., Gibson, L., Schneider, M., Krczal, E., Jank, R., Klerings, I., Szelag, M., Kerschner, B., Brattstrøm, P., & Gartlehner, G. (2019). Prevalence of mental disorders in young refugees and asylum seekers in European Countries: A systematic review. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 28(10), 1295–1310.
- Kim, J. (2019). Youth Involvement in Participatory Action Research (PAR). *Critical Social Work*, 17(1). <https://doi.org/10.22329/csw.v17i1.5891>
- Kohli, R. K. S. (2006). The comfort of strangers: Social work practice with unaccompanied asylum-seeking children and young people in the UK. *Child & Family Social Work*, 11(1), 1–10.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2006.00393.x>
- Kohli, R. K. S. (2011). Working to Ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children. *Child Abuse Review (Chichester, England : 1992)*, 20(5), 311–323.
<https://doi.org/10.1002/car.1182>
- Kohli, R., & Mather, R. (2003). Promoting psychosocial well-being in unaccompanied asylum seeking young people in the United Kingdom. *Child & Family Social Work*, 8(3), 201–212.
- Korkiamäki, R., & Gilligan, R. (2020). Responding to misrecognition – A study with unaccompanied asylum-seeking minors. *Children and Youth Services Review*, 119, 105687-.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105687>

- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal akademisk.
[https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:991512949414702202"&mediatype=bøker](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)
- Laursen, E. (2012). Aktionsforskningens produktion af viden. I G. Duus, M. Husted, K. Kildedal, E. Laursen, & D. Tofteng (Red.), *Aktionsforskning: En grundbog* (s. 97–112). Samfundslitteratur.
- Lavik, N. J., & Sveaass, N. (2005). *Politisk psykologi*. Pax.
- Legerski, J.-P., & Bunnell, S. L. (2010). The Risks, Benefits, and Ethics of Trauma-Focused Research Participation. *Ethics & Behavior*, 20(6), 429–442. <https://doi.org/10.1080/10508422.2010.521443>
- Lems, A., Oester, K., & Strasser, S. (2020). Children of the crisis: Ethnographic perspectives on unaccompanied refugee youth in and en route to Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(2), 315–335. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1584697>
- Levin, I. (2021). *Hva er sosialt arbeid* (2. utgave., Bd. 7). Universitetsforlaget.
- Liamputtong, P. (2007). *Researching the Vulnerable*. SAGE Publications, Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781849209861>
- Lidén, H. (2019). Asylum. I *Children's Rights in Norway—An Implementation Paradox?* Universitetsforlaget.
- Lidén, H., Stang, E. G., & Eide, K. (2017). The gap between legal protection, good intentions and political restrictions. Unaccompanied minors in Norway. *Social Work*, 15(1), 20.
- Lund, J. (2022). *Hverdag og verden er unge jenters psyke. En kontekstualisert forståelse av psykososiale helseplager blant unge jenter* [Universitetet i Agder]. <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/handle/11250/2998586>
- Luster, T., Qin, D. B., Bates, L., Johnson, D. J., & Rana, M. (2008). The Lost Boys of Sudan: Ambiguous Loss, Search for Family, and Reestablishing Relationships With Family Members*. *Family Relations*, 57(4), 444–456. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2008.00513.x>
- Luster, T., Qin, D., Bates, L., Rana, M., & Jung Ah Lee. (2010). Successful adaptation among Sudanese unaccompanied minors: Perspectives of youth and foster parents. *Childhood (Copenhagen, Denmark)*, 17(2), 197–211. <https://doi.org/10.1177/0907568210365664>

- Luthar, S. S. (2006). Resilience in development: A synthesis of research across five decades. I *Developmental Psychopathology: Volume Three: Risk, Disorder, and Adaptation*. Wiley.
- Mackenzie, C., McDowell, C., & Pittaway, E. (2007). Beyond 'Do No Harm': The Challenge of Constructing Ethical Relationships in Refugee Research. *Journal of Refugee Studies*, 20(2), 299–319.
<https://doi.org/10.1093/jrs/fem008>
- Malmsten, J. (2014). Unaccompanied children living in transitional houses – voices from Sweden. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 10(1), 18–35. <https://doi.org/10.1108/IJMHS-10-2013-0037>
- Marlow, M. A., Sørly, R., & Kaatrakoski, H. K. (2022). Personal Stories of Young Women in Residential Care: Health-Promoting Strategies and Wellbeing. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(24), 16386-.
<https://doi.org/10.3390/ijerph192416386>
- Martinez, D. B., & Fleck-Henderson, A. (2014). *Social justice in clinical practice: A liberation health framework for social work*. Routledge.
- Marx, K. (1981). Teser om Feuerbach. I F. Engels (Red.), *Ludwig Feuerbach og slutten på den klassiske tyske filosofien*. Oktober forlag.
(Opprinnelig verk utgitt 1888)
- Maxwell, J. (2008). Designing a Qualitative Study. I L. Bickman & D. Rog, *The SAGE Handbook of Applied Social Research Methods* (s. 214–253). SAGE Publications, Inc.
<https://doi.org/10.4135/9781483348858.n7>
- Maxwell, J. A., & Miller, B. A. (2008). Categorizing and connecting strategies in qualitative data analysis. *Handbook of emergent methods*, 461–477.
- McLaughlin, H. (2009). Researching social work. I R. Adams, L. Dominelli, & M. Payne (Red.), *Social work: Themes, Issues and Critical Debates*. Palgrave Macmillan.
- McLaughlin, H. (2010). Keeping Service User Involvement in Research Honest. *The British Journal of Social Work*, 40(5), 1591–1608.
<https://doi.org/10.1093/bjsw/bcp064>

- McSweeney, M., Hakiza, R., & Namukhula, J. (2022). Participatory action research and visual and digital methods with refugees in Kampala, Uganda: Process, ethical complexities, and reciprocity. *Sport in Society*, 25(3), 485–505.
<https://doi.org/10.1080/17430437.2022.2017813>
- Mitra, R., & Hodes, M. (2019). Prevention of psychological distress and promotion of resilience amongst unaccompanied refugee minors. *Child: Care, Health and Development*, 45(2), 198–215.
<https://doi.org/10.1111/cch.12640>
- Montero, M. (2000). Participation in participatory action research. *Annual Review of Critical Psychology*, 2(2), 131–143.
- Myhrer, H. R., & Stenerud, E. (2011). Enslige mindreårige flyktninger i kommunene—Faglige perspektiv på bosettingsarbeidet. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 88(2), 82–92.
- Neumann, C. B. (2021). Kjærlighet på bestilling: Om staten, barnevernsarbeidere og følelser. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 98(4), 290–305. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2021-04-05>
- Ni Raghallaigh, M. (2011). Religion in the lives of unaccompanied minors: An available and compelling coping resource. *The British Journal of Social Work*, 41(3), 539–556. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcq136>
- Nicholson, F. (2018). *The Right to Family Life and Family Unity of Refugees and Others in Need of International Protection and the Family Definition Applied* (Legal and Protection Policy Research Series PPLA/2018/01). United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). <http://www.unhcr.org/protection-policy-and-legal-advice>
- Nielsen, B. S., & Nielsen, K. A. (2010). Aktionsforskning. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (s. 97–120). Hans Reitzels Forlag.
- Nordbø, B. (2020). Sosio-. I *Store norske leksikon*. <http://snl.no/sosio->
- NOU 2017:2. (2017). *Integrasjon og tillit: Langsiktige konsekvenser av høy innvandring: Bd. NOU 2017:2*. Justis- og beredskapsdepartementet.
- Nygaard, L. P., & Solli, K. (2020). *Strategies for Writing a Thesis by Publication in the Social Sciences and Humanities*. Taylor & Francis Group.

- O’Kane, C. (2008). The Development of Participatory Techniques: Facilitating Children’s Views about Decisions Which Affect Them. I P. Christensen & A. James (Red.), *Research With Children: Perspectives and Practice*. Routledge Press.
<https://doi.org/10.4324/9780203964576-13>
- Omidian, P. A. (2000). Qualitative Measures and Refugee Research. The Case of Afghan Refugees. I F. L. Ahearn (Red.), *Psychosocial Wellness of Refugees. Issues in Qualitative and Quantitative research*. Berghahn Books.
- Omland, G. B. (2020). *Re-creating lives and futures in exile: A cultural psychological study of unaccompanied refugee minors and their professional caregivers in Norway: Bd. no. 799* [Department of Psychology, University of Oslo].
<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/77175/PhD-Omland-2020.pdf?sequence=3>
- Omland, G. B., & Andenas, A. (2018). Negotiating developmental projects: Unaccompanied Afghan refugee boys in Norway. *Childhood*, 25(1), 78–92. <https://doi.org/10.1177/0907568217718032>
- Ommundsen, Y. (2000). Kan idrett og fysisk aktivitet fremme psykososial helse blant barn og ungdom? *Tidsskrift for Den norske legeförening*, 120(29), 3573–3577.
- Oppedal, B., & Idsoe, T. (2015). The role of social support in the acculturation and mental health of unaccompanied minor asylum seekers. *Scandinavian Journal of Psychology*, 56(2), 203–211.
<https://doi.org/10.1111/sjop.12194>
- Paulsen, V., Riise, A., & Berg, B. (2020). Enslige mindreåriges vei inn i voksenlivet – behov for anerkjennende praksis. *Fontene forskning*, 2(13). <https://fonteneforskning.no/forskningsartikler/enslige-mindreariges-vei-inn-i-voksenlivet--behov-for-ankjennende-praksis-6.19.790487.8a63be0b2a>
- Paulsen, V., Thorshaug, K., & Berg, B. (2014). *Møter mellom innvandrere og barnevernet: Kunnskapsstatus*. Mangfold og inkludering, NTNU samfunnsforskning.

- Prilleltensky, I., & Prilleltensky, O. (2005). Beyond Resilience: Blending Wellness and Liberation in the Helping Professions. I M. Ungar (Red.), *Handbook for Working with Children and Youth: Pathways to Resilience Across Cultures and Contexts*. Sage publications.
- Raghallaigh, M. N., & Gilligan, R. (2010). Active survival in the lives of unaccompanied minors: Coping strategies, resilience, and the relevance of religion. *Child & Family Social Work, 15*(2), 226.
- Rahman, M. A. (2008). Some trends in the praxis of participatory action research. I P. Reason & H. Bradbury (Red.), *The SAGE handbook of action research: Participative inquiry and practice* (s. 49–62). Sage.
- Rana, M., Qin, D. B., Bates, L., Luster, T., & Saltarelli, A. (2011). Factors Related to Educational Resilience Among Sudanese Unaccompanied Minors. *Teachers College Record (1970), 113*(9), 2080–2114.
<https://doi.org/10.1177/016146811111300905>
- Rogers, J., Carr, S., & Hickman, C. (2018). Mutual benefits: The lessons learned from a community based participatory research project with unaccompanied asylum-seeking children and foster carers. *Children and Youth Services Review, 92*, 105–113.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.01.045>
- Rousseau, C., Said, T. M., Gagné, M. J., & Bibeau, G. (1998). Resilience in unaccompanied minors from the north of Somalia. *The Psychoanalytic Review (1963), 85*(4), 615–637.
- Røykenes, K. (2009). Metodetriangulering – et metodisk minefelt eller en berikelse av fenomener? *Sykepleien forskning, 4*, 224–226.
<https://doi.org/10.4220/sykepleienf.2008.0081>
- Schriever, M. (2011). Å bli sett, hørt og akseptert: Kunst- og uttrykksterapi i et kommunalt tilbud for mindreårige (enslige) flyktningjenter. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid, 8*(2), 131–141.
- Seim, S. (1998). Kan aksjonsforskning gi kunnskap om selvhjelp? *Nordisk sosialt arbeid, 1*, 18–28.
- Shamrova, D. P., & Cummings, C. E. (2017). Participatory action research (PAR) with children and youth: An integrative review of methodology and PAR outcomes for participants, organizations, and communities. *Children and Youth Services Review, 81*, 400–412.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.08.022>

- Shier, H. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15(2), 107–117.
<https://doi.org/10.1002/chi.617>
- Sikt. (u.å.). *Lovlige grunnlag for å behandle personvernopplysninger*.
<https://sikt.no/samtykke-og-andre-behandlingsgrunnlag>
- Skærbæk, E., & Nissen, M. (2014). *Psykososialt arbeid: Fortellinger, medvirkning og fellesskap*. Gyldendal akademisk.
[https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:991419302174702202"&mediatype=bøker](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)
- Smith, R., Mansfield, L., & Wainwright, E. (2022). «Should I really be here?»: Problems of trust and ethics in PAR with young people from refugee backgrounds in sport and leisure. *Sport in Society*, 25(3), 434–452. <https://doi.org/10.1080/17430437.2022.2017620>
- Sosiopolitisk. (2023). I *Bokmålsordboka*. Språkrådet og Universitetet i Bergen. <https://ordbokene.no/bm/55725>
- Sotomayor-Peterson, M., & Montiel-Carbajal, M. (2014). Psychological and Family Well-Being of Unaccompanied Mexican Child Migrants Sent Back From the U.S. Border Region of Sonora-Arizona. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 36(2), 111–123.
<https://doi.org/10.1177/0739986314523560>
- Spiteri, D. (2012). The Evolving Identities of Unaccompanied Young Male Asylum Seekers in Malta. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 10(4), 362–379. <https://doi.org/10.1080/15562948.2012.717824>
- Spyrou, S., Rosen, R., & Cook, D. T. (2018). *Reimagining Childhood Studies*. Bloomsbury Publishing Plc.
- Steinhilper, E., & Gruijters, R. J. (2018). A Contested Crisis: Policy Narratives and Empirical Evidence on Border Deaths in the Mediterranean. *Sociology (Oxford)*, 52(3), 515–533.
<https://doi.org/10.1177/0038038518759248>
- Suárez-Orozco, C., & Hernández, M. G. (2012). Immigrant Family Separations: The Experience of Separated, Unaccompanied, and Reunited Youth and Families. *The Impact of Immigration on Children's Development*, 24, 122–148.
<https://doi.org/10.1159/000331032>

Referanser

- Svalastog, A. L., Kristoffersen, N. J., & Lile, H. S. (2019). *Psykososialt arbeid: Kunnskap, verdier og samfunn*. Gyldendal.
[https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:999919977899002202"&mediatype=bøker](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)
- Svartdal, F. (2020). Psykososial. I *Store norske leksikon*.
<http://snl.no/psykososial>
- Svendsen, S., Berg, B., Paulsen, V., Garvik, M., & Valenta, M. (2018). *Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. NTNU Samfunnsforskning AS.
<http://hdl.handle.net/11250/2499876>
- Taylor, C. (1994). *Multiculturalism: Examining the politics of recognition*. Princeton University Press.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.
- The United Nations Economic Commission for Europe. (2021, 11). *Measuring movement: UNECE helps countries assess impacts of the pandemic on migration*.
<https://unece.org/digitalization/news/measuring-movement-unece-helps-countries-assess-impacts-pandemic-migration>
- Tofteng, D. M. B., & Husted, M. (2012). Etik og normativitet. I G. Duus, M. Husted, K. Kildedal, & D. Tofteng (Red.), *Aksjonsforskning-en grundbog* (s. 129–144). Samfundslitteratur.
- Torjussen, S. (2018). Psyke. I *Store norske leksikon*. <http://snl.no/Psyke>
- Trondsen, M. V., & Eriksen, S. H. (2019). Mellom deltakelse og beskyttelse: Aksjonsforskningens mulighetsrom for barn og unge. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(01), 49–65.
- Turton, D. (1996). Migrants and refugees. I T. Allen (Red.), *In search of cool ground: War, flight, and homecoming in Northeast Africa* (s. 96–110). James Currey.
- Tønnessen, M. (2023). Migrasjon. I *Store norske leksikon*.
<https://snl.no/migrasjon>
- Tørrisplass, A.-T. (2020). *Barn på terskelen: En institusjonell etnografi om enslige mindreårige flyktningjentes møte med en ambivalent velferdsstat: Bd. no. 42-2020*. Fakultet for samfunnsvitenskap, Nord universitet.

- Úcar, X. (2021). Constructing questions for the social professions of today: The case of social pedagogy. *International Journal of Social Pedagogy*, 10(1).
<https://doi.org/10.14324/111.444.ijsp.2021.v10.1.009>
- Ulvik, O. S. (2009). Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 46(12).
<https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2009/12/barns-rett-til-deltakelse-teoretiske-og-praktiske-utfordringer-i-profesjonelle>
- Ulvik, O. S. (2015). Talking with children: Professional conversations in a participation perspective. *Qualitative Social Work*, 14(2), 193–208.
<https://doi.org/10.1177/1473325014526923>
- Ungar, M. (2003). Qualitative Contributions to Resilience Research. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, 2(1), 85–102.
<https://doi.org/10.1177/1473325003002001123>
- Ungar, M. (2005). Pathways to resilience among children in child welfare, corrections, mental health and educational settings: Navigation and negotiation. *Child and Youth Care Forum*, 34(6), 423–444.
<https://link.springer.com/article/10.1007/s10566-005-7755-7>
- Ungar, M. (Red.). (2012). *The social ecology of resilience: A handbook of theory and practice*. Springer.
- Ungar, M. (Red.). (2021). *Multisystemic resilience: Adaptation and transformation in contexts of change*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780190095888.001.0001>
- Ungar, M., Brown, M., Liebenberg, L., Othman, R., Kwong, W. M., Armstrong, M., & Gilgun, J. (2007). Unique Pathways to Resilience Across Cultures. *Adolescence*, 42(166), 287–310.
- United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. United Nations. <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
- United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. United Nations. <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
- United Nations. (2022, desember 26). *2022 Year in Review: 100 million displaced, 'a record that should never have been set'*. UN News. <https://news.un.org/en/story/2022/12/1131957>

- United Nations High Commissioner for Refugees. (2023). *Global Trends for forced displacement in 2022*. United Nations High Commissioner for Refugees. <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2022>
- Utlendingsdirektoratet. (u.å.). *Enslig mindreårig asylsøker*. UDI. Hentet 31. januar 2023, fra <https://www.udi.no/ord-og-begreper/enslig-mindrearig-asylsoker/>
- Utlendingsdirektoratet. (2016). *Årsrapport 2015*. Utlendingsdirektoratet. https://www.udi.no/globalassets/global/aarsrapporter_i/arsrapportvirk-somhetsrapport-for-udi-2015.pdf
- Utlendingsdirektoratet. (2021). *Asylsøknader enslige mindreårige asylsøkere (2021)*. UDI. <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/asylsoknader-enslige-mindrearige-asylsokere-2021/>
- Utlendingsdirektoratet. (2023a). *Nesten 41 000 søknader om beskyttelse i 2022*. UDI. <https://www.udi.no/aktuelt/nesten-41-000-soknader-om-beskyttelse-i-2022/>
- Utlendingsdirektoratet. (2023b, januar 9). *Søknader om beskyttelse etter hjemmel om masseflyktsituasjon (kollektiv beskyttelse) fra enslige mindreårige etter søknads måned og statsborgerskap (2022)*. UDI. <https://udi.no/n/statistikk-og-analyse/statistikk/soknader-om-beskyttelse-etter-hjemmel-om-masseflyktsituasjon-kollektiv--beskyttelse-fra-enslige-mindrearige-etter-soknadsmaned-og-statsborgerskap-2022/>
- Utlendingsloven. (2008). *Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven)—Lovdata (LOV-2008-05-15-35)*. Justis- og beredskapsdepartementet. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35/*#*
- Valenta, M., & Garvik, M. (2019). Enslige mindreårige asylsøkere. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22(02), 126–145. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2019-02-03>
- Van Breda, A. (2018). A critical review of resilience theory and its relevance for social work. *Social Work*, 54(1), 1–18. <https://doi.org/10.15270/54-1-611>
- Varvin, S. (2015). *Flukt og eksil* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Varvin, S. (2017). Our Relations to Refugees: Between Compassion and Dehumanization. *The American Journal of Psychoanalysis*, 77, 359–377.

- Ventevogel, P. (2018). Interventions for Mental Health and Psychosocial Support in Complex Humanitarian Emergencies: Moving Towards Consensus in Policy and Action? I N. Morina & A. Nickerson (Red.), *Mental Health of Refugee and Conflict-Affected Populations: Theory, Research and Clinical Practice* (s. 155–180). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-97046-2_8
- Ventevogel, P., Jordans, M. J. D., Eggerman, M., van Mierlo, B., & Panter-Brick, C. (2013). Child Mental Health, Psychosocial Well-Being and Resilience in Afghanistan: A Review and Future Directions. I C. Fernando & M. Ferrari (Red.), *Handbook of Resilience in Children of War* (s. 51–79). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-6375-7_5
- Ventevogel, P., & Song, S. J. (2020). Bridging the Humanitarian, Academic, and Clinical Fields Toward the Mental Health of Child and Adolescent Refugees. I *Child, Adolescent and Family Refugee Mental Health* (s. 3–15). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-45278-0_1
- Vervliet, M., Lammertyn, J., Broekaert, E., & Derluyn, I. (2013). Longitudinal follow-up of the mental health of unaccompanied refugee minors. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 23(5), 337–346. <https://doi.org/10.1007/s00787-013-0463-1>
- Vervliet, M., Meyer Demott, M. A., Jakobsen, M., Broekaert, E., Heir, T., & Derluyn, I. (2014). The mental health of unaccompanied refugee minors on arrival in the host country. *Scandinavian Journal of Psychology*, 55(1), 33–37. <https://doi.org/10.1111/sjop.12094>
- Vitus, K., & Lidén, H. (2010). The Status of the Asylum-seeking Child in Norway and Denmark: Comparing Discourses, Politics and Practices. *Journal of Refugee Studies*, 23(1), 62–81. <https://doi.org/10.1093/jrs/feq003>
- Völkl-Kernstock, S., Karnik, N., Mitterer-Asadi, M., Granditsch, E., Steiner, H., Friedrich, M. H., & Huemer, J. (2014). Responses to conflict, family loss and flight: Posttraumatic stress disorder among unaccompanied refugee minors from Africa. *Neuropsychiatrie*, 28(1), 6–11. <https://doi.org/10.1007/s40211-013-0094-2>

- Walsh, F. (2003). Crisis, trauma, and challenge: A relational resilience approach for healing, transformation, and growth. *Smith College Studies in Social Work*, 74(1), 49–71.
- Warming, H. (2015). The life of children in care in Denmark: A struggle over recognition. *Childhood (Copenhagen, Denmark)*, 22(2), 248–262. <https://doi.org/10.1177/0907568214522838>
- Watters, C. (2008). *Refugee children: Towards the next horizon*. Routledge.
- Watters, C. (2014). Well-Being of Asylum-Seeking and Refugee Children. I A. Ben-Arieh, F. Casas, I. Frønes, & J. E. Korbin (Red.), *Handbook of Child Well-Being* (s. 3143–3158). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-90-481-9063-8_130
- White, A., & Bushin, N. (2011). More than methods: Learning from research with children seeking asylum in Ireland. *Population, Space and Place*, 9, 17(4, 6), 326–337. <https://doi.org/10.1002/psp.602>
- Wright, G. H. von. (1971). *Explanation and understanding*. Cornell University Press.
- Østby, L. (2016). Fra asylsøker til flyktning—Før og etter kriseåret 2015. *Samfunnsspeilet*, 4, 3–8.
- Aase, T. H., & Fossåskaret, E. (2013). *Skapte virkeligheter: Kvalitativt orientert metode*. Universitetsforlaget.

Artikler

Artikkel 1: Ambivalent recognition

Ambivalent recognition: young unaccompanied refugees' encounters with Norwegian society

Kristina Johansen^a and Synnøve K. N. Bendixsen^b

^aDepartment of Social Studies, University of Stavanger, Stavanger, Norway; ^bDepartment of Social Anthropology, University of Bergen, Bergen, Norway

ABSTRACT

Receiving the right to stay in Norway might seem a critical factor for refugees' well-being and belonging. Yet, this research shows that young unaccompanied refugees experience ambivalent feelings towards Norwegian society after their resettlement. The study is based on a qualitative research design with 14 young unaccompanied refugees residing in Norway. Drawing on recognition theory, we focus on how participants' psychosocial well-being is constituted through their encounters with social workers and helpers, restrictive asylum policies, and anti-immigration discourses in Norwegian society. Our findings suggest that, while social workers are central to the well-being of these young people, their interaction is sometimes perceived by the young people as emotional misrecognition. Further, while they have the right to residency, their right to family life is not fully recognised, and this poses a threat to their well-being. Anti-immigration discourses contribute further to feelings of ambivalent recognition. Participants strived to manage through active involvement in relationships, everyday coping, sensemaking, critical reflection and social engagement, insisting on their own and other refugees' worth. We argue that youth-focused social services must explicitly engage with these young people's broader legal, emotional and social (mis)recognition and with their ways of managing challenges when assisting them in achieving well-being.

ARTICLE HISTORY

Received 17 August 2021
Accepted 26 June 2023

KEYWORDS

Young unaccompanied refugees; recognition; asylum policies; social work; psychosocial well-being; relationships

Introduction

In our first encounter with Abrihet, a friendly 19-year-old, at a municipal centre for unaccompanied minors, we asked about what contributed to her well-being. She replied that, despite all the support from social workers and her foster family, what she really needed was being reunited with her family in Norway. Family reunification policies in Norway made this dream impossible to fulfil. Her answer casts light on how the everyday life and psychosocial well-being of young unaccompanied refugees are not only intimately

CONTACT Kristina Johansen Kristina.Johansen@uis.no Department of Social Studies, University of Stavanger, Postboks 8600 Forus, 4036 Stavanger, Norway

© 2023 The Author(s). Published by Informa UK Limited, trading as Taylor & Francis Group
This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. The terms on which this article has been published allow the posting of the Accepted Manuscript in a repository by the author(s) or with their consent.

tied to events and relationships in distant places (Eastmond 2000) but are also linked to ambivalent and often contradictory policies and practices in their recipient countries (Lems, Oester, and Strasser 2020; Tørrisplass 2020).

Refugees are expected to integrate into the Norwegian labour market and society through the assistance of the welfare state (Brochmann 2017). The present study explores the discrepancy between what young unaccompanied refugees consider important for their psychosocial well-being and what the Norwegian welfare state offers them in their path towards integration. Drawing on participant observation, interviews and workshops, we ask, what role do social workers and social surroundings play in young unaccompanied refugees' psychosocial well-being, and how are these young people subject to and strive to manage issues impeding their well-being?

Considerable research on unaccompanied minor and young asylum seekers and refugees has found that they are at increased risk of psychosocial problems, such as post-traumatic stress disorder, depression and anxiety (El Baba and Colucci 2018; Hodes 2019; Svendsen et al. 2018), while coping strategies, active responses, subversiveness and resilience are also evident (see, e.g. Keles et al. 2018; Korkiamäki and Gilligan 2020; Svendsen et al. 2018; Valenta and Garvik 2019; Vandevooordt 2017). These young people face particular challenges in the resettlement process in the new country (Keles et al. 2018), yet few studies have investigated the psychosocial well-being of young refugees in the period between the introductory stage and until they are considered 'integrated'.

Further, Brough et al. (2013) argue that powerful sociopolitical forces in refugees' experiences tend to be transformed into 'a medicalized micro context of inner individual worlds' (207). This study answers to the call for heightened *political* sensitivity in both trauma and resilience studies by examining three aspects which our participants emphasised, and their interconnection to psychosocial well-being, namely encounters with social workers, asylum policies and anti-immigration discourses.

The point of departure for our analysis is Warming's (2015) reworking of Honneth's (1995) recognition theory, which we use to better capture how (a lack of) psychosocial well-being is constituted for these youth. Kauhanen and Kaukko's (2020) literature review suggest the need for more research on 'how recognition is displayed in the range of institutional, social and cultural structures in which unaccompanied children live' (875). Furthermore, they call for research on how mis/recognition is experienced by the children and young people. We contribute to this research gap by de-individualizing ideas about wellbeing and by demonstrating the ways in which transnational interconnectedness of young people with their family, friends and community shape young unaccompanied refugees' psychosocial wellbeing. Further, drawing on Haldemann (2008), we stress that young refugees' past experiences of violence, injustice and misrecognition and current experiences of social misrecognition can reinforce each other. We argue that the reception and treatment of young unaccompanied refugees in Norwegian society is characterised by an ambivalent recognition, with negative implications for their psychosocial well-being.

Background: young unaccompanied refugees in Norway

We employ the expression «young unaccompanied refugees» to refer to the participants in this study. The participants had all arrived in Norway as unaccompanied minors, which

implies that they were under 18 years and without the company of parents or others with parental responsibility on arrival. During the research process, they were between 15 and 20 years. That is, some were still unaccompanied minors while others were former unaccompanied minors. Hence, we prefer to use the expression young unaccompanied refugees, highlighting that they were young people in transition between childhood and adulthood.

About 42% of all forcibly displaced people in the world are under 18 years old (UNHCR 2021). The majority of unaccompanied minors who have come to Norway are from Afghanistan, Eritrea, Somalia and Syria, with 84% being boys (Kirkeberg and Lunde 2020). While many children and young people of refugee background have experienced adversity and potentially traumatising events, they also exercise agency in interpreting their circumstances and in responding strategically (Watters 2008), sometimes resisting (Korkiamäki and Gilligan 2020) or subverting power relations in hostile environments (Vandevoordt 2017).

In Norway, unaccompanied minors who are granted residency are entitled to welfare rights and services, such as housing and care services, support measures, social benefits and education (Svendsen et al. 2018). Social workers are crucial in the provision of many of these services. While the welfare state, represented by social workers and other helpers, offers an 'extended parenthood' to unaccompanied minors, the care and support is conditional and generally not characterised by mutuality (Paulsen, Riise, and Berg 2020).

Research has shown links between a lack of psychosocial well-being and experiences with life-threatening, stressful and potentially traumatic events before and during the migration journey, such as witnessing war or armed conflict (El Baba and Colucci 2018). What has gained less attention is that in the post-migration phase, discrimination, harsh policies and negative attitudes towards asylum seekers and refugees and a lack of social support are further associated with an elevated risk of psychosocial problems (El Baba and Colucci 2018; Hodes 2019). More welcoming and supportive reception policies could prevent significant levels of psychological distress (Hodes 2019). It can also be prevented by increased knowledge of the various aspects leading to or hindering well-being for young unaccompanied refugees in the period of their lives in focus here – when they have been acknowledged as refugees but are not yet considered 'integrated'. This study will shine light on factors shaping current and former unaccompanied minors' psychosocial wellbeing in that period.

The political climate related to asylum seekers, refugees and other immigrants has become harsher in Norway, as in other parts of Europe (Svendsen et al. 2018). This can be associated with political rhetoric depicting immigration as a problem and a burden on the welfare system (Fangen and Vaage 2018; Lems, Oester, and Strasser 2020). Since the sharp rise in arrivals of asylum seekers to Europe in 2015, Norway has been characterised by increasingly restrictive asylum policies, with substantial consequences for unaccompanied asylum-seeking minors (Lidén, Stang, and Eide 2017; Svendsen et al. 2018; Valenta and Garvik 2019). Several amendments to the Norwegian Immigration Act in 2015 and 2016 led to an increase in limited residence permits for unaccompanied minors from Afghanistan, who were expected to return when they turned 18 (Garvik and Valenta 2021; Lidén, Stang, and Eide 2017). Moreover, Norwegian immigration authorities have intensified their practice of revoking residence permits or citizenship (Brekke et al. 2019). Similar trends of increasingly restrictive policies aimed at reducing the arrival

of unaccompanied minors exist in other European countries (Derluyn 2018). There is a conflict between children's rights on the one hand and immigration control, restrictions and suspicion on the other, resulting in ambivalent policies (Tørrisplass 2020) with real consequences for the young people's lives and well-being. Limited research has addressed how young unaccompanied refugees make sense of and navigate these complex social landscapes (Lems, Oester, and Strasser 2020).

Conceptualising recognition

Previous research has highlighted the relevance of recognition in understanding the interconnections between unaccompanied minor and young asylum seekers and refugees and their new environments (Eide 2007; Kauhanen and Kaukko 2020; Paulsen, Riise, and Berg 2020; Sirriyeh and Ní Raghallaigh 2018). Taylor (1994) described due recognition as a vital human need. Honneth (1995) conceptualised three stages of recognition: love, rights and solidarity. Love refers to close relationships characterised by strong emotional attachment and loving care, and includes friendships, relationships between children and parents and erotic relationships. It can be extended to relationships between publicly employed caregivers and young people (Paulsen, Riise, and Berg 2020). Rights are related to acknowledging each person as a free and equal human being and a bearer of equal rights. Solidarity is associated with the social recognition of people's life-history, abilities and potential contributions to society. Warming (2015), reworking Honneth's (1995) theory in relation to social work practice, framed the three stages of recognition as (1) emotional recognition, (2) legal recognition and (3) social recognition, which we find useful. Misrecognition is understood as physical maltreatment, denial of rights and symbolic devaluation (Honneth 1995). In Warming's (2015) understanding, emotional misrecognition can also take the form of 'care without love' (251), which she saw as a potential threat to young people's well-being. The denial of recognition can lead to psychological injury (Honneth 1995) and can exacerbate trauma (Haldemann 2008). Moreover, feelings of being disrespected can become the starting point for social struggles and conflicts (Honneth 1995). Recognition underpins wellbeing through enabling marginalised groups' or individuals' struggle for justice, and is thus a source of agency (Korkiamäki and Gilligan 2020).

Researchers have used recognition theory (Fraser 2000; Honneth 1995; Taylor 1994), for example, to study practices of care (Warming 2015). Recognition is also connected to the development of a sense of belonging, which is fundamental to social integration (Eide 2007; Paulsen, Riise, and Berg 2020). Moreover, scholars have highlighted the need for social recognition of the pain and injustice experienced by refugees and survivors of collective violence (Haldemann 2008; Varvin 2017). Recognition theory has rarely been applied in research with unaccompanied children and youth, with some exceptions (Eide 2007; Kauhanen and Kaukko 2020; Korkiamäki and Gilligan 2020; Paulsen, Riise, and Berg 2020; Sirriyeh and Ní Raghallaigh 2018). Paulsen, Riise, and Berg (2020) found that unaccompanied minors in Norway expressed a need for more emotional support. Minors' legal recognition was challenged by systems that did not recognise them as individuals with unique needs, by their sudden transition to adulthood and limited knowledge of their rights and possibilities. Kauhanen and Kaukko (2020) argued that unaccompanied refugee children and young people struggle for recognition of their

right to exist and stay in their present host countries and that the fear linked to a lack of legal rights 'is a form of misrecognition' (6–7). Sirriyeh and Ní Raghallaigh (2018) noted that, while unaccompanied refugee minors largely lack legal recognition from the state, foster carers help young people achieve legal recognition by advocating for their rights. Korkiamäki and Gilligan (2020) identified four ways in which unaccompanied asylum-seeking minors respond to misrecognition: resigning, resisting, conforming, and claiming ordinariness. Yet, there is still a need for more research on understanding how (mis)recognition of unaccompanied children and youth is displayed in different contexts (Kauhanen and Kauko 2020), and of their responses (Korkiamäki and Gilligan 2020). Young unaccompanied refugees are not passive victims, and though their possibilities of agency might be 'constrained' or 'ambiguous' (Payne 2012), they also have a 'sense of agency' (Johnson and Gilligan 2021), striving to manage misrecognition and hostile environments.

This article outlines what our data showed as three important aspects in the participants' experience of (mis)recognition, namely (1) misrecognition in encounters with social workers and helpers; (2) restrictive asylum policies; and (3) anti-immigration discourses. We suggest that these three spheres constitute ambiguous and complex social landscapes of rejection and acceptance, mistrust and belonging, and recognition and misrecognition that the young unaccompanied refugees navigate in their search for well-being.

Methodology

The data for this article derives from a wider study of the psychosocial well-being, resilience and participation of young, unaccompanied refugees (Johansen 2022; Johansen and Studsrød 2019). The research project used a qualitative research design, including participant observation, semi-structured interviews and workshops inspired by participatory approaches (Bladt 2012; O'Kane 2008). Connections between the young people's psychosocial wellbeing, interpersonal relationships, and broader socio-political phenomenon was addressed, in light of a psychosocial perspective.

The research participants were young unaccompanied refugees between 15 and 20 years who had arrived in Norway as unaccompanied minor asylum seekers and had been granted residency. Fourteen participants from Afghanistan, Somalia, Eritrea, Syria and Ethiopia participated in the research, of which most were male. They were of various religious beliefs and their time of residency in Norway was 1–5 years. Regarding participants' families, two mothers had achieved family reunification with their children after several years of separation. The father and/or mother of several participants were dead or missing, while other families maintained contact but were not entitled to family reunification.

Johansen recruited participants at a municipal centre for unaccompanied minor refugees after meetings with management and staff, and information meetings with potential participants. She engaged in participant observation at the centre several evenings per week for three months, gaining insight into their everyday lives. Afterward, she conducted semi-structured in-depth interviews with 12 of these participants, including follow-up interviews with three of these. Moreover, she conducted various workshops inspired by participatory research (O'Kane 2008) and critical utopian action research (Bladt 2012).

During participant observation, Johansen observed interactions with social workers and heard participants address concerns regarding family reunification and deportation of friends. During interviews, she asked about what contributed to participants' wellbeing and what represented challenges, and issues of encounters with social workers and the asylum system were brought up, among others. The workshops further explored what participants experienced as challenges in young refugees' lives and their dreams for the future. Participants expressed their views on different issues, among them current asylum policies and anti-immigration discourses.

All data have been de-identified, informed consent has been obtained, and the process has followed ethical procedures in line with the requirements of The Regional Committees for Medical and Health Research Ethics (REK) (approval number 2016/791/REK vest). Ethical concerns were a central issue throughout the research process to protect participants while preserving their self-determination.

The data analysis has been an abductive process, inspired by 'qualitative content analysis' (Graneheim and Lundman 2004) and 'connecting strategies' in qualitative data analysis (Maxwell 2008). Johansen coded the data material using NVivo, looking for patterns and potential themes related to participants' experiences of Norwegian society. She developed a matrix consisting of initial codes and themes (Graneheim and Lundman 2004). She found an overlap between several cells of the matrix, as participants often linked different aspects of their lives closely together. Hence, connecting strategies for data analysis, which attempt to understand the data in context (Maxwell 2008), were found useful. The findings were subsequently revised in light of recognition theory. This implied omitting some initial themes and including others.

The three aspects we discuss were brought up by participants as important factors shaping their lives. One limitation of our study is that it explored 'challenges' and thus encouraged critical reflection on Norwegian society in the workshops. It is possible that another approach might have led to richer data on experienced recognition. Moreover, this study involved a limited number of youths during a short period of time. A longitudinal study could have better investigated how their well-being developed over time. Additionally, the study has not addressed what role educational or work ambition play in their wellbeing.

Findings: understanding (mis)recognition in young unaccompanied refugees' lives

Emotional (mis)recognition: encounters with social workers and helpers

Face-to-face encounters with social workers and other helpers (foster families, legal guardians, teachers, general practitioners) employed to provide welfare services related to care and support, housing, social benefits, education and health were central to these young unaccompanied refugees' experiences of Norwegian society. Social workers are representatives of the welfare state who balance ambivalent policies emphasising children's rights, on the one hand, and immigration restrictions and market-oriented management principles, on the other (Tørrisplass 2020). Participants described helpers who they experienced as supporting them in their everyday struggles to learn Norwegian, succeed at school and integrate into Norwegian society. Contributions addressed by

the young people were practical support, help with homework, guidance about Norwegian society, emotional support and organised activities contributing to 'a better life'. Jawad explained,

Here [at the municipal centre for unaccompanied minors], [...] I get help with school and other activities that can help me have a better life. Additionally, it is nice to talk to those who work here, learn to know them and get more information about how one can live in this society.

Nimoona recalled his lack of wellbeing, expressed in loneliness, sleep deprivation and sadness, when living in a reception centre. His situation improved with the support from a social worker from a similar background to Nimoona, who, according to Nimoona, spoke to him using humour and encouragement. 'When you talk to someone, you forget the difficult things. [Or] it doesn't pressure you as before', Niimoona noted.

Tesfaye also highlighted the important role he perceived that one social worker played in his life:

Nina helps me. She is very good. [...] If one is going to help, one must help from the heart, not because it's a job. That's why I like [her]. She calls me even when she's not at work. [She] sends me text messages. If I call, she answers. [...] If I have a bad day and call, if no one answers then, there might be a problem

Participants valued social workers' attentiveness and availability on 'bad days'. Both Niimona and Tesfaye mentioned social workers who they experienced as helping them outside working hours, indicating a willingness to go beyond their professional role. Tesfaye's metaphor 'help from the heart' suggests that the quality of social workers' assistance for the youth is tied to concepts like empathy, compassion and love.

Simultaneously, participants spoke of experiences with social workers and other helpers who they believed did not understand their psychosocial needs, experiences and priorities, and viewed the relationships as characterised by limited trust, lack of time and understanding, and lack of interest in the youth's needs. For example, Abrihet described her first period in Norway as characterised by loneliness, stress and difficulties expressing herself, and argued that she missed encountering social workers showing interest in her situation, needs and emotional state, explaining: '[W]hen I was at the reception centre, nobody asked me how I felt, what I stressed about or if I wanted something, or if I wanted to talk to someone'.

Even after Abrihet settled in a Norwegian municipality and lived with a foster family, she felt that her emotional needs were only partially met. While she described the family as kind and helpful, she did not fully trust them because she believed that 'they cannot care about me as my real family do'. To her, the foster family did not provide the emotional bonds characterising her relationship with her biological family.

Samiira, whose closest family members were all dead, described the experience of not being seen, cared for or helped by Child Welfare Services (CWS) when she came to Norway. For several years, she lived with a relative who, she argued, was not taking good care of her: 'For five years, when I woke up, I was sad, and when I went to bed, I was sad. I didn't get any help'. On several occasions, she was in touch with CWS but kept silent about her suffering because it was difficult to speak about. She described social workers who visited her at home but would only stay for what she remembered

as 10 min. Beyond initial courtesy phrases, she perceived them as neither having time nor building the necessary trust for her to express her thoughts and feelings. She was angry with CWS for neglecting her. After several years, she was finally able to describe her experience of the situation. This resulted in improved support.

Participants described encounters with professionals whose understanding of their situation and background was perceived as limited, as exemplified by Tesfaye. He fled his homeland at the age of 12, after his parents had died, and spent the following three years alone in Northern Africa, where he suffered from violence, insults and humiliation and witnessed terrible abuses in captivity. These experiences still affected his well-being five years after his arrival in Norway:

The biggest problem is that I don't sleep at night. I'm sweating all over my body, and I'm dreaming that I'm in Libya. Sometimes, I think I'm there. Then, I wake up [he demonstrates waking up suddenly and looking around]: 'Am I in Norway?'

Insomnia and nightmares led to lack of concentration and absenteeism, and eventually he left school without his teachers inquiring about the reasons: 'At school, they only think of rules [for absence], but sometimes, that doesn't work. One has to ask about what's going on'. Normally, he would never get angry, he added, but they 'talk so much and don't understand me'.

Participants' experiences with social workers and other helpers were multifaceted. In some cases, they experienced receiving guidance, help and emotional support. In other cases, they felt misunderstood, neglected and not adequately cared for. Nevertheless, participants did not merely accept these situations of misrecognition, but continued to actively seek support from social workers and others that could contribute positively to their wellbeing. Moreover, as addressed in a previous article (Johansen and Studsrød 2019), they engaged in reciprocal relationships of companionship and mutual support and helped others through small acts of kindness and social commitment.

Legal (mis)recognition: encounters with asylum policies and the impact on interpersonal relationships

Participants expressed feelings of gratitude regarding their own rights and opportunities to build a better future in Norway. For example, Nimoona described the moment he was granted residence permit as one of happiness, and he associated his legal stay and the housing he was provided with feelings of justice and acceptance. The importance of residency and shelter was also highlighted by Mirza, who associated it with stability, safety and belonging. Afrax spoke about the importance of accessing education, noting that it was key to realising his opportunities and managing well in society.

However, participants also expressed ambivalence about their life in Norway. While some had achieved family reunification with their mothers and described their importance in their lives, others were not entitled to family reunification, which had a negative impact on their well-being. According to the Norwegian Immigration Act, unaccompanied minors are entitled to family reunification if they are under 18 years old and are granted residency under Section 28 (asylum), but not under Section 38 (residence permit on humanitarian grounds).

Jawad, a 17-year-old boy who had fled from his homeland, had initially settled as an undocumented immigrant in a neighbouring country with his family but continued to Norway alone at the age of 15. In Norway, he lived with relatives. When asked about aspects of his life that contributed to his well-being, he took a deep breath, stared into space and reflected for a moment before answering:

I have a residence permit, I go to school [...], I get help and I'm grateful for this, that I have these opportunities. But the truth is that, in this situation ... I'm only surviving. [...] for me, life is defined as a family. Now I live alone [that is, without his parents], and I must think of [...] what can happen to my family. So, this is not the life I want.

Jawad's emphasis on being grateful could be understood as a way of constructing himself as a legitimate and rightfully deserving refugee confronted with a culture of disbelief in which claims for protection are discredited and questioned. However, his answer was swiftly directed towards the pain and uncertainty related to his family, who were not entitled to family reunification. His ability to enjoy the opportunities in Norway was overshadowed by the awareness that his family lacked access to safety, health care and food – that is, fundamental rights – since they lived as undocumented refugees in a conflict-ridden region. Jawad explained, 'I compare other families with my family, and I see that my family are [...] human beings just as others. [...] They deserve a better life than the one they have. But I see that they have nothing'.

When discussing the violence in the region where his family lived, he said, 'Sometimes I dream; I get crazy. I have seen many human beings who died together'. In Jawad's narrative, his well-being is tied to that of his family, and his concern for them makes his life in Norway unsettled, despite his legal status.

Similar reflections were expressed by other youths. When asked about what was most significant in his life, Aram answered, 'First, it's my health, and second, it's my family'. He described living in a 'warm family environment' as fundamental to his own health. However, like Jawad's, Aram's family did not qualify for family reunification, despite living in a war-ridden country, because Aram had turned 18 years old. While communicating with his family was crucial in his life, it happened infrequently due to bad internet connection. Aram followed the news from his homeland, often without knowing how his family was doing. This situation, he argued, affected his health and led to 'noise or chaos in my head', an expression which suggests his emotional distress faced with his family's living conditions.

The young refugees also expressed concerns about the situation of friends and other people in their communities with limited residence permits, rejected asylum applications or revoked residence permits. The situation of one of Jawad's friends was particularly upsetting to him. Three days after this 18-year-old was deported, a car bomb exploded near his hotel. Jawad showed us a Norwegian newspaper featuring a picture of his friend in a room filled with broken glass. The ongoing violence, while far away, impacted Jawad and seemed to remind him of his own experiences.

Afrax was worried about a 19-year-old friend who came to Norway as an unaccompanied minor at the same time as himself and was currently seeking asylum elsewhere, as his residence permit had been revoked. 'He says it is very difficult to walk around [undocumented] in Europe', Afrax noted. In one of our workshops, Afrax expressed a wish to

write a protest letter about his friend's situation, demonstrating one way participants strived to manage and resist experiences of unfair treatment.

Mirza expressed concern for friends and other young people, noting that their suffering was painful to think about and made him lose his concentration. Reflecting on the need for a permanent place to live, he noted,

You have to be sure that you are going to stay somewhere. It can be a house; it can be a country. [...] Most of us who live here [...] are still a bit insecure ... [...] When one does not have a permanent place where one knows a hundred percent that one will stay, it becomes difficult. [...] Anyhow, that feeling [of insecurity] always comes, in one way or another, to the brain and the heart.

Mirza's reference to insecurity seemed to imply not only a legal but also a psychosocial need for certainty, stability and belonging. While gaining residency was vital in participants' lives, their continued feeling of insecurity appeared to relate to doubts of being able to obtain a permanent stay in Norway and eventually a Norwegian citizenship. Moreover, interpersonal relationships were affected by increasingly restrictive asylum policies. The same state that offered them residency simultaneously restricted reunification with family members and rejected asylum applications of friends and others in their community, granting limited residence permits, revoking residence permits and deporting people to their homelands. Disregarding emotional and social ties, the state considers refugees over 18 years to be independent individuals and no longer legally tied to their families. Yet, kinship and family ties often are a substantial part of decisions to migrate and of how refugees cope afterwards (Bendixsen and Näre 2022).

Participants described several ways in which they strived to manage this complex set of issues, many of which seemed to contribute to their psychosocial wellbeing. One response involved what we describe as everyday coping: focusing on securing their future through studies and work and keeping a positive attitude. 'I try to do something that is good, like homework or having fun with friends', noted Sabriye, while Afrax said, 'I just focus on participating in all the opportunities that I have'. Some youths showed resilience and agency through efforts to support their families. Sensemaking was another active response, which implied making efforts to understand Norwegian asylum policies. In some cases, this implied justifying or normalising these policies. For instance, Sabriye commented,

So many people are coming, right? Then it becomes difficult for the country as well. And the other refugees, they need help, but Norway has the right to say, 'No, we have too many [refugees]'. It's difficult to solve. But I think it's bad that they don't get help.

Yet another way of managing, indicating resistance, was to question and challenge current asylum policies through counterarguments based on their own and other people's experiences. Regarding friends whose asylum applications had been rejected in Norway, but who were subsequently granted asylum in France and Germany, Mirza asked, 'If they had a right [to protection] in other countries, why not in Norway?' The question implied a critical reflection, seeing the processing of their asylum applications as unfair or arbitrary. Likewise, Jawad reflected critically on his parents' situation, viewing it as inhuman and unjust.

Hence, Norwegian asylum policies seemed to contribute to ambivalent feelings of gratitude on the one hand and sadness, pain and uncertainty on the other, while also leading to several counterresponses.

Social (mis)recognition: encounters with anti-immigration discourses

We also found that anti-immigration discourses in social media and public debate seemed to affect participants' psychosocial well-being. Participants had detected statements like 'Refugees don't work' or 'They're only coming because of the money' in the media and from politicians and other Norwegians. Some described a perceived suspicion towards their motivations and protection needs. They also mentioned discourses about the need for immigration control, reflected in statements like 'It's difficult for Norway to receive all refugees', and depictions of immigration as a potential burden to the Norwegian welfare state. For example, Abrihet spoke about a TV programme portraying Somali refugees as social system freeloaders taking advantage of the Norwegian welfare state. She described how one of her Somali friends 'cried for a whole week and couldn't go to work' after watching this programme, which also made Abrihet sad.

Jawad talked about an encounter with a group of Norwegians who seemed to consider him and other refugees as primarily economically motivated migrants:

I try my best not to get sad. [...] I've tried several times to make [...] Norwegian friends. [...] I've discovered that they look not only at me but at other refugees in a particular way: "They're only coming because of the money." [...] When I was new in Norway, some friends and I were invited to a party, and there were some other Norwegian people [...] I understood that some of them didn't like me, or they were only trying to express their own views: "We know why you've come here." I must add that, of course, not all Norwegian society is like that.

Jawad's effort to make Norwegian friends to cope with his sadness ended after such suspicion-filled encounters. Norwegian society can thus be a source of unbelonging, as stereotypical and stigmatising discourses on migrants and refugees may create experiences of othering and marginalisation. Jawad's reference to anti-immigration discourses that present refugees as merely motivated by welfare benefits is part of an ongoing public debate in several European countries about undeserving versus deserving welfare recipients (Dahlgren 2016; Lems, Oester, and Strasser 2020).

Abrihet described a lack of knowledge among Norwegians of the life-threatening situations she had faced as an unaccompanied minor. She exemplified this with her classmates, whom she described as 'knowing nothing' and as only interested in parties, clothes and good-looking boys and girls. When fleeing through the desert in Northern Africa, she almost died of thirst and hunger and witnessed the death of a fellow refugee minor. Moreover, she had female friends who had been raped. These realities, which returned to her in flashbacks, were invisible to her Norwegian peers. Abrihet's experience of her classmates as both immature and unaware of her past adversity seemed to contribute to a feeling of alienation.

Mirza had the impression that many Norwegians were worried about the consequences of immigration and illustrated this with statements like 'Refugees cost the society a million each year', 'Refugees don't work', 'Refugees take our jobs' and 'take

our culture'. In these statements, refugees are seen as causing problems to the welfare state and as a threat to Norwegian culture, implying a mistrust of their (potential) contributions to Norwegian society.

Participants responded to anti-immigration discourses in different ways. For instance, Mirza considered it 'totally normal' that some people had negative attitudes towards refugees and explained it with a lack of understanding: 'When I read the comments sections, [...] I understand immediately that most people misunderstand or lack an understanding of what a refugee is'. This response can be seen as sensemaking. Participants also challenged and critically reflected on these discourses. Jawad rejected discourses portraying refugees as economically motivated, arguing that 'unbearable problems' in his homeland forced him to leave. Mirza argued that journalists should put more emphasis on positive aspects of refugees. Likewise, Sabriye argued that 'many [young refugees] are smart and want a good future', implying that their resources and positive attitudes should be recognised. Hence, participants argued that refugees' well-justified reasons for fleeing should be recognised and that they should be valued as resourceful people trying to contribute to society.

Mirza wanted to contribute to a better understanding of refugees. Consequently, he engaged in different activities, such as speaking to journalists about unaccompanied minors and participating in storytelling events organised by a solidarity organisation, arguing:

Everyone has a responsibility [...] towards society. Therefore, I said, "I must [...] send a message." My story isn't only my story. It's the story of most people, those who were never heard or who drowned in the ocean. [...] I thought, "I will speak on behalf of everyone."

Telling his story publicly was motivated by the wish to make a difference for other refugees. While it was painful in the beginning, channelling his pain into a social struggle for the recognition of young refugees seemed to give him a sense of meaning. Moreover, resisting negative stereotypes and working actively for recognition contributed positively to his own wellbeing (Johansen and Studsrød 2019).

Hence, participants' everyday lives evolved amid a public debate where anti-immigration discourses were commonplace, contributing to a lack of wellbeing and feelings of misrecognition. Yet, participants found ways to make sense of and contest stereotypes of refugees and, in some cases, acted to transform the negative political discourses and media images.

Discussion: ambivalent recognition

While having been granted permission to stay and, thus, a secure basis of well-being from which to create a future in Norway, the young people in this study expressed ambivalent feelings regarding Norwegian society and their prospects of a future there. Their interactions with Norwegian society were characterised by ambiguous messages of acceptance and rejection, loving care and emotional distance, opportunities and disbelief, recognition and misrecognition (see also Lems, Oester, and Strasser 2020; Tørrisplass 2020). We argue that the young peoples' feelings of ambivalence can be understood in light of emotional, legal and social (mis)recognition, which we will elaborate in the following.

Participants described social workers and other helpers who offered emotional support and loving care. They valued helpers with the capacity to engage with their thoughts and feelings, listen to their pain, build trust, show understanding and 'help from the heart', that is, from a place of loving care and compassion that transcends professional support (see also Eide 2007; Kauhanen and Kaukko 2020; Sirriyeh and Ní Raghallaigh 2018). This resonates with the concept of *emotional recognition* (Warming 2015). Yet, participants also described relationships marked by a lack of trust, interest, loving care and understanding of their past experiences and current needs. Participants seemed to miss the involvement, unconditionality and reciprocity associated with intimate relationships (see also Kauhanen and Kaukko 2020; Paulsen, Riise, and Berg 2020). A perceived lack of understanding was, in some cases, related to social workers who they experienced as not showing interest in their needs and emotional state or as unable to understand their current challenges in Norway in relation to past experiences with violence, injustice and potentially traumatic events. This experienced lack of emotional recognition appeared to affect participants' psychosocial well-being. As noted by Kauhanen and Kaukko (2020), the need to be recognised with love is essential to every person's well-being.

At a legal level, participants in this study had the right to residency and subsequent public services in Norway. This can be understood as legal recognition (Warming 2015). Participants expressed gratitude for those rights, associating them with safety, acceptance and opportunities for a good life. Simultaneously, their relational rights, among them to family life, were not fully recognised, partly due to increasing legal restrictions on family reunification. The right to family life, as set out in international and regional law, applies to all, including refugees (Nicholson 2018). However, despite the devastating consequences of family separation on refugees' well-being, it has become difficult to realise this fundamental right in many countries. Moreover, our analysis showed that the situation of friends and other people they cared for, who suffered in part because of current asylum policies, affected participants' psychosocial well-being negatively.

At a societal level, participants described political discourses depicting refugees with mistrust and ignoring their resources and value to society. Through the media, new acquaintances and the asylum system, participants encountered mistrust (Knudsen 1995) and anti-immigration discourses depicting immigration as a problem and a potential burden to the welfare state (Fangen and Vaage 2018). This can be understood through the concept of *social (mis)recognition*. Social recognition (Warming 2015), or what Honneth (1995) called *solidarity*, refers to how people's life histories, capacities and potential contributions to society are recognised socially. In contrast, a lack of social recognition refers to downgrading, denigration, and insult (Honneth 1995).

Another dimension of social (mis)recognition was also touched upon by participants: their memories of life-threatening situations, bomb attacks, rape and death of fellow refugees continued to affect their psychosocial well-being but remained invisible and seldom socially recognised. When society fails to recognise survivors' experiences with collective violence, this can exacerbate trauma, particularly when the pain is coupled with disbelief, partial acknowledgement, denial or invisibility of experienced harm and injustices in society (Haldemann 2008). Without recognition of traumatic events, reparation and integration might be undermined (Varvin 2017).

Despite participants' experiences with misrecognition, they strived to manage and showed agency through a variety of responses, at different times and sometimes simultaneously: First, they actively engaged in relationships with social workers, family and friends, seeking support and helping others. Second, by focusing on studies and work and keeping a positive attitude, they engaged in everyday coping. This resonates with what Korkiamäki and Gilligan (2020) describe as 'conforming', which 'can serve as an agentic and often productive response for the young people when facing threats of misrecognition' (2020, 6). Third, participants strived to make sense of asylum policies and political discourses. In some cases, this sensemaking process entailed normalisation of refugee laws and discourses. Fourth, participants showed a capacity to reflect critically, challenging these policies and discourses. This can be compared to Korkiamäki and Gilligan's (2020, 6) findings about 'loud' and 'subtle' resistance. Fifth, participants became socially engaged, for example by trying to create a better understanding of refugees among Norwegians.

Honneth (1995) argued that feelings of being disrespected can become the motivational basis for social critique and social struggles for recognition. However, this study has suggested that misrecognition does not necessarily lead to struggles for recognition. Sometimes participants responded towards misrecognition with efforts to normalise anti-immigrant discourses and justify restrictive asylum policies rather than rejecting or challenging these. One explanation for such responses could be that participants preferred to struggle for recognition through interpersonal relationships, studies, and work. Another explanation for not struggling against misrecognition could be that they felt powerless and found it difficult to challenge seemingly unrelenting political systems and practices.

Simultaneously, participants showed subtle expressions of social critique and struggles for recognition. Taking into consideration the adversity and the powerful structural forces that constrained their agency, participants' capacity to build and sustain supportive relationships and make sense of their surroundings show that they are not passive victims but have a capacity to respond and act. The critical reflections expressed by participants could also indicate a potentiality for social change. Furthermore, the example of social engagement aimed at awareness raising is an expression of political agency at a societal level with potential to resist and challenge misrecognition over time.

Conclusion and implications

The concept 'ambivalent recognition' captures the ambivalence or duality of many young unaccompanied refugees' experiences of both recognition and misrecognition at an inter-relational, legal and societal level. This study shows that while legal recognition might represent an important port of safety to refugees, it does not necessarily bring along emotional and social recognition. While emotional recognition was provided through those social workers who were helping 'from the heart', participants also described experiences of misrecognition in encounters with social workers, the asylum system and public debate. This entailed a lack of recognition of participants experiences and needs, of their value and potential contributions to society, and of their profound need to live with their family, which affected their psychosocial wellbeing negatively.

Working for the emotional, legal and social recognition of young unaccompanied refugees should be a priority not only to social workers but also to authorities and policy-makers whose concern is to promote wellbeing and integration. The provision of psychosocial support to young unaccompanied refugees should go beyond the individual, taking into account their relationships as well as the powerful sociopolitical and legal forces shaping their wellbeing. Social workers and other helpers should recognise young unaccompanied refugees' lived experiences and meet them with emotional recognition, which involves loving care and a willingness to listen to their concerns. Participants' deep interconnection to their loved ones urgently calls for a legal recognition of refugees' right to family life. At a societal level, there is a need to counteract stereotypical and stigmatising anti-immigrant discourses, replacing mistrust and invisibility with a social recognition of young unaccompanied refugees' lived experiences, abilities and potential contributions to society. Moreover, participants showed a range of ways in which they strived to manage their experiences of misrecognition. These forms of resistance and other actions should be recognised, supported, and encouraged by social workers and other helpers as this can be a way forward towards recognition for these young people and contribute to improving their well-being.

Disclosure statement

No potential conflict of interest was reported by the author(s).

References

- Bendixsen, S., and L. Näre. 2022. "Mobilising Kinship during Fragmented Afghan and Iraqi Journeys – A Study of the Migration-kinship Nexus." In *Handbook of Transnational Families Around the World*, edited by R. M. Brandhorst and J. Cienfuegos, 221–235. Cham: Springer.
- Bladt, M. 2012. "Frim og værksteder." In *Aktionsforskning: En grundbog*, edited by G. Duus, K. Kildedal, E. Laursen, and D. Tofteng, 147–157. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Brekke, J.-P., S R Birkvad, and M B Erdal. 2019. *Losing the Right to Stay. Revocation of immigrant residence permits and citizenship in Norway-Experiences and effects.*
- Brochmann, G. 2017. *Integrasjon og tillit: Langsiktige konsekvenser av høy innvandring: utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 18. desember 2015: avgitt til Justis- og beredskapsdepartementet 1. februar 2017: Vol. NOU 2017:2.* Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, Informasjonsforvaltning.
- Brough, M., R. Schweitzer, J. Shakespeare-Finch, L. Vromans, and J. King. 2013. "Unpacking the Micro-macro Nexus: Narratives of Suffering and Hope among Refugees from Burma Recently Settled in Australia." *Journal Of Refugee Studies* 26 (2): 207–225. <https://doi.org/10.1093/jrs/fes025>.
- Dahlgren, P. 2016. "Moral Spectatorship and its Discourses: The 'Mediapolis' in the Swedish Refugee Crisis." *Javnost-The Public* 23 (4): 382–397. <https://doi.org/10.1080/13183222.2016.1247332>.
- Derluyn, I. 2018. "A Critical Analysis of the Creation of Separated Care Structures for Unaccompanied Refugee Minors." *Children and Youth Services Review* 92:22–29. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.03.047>.
- Eastmond, M. 2000. "Refugees and Health. Ethnographic Approaches." In *Psychosocial Wellness of Refugees. Issues in Qualitative and Quantitative Research*, edited by F. L. Ahearn, 67–87. New York: Berghahn Books.
- Eide, K. 2007. "Recognition and Social Integration: The Interpretation of Children on the Move." *Language and Intercultural Communication* 7 (2): 122–132. <https://doi.org/10.2167/laic268.0>.
- El Baba, R., and E. Colucci. 2018. "Post-traumatic Stress Disorders, Depression, and Anxiety in Unaccompanied Refugee Minors Exposed to War-related Trauma: A Systematic Review."

- International Journal of Culture and Mental Health* 11 (2): 194–207. <https://doi.org/10.1080/17542863.2017.1355929>.
- Fangen, K., and M. Vaage. 2018. "The Immigration Problem' and Norwegian Right-wing Politicians." *New Political Science* 40 (3): 459–476. <https://doi.org/10.1080/07393148.2018.1487145>.
- Fraser, N. 2000. "Rethinking Recognition." *New Left Review* 3:107.
- Garvik, M., and M. Valenta. 2021. "Seeking Asylum in Scandinavia: A Comparative Analysis of Recent Restrictive Policy Responses towards Unaccompanied Afghan Minors in Denmark, Sweden and Norway." *Comparative Migration Studies* 9 (1): 15. <https://doi.org/10.1186/s40878-020-00221-1>.
- Graneheim, U. H., and B. Lundman. 2004. "Qualitative Content Analysis in Nursing Research: Concepts, Procedures and Measures to Achieve Trustworthiness." *Nurse Education Today* 24 (2): 105–112. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2003.10.001>.
- Haldemann, F. 2008. "Another Kind of Justice: Transitional Justice as Recognition." *SSRN Electronic Journal* 41 (3): 675. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1458308>.
- Hodes, M. 2019. "New Developments in the Mental Health of Refugee Children and Adolescents." *Evidence Based Mental Health* 22 (2): 72–76. <https://doi.org/10.1136/ebmental-2018-300065>.
- Honneth, A. 1995. *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts*. Cambridge: Polity Press.
- Johansen, K. 2022. "Gøy og lærerikt, men også vanskelig: Unge, enslige flyktningers perspektiver på deltakerbasert forskning." *Fontene forskning* 15 (2): 30–43.
- Johansen, K., and I. Studsrød. 2019. "'Help Goes Around in a Circle': Young Unaccompanied Refugees' Engagement in Interpersonal Relationships and its Significance for Resilience." *International Journal of Migration, Health and Social Care* 15 (4): 249–261. <https://doi.org/10.1108/IJMHC-03-2019-0035>.
- Johnson, D., and R. Gilligan. 2021. "Youth Agency in Everyday Precarity: The Experiences of Young Migrants and Refugees Growing Up on the Thailand-Myanmar Border." *Journal of Youth Studies* 24 (2): 142–161. <https://doi.org/10.1080/13676261.2020.1713307>.
- Kauhanen, I., and M. Kaukko. 2020. "Recognition in the Lives of Unaccompanied Children and Youth: A Review of the Key European Literature." *Child & Family Social Work* 25 (4): 875–883. <https://doi.org/10.1111/cfs.12772>.
- Keles, S., O. Friberg, T. Idsøe, S. Sirin, and B. Oppedal. 2018. "Resilience and Acculturation among Unaccompanied Refugee Minors." *International Journal of Behavioral Development* 42 (1): 52–63. <https://doi.org/10.1177/0165025416658136>.
- Kirkeberg, M. I., and H. Lunde. 2020. *Enslige mindreårige flyktninger 1996–2018. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt*. Statistisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/416335?_ts=1711597fb30.
- Knudsen, J. 1995. "When Trust is on Trial: Negotiating Refugee Narratives." In *Mistrusting Refugees*, edited by E. V. Daniel and J. Chr Knudsen, 13–35. Berkeley: University of California press.
- Korkiamäki, R., and R. Gilligan. 2020. "Responding to Misrecognition – A Study with Unaccompanied Asylum-seeking Minors." *Children and Youth Services Review* 119:105687. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105687>.
- Lems, A., K. Oester, and S. Strasser. 2020. "Children of the Crisis: Ethnographic Perspectives on Unaccompanied Refugee Youth in and en Route to Europe." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46 (2): 315–335. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1584697>.
- Lidén, H., E. G. Stang, and K. Eide. 2017. "The Gap between Legal Protection, Good Intentions and Political Restrictions." *Unaccompanied Minors in Norway. Social Work* 15 (1): 20.
- Maxwell, J. 2008. "Designing a Qualitative Study." In *The SAGE Handbook of Applied Social Research Methods*, edited by L. Bickman and D. Rog, 214–253. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781483348858.n7>
- Nicholson, F. 2018. *The Right to Family Life and Family Unity of Refugees and Others in Need of International Protection and the Family Definition Applied*. Legal and Protection Policy Research Series PPLA/2018/01. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). <http://www.unhcr.org/protection-policy-and-legal-advice>.

- O'Kane, C. 2008. "The Development of Participatory Techniques: Facilitating Children's Views about Decisions Which Affect Them." In *Research With Children: Perspectives and Practice*, edited by P. Christensen and A. James, 125–155. London: Routledge Press.
- Paulsen, V., A. Riise, and B. Berg. 2020. "Enslige mindreåriges vei inn i voksenlivet – behov for anerkjennende praksis." *Fontene forskning* 2 (13). <https://fonteneforskning.no/forskningsartikler/enslige-mindreariges-vei-inn-i-voksenlivet-behov-for-ankjennende-praksis-6.19.790487.8a63be0b2a>.
- Payne, R. 2012. "'Extraordinary Survivors' or 'Ordinary Lives'? Embracing 'Everyday Agency' in Social Interventions with Child-headed Households in Zambia." *Children's Geographies* 10 (4): 399–411. <https://doi.org/10.1080/14733285.2012.726071>.
- Sirriyeh, A., and M. Ni Raghallaigh. 2018. "Foster Care, Recognition and Transitions to Adulthood for Unaccompanied Asylum Seeking Young People in England and Ireland." *Children and Youth Services Review* 92:89–97. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.02.039>.
- Svensden, S., B. Berg, V. Paulsen, M. Garvik, and M. Valenta. 2018. *Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.
- Taylor, C. 1994. *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*. Princeton: Princeton University Press.
- Tørrisplass, A.-T. 2020. *Barn på terskelen: En institusjonell etnografi om enslige mindreårige flyktning-jenters møte med en ambivalent velferdsstat*. Vol. no. 42-2020. Fakultet for samfunnsvitenskap, Nord universitet.
- United Nations High Commissioner for Refugees. 2021. *Refugee Statistics*. UNHCR, August 10. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>.
- Valenta, M., and M. Garvik. 2019. "Enslige mindreårige asylsøkere: Opplevelser og mestring av midlertidighet." *Tidsskrift for Velferdsforskning* 22 (2): 126–145. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2019-02-03>.
- Vandevoordt, R. 2017. "The Politics of Food and Hospitality: How Syrian Refugees in Belgium Create a Home in Hostile Environments." *Journal of Refugee Studies* 30 (4): 605–621. <https://doi.org/10.1093/jrs/fex017>.
- Varvin, S. 2017. "Our Relations to Refugees: Between Compassion and Dehumanization." *The American Journal of Psychoanalysis* 77 (4): 359–377. <https://doi.org/10.1057/s11231-017-9119-0>.
- Warming, H. 2015. "The Life of Children in Care in Denmark: A Struggle Over Recognition." *Childhood (Copenhagen, Denmark)* 22 (2): 248–262. <https://doi.org/10.1177/0907568214522838>.
- Watters, C. 2008. *Refugee Children: Towards the Next Horizon*, Routledge.

Artikkel 2: Help goes around in a circle

“Help goes around in a circle”: young unaccompanied refugees’ engagement in interpersonal relationships and its significance for resilience

Kristina Johansen and Ingunn Studsrød

Abstract

Purpose – The purpose of this paper is to address how young unaccompanied refugees in Norway actively engage in interpersonal relationships. It explores the significance of these relationships in doing well following adversity, according to the young people’s own perspectives.

Design/methodology/approach – This study is based on a qualitative research design. Data were derived through a combination of participant observation, interviews and research workshops inspired by participatory methods. In total, 12 young unaccompanied refugees, aged 15–20, residing in Norway, participated in the study.

Findings – Participants described actively searching for help and support in order to do well. In addition, they showed concern for others and often described an explicit intention of helping. They engaged in relationships of mutual support and helped others through acts of kindness or social involvement. Nevertheless, the relationships were not only a source of happiness, safety and well-being, but also of pain and worry.

Practical implications – Social workers who want to strengthen the resilience of young unaccompanied refugees should consider and build on the young people’s capacity for involvement and mutual support.

Originality/value – This study offers a unique analysis of young unaccompanied refugees’ engagement in relationships and the significance of these relationships in doing well following adversity.

Keywords Engagement, Interpersonal relationships, Mutuality, Unaccompanied minors, Relational resilience, Young unaccompanied refugees

Paper type Research paper

Kristina Johansen and Ingunn Studsrød are both based at the Department of Social Studies, University of Stavanger, Stavanger, Norway.

Introduction

Interpersonal relationships are fundamental to human existence and well-being. However, ruptures, losses and transformations of relationships occur in war, forced migration and exile. During 2015–2016, at least 300,000 children fled their homes without their parents or other caregivers (UNICEF, 2017). Young unaccompanied refugees are considered particularly vulnerable because of their young age, exposure to potentially traumatic events, separation from primary caregivers and the challenges related to adjusting to a new society (Fazel *et al.*, 2012; Svendsen *et al.*, 2018). Research has found that they are at increased risk of mental health problems like depression, post-traumatic stress disorder and anxiety (Fazel *et al.*, 2012). Nevertheless, researchers are showing growing interest in the coping strategies and resilience of these young people.

There is a heightened recognition that young unaccompanied refugees should not be considered merely passive victims but also active survivors and that resilience alongside vulnerability is evident (Ní Raghallaigh and Gilligan, 2010). Even faced with extreme adversity, refugee children frequently exercise agency in interpreting their circumstances and in responding strategically to them (Watters, 2008). Nevertheless, most of the research on this group in Norway

Received 14 March 2019
Revised 5 June 2019
Accepted 12 August 2019

The authors are most thankful to the young unaccompanied refugees who participated and shared their experiences and to the municipal centre that facilitated the study. The authors thank Nora Sveaass, Hege Kristin Iversen and Jomaa Nazari for providing valuable feedback. In addition, the authors are grateful to contributions from Sissel Seim, Camilla Scharffischer Engeset and Baqir Moamen in an early phase of the research project and to peers at PROFRES and the University of Stavanger for helpful comments on earlier drafts of this paper.

still primarily explores vulnerability and risk factors and often lacks the perspectives and narratives of the young people themselves (Svendson *et al.*, 2018). There is a need for research on young unaccompanied refugees' own descriptions of their well-being and their interpretations of what is helpful (Førde, 2014). The present study tries to address this research gap by exploring the following research questions:

RQ1. How do young unaccompanied refugees actively engage in interpersonal relationships?

RQ2. What is the significance of these relationships in doing well following adversity?

Adversity refers to difficult, unpleasant or potentially traumatic situations.

Resilience concerns the capacity to do well in the face of adversity and consists of individual, relational and social dimensions. Without underestimating the impacts of community resources and societal contexts (Ungar, 2012), this paper focuses on relational dimensions of resilience. As supported by Jordan's (1992) work, mutual empathy and involvement are seen as being at the core of relational resilience. The title of this paper, "Help goes around in a circle", reflects this mutuality. Earlier research has shown that relationships contribute significantly to resilience in children and young people (e.g. Luthar, 2006). Relationships may be depicted in terms of care, help and support from adults. However, Jordan's (1992) relational resilience approach urges an awareness of mutual involvement and empathy. Recent research supports the significance of children's contributions to relational dynamics of love, care and solidarity in the everyday lives of migrant families but also points to the lack of such research (McGovern and Devine, 2016). This study offers a unique analysis of young unaccompanied refugees' involvement in relationships and the significance of these relationships in doing well following adversity.

The participants are young people who came to Norway as unaccompanied minors (i.e. under the age of 18 years, without parents or others with parental responsibility) and applied for protection. The term "young people" (and not children or minors) was chosen because they were between 15- and 20-year old when participating in the research.

Young unaccompanied refugees, interpersonal relationships and resilience

Interpersonal relationships are central to children and young people's resilience (Hauser *et al.*, 2006; Luthar, 2006). In a synthesis of resilience research across five decades, Luthar (2006) described the importance of warm and close relationships to at least one caregiver as "critical for achieving and sustaining resilient adaptation" (p. 780). Although relationships can be complicated, traumatic (Hauser *et al.*, 2006) or characterised by distance, conflict and/or social exclusion (Wernesjö, 2015), resilient teens value relatedness, and this may predispose them to using supportive connections when available (Hauser *et al.*, 2006).

Studies of unaccompanied asylum-seeking and refugee children and young people have addressed the impact of separation from primary caregivers, such as strained relationships, sadness, longing, loneliness and a sense of being abandoned (Becker Herbst *et al.*, 2018; Sotomayor-Peterson and Montiel-Carbajal, 2014). However, researchers have emphasised the value of caring adults to unaccompanied refugees' well-being (Førde, 2017; Kohli, 2011; Myhrer and Stenerud, 2011). Research reveals the importance of relationships with – and support from – welfare workers (Kohli and Mather, 2003), therapists (Schriever, 2011), teachers and school counsellors (Rana *et al.*, 2011). Researchers have also addressed the importance of caring foster parents (Rana *et al.*, 2011) and relatives (Sotomayor-Peterson and Montiel-Carbajal, 2014).

The literature has increasingly revealed how young unaccompanied asylum seekers and refugees actively participate in relationships, not only with social workers, foster families and other adults but also with peers, other refugees, family members back home and people in their communities. Kohli (2011) described them as making investments in relationships, regenerating belonging, establishing reciprocity and holding on to a broad sense of solidarity. Among peers, unaccompanied minors exchange support and solidarity (Goodman, 2004; Rousseau *et al.*, 1998). In times of extraordinary adversity, they help each other survive throughout the migration trajectory and provide emotional support and encouragement (Rana *et al.*, 2011). Researchers have also revealed unaccompanied minors' concern for people suffering in their country of origin (Goodman, 2004; Rana *et al.*, 2011) and a strong motivation to help their family back home (Becker Herbst *et al.*, 2018; Omland and Andenas, 2018).

Methodology

Research design and tools

The aim of this study was to address young unaccompanied refugees' engagement in interpersonal relationships and to explore the significance of these relationships to well-being following adversity. The research design incorporated a participatory research approach (Christensen and James, 2008) for locating young people as active collaborators and agents (James and Prout, 1997). A variety of inquiry tools combining participant observation, semi-structured interviews and workshops were used (Aase and Fossåskaret, 2014; Fjordside *et al.*, 2016; O'Kane, 2008). This approach is well suited to exploring the experiences of the participants and to capturing the complexity of their lives and the ways in which they make sense of their world (Greene and Hogan, 2005).

Research process and participants

In total, 12 young unaccompanied refugees, aged 15–20, participated. The first author engaged with the young people through participant observation conducted interviews and research workshops. Participants were from Afghanistan, Somalia, Eritrea, Syria and Ethiopia. They held various religious beliefs, were mostly male (two were female) and their time of residency in Norway varied. All came to Norway as unaccompanied minor asylum seekers and had been granted residence permits.

The participants were recruited at a municipal centre for unaccompanied minor refugees following several meetings with the staff, information meetings and the signing of consent forms. The data production took place over 10 months. The first author engaged in participant observation at the centre in order to get to know the young people in a safe and informal setting, and gain insight into their everyday lives. A total of 15 semi-structured in-depth interviews, including three follow-up interviews, were conducted at different stages of the process. In addition, 11 research workshops, inspired by participatory methods, were conducted, including two days at a cabin. Nine of the participants took part in one or more workshops.

This methodology has some limitations. Interviews offer insights into participants' descriptions of their practices in a given context, which might or might not reflect what they actually do. Moreover, as the research relates to a small group living in a specific context, findings cannot be generalised. Nevertheless, the first author engaged with the young people over a longer period and used a combination of approaches (including conversations, collage, role play and drawing) to get a more comprehensive impression of their lived experiences. Although researchers contribute to the creation of meaning through questions and research interests (Aase and Fossåskaret, 2014), the interviewer gave participants opportunities to talk from their perspectives. She asked open-ended questions, incorporating insights from the participant observation and asked participants what topics they considered important (Broch, 2012).

Ethical considerations

The Regional Committees for Medical and Health Research Ethics (REK) approved the research design. Many research participants think it positive that their knowledge and experiences are valued (Hummelvoll, 2010). However, research with vulnerable groups may also cause harm so researchers need to take particular precautions (Liamputtong, 2007; Norwegian National Research Ethics Committees, 2016). All data have been de-identified, and the process has followed ethical procedures in line with the requirements of the ethical committees. Moreover, ethical concerns were a central issue throughout the entire research process in order to protect participants while also preserving their self-determination. Beginning with participant observation was a preventive measure to build trust with the participants. Several other measures were implemented to secure self-determination, for example, providing written information in different languages, holding information meetings and repeatedly emphasising the voluntary nature of participation throughout the process. The interviews consisted mainly of open-ended questions, and participants' experiences before their arrival in Norway were approached with special care (e.g. interviews started with questions about the present before the past (Broch, 2012). The project also established a reference group with whom ethical issues were discussed and set forth

an agreement about professional follow-up with therapists, if needed. However, refugees risk being reduced to "invisible, silent and powerless" (Broch, 2012) if researchers merely focus on risk factors and vulnerability so exploring the young people's resilience and using participatory approaches were considered useful.

Analysis

The analysis process was abductive, informed by qualitative content analysis (Graneheim *et al.*, 2017) and by categorising and connecting analysis strategies in qualitative research (Maxwell and Miller, 2008). After the first reading of the transcribed interviews, initial findings were shared with participants in the research workshops. Their feedback led to further collective data production and enhanced understanding. Then, interviews and field notes were read several times, divided into meaning units and coded in NVivo. During the process, a number of categories and themes, principally descriptive, were elaborated and adjusted. Memos about particularly interesting issues were written. After this, a matrix on relationships was elaborated, where meaning units were condensed and abstracted to several levels of analysis (Graneheim and Lundman, 2004). Although theory and research literature were consulted, the focus at this stage was a close analysis of the data material, with careful attention paid to the complex and diverse meanings of relationships. In order to keep sight of the larger context, connecting strategies were used (Maxwell and Miller, 2008). Then, a literature review was undertaken to achieve a better understanding of the concept of resilience and its relational dimensions in the literature on young/minor unaccompanied asylum seekers and refugees. An analytical movement back and forth between the data, the theoretical framework and the literature made a deeper understanding of the subject possible.

Findings

The analysis revealed various processes in which the young unaccompanied refugees engaged in interpersonal relationships and how these processes are related to resilience. The findings have been grouped into the following five themes: actively seeking help; companionship, mutual support and sharing experiences; the intention of helping others; kindness and social involvement; and coping and individual goals as a starting point.

In one of the workshops, when participants were invited to reflect on their dreams for the future, Afrax drew a simple sketch of a person who was apparently all alone (see Plate 1). Surprisingly, the person was smiling, with a red heart and some small figures inside. Afrax explained that the figures represented his family and friends. He added, "it's very important that you have your family. Someone you love the most. Friends, family and relatives".

Afrax's statement highlights the importance of young unaccompanied refugees' engagement in relationships, which is related to resilience. However, resilience concerns the capacity to do well in the face of adversity. Without challenge, there is no resilience (Hauser *et al.*, 2006). Thus, before presenting the themes, some of the adversity that the participants have faced will be briefly presented.

Participants reported potentially traumatic experiences in their countries of origin, during the migration trajectory and/or following arrival. Experiences with armed conflict, forcible displacements, exploitation, humiliation, mistreatment, deprivation of liberty and limited access to food and water, as well as feelings of uncertainty and insecurity, were addressed. In addition, some witnessed the rape or death of fellow refugees.

According to participants, experiences like these continued to haunt them several years after their settlement in Norway. Abrihet explained that it could lead to stress and intrusive memories, which affected her ability to think clearly and communicate with others. She was concerned about refugee girls, including friends, who were raped when fleeing: "I haven't experienced this myself, but if you see it in others, you have experienced it, right?" This indicates that participants were not merely directly exposed to potentially traumatising events themselves, but their lives were deeply interrelated to the lives of others, and they experience others' suffering as their own.

Everyone had experienced separation from and/or loss of close family members. In many cases, one or both parents were dead or the whereabouts of parents and siblings were uncertain.

Plate 1 Afrax drew this sketch in a workshop and noted that it is important to have "someone you love the most"

In some cases, the young people had achieved family reunification with their mothers after separation. Losses and ruptures may lead to a feeling of being all alone in the world. For Ramin, the separation from his mother contributed to the belief that "the only person who can help is myself". Bahrawar, who did not know whether his parents were dead or alive, felt that the loss was almost unbearable when he first came to Norway. Although some suffered because of uncertainty and death, others struggled to maintain transnational relationships with family members who continued to live in conditions of war, repression or extreme poverty. Jawad, whose parents were living as undocumented refugees in a troubled region, defined life in terms of being with his family. Without his parents, who did not have the right to apply for family reunification in Norway, he felt that he was "only surviving". In other words, the ruptures, separation and/or awareness of their families' difficult situations had a strong impact on participants.

In relation to these experiences, participants described sleep problems, nightmares, concentration problems, emotional pain, loneliness, sadness, sorrow, fear, stress and anger. Although some participants felt they had to solve their problems themselves, others described how they were actively seeking help. Seeking help was one of several resilience strategies they mentioned, alongside engaging in relationships of mutual support, fostering companionship, sharing joyful moments with friends and intending to help their families in the future. These strategies are central in this paper. The young unaccompanied refugees are all unique, as are their approaches. What is striking is their engagement in different kinds of relationships and the significance of these relationships in doing well, which will be addressed in the following sections.

"When I talk to my dad, I feel better": actively seeking help

Participants who could, tried to maintain transnational relationships with their families through telephone calls and social media. At the same time, many described building new relationships with friends, social workers, foster parents and other helpers in Norway. In some cases, transnational relationships offered consolation and had a positive impact in terms of psychosocial support. When facing stress related to her previous experiences, Abrihet would phone her father, whom she had not seen for nine years, and seek support:

When I'm stressed, I call my dad and talk to him. Even if I don't talk about why I'm stressed [...] but when I talk to him, I feel better. I feel safe. [...] Because dad and I can talk about everything, about love [...] I trust my dad, because he would never do anything bad to me.

Although she associated her biological family with trust, safety, happiness, love and caring, her foster family was associated with kindness and help, although with a certain degree of mistrust on her part:

When I talk to my foster family, I cannot trust them a hundred percent. [...] [My foster mother] is very kind and helps me very much [...] with homework and everything I need. [...] But I'm talking about emotions, right?

Thus, trust and emotional connection seem to be related. Earlier, when Abrihet lived at a reception centre, she felt lonely. She described social workers as not showing interest in her needs or emotional state, and added that young unaccompanied refugees "need a lot of help in order to manage". Although it may take time to build trust, findings show that participants, nevertheless, were actively making efforts to seek help and support from social workers and other helpers. Bahrawar, who had struggled with bereavement and anger after he lost contact with his parents, described the crucial support he received from a particular social worker over time:

If a house falls down, you need to rebuild it. So, I was rebuilt again. I used to come here every day. [...] I only worked with [Marie]. [...] When I was sad, I came to [the centre], and she was here. She tried to help me, talk to me. She showed me videos, colouring books, in order to make me happy, to make me able to live.

Similarly, Tesfaye indicated that it takes time and availability to build supportive relationships. He highlighted the continuous support from a social worker who helped "from the heart, not because it's a job". To "help from the heart" seems related to compassion. He valued the fact that she answered his calls, even when she was not at work.

These examples highlight the importance of availability, attention, care, help, love, support, consolation and encouragement from family, social workers and others – in other words, having someone there to respond to the young people's search for help.

"I often help friends, and they help me": companionship, mutual support and sharing experiences

Young unaccompanied refugees taking part in this study valued companionship. They appreciated socially pleasurable activities, sharing enjoyable moments and jokes and engaging in relationships of mutual support. Although the engagement did not require sharing painful thoughts and feelings, some stressed the importance of talking about difficult experiences with others to get help and recover. However, complexities and dilemmas in communication were addressed as well.

Participating in activities over time contributed to a sense of companionship with peers, family, social workers, girl/boyfriends and others. Some mentioned "sitting together" or participating in pleasurable activities, such as exercise, playing football or going to the cinema. Being together, without having to talk, was valued. Participation in formal and informal social activities fostered feelings of companionship and belonging and represented positive experiences in the here-and-now, as opposed to painful memories or worries about the future. As Abrihet explained:

In my life, friends are very important because, here in Norway, it's lonely if you live alone and don't have friends. [...] You get stressed, and always think wrong, negative things. [...] But if you have good friends, you can enjoy yourself, talk a bit, go to the gym together, and things like that. It's nice, and you forget a little.

Mirza, one of two participants in our sample who had achieved family reunification with his mother after four years of separation, described the crucial importance of his mother and brother's presence, even though he was struggling to help his sick mother adapt to the Norwegian society:

The fact that they are here means very much to me. Regardless of everything, when I get home, when I see them, that in itself is a huge support to me. Seeing them and talking to them means everything to me. [...] And when I go to work, I am sure that they are there. That means very much to me. Sometimes, when I go home, I just sit down and say, "I'm so happy!"

In addition, participants engaged in relationships of mutual support by offering and receiving help from peers. This involved problem solving, financial support, comfort and advice about emotional

and other issues. Samira noted how she and her friends helped each other: "I often help friends [...] if they need help [...] and they help me if I need it".

Nimooona explained how he and his flatmates supported each other with practical issues, such as cleaning and cooking, particularly if one of them fell ill or was unable to do his duties. He associated the relationship with gratitude, respect and attention:

I'm very grateful for the people around me [...] when I need help. I respect them and they respect me. [...] We listen to each other. [...] And if [my friend] is sad [...] I talk to him: "What happened? What's the problem?"

Nevertheless, social situations also led to negative experiences. Sometimes participants found relationships challenging. Spending time with others who were experiencing psychosocial pain could cause emotional strains. Mirza highlighted the complexity of relationships by saying that some friends were joyful and joked, which made him feel good, whereas others were sad and took "some of my energy". Regardless, he tried to find a balance between caring for friends who were struggling and enjoying himself with other friends. Participants also expressed reluctance to speak to peers about painful issues. Some explained that it was not helpful to tell friends about their painful past because they just laughed it away or "bullied" each other. Others tried to protect peers from distress. Samira was cautious with how much she shared about her past because it could sadden friends:

I don't like to tell them about my life because my life is very painful. [...] I don't want to ruin our friendship. [...] I want to keep it inside me. [...] I don't want to give it to my friends. Afterwards, they'll get sad. [...] I don't want us to think too much. When we're happy, we walk around, we enjoy ourselves.

Nevertheless, she recognised the value of sharing thoughts and feelings in certain circumstances. In the end, expressing herself could be of vital importance:

Sometimes, it's better to tell someone else, in order to breathe. To get help and recover. [...] If you tell it to someone else, to friends, then you will feel better. Or to someone else [...] that you can trust.

This illustrates how these young people were reflecting on their own and others' well-being and trying to navigate between the needs of both. However, they addressed several conditions for building and maintaining relationships, and trust was one of them.

"Why am I here? Somebody needs my help": the intention of helping others

Participants described their intentions to help other people in various ways. Young people who had contact with families left behind aspired to study, work and support their relatives economically. Those who had no contact typically spoke about securing their own future and helping other people in the future.

Nimooona wanted to support his mother, sister and brother and said, "I don't live for myself, I live for my family". A sense of reciprocity was emphasised by Mirza, who explained that his family sold everything they owned in order to support his journey to Europe. Consequently, it was unthinkable for him not to return their sacrifice. Similarly, Jawad felt committed to helping his parents and was worried about their health problems, lack of food and the threat of political violence in the region where they lived.

I miss, or dream about, a better life, for example, to behave like other young people, but I always have this consciousness, this question, with me: "Why am I here? Somebody else needs my help, my assistance".

The question "why am I here" seems related to having a purpose in life: Jawad had a role to play in relation to his family. It was also suggestive of a sense of duty, associated with his status as the oldest son. He explained that his parents helped him when he was growing up and, now that they were old, he should return the help. The lives of Jawad and other participants were interwoven with that of their families, and seemed to gain meaning through the connection with and future support of their families.

Regarding professional aspirations, participants spoke about ambitions to secure their own future and a wish to do something for others. Nursing was among the dream jobs mentioned by

both boys and girls, associated with a wish to help others. Some envisioned the possibility of returning to their homelands, be it as nurses or helping people suffering from human rights violations and the lack of access to fundamental social services, such as health care and education. In other words, participants seemed to transform personal experiences with suffering, economic distress and injustices into an intention of making life better for others. Nevertheless, findings also revealed that it could be hard to translate good intentions into actions. Even if some aspirations might be more realistic than others, it seemed important for the young people to give voice to such aspirations.

"Doing something makes me feel good": kindness and social engagement

In addition to mutual support among peers and family, participants also described how they helped strangers through kind acts or social engagement. Actions of compassion and solidarity were described as having a positive impact on their own well-being.

Sabriye described his involvement in small acts of kindness, such as offering elderly people his seat on the bus or carrying things for them. When asked about how helping others made him feel, he answered:

If you help someone, you feel either happy or proud, because if you have helped someone who needed help, then he or she may perhaps help someone else [afterwards]. [...] It goes around in a circle.

In other words, he liked the idea that helping others could create a ripple effect beyond his own life and beyond those with whom he was in direct contact. Mirza reflected in a similar way. When fleeing to Norway, he met many kind people who helped him in different ways, while he offered help to others. He argued that if you help someone, you should not expect that same person to return the favour automatically. Rather, the help would come from someone else in the future. This seems to reflect a belief in reciprocity at a broader level.

When Mirza first came to Norway, he tried to forget about his adverse experiences while fleeing, but he realised it was impossible. Later, he began to tell his story in public storytelling events organised by a solidarity organisation. Although painful, particularly in the beginning, he appreciated using his own experiences to create awareness about what it means to be a refugee so that "others shall not experience what I have experienced". In this way, he found meaning in what happened. Sharing his experiences implied becoming a spokesperson for other refugees, with whom he identified. By telling his story publicly, Mirza was transforming his pain into social engagement, and that felt good:

I can only say that I'm trying my best to help. It makes me feel good that I can do something. It's a lot better than sitting at home and watching [...] I think about it, but [...] I am trying to do something in practice.

Becoming an active subject with agency and with a message to society was vital to Mirza's well-being.

"You have to begin with yourself": coping and individual goals as a starting point

While helping others was a concern, participants also stressed the importance of taking care of themselves. This included reflecting on their lives, coping with psychosocial problems and addressing their own needs, such as their well-being and securing their future through language learning, education and work.

As mentioned, young unaccompanied refugees have to deal with separation, potentially traumatic experiences and challenges related to integration, all of which can contribute to psychosocial problems (Fazel *et al.*, 2012; Svendsen *et al.*, 2018). However, participants described how they used coping mechanisms, such as involvement in sports, religious practices and activities, and made efforts towards self-care, gratitude, patience, optimism, hope, humour, goal setting and meaning making to deal with adversities. Although school and homework were highlighted in relation to their future aspirations, they could also be a distraction from worries and painful memories.

Nevertheless, participants mentioned a dilemma between taking care of their own needs and caring for others. The awareness of his family's fundamental needs made it difficult for Jawad

simply to enjoy life: "Of course, we would like to [...] be happy, to be like the young people in Norway, but the situation doesn't permit us [...]". In order to cope with his sadness, he strived to focus on his schooling and to participate in "positive" teenager activities, such as football and working out.

While family was fundamental to Mirza, he prioritised his own well-being first:

First myself, and then, my family. If I don't exist, nobody can help my family. [...] I consider that I must be okay for my family to be well. If I'm feeling bad, I cannot give everything for my family to be well.

Mirza recognised that he had to be alive and well in order to contribute to his family's well-being. Nevertheless, he was conscious of his family's and his own needs and tried to find a balance between the two.

Similarly, Sabriye saw a dilemma between helping himself and helping others, but considered himself a starting point: "If you are going through difficult times, you cannot help anyone else. First, you have to begin with yourself, and then, you can help others". To "begin with yourself" implies resorting to coping skills in order to handle difficulties. When experiencing stress and negative thoughts, Sabriye found patience and gratitude helpful:

I try to be patient, because Islam states that you should always be patient and thank God. In hardships, you should always give thanks. [...] If I think negatively, I look at those who are in a worse situation. I have to be grateful about what I have.

Sabriye was describing a self-reflective and spiritual practice that involves a relationship with God. From his perspective, patience and gratitude were a good starting point for coping with challenges, working to reach his goals and talking to others. These coping mechanisms represent an inward movement of self-awareness, emotion management and change of perspective, which seems to be necessary before acting outwardly, in relation to other people. Other participants also stressed the importance of religious practice in their lives, which they associated with calmness, reduction of stress and meaning making, as well as patience.

"Beginning with yourself" implies securing one's own existence, moving towards one's aspirations regarding studies and work, and making efforts to improve one's psychosocial health. However, this self-care was not disconnected from the various relationships in which participants engaged. Rather, it seemed to make them better prepared to relate to others.

Discussion

Young unaccompanied refugees taking part in this study described different kinds of relationships that were important in doing well when faced with adversity. This included reciprocal engagement in transnational and local relationships. However, they also addressed difficulties, complexities and dilemmas related to relationships.

When discussing the resilience of young unaccompanied refugees, it is still crucial to recognise adverse circumstances. Supporting previous research (e.g. Fazel *et al.*, 2012), participants reported a range of inflicted harms, vulnerability and psychosocial difficulties, all of which can be hard to overcome and cope with. Findings show that ruptures with loved ones can create a feeling of being all alone in the world and that building trust may take time. Even if young unaccompanied refugees are not always capable of expressing their need for support, this need must be acknowledged. Problematic aspects of relationships should also be recognised. Moreover, findings reveal how participants' "private" struggles are deeply connected to the consequences of war, as well as to economic, health and other injustices across the world. Hence, it is important to acknowledge severe structural forces, which both enable and constrain their agency.

Nevertheless, participants described the importance of care, support and help from adults, including social workers, family and other helpers, which is in line with previous research (Kohli, 2011; Luthar, 2006; Rana *et al.*, 2011). Researchers have described the capacity to ask for support (Jordan, 1992) and make use of caring adults (Hauser *et al.*, 2006) as an expression of resilience, which can be associated with agency. Rather than seeing resilience primarily as an individual's control over his or her environment, Jordan (1992) suggested a model of "supported vulnerability", which highlights the value of openly sharing one's need for support and

acceptance. Moreover, it requires “relational confidence”, that is, trusting others and the relationship. This resonates with our findings.

In addition to their active search for help, participants described an engagement in reciprocal relationships of companionship, joyful moments and mutual support, and participation in small acts of kindness and social engagement. In this context, Jordan’s (1992) relational resilience and her emphasis on mutual empathic involvement seem relevant. Connections were expressed in everyday practices, such as participating in activities and sharing joyful and sad moments.

“The need to receive support which is cited in most resilience literature, is thus imbalanced if it overlooks the broader need for mutuality and involvement — the capacity to extend one’s interest beyond self”, Jordan (1992, p. 5) noted. In her view, the capacity to ask for and to give support is an essential aspect of most relationships. Having a sense that one has something to contribute to others and that one is part of a meaningful relationship is relevant to resilience. Hence, relational resilience goes beyond one-directional social support towards relational awareness, mutual empathy and mutual involvement (Jordan, 1992). Involvement and responsibility appeared in participants’ descriptions of their concern for family members back home, of experiencing fellow refugees’ suffering as their own and of efforts to navigate between their own and others’ needs.

However, it is worth noting that the findings may reflect a social desirability bias, where participants over-report favourable behaviours and under-report undesirable ones (Bryman, 2004). The interview setting is not a neutral setting where a person simply tells his/her story, but may also entail strategies to make a favourable presentation of oneself and others (Wemesjö, 2014). This might motivate participants to present themselves as helpful and to avoid mentioning negative dimensions of relationships such as pressure from family members and conflicts among peers.

That said, participants in this study highlighted the mutual quality of relationships in their descriptions of receiving and giving support among peers and family as well as in kind acts and solidarity towards strangers. The latter is reflected in the statement “help goes around in a circle”, which seems to encompass a broader sense of reciprocity. Participants expressed an aspiration to provide for their families, make a difference in their homelands or help other refugees. This cannot be reduced to a matter of duty (Orland and Andenas, 2018). Rather, it could be seen in light of Jordan’s (1992) reflections on the need to contribute to others, transcending self-interest and self-concern, and being part of “something larger than the separate self”. A similar understanding of resilience and selfhood is found in Goodman’s (2004) study of Sudanese unaccompanied minors. She found that the “notion of selfhood in which one has responsibility for others, and even exists for the other” is related to a sense of shared experience, collective coping and survival.

The concept “belonging”, described by Jordan (1992) as central to personal well-being and growth, could also be relevant here. Kohli (2011) categorised belonging as one of three foundations of a stable life for unaccompanied asylum-seeking children. He noted that many use their talents to “grow webs of belonging” and become part of networks of care and support. Earlier research on young unaccompanied refugees showed that although social exclusion, distant relationships with professionals and conflicts with peers could challenge their sense of belonging, they built some kind of belonging based on relationships and places that were available (Wemesjö, 2015).

The current study’s findings indicate that participation in social activities fostered companionship and belonging. The different relationships in which young unaccompanied refugees were engaged contributed to their well-being in a number of ways. Participants described emotions of wellness, joy, happiness, trust, safety, pride and love, as well as feeling listened to, cared for, respected and encouraged. Nevertheless, relationships were multifaceted. Participants described ambivalences and dilemmas linked to concerns and responsibilities towards their families, which could lead to emotional pain and worry. A perceived lack of interest in their needs and emotions from social workers and a lack of trust were also addressed. Participants also highlighted the need to find a balance between their own vs their families’ and peers’ painful experiences and psychosocial difficulties. To prevent emotional exhaustion, they seemed cautious about how to interact and with whom, and how to balance one’s empathy for others with the need to take care of oneself. This indicates that relationships could contribute negatively to their well-being. This notwithstanding, participants’ reflections on relationships also indicate that these were meaningful in their lives.

In this context, resilience should not be seen as a static personal trait but rather as a dynamic process (Hauser *et al.*, 2006; Luthar, 2006). Hauser *et al.* (2006) note that relationships can be complicated, inadequate or traumatic. However, when young people value relatedness, this may predispose them to use supportive connections when available. Related to this is the concept of agency, that is, the conviction that one can intervene effectively in one's own life. Hence, active involvement in relationship building is central. Moreover, participants' descriptions of dilemmas and ambivalences indicate that they had an ability to reflect on their own lives, psychosocial health and relationships. Skills in reflectivity together with relatedness and agency are crucial to resilience (Hauser *et al.*, 2006).

Findings indicate that being exposed to atrocities and injustices and witnessing the suffering of others can be extremely challenging. While disconnection is one way of dealing with this, findings suggest that young unaccompanied refugees also seem to develop a capacity for empathy and solidarity. Participants described empathic listening and giving emotional support to others, as well as the intention of helping others in the future and social engagement in the present. Rather than simply adapting to the circumstances, some participants seemed to go through a transformation. As Jordan (1992) noted, engaging in mutually supportive and meaningful relationships allows people to transform private pain and isolation into compassion and can become a powerful antidote to trauma.

However, when unaccompanied minors wish to help their family, but cannot accomplish this, it can contribute to passivity and depression (Myhrer and Stenerud, 2011), sadness, loneliness, self-harm and loss of hope (Orland and Andenas, 2018). Regimes of care that place refugee children in positions where they are unable to exercise choices and influence their environment are likely to erode the potential for resilience (Watters, 2008).

A one-sided focus on relational resilience has its limitations. First, several participants highlighted the dimension of individual coping, securing one's own existence and health and moving towards one's own aspirations before helping others. This implies that mutual involvement and support are not always possible, and a balanced understanding of this group's vulnerability, psychosocial needs and resilience is necessary. Second, participants described socio-political factors that influenced their own and others' psychosocial health, such as ongoing conflict and restrictive asylum policies. The relational resilience approach overlooks broader contextual factors addressed in socio-ecological models (e.g. Ungar, 2012). Thus, emphasis on relational resilience could lead researchers and practitioners to ignore structural injustice. A political will to protect young unaccompanied asylum seekers and refugees from further adversity is necessary.

Despite limitations, a focus on relational resilience is useful because it recognises a particular dimension of young unaccompanied refugees' psychosocial health that seems to have received limited attention in the literature.

Conclusion and implications for practice

The findings reveal that involvement in mutually empathic and supportive relationships is beneficial to young unaccompanied refugees. So, what are the implications for social work practice?

Research on young unaccompanied refugees has shown that the wish to help their family or other people is not always encouraged by social workers and foster parents (Luster *et al.*, 2010; Orland and Andenas, 2018). Orland and Andenas (2018) explained the reluctance of professional caregivers to support unaccompanied minors' intentions to help their families through contemporary western concepts of family relationships in which increased independence from one's parents is seen as the ideal. This could also be related to individualistic understandings of self and resilience. However, it is important to recognise that young unaccompanied refugees are social actors and part of "something larger than the separate self" (Jordan, 1992). They both influence their circumstances and are influenced by them and engage in different kinds of relationships significant to their well-being.

Identifying significant relationships in young unaccompanied refugees' lives together with them and encouraging them to continue building and maintaining relationships seem useful. While young unaccompanied refugees often need help and support from professionals, they also need social workers who strengthen their resilience, hence attention should be paid to building on their capacity for agency, involvement and mutual support. Participants showed a concern for others

Artikler

and often an explicit intention of helping. Findings indicate that this was experienced as meaningful and contributed to their resilience. It is, therefore, important to recognise the capacity to give support and foster relationships based on mutual help.

In conclusion, social workers should search for ways to strengthen young unaccompanied refugees' relational resilience by building on their empathy, mutual involvement and wish to do something for other people.

Further research is needed to explore relational resilience through other methods and to investigate how young unaccompanied refugees understand their psychosocial health in relation to socio-ecological factors such as asylum policies and practices and ongoing conflict.

References

- Aase, T. and Fossåskaret, E. (2014), *Skapte virkeligheter. Om produksjon og tolkning av kvalitative data*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Becker Herbst, R., Sabet, R., Swanson, A., Suarez, L., Marques, D., Ameen, E. and Aldarondo, E. (2018), "They were going to kill me: resilience in unaccompanied immigrant minors", *Counseling Psychologist*, Vol. 46 No. 2, pp. 241-68.
- Broch, T. (2012), "Ethiske og metodiske utfordringer i forskning rettet mot enslige flyktningsbarn", in Eide, K. (Ed.), *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktningsbarn*, Gyldendal, Oslo, pp. 295-313.
- Bryman, A. (2004), *Social Research Methods*, 2nd ed., Oxford University Press, New York, NY.
- Christensen, P. and James, A. (2008), *Research with Children: Perspectives and Practices*, 2nd ed., Routledge, New York, NY.
- Fazel, M., Reed, R., Panter-Brick, C. and Stein, A. (2012), "Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors", *Lancet*, Vol. 379 No. 9812, pp. 250-65.
- Fjordside, S., Lindberg, S., Schellerup Nielsen, H. and Sommer, M. (2016), "Unge som vidensaktører. Metoder til inddragelse", in Folleso, R., Olsen, T. and Wulf-Andersen, T. (Eds.), *Unge, udenforskab og social forandring: nordiske perspektiver*, Frydenlund Academic, Fredriksberg, pp. 139-62.
- Førde, S. (2014), *Tapt barndom, eller...? Barns navigering fra krenkelses og traumer mot psykisk styrke*, Fagbokforlaget, Bergen.
- Førde, S. (2017), "Det tar en landsby å oppdra et barn", *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, Vol. 14 No. 2, pp. 145-55.
- Goodman, J.H. (2004), "Coping with trauma and hardship among unaccompanied refugee youths from Sudan", *Qualitative Health Research*, Vol. 14 No. 9, pp. 1177-96.
- Graneheim, U.H. and Lundman, B. (2004), "Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness", *Nurse Education Today*, Vol. 24 No. 2, pp. 105-12.
- Graneheim, U.H., Lindgren, B. and Lundman, B. (2017), "Methodological challenges in qualitative content analysis: a discussion paper", *Nurse Education Today*, Vol. 56 No. 1, pp. 29-34.
- Greene, S. and Hogan, D. (2005), *Researching Children's Experience*, Sage Publications, London.
- Hauser, S.T., Allen, J.P. and Golden, E. (2006), *Out of the Woods: Tales of Resilient Teens*, Harvard University Press, London.
- Hummelvoll, J.K. (2010), *Ethiske utfordringer i praksisnær forskning*, Gyldendal Akademisk, Oslo.
- James, A. and Prout, A. (Eds) (1997), *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Children*, Routledge Falmer, Oxon and New York, NY.
- Jordan, J. (1992), "Relational resilience", *Work in Progress*, No. 57, Stone Center for Developmental Services and Studies, Wellesley.
- Kohli, R.K.S. (2011), "Working to ensure safety, belonging and success for unaccompanied asylum-seeking children", *Child Abuse Review*, Vol. 20 No. 5, pp. 311-23.
- Kohli, R.K.S. and Mather, R. (2003), "Promoting psychosocial well-being in unaccompanied asylum seeking young people in the United Kingdom", *Child & Family Social Work*, Vol. 8 No. 3, pp. 201-12.

Artikler

- Liamputtong, P. (2007), "The sensitive researcher: introduction to researching vulnerable people", in Liamputtong, P. (Ed.), *Researching the Vulnerable: A Guide to Sensitive Research Methods*, Sage Publications, London, pp. 1-21.
- Luster, T., Qin, D., Bates, L., Rana, M. and Lee, J. (2010), "Successful adaptation among Sudanese unaccompanied minors: perspectives of youth and foster parents", *In Childhood*, Vol. 17, pp. 197-211.
- Luthar, S.S. (2006), "Resilience in development: a synthesis of research across five decades", in Cicchetti, D. and Cohen, D.J. (Eds), *Developmental Psychopathology: Volume Three: Risk, Disorder, and Adaptation*, Wiley, New York, NY, pp. 739-95.
- McGovern, F. and Devine, D. (2016), "The care worlds of migrant children – exploring inter-generational dynamics of love, care and solidarity across home and school", *Childhood*, Vol. 23 No. 1, pp. 37-52.
- Maxwell, J.A. and Miller, B.A. (2008), "Categorizing and connecting strategies in qualitative data analysis", in Hesse-Biber, S.N. and Leavy, P. (Eds), *Handbook of Emergent Methods*, Guilford Press, New York, NY, pp. 461-77.
- Myhrer, H.R. and Stenerud, E. (2011), "Enslige mindreårige flyktninger i kommunene – Faglige perspektiv på bosettingsarbeidet", *Tidsskriftet Norges Barnevern*, February.
- Ni Raghallaigh, M. and Gilligan, R. (2010), "Active survival in the lives of unaccompanied minors: coping strategies, resilience and the relevance of religion", *Child and Family Social Work*, Vol. 15 No. 2, pp. 226-37.
- O'Kane, C. (2008), "The development of participatory techniques", in Christensen, P. and James, A. (Eds), *Research With Children: Perspectives and Practice*, 2nd ed., Routledge Press, London and New York, NY, pp. 125-55.
- Orland, G.B. and Andenas, A. (2018), "Negotiating developmental projects: unaccompanied Afghan refugee boys in Norway", *Childhood*, Vol. 25 No. 1, pp. 78-92.
- Rana, M., Qin, D.B., Bates, L., Luster, T. and Saltarelli, A. (2011), "Factors related to educational resilience among Sudanese unaccompanied minors", *Teachers College Record*, Vol. 113 No. 9, pp. 2080-114.
- Rousseau, C., Said, T.M., Gagné, M.-J. and Bibeau, G. (1998), "Resilience in unaccompanied minors from the north of Somalia", *Psychoanalytic Review*, Vol. 85 No. 4, pp. 634-7.
- Schriever, M. (2011), "Å bli sett, hørt og akseptert: Kunst- og uttrykksterapi i et kommunalt tilbud for mindreårige (enslige) flyktringjenter", *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, February.
- Sotomayor-Peterson, M. and Montiel-Carbajal, M. (2014), "Psychological and family well-being of unaccompanied Mexican child migrants sent back from the U.S. border region of Sonora-Arizona", *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, Vol. 36 No. 2, pp. 111-23.
- Svendsen, S., Berg, B., Paulsen, V., Garvik, M. and Valenta, M. (2018), "Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger", NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- The Norwegian National Research Ethics Committees (2016), *Guidelines for Research Ethics in the Social Sciences, Humanities, Law and Theology*, NESH, Oslo.
- Ungar, M. (Ed.) (2012), *The Social Ecology of Resilience: A Handbook of Theory and Practice*, Springer, New York, NY.
- UNICEF (2017), "A child is a child: Protecting children on the move from violence, abuse and exploitation", United Nations International Children's Emergency Fund.
- Watters, C. (2008), *Refugee Children: Towards the Next Horizon*, Routledge, New York, NY.
- Wernesjö, U. (2014), "Conditional belonging: listening to unaccompanied young refugees' voices", Digital Comprehensive Summaries of Uppsala Dissertations, Faculty of Sciences 93, Uppsala University, Uppsala.
- Wernesjö, U. (2015), "Landing in a rural village: home and belonging from the perspectives of unaccompanied young refugees", *Identities*, Vol. 22 No. 4, pp. 451-67.

Corresponding author

Kristina Johansen can be contacted at: Kristina.Johansen@uis.no

For instructions on how to order reprints of this article, please visit our website:

www.emeraldgroupublishing.com/licensing/reprints.htm

Or contact us for further details: permissions@emeraldinsight.com

Artikkel 3: Gøy og lærerikt, men også vanskelig.

FAGFELLEVDERT ARTIKKEL

Referanse til artikkelen: Kristina Johansen (2022). Gøy og lærerikt, men også vanskelig: Unge, enslige flyktningers perspektiver på deltakerbasert forskning. *Fontene forskning*, 15(2), 30-43.

NØKKELOD: DELTAKERBASERT FORSKNING, UNGE ENSLIGE FLYKTNINGER, DELTAKELSE, RELASJONER OG MÅKT

Kristina Johansen
Universitetslektor og doktorgradskandidat, Institutt for sosialfag,
Universitetet i Stavanger
kristina.johansen@uis.no

Gøy og lærerikt, men også vanskelig: Unge, enslige flyktningers perspektiver på deltakerbasert forskning

Deltakelse er en universell rettighet for alle barn og unge. Både sosialt arbeid og deltakerbasert forskning har deltakelse som kjerneverdi. Vi har imidlertid begrenset kunnskap om hvordan barn og unge med fluktbakgrunn opplever å delta i deltakerbasert forskning. Denne artikkelens utgangspunkt er en kvalitativ studie som involverte unge, enslige flyktninger i utforskningen av problemstillinger knyttet til psykososial helse og deltakelse, hvor forskningsdesignet inkluderte deltakerbasert metodikk. Artikkelen belyser ungdommenes perspektiver på deltakerbasert forskning. Studiens funn viser at det å ta del i sosiale opplevelser, bli lyttet til, dele erfaringer og lære av hverandre bidro til at deltakelsen ble opplevd som verdifull. Samtidig kom deltakerne inn på utfordringer knyttet kommunikasjon, sensitive tema, deltakelse i beslutningstaking og maktesløshet.

En stor takk til ungdommene som deltok i forskningsprosjektet og delte sin tid, sine erfaringer og refleksjoner med meg. Takk også til det kommunale senteret hvor forskningen fant sted.

Deltakelse er en universell rettighet alle barn og unge har ifølge Barnekonvensjonen (Forente Nasjoner, 1989). Deltakelse kan sies å være en kjerneverdi både i deltakerbasert forskning og i sosialt arbeid (Tofteng & Bladt, 2020). Det innebærer blant annet en rett til innflytelse over eget liv. I de senere år har deltakelse og involvering av barn og unge blitt fremmet også innen forskning (Ellingsen et al., 2015; Trondsen & Eriksen, 2019). Deltakerbasert forskning (participatory research, PR) vil styrke stemmene og makten til dem som deltar i forskning (Kim, 2019) gjennom at forskeren forsker *sammen* med forskningsdeltakerne, heller enn på dem (O’Kane, 2008). Deltakerbasert aksjonsforskning (participatory action research, PAR) har i tillegg ambisjon om å bidra til «aksjon», altså handling og endring (Kim, 2019; Shamrova & Cummings, 2017). I denne artikkelen bruker jeg «deltakerbasert forskning» som et overordnet begrep som også omfatter deltakerbasert aksjonsforskning.

Utgangspunktet for denne artikkelen er et kvalitativt forskningsprosjekt som utforsker unge, enslige flyktningsers psykososiale helse og deltakelse fra de unges perspektiv, hvor deltakerbasert metodikk inngikk i forskningsdesignet. Få forskningsartikler diskuterer deltakerbaserte forskningsprosjekter med denne gruppa (Kaukko, 2016). Eksisterende studier (for eksempel Due et al., 2014; Franks, 2011; Kaukko, 2016; Rogers et al., 2018; White & Bushin, 2011) vektlegger først og fremst forskeres refleksjon over egen forskning. Det er behov for mer forskning for å forstå de unike utfordringene som kan oppstå når barn og unge involveres i deltakerbasert forskning i ulike kontekster (Kim, 2019). Generelt er stemmene til enslige mindreårige lite belyst i forskning (Svendsen et al., 2018). Denne artikkelen gir et bidrag til å tette forskningshullet, gjennom å løfte fram unge, enslige flyktningsers egne stemmer og perspektiver på deltakerbasert forskning. Studien bidrar med ny kunnskap om hvordan forskningsdeltakeres bak-

grunn og erfaringer fra flukt og eksil har betydning når man skal samarbeide i og om forskning. Samtidig vektlegges relasjoner og samfunnsmessige kontekster for forskningsprosjektet.

Artikkelens problemstilling er: Hvordan opplevde de unge, enslige flyktingene som deltok i forskningsprosessen å delta? Problemstillingen blir utforsket gjennom følgende forskningsspørsmål: Hva var verdifullt ved å delta i forskningsprosessen? Hva bidro til å skape utfordringer for deltakelse i forskningsprosessen? Og hva bidro til å skape utfordringer for aksjonen i forskningsprosessen? Datamaterialet bygger på deltakernes tilbakemeldinger og er hentet fra feltnotater, intervjuer og gruppesamtaler.

TEORETISK PERSPEKTIV: DELTAKELSE

Deltakelse kan både forstås som en prosess, for eksempel som deltakelse i aktiviteter, og som resultat, spesielt knyttet til innflytelse på beslutningstaking (Davidson, 2017; Ulvik, 2015). Ofte defineres deltakelse med utgangspunkt i Barnekonvensjonens paragraf 12, som omhandler retten til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter og få disse tillagt vekt (Forente Nasjoner, 1989). Konvensjonen berører ikke bare deltakelse som medvirkning i forhold som berører ens liv, men også «deltakelse som samfunnsmessig medborger» (Gulbrandsen, 2014). Barn konstitueres som uavhengige subjekter og rettighetshavere i barnekonvensjonen (Hart, 1992; Ulvik, 2009). Både tverrfaglige barndomsstudier (Christensen & James, 2008; Greene & Hogan, 2005) og Barnekonvensjonen har vært viktige for anerkjennelsen av barn og unge som subjekter med en legitim stemme og evne til deltakelse (Graham & Fitzgerald, 2010). Samtidig er Barnekonvensjonen og tverrfaglige barndomsstudier kritisert for å vektlegge selvstendighet og individuelt aktørskap på bekostning av relasjonelle og kontekstuelle dimensjoner (Spyrou et al., 2018; Ulvik, 2009).

Klassiske definisjoner av deltakelse knytter fenomenet til grader av medvirkning i beslutningstaking

(Hart, 1992; Shier, 2001). Høy grad av deltakelse innebærer at barn og unge deltar i og påvirker beslutningsprosesser relatert til eget liv og til fellesskapet de er en del av, mens lav grad av deltakelse innebærer at de uttrykker synspunkter, uten at synspunktene nødvendigvis får konsekvenser på beslutningsnivå (Hart, 1992; Shier, 2001). En innvending mot en gradert forståelse av deltakelse er at den ikke problematiserer hvordan barns syn blir til, hvem det blir til sammen med, eller i hvilken kontekst (Ulvik, 2009).

Nyere perspektiver framhever at deltakelse ikke bare handler om individuelt aktørskap, men også formes av mellommenneskelige relasjoner og i bestemte kontekster (Graham & Fitzgerald, 2010; Hultgren & Johansson, 2019; Ulvik, 2009). Å lytte til barn og unges stemmer forutsetter en aktiv samtalepartner (Ulvik, 2015). Barn og voksne «samskaper» altså mening (Ulvik, 2009). Fra et relasjonelt og dialogisk perspektiv, trekkes anerkjennelse og inkludering fram som viktig for deltakelse, og prosessen framstår som like viktig som resultatet (Graham & Fitzgerald, 2010; Hultgren & Johansson, 2019; Ulvik, 2015). I denne studien forstås deltakelse som både å delta i prosesser og i beslutningstaking.

TIDLIGERE FORSKNING: BARN OG UNGE I DELTAKERBASERT FORSKNING

Forskning viser at deltakerbasert forskning kan føre til kunnskapsutvikling hos barn og unge i tillegg til bevisstgjøring rundt sosial rettferdighet, sosial, emosjonell og kognitiv utvikling, myndiggjøring, styrket lederskap, utvikling av ferdigheter innen forskning og kommunikasjon og nettverksbygging (Kim, 2019; Shamrova & Cummings, 2017). Tilnærmingen kan også bidra til endringer i organisasjonskultur, utvikling av programmer tilpasset ungdommers behov, påvirkningsarbeid og endringer i lokalsamfunn (Kim, 2019; Shamrova & Cummings, 2017).

En deltakerbasert forskningstilnærming har også utfordringer. Mistillit og maktubalanse mellom forsker og deltakere kan gjøre deltakelse vanskelig (Kim, 2019). Slik forskning krever dessuten mye tid og innsats, og ungdommer har ofte ikke tid til å engasje-

re seg fullt ut i forskning på grunn av skolearbeid og andre forpliktelser (Kim, 2019). Dersom deltakerbasert aksjonsforskning utfordrer eksisterende maktstrukturer, kan det ifølge Kim (2019) lede til utilsiktede konsekvenser for deltakere i form av sosial ekskludering, politisk vold eller følelsesmessig smerte. Ikke-deltakelse kan skyldes flere faktorer: tidsmangel, fremmede arenaer og ukomfortable aktiviteter, tidligere erfaringer med usynliggjøring, eller at folk ikke ser poenget ved å delta (Cornwall, 2008). Motstand mot deltakelse kan også betraktes som et uttrykk for aktørskap (Davidson, 2017).

Tidligere forskning relatert til barn og unge med fluktbakgrunn har vektlagt psykiske helseproblemer, sårbarhet og risikofaktorer som sentrale tema (Hodes, 2019; Svendsen et al., 2018). Grupper framstilles ofte som sårbar på grunn av alder, atskillelse fra primære omsorgspersoner, traumatiske opplevelser, lange opphold på asylmottak og utfordringer i møte med et nytt samfunn (Broch, 2012; Lidén et al., 2017). Når barn og unge med fluktbakgrunn skal delta i forskning, er det særlig viktig med tiltak som ivaretar deltakerne, fordi deltakelsen kan oppleves følelsesmessig smertefull (Hopkins, 2008). Forskningslitteraturen trekker fram at det er viktig å etablere en tillitsfull relasjon mellom forsker og deltakere, noe som ofte tar tid (Broch, 2012; Due et al., 2014). I seinere år har også unge flyktingers resiliens og aktørskap vært viet økende oppmerksomhet (Eide & Hjern, 2013). Et overdrevet fokus på sårbarhet kan bidra til å definere flyktinger som syke, avhengige og hjelpeløse (Ahearn, 2000). Mackenzie et al. (2007) argumenterer derfor for at forskere har en etisk forpliktelse til å utvikle forskningsprosjekt som bidrar til å fremme aktørskap og å styrke forskningsdeltakernes ferdigheter.

Fleire forskere trekker fram unge flyktingers mulighet til å tilegne seg ferdigheter og ressurser i deltakerbasert forskning (Franks, 2011; Kauko, 2016; White & Bushin, 2011). Forskning på deltakerbaserte tilnærminger indikerer at slike tilnærminger kan bidra til å bryte ned maktrelasjoner mellom forskere og deltakere, fremme aktørskap (Due et al., 2014)

og bidra til myndiggjøring (Franks, 2011; Rogers et al., 2018). Samtidig som deltakerne blir hørt, bidrar de med verdifull kunnskap (Franks, 2011). Å arbeide sammen mot et felles mål kan også oppleves som verdifullt (Kaukko, 2016). I tillegg er deltakerbaserte og kreative aktiviteter ofte morsomme å delta i (Kaukko, 2016; Rogers et al., 2018). Deltakerbasert aksjonsforskningens ambisjoner om myndiggjøring og sosial endring framstår imidlertid som «urealistiske» i Kaukko (2016) studie av enslige mindreårige asylsøkere, hvor deltakerne var mer interessert i det som var «gøy», enn å påvirke beslutningstaking og utfordre sosial ulikhet.

METODISK TILNÆRMING

Utgangspunktet for denne artikkelen er et kvalitativt forskningsprosjekt hvor deltakerbasert metodikk inngikk i forskningsdesignet. Målet har vært å frambringe ny kunnskap om unge, enslige flyktnings psykososiale helse og deltakelse fra et erfaringsnært og kontekstuelt perspektiv. Forskningsdesignet besto av en kombinasjon av workshops inspirert av deltakerbasert metodikk for barn og unge (Fjordside et al., 2016; O’Kane, 2008) og kritisk-utopisk aksjonsforskning (Bladt, 2012; Husted & Tofteng, 2012), samt deltakende observasjon (Aase & Fossåskaret, 2013) og semistrukturerte forskningsintervjuer (Kvale & Brinkmann, 2015). Jeg gjennomførte dataproduksjonen på et kommunalt senter for enslige mindreårige gjennom ti måneder i 2016–2017. Første del av forskningsprosessen hadde en deskriptiv tilnærming, med vekt på ungdommenes beskrivelser og refleksjoner over hvordan de hadde det og hva som bidro til resiliens. I andre del utforsket vi utfordringer i unge flyktnings liv, drømmer for framtida og muligheter for aksjon. Sistnevnte omhandlet mulighetene for å *gjøre noe* med en utfordring vi sammen kom fram til i forskningsprosessen.

14 unge, enslige flyktnings, to jenter og tolv gutter, mellom 15 og 20 år deltok i studien, basert på informert samtykke. Deltakerne er i artikkelen gitt fiktive navn. Alle kom til Norge som enslige mindreårige asylsøkere (under 18 år, uten omsorgsperso-

ner) og hadde fått oppholdstillatelse. Deltakerne var fra Afghanistan, Somalia, Eritrea, Syria og Etiopia og hadde bodd i Norge mellom ett og fem år. Noen gikk på norskkurs, andre på videregående. I forbindelse med rekrutteringen holdt jeg informasjonsmøter med tolk på det kommunale senteret. Det ble delt ut informasjonsskriv på sju språk som beskrev forskningsprosessen i et enkelt språk. Flere samarbeidspartnere bidro også i prosjektet: En representant for Redd Barna og en syrisk-palestinsk kunstner med-fasiliterte noen av workshopene. To psykologistudenter hadde ansvar for leker og var tilgjengelige for psykososial oppfølging. I tillegg var en sosialarbeider til stede enkelte ganger. Samarbeidspartnerne bidro med kommentarer og spørsmål til ungdommene.

Dataproduksjonen begynte med deltakende observasjon, noe som anses å være en lite påtrengende tilnærming som bidrar til å etablere en tillitsfull relasjon til deltakerne (Due et al., 2014). Gjennom uformelle aktiviteter og samtaler ble jeg kjent med ungdommene og fikk innblikk i livene deres. Jeg gjennomførte deretter ti intervjuer, basert på en intervjuguide med åpne spørsmål/tema, formulert i et enkelt språk. Tolk ble tilbudt, og fem deltakere takket ja til å ha med tolk. I begynnelsen av intervjuet informerte jeg deltakerne om at de kunne avbryte, ta pauser, og si fra om det var noe de ikke ville snakke om (Hopkins, 2008). Jeg startet i nåtida, for å etablere trygghet i nåtidssituasjonen, før vi nærmet oss fortida (Hopkins, 2008). Avslutningsvis spurte jeg hvordan de hadde opplevd intervjuet, og svarene på dette spørsmålet er en del av datagrunnlaget for artikkelen.

I workshopene var framtidsverkstedet, som brukes mye i kritisk-utopisk aksjonsforskning, en sentral inspirasjon (Bladt, 2012; Husted & Tofteng, 2012; Jungk & Müllert, 1998). Et framtidsverksted består av flere faser: 1) kritikkfase, hvor deltakere gir uttrykk for hva de opplever som utfordringer, 2) fantasifase, hvor man formulerer drømmer for framtida, og 3) virkeliggjøringsfasen, hvor man forsøker å gjøre noe med en valgt utfordring. Av forskningsetiske grunner la jeg inn en innledende fase før kritikkfase

sen, hvor målet var å skape trygghet og tillit i gruppa (O’Kane, 2008). Workshopene besto av lek, aktiviteter og dialog. Kombinasjonen av virkemidler kunne gi deltakerne mulighet til å uttrykke seg non-verbalt og inspirere til dialog og kreativitet (Due et al., 2014; Fjordside et al., 2016; Husted & Tofteng, 2012; O’Kane, 2008). Til sammen var ti ungdommer involvert i workshopene. Jeg stilte ikke krav om å delta i alle workshopene, men oppfordret til dette. Oppmøtet varierte, fra tre til sju deltakere hver gang.

I de tre første workshopene laget ungdommene collage, diskuterte foreløpige funn om resiliens fra forskningsprosjektet og utforsket barns rettigheter (det siste med representanten fra Redd Barna). I workshop fire og fem (kritikkfasen) ble blant annet idémyldring, fotografi og rollespill brukt til å utforske hva ungdommene opplevde som utfordringer i egne og andre unge flyktningers liv. Ungdommene tok blant annet opp den vanskelige situasjonen for enslige mindreårige med tidsbegrenset opphold/ avslag, og hvordan dette berørte dem. I den sjette workshopen (fantasifasen) hadde vi besøk av kunstneren, og tegning ble brukt som virkemiddel for å utforske ungdommenes drømmer for framtida. I syvende og åttende workshop (virkeliggjøringsfasen) la vi planer for å gjøre noe med den vanskelige situasjonen til enslige mindreårige på asylmottak gjennom å lytte til deres erfaringer og videreformidle et budskap til myndighetene og/eller offentligheten. Dette utgjør aksjonen i prosjektet. Ungdommene deltok med stort engasjement i idémyldringer, rollespill og diskusjoner. I den niende workshopen dukket imidlertid ingen ungdommer opp. Semeste-

ret nærmet seg slutten og det ble klart at vi ikke ville klare å gjennomføre planen. I stedet ble ungdommene i siste workshop invitert til å formidle sine tanker og erfaringer på et rettighetsseminar organisert av Redd Barna. Flere uttrykte interesse og en deltok.

Avslutningsvis gjennomførte vi to gruppesamtaler med ni deltakere, samt fem individuelle dybdeintervjuer, hvor deltakerne ga tilbakemelding på hvordan de opplevde å delta i forskningsprosjektet. Dette utgjør datagrunnlaget i denne artikkelen, sammen med feltnotater og intervjuer. (Se tabell 1.)

Etikk

I utviklingen av forskningsdesignet har jeg vært opp-tatt av forskningsetikk, deriblant av å beskytte deltakerne mot følelsesmessig skade. Det innebærer å nærme seg potensielt traumatiserende erfaringer med varsomhet og være forberedt på å håndtere reaksjoner. For å skape trygghet ble forskningen gjennomført på det kommunale senteret, hvor ungdommene kunne få støtte fra sosialarbeidere. Jeg opprettet en beredskapsplan med terapeuter, i tilfelle behov for psykososial oppfølging. Spørsmål knyttet til deltakelse og beskyttelse ble diskutert i en referansegruppe med en ungdom med brukererfaring, en psykolog, en aksjonsforsker og en representant fra Redd Barna. Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK vest) godkjente forskningsprosjektet. Samtidig har jeg betraktet det som en etisk forpliktelse å involvere forskningsdeltakerne gjennom deltakerbaserte metoder, basert på tanken om at det kan styrke deres aktørskap og ferdigheter (Mackenzie et al., 2007). Gjennom proses-

Tabell 1: Datagrunnlag

Type tilbakemelding	Kilde
Tilbakemelding på dybdeintervjuer	10 transkriberte intervju
Tilbakemelding på workshops underveis	Feltnotater
Tilbakemelding på forskningsprosessen avslutningsvis	2 transkriberte gruppesamtaler 5 transkriberte intervju

sen deltok ungdommene aktivt i aktiviteter og dialog. Noen bidro til å fasilitere mindre gruppesamtaler og ta notater. Deltakerne ble støttet i å uttrykke seg, og deres erfaringer, betraktninger og forslag ble anerkjent som verdifulle. Innspill ble tatt i betraktning, blant annet gjennom at jeg brukte sentrale tema videre til neste workshop. Ungdommene ble også involvert i beslutningstaking.

Analyse

Analyseprosessen har vært inspirert av tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006). Først transkriberte og leste jeg gjennom datamaterialet. Deretter kodet jeg datamaterialet ved hjelp av databehandlingsprogrammet NVivo, på jakt etter mønstre og potensielle tema knyttet til deltakernes opplevelse av forskningsprosessen. Etter kodingen satt jeg igjen med 32 koder. Mange av kodene var erfaringsnære og lå tett opp til deltakernes egne ord, og noen var overlappende. Jeg gikk deretter kritisk gjennom alle kodene med «verdien av deltakelse» og «utfordringer for deltakelse» som overordnede tema. Denne prosessen ledet til analytiske justeringer av både overordnede og underordnede tema. Innspill fra forskningsdeltaker og samarbeidspartner på artikkelutkast, konsultasjon av forskningslitteratur og teori, samt fagfellevurdering bidro også til analyseprosessen. Til slutt landet jeg på temaene som vises i tabell 2.

Styrker og svakheter

Mulige svakheter ved studien er at deltakernes tilbakemeldinger kan være påvirket av maktrelasjoner og at epistemologiske og språklige forhold kan ha begrenset mine fortolkninger (Graham & Fitzgerald, 2010). For eksempel kan det ha vært vanskelig for deltakere å formulere kritikk overfor meg som forsker. Min interesse, for eksempel for beslutningsprosesser og muligheter for samfunnsdeltakelse, kan ha påvirket hvilke temaer som ble utdypet. Jeg kunne ha utforsket maktforhold mer aktivt underveis, eller fått andre til å evaluere prosessen, siden det byr på utfordringer å beskrive og diskutere egen forskningspraksis balansert (Seim, 1998; Tofteng & Husted, 2012). Jeg har anstrengt meg for å reflektere kritisk rundt prosessen og min rolle i den, og har vært åpen for tilbakemeldinger fra deltakere og fagfeller.

FUNN

Verdien av å delta i forskningsprosessen

Deltakerne omtalte flere forhold som bidro til at de opplevde det som verdifullt å delta i forskningsprosjektet: A) sosiale opplevelser, b) å bli hørt c) erfaringsdeling, d) ny læring og e) oppdage nye muligheter for samfunnsdeltakelse.

Da jeg spurte deltakerne underveis om hvordan de opplevde workshopene, nevnte mange at det var

Tabell 2: Analyse

1) Verdien av å delta i forskningsprosessen	2) Utfordringer for deltakelse i forskningsprosessen	3) Utfordringer for aksjonen i forskningsprosessen
a) Sosiale opplevelser	a) Kommunikasjonsutfordringer	a) Opplevelse av maktesløshet
b) Å bli hørt	b) Sensitive temaer og potensielt traumatiserende opplevelser	
c) Erfaringsdeling	c) Deltakelse i beslutningsprosesser	
d) Ny læring	d) Andre forpliktelser	
e) Oppdage nye muligheter for samfunnsdeltakelse		

«veldig gøy», «morsomt», «hyggelig» og «spennende» å være med på leker og aktiviteter og å tilbringe tid sammen. I de avsluttende gruppesamtalene kommenterte Mirza at vi «hadde det godt sosialt sammen» og ble bedre kjent. Bahrawar påpekte at vi hadde sittet sammen som en gruppe, hatt det morsomt og samarbeidet. Dette peker mot *verdien av sosiale opplevelser*.

Deltakere trakk også fram verdien av å bli hørt. Bahrawar fortalte i samtale med en sosialarbeider hvordan han hadde opplevd min rolle: «Hun er den viktigste på [senteret], for hun hører på oss». Verdien av å bli hørt ble nevnt av flere deltakere da jeg spurte hvordan de opplevde å bli intervjuet. Mange svarte, uten å utdype, at det hadde vært en god opplevelse. Darman formulerte det slik: «Det har ikke vært noe vanskelig for meg. (...) [A]t noen andre vil (...) høre om livet ditt, det hjelper også veldig». Hans uttalelser antyder at det kan være godt for ungdommers psykososiale helse når noen viser interesse for og lytter til deres erfaringer. Samiira kom inn på noe av det samme. Hun hadde vært forsiktig med hva hun delte underveis i workshopene, men da jeg spurte om hvordan det var å dele erfaringer, bemerket hun: «(...) noen ganger er det bedre å fortelle til noen andre, for å få puste. For å få (...) hjelp, for å bli frisk. (...) hvis en får fortalt til (...) venner, så får man det bedre. (...) Ja, og andre som du kan stole på».

Verdien av å *utveksle erfaringer* ble berørt av flere, blant annet av Yasir, som formulerte det slik: «Vi fikk masse erfaring fra hverandre». Refleksjoner rundt nåtida og framtida sto i sentrum i workshopene, men noen delte også glimt fra fortida. Afrax kommenterte etterpå at det hadde vært «spennende å vite hva andre har opplevd. (...) [Hvordan de] kom hit, hvordan det var. Hva de har tenkt».

Deltakere sa det hadde vært interessant å snakke om ulike tema som barns rettigheter, religion og integrering. Alle tok aktivt del i dialogen, selv om noen hadde lettere for å snakke enn andre. I ettertid kommenterte Bahrawar at workshopen om barns rettigheter, hvor vi blant annet snakket om situasjo-

nen til barn på asylmottak, fikk ham til å reflektere over egne opplevelser: «(...) vi tenkte på det vi hadde (...) opplevd, nesten slik som det. Jeg synes det var veldig interessant». Når jeg spurte om workshopene hadde forandret ham, kommenterte han at de hadde satt i gang en tankeprosess: «Jeg er ikke forandret, men jeg har kommet på fler og fler ting å tenke».

Deltakere knyttet dessuten utvekslingen av erfaringer, kunnskap og idéer til *ny læring*. «Vi lærte mye fra hverandre», sa Jawad, deriblant læring om «hva man kan gjøre i livet». Afrax kommenterte at han hadde lært om andres tanker og hvordan de har det. Flere nevnte at de hadde lært noe av de kreative aktivitetene. Afrax hadde lært av kunstneren at tegning kan brukes som uttrykksform når ord ikke strekker til. Mirza hadde lært noe om hvordan «annerledes metoder» kunne «gi svar på andre måter enn intervjuer», altså å åpne for dialog og kunnskap. Andre var opptatt av hvordan workshopene bidro til språklæring, slik som Bahrawar: «(...) selv om man ikke forstår noen ord, så kan vennen din (...) forklare disse tingene».

Noen deltakere syntes å *oppdage nye muligheter for samfunnsdeltakelse*. Bahrawar kommenterte at representanten fra Redd Barna, som snakket om den vanskelige situasjonen til barn på asylmottak, «tok hjerter vårt til dem». Det kan forstås som at workshopen vekket medfølelse og engasjement. Han hadde tatt opp tematikken i en presentasjon på skolen og var «interessert i å jobbe med Redd Barna og hjelpe mennesker» i framtida. Dessuten nevnte han muligheten for å samles og protestere foran Stortinget, og viste at han var bevisst på muligheten for samfunnsdeltakelse.

Mirza sa at han tidligere hadde hatt en mer individualistisk tilnærming til samfunnsdeltakelse. Etter workshopene var noe endret. Han tenkte at man kunne oppnå mer i fellesskap enn som enkeltpersoner. Han la til at Nimoona og han hadde snakket om at de var «på starten av livet» og at livet var «tung» akkurat da, men at de hadde en intensjon om å gjøre noe for andre: «Vi prøver å hjelpe på forskjellige

måter. Vi har den tanken om å hjelpe. (...) Det er på en måte det viktigste».

Utfordringer for deltakelse i forskningsprosessen

Deltakerne kom inn på flere forhold som kunne skape utfordringer for deltakelse i forskningsprosessen: a) Kommunikasjonsutfordringer, b) sensitive temaer og potensielt traumatiserende opplevelser, c) deltakelse i beslutningsprosesser og d) andre forpliktelser.

En sentral utfordring handler om *kommunikasjon*. Da jeg spurte Mirza om hva jeg kunne gjort annerledes, sa han at noen ungdommer kanskje ikke hadde klart å sette ord på det de ønsket å si. Både språk, alder, mangel på utdanning og usikkerhet kunne bidra til det. Han hadde inntrykk av at noen hadde opplevd det som ubehagelig å bli stilt så mange spørsmål i workshopene, fordi det var som å bli «intervjuet hele tiden». Dette knyttet han til tidligere erfaringer med asylintervjuet hos Utlendingsdirektoratet.

I forlengelsen av dette, ble utfordringer knyttet til *sensitive temaer og potensielt traumatiserende opplevelser* tematisert. Noen ga allerede i intervjuet uttrykk for at de ikke ville snakke om bestemte tema. Abrihet sa i begynnelsen at hun ikke ville snakke om flukten til Norge, fordi det gjorde vondt å minnes. Mot slutten av intervjuet endte hun likevel med å fortelle om en dramatisk opplevelse på flukt, noe som fikk henne til å gråte. Eksempelet viser at forskere utilsikt kan få forskningsdeltakere til å snakke om mer enn det de egentlig ønsker. Da jeg etterpå spurte henne hvordan hun hadde opplevd intervjuet, svarte hun at det hadde gått greit, og la til: «Du vet, jeg liker å snakke med noen. Derfor sier jeg til deg at ungdommer trenger det». Dette peker mot en ambivalens: Visse erfaringer kan være svært smertefulle å ta opp, samtidig som en har behov for å fortelle. Abrihet understreket at tillit er viktig i slike samtaler.

Deltakere kom også inn på utfordringer knyttet til å *ta del i beslutningsprosesser*. Når jeg spurte om jeg kunne gjort noe annerledes for å tilrettelegge for

ungdommenes medbestemmelse, trakk Afrax fram en opplevd uklarhet: «Hvis du skal bestemme noe, så må du vite hva det er». Han syntes altså det var uklart hva som egentlig skulle bestemmes, og implisitt uklart hva som var forventet av ham og de andre ungdommene. Tilbakemeldingen peker mot at kommunikasjonen om beslutningsprosessene i forskningsprosessen ikke hadde vært tydelig nok.

Da jeg spurte Sabriye om dette, sa han at noen kanskje forventet at andre skulle ta ledelsen over prosessen: «Noen sier: 'La de andre bestemme'. Og når alle tenker sånn, så er det ikke noen som kan bestemme. (...) For å kunne bestemme, så må du ha en leder som (...) kan styre». Vi snakket litt om at medvirkning kanskje er noe norske barn og unge har mer erfaring med enn flyktninger. Sabriye påpekte at det hadde vært lettere om de hadde hatt noen alternativer å velge mellom. Jeg spurte om metodikken var for åpen. «Ja», svarte han. «Det var litt åpent. Da blir det vanskelig (...) å bestemme hva [man] skal gjøre».

Ungdommene framhevet dessuten hvordan ulike *forpliktelser* vanskeliggjorde deltakelse i forskningsprosessen. De trakk fram forpliktelser knyttet til skole, deltidsjobber, religion, familie, venner og liknende som sentrale årsaker til at de ikke hadde tid til å delta i siste fase av forskningsprosessen. Denne fasen sammenfalt i tid med vårsemesterets prøver, tentamener og eksamener, samt ramadan, og mange prioriterte dette. Skolegang ble betraktet som en nøkkel til jobb og integrering. Som Afrax formulerte det: «Man må lære seg språket, [ta] utdanning, for å få jobb, greie seg i samfunnet og vite hvilke muligheter du har».

Utfordringer for aksjonen i forskningsprosessen

Relatert til aksjonen i forskningsprosessen, forsøket på å gjøre noe med en valgt utfordring, beskrev deltakere en *opplevelse av maktesløshet* i møte med asylopolitikk og politiske prosesser. Framtidsverkstedet som metodikk er basert på at deltakere uttrykker framtidssdrømmer som deretter forsøkes virkeliggjort. Det kan imidlertid være vanskelig for unge flyktnin-

ger å forestille seg muligheter, påpekte Mirza: «De vet ikke veldig mye om de mulighetene de har».

Da jeg spurte Jawad hva han tenkte var grunnen til at vi ikke klarte å gjennomføre planen om å besøke enslige mindreårige på asylmottak, trakk han pusten dypt og sa: «Hvis vi bare går og snakker med dem... En ting de spør [om]: 'Hvem er dere, hva skal dere, og har dere mulighet til å hjelpe oss?' Det er vanskelig å si ja eller nei». Han antydte at et besøk kunne gi dem et falskt håp, hvis vi ikke klarte å endre på situasjonen deres.

Tidligere hadde Jawad framhevet behovet for å bevisstgjøre norske politikere og myndigheter om situasjonen til deporterte asylsøkere. **Da jeg seinere spurte om han ville være med på Redd Barnas rettighetsseminar og møte politikere, svarte han imidlertid med en latter: «Ja, men jeg tror ikke at de hører på oss!» Han satte det i sammenheng med en strengere asylopolitikk. Afrax satte ord på en liknende opplevelse av maktesløshet: «Jeg vet jo at det er Stortinget som bestemmer. At de tar opp de tingene [asylopolitikk], diskuterer, og saken avtales der. Så jeg vet jo, [...] ingen kan påvirke noe».**

Avmaktfølelsen kan muligens henge sammen med tidligere erfaringer. Mirza kommenterte at hvis man ikke har fått respekt eller muligheten til å leve i sitt eget hjemland, så kan man ikke forvente respekt andre steder heller. Dette stoppet ikke ham i å engasjere seg, men det kan tenkes at slike erfaringer bidro til at andre ungdommer ble resignerte.

DISKUSJON

Funn delen har vist at forskningsdeltakerne opplevde flere forhold som gjorde det verdifullt å delta i forskningsprosessen, samtidig som de pekte på flere utfordringer. Videre vil jeg diskutere funnene i forhold til relasjonelle, beslutningsmessige og kontekstuelle dimensjoner ved deltakelse.

Relasjonelle dimensjoner

Relasjonelle ferdigheter, deriblant evnen til å lytte, anerkjenne og inkludere, er viktige forutsetninger for deltakelse (Hultgren & Johansson, 2019). I del-

takerbasert forskning er det avgjørende at forskere har en genuin vilje til å lytte til ungdommer (O'Kane, 2008). Forskning viser at barn og unge knytter deltakelse til anerkjennelse av hva de har å si og av hvem de er (Graham & Fitzgerald, 2010).

Fleire forskningsdeltakere omtalte verdien av å bli hørt, noe som resonerer med barnekonvensjonens paragraf 12 (Forente Nasjoner, 1989). En av dem knyttet muligheten til å fortelle om sine erfaringer til å «puste», få hjelp og bli frisk. Å bli hørt kan altså forstås som et vitalt behov forbundet med god helse. Koblingen mellom deltakelse, anerkjennelse og «wellbeing» understrekes av Graham & Fitzgerald (2010). Anerkjennelse er kanskje spesielt viktig for unge enslige flyktninger, som ofte har opplevd potensielt traumatiserende hendelser som politisk forfølgelse og vold, marginalisering og relasjonsbrudd, samt mistillit og manglende anerkjennelse (Kauhanen & Kauko, 2020; Kauko, 2016; Lidén et al., 2017; Mackenzie et al., 2007; White & Bushin, 2011).

De deltakerne som framhevet verdien av erfaringsutveksling, trakk spesielt fram relasjonene seg imellom. Det framsto som verdifullt å kunne relatere egne opplevelser til andres, og se opplevelsene i større sammenheng. Forskere kan bidra gjennom å invitere til dialog og skape et anerkjennende klima som fremmer ungdommers aktørskap (Graham & Fitzgerald, 2010). Dialogiske perspektiver på deltakelse vektlegger «samskipingen» av mening og utviklingen av nye forståelser og innsikter (Graham & Fitzgerald, 2010; Ulvik, 2015). Det resonerer med deltakerbasert forsknings ambisjon om læring, kunnskapsutvikling og bevisstgjøring rundt sosial urettferdighet (Bladt, 2012; Kim, 2019; Shamrova & Cummings, 2017).

Tilbakemeldingene fra ungdommene indikerer at deltakelsen i prosessen i seg selv ble opplevd som verdifull, noe de også viste gjennom å ta aktivt del i forskningsprosjektet over flere måneder. For ungdommene handlet deltakelsen ikke nødvendigvis om å oppnå et bestemt mål, men like mye om de sosiale opplevelsene og erfaringene underveis. Det samsvarer med Kaukkos (2016) aksjonsforskningspro-

sjeekt med enslige mindreårige asylsøkere, hvor deltakerne var mer interessert i det som var «gøy», enn å påvirke beslutningstaking og analysere datamaterialet. Det å bringe glede inn i livet kan være transformativt, tatt i betraktning ungdommenes vanskelige fortid (Kaukko, 2016).

Likevel kan det oppstå flere utfordringer i deltakerbasert forskning med unge flyktninger. Blant annet kan forskjeller i alder, språklig og kulturell bakgrunn vanskeliggjøre kommunikasjonen mellom forskere og deltakere (Franks, 2011). Ettersom språket ikke alltid er den beste kommunikative praksis, brukte vi non-verbale aktiviteter, visuelle teknikker og leker, noe som er vanlig i kritisk-utopisk aksjonsforskning og annen deltakerbasert forskning (Due et al., 2014; Husted & Tofteng, 2012; Kaukko, 2016). Det kan være hensiktsmessig når forskningsdeltakere er mindreårige, har en annen språkbakgrunn og/eller har traumeerfaringer (Due et al., 2014). Slike tilnærminger kan bidra til å utjevne maktforskjeller mellom forskere og deltakere og inkludere barn og unge som er verbalt svake (Due et al., 2014; Hultgren & Johansson, 2019). I workshopene fikk deltakerne mulighet til å utfolde seg kreativt og utfordre seg selv, noe som kan knyttes til en relasjonell forståelse av deltakelse (Hultgren & Johansson, 2019).

Selv om det er verdifullt å delta i kreative aktiviteter, kan det oppstå utfordringer knyttet til fortolkningen av dem (Due et al., 2014). Vi utforsket derfor betydningen sammen med deltakerne, noe flere forskere anbefaler (Due et al., 2014; O'Kane, 2008). Å høre ungdommenes egne refleksjoner over aktivitetene ga verdifulle innsikter. Noen deltakere opplevde det imidlertid som ubehagelig å bli stilt utdypende spørsmål, noe som ble knyttet til tidligere erfaringer med asylintervjuet. Dette viser betydningen av å finne en god balanse mellom non-verbale, engasjerende aktiviteter og dialog i denne typen forskning.

En annen sentral utfordring i relasjonen mellom forsker og deltakere var knyttet til å snakke om sensitive temaer og potensielt traumatiserende opplevelser. Enkelte deltakere formidlet ambivalens mellom behovet for å tie om visse erfaringer og behovet

for å fortelle om dem. Åpenheten og intimiteten som kjennetegner mye kvalitativ forskning kan få deltakere til å gi opplysninger de seinere kanskje angret på (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 107). Denne utfordringen viser forskeres makt overfor forskningsdeltakere, og aktualiserer forskeres forpliktelse til å beskytte deltakerne mot følelsesmessige påkjenninger og skade. Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH, 2016) understreker at barn og unge har særlige krav på beskyttelse. Tillitsdimensjonen er spesielt viktig i forskning med flyktninger, fordi mange har opplevd å bli møtt med mistro (Due et al., 2014; White & Bushin, 2011). Flere ungdommer pekte på tillit som en forutsetning for å kunne sette ord på vonde opplevelser. Når deltakere valgte å snakke om sensitive tema, kan det også forstås som et uttrykk for aktørskap. I møte med deltakernes ambivalens, må forskere vise en evne til etisk refleksjon i konkrete situasjoner.

Beslutningsmessige dimensjoner

Deltakerne omtalte også deltakelse i beslutningsprosesser som en utfordring. Deltakerbasert forskning har ofte en ambisjon om å gi deltakerne innflytelse over beslutninger (Hart, 1992; Shier, 2001), men dette kan være vanskelig å få til. Deltakere ga tilbakemelding om at forskningsprosessen hadde vært litt for åpen, og at det ville vært nyttig å ha mer informasjon og klare alternativer å velge mellom. Sannsynligvis bidro åpenheten som kjennetegner kritisk-utopisk aksjonsforskning, sammen med ungdommenes frihet til å komme og gå som de ville, til utydighet i sammenhengen mellom forskningsprosessens ulike faser. Det framstår derfor som viktig å klargjøre roller, mål og rammer i forskningsprosessens ulike deler for å hjelpe deltakerne til å se sammenhenger.

Barn og unge har ulik bakgrunn, motivasjon og interesser, og noen har begrenset erfaring med deltakelse i beslutningsprosesser. Funnene i denne studien viser at unge flyktninger kan oppleve det som fremmed og uvant å delta i slike prosesser. Utsagn om å «la andre bestemme» kan forstås som at deltakelse i beslutningsprosesser ikke er like interes-

sant for alle. Sånn sett kan ungdommenes fallende oppmøte mot slutten av prosessen betraktes som et uttrykk for aktørskap (Cornwall, 2008; Davidson, 2017). Samtidig kan det også gjenspeile erfaringer med avmakt og usynliggjøring fra hjemland, flukt og asylmottak.

Kontekstuelle dimensjoner

Studien har vist at samfunnsmessige kontekster og maktforhold påvirket deltakernes handlingsrom og tro på muligheten til å bli hørt. Forskningsprosessen ledet til en planlagt aksjon for å bedre situasjonen til enslige mindreårige asylsøkere, men denne planen forble uførløst. Deltakeres opplevelse av maktesløshet i møte med asylopolitikk og politiske prosesser framsto som en medvirkende årsak til dette. Tidligere forskning har vist at ungdommer kan bli mer samfunnsbevisst, myndiggjort og bidra til endring når de deltar i deltakerbasert forskning (Kim, 2019; Shamrova & Cummings, 2017), men asylsystemet representerer et maktsystem som kan bidra til marginalisering og avmakt (White & Bushin, 2011). Forskningsprosessen foregikk dessuten på et tidspunkt kjennetegnet av et tøffere debattklima og en mer restriktiv asylopolitikk (Lidén et al., 2017; Svendsen et al., 2018). Å utfordre eksisterende maktstrukturer og identifisere muligheter for endring i en slik kontekst kan være krevende. Det tydeliggjør behovet for å adressere makt og maktesløshet i forskningsprosjekter med unge flyktninger.

Fordi eksisterende maktstrukturer kan framstå som urokkelige, vektlegges utopier, drømmer og alternativer innenfor kritisk-utopisk aksjonsforskning (Husted & Tofteng, 2012). Å utvikle utopier, konkretisere aksjoner og sette dem ut i livet er imidlertid prosesser som tar tid. Deltakerbasert forskning forutsetter at det settes av nok tid til å utvikle ferdigheter og myndiggjøring (Kim, 2019; Shamrova & Cummings, 2017).

I Norge er det sterke forventninger om deltakelse i utdanning og arbeidsliv (NOU 2017: 2), noe unge flyktninger ofte selv er sterkt motivert til (Svendsen et al., 2018). Det kan gjøre det vanskelig å finne tid og

overskudd til andre aktiviteter, som å delta i forskning. Deltakerne sto midt i en krevende integreringsprosess og gjorde en stor innsats med tanke på skolegang og arbeid. Mange trakk fram slike forpliktelser som forklaring på hvorfor deltakelsen deres i workshopene tok slutt.

På tross av de utfordringene som er drøftet over, oppdaget deltakere nye muligheter for samfunnsdeltakelse gjennom forskningsprosessen. Prosessen endte ikke med en konkret aksjon, men deltakerne viste samfunnsengasjement og uttrykte ønsker om å gjøre noe for andre. Innen kritisk-utopisk aksjonsforskning er målet å skape «frirom» hvor folk kan øve seg på å formulere ønsker og drømmer innenfor en langsiktig framtidshorisont (Bladt, 2012). I frirommene produseres såkalte «framtidstakst» som rommer ønsker om andre måter å lære, leve, arbeide og være sammen på» (Husted & Tofteng, 2012, p. 75). Det er ikke alltid framtidstakstene lar seg realisere, men prosessen betraktes likevel som verdifull, fordi den kan skape nye horisonter (Jungk & Müllert, 1998).

KONKLUSJON OG IMPLIKASJONER

De unge, enslige flyktningene som deltok i forskningsprosjektet trakk fram verdien av sosiale opplevelser, å bli hørt, dele erfaringer og lære av hverandre. Den kollektive prosessen ga ungdommene mulighet til å delta aktivt, uttrykke seg og utfolde seg kreativt. Slike prosesser, basert på anerkjennende og tillitsfulle relasjoner, er sentrale for deltakerbasert forskning. Samtidig viste deltakerne til utfordringer knyttet til språk, kommunikasjon om sensitive tema, deltakelse i beslutningstaking og opplevd maktesløshet.

Framtidig deltakerbasert forskning med unge flyktninger bør ta i betraktning at deltakernes språkbeheerskelse og deres erfaringer fra hjemland, flukt og eksil kan påvirke mulighetene for deltakelse. Det er viktig at forskere har evne til refleksjon over sensitive temaer i konkrete situasjoner og finner en god balanse mellom non-verbale, engasjerende aktiviteter og forskningsrelatert dialog. Videre er det sentralt å bygge tillit og å tydeliggjøre roller, mål og ram-

mer, samt ta høyde for at ikke alle ønsker å delta like mye.

Avmaktsfølelsen som ungdommene formidlet har implikasjoner både for forskning, sosialt arbeid og politisk liv. Hvis man virkelig ønsker at unge flyktnings skal være aktive samfunnsborgere, må det ska-

pes et anerkjennende klima og reelle muligheter for å kunne påvirke politikken som berører deres liv. Videre forskning bør se nærmere på hvordan samfunnsmessige kontekster som asylpolitikk og debattklima kan skape utfordringer for deltakelse.

SUMMARY

Enjoyable learning experience, but also yet difficult: Young, unaccompanied refugees' perspectives on participatory research

Participation is a universal right for children and young people, and social work and participatory research share participation as a core value. However, we have limited knowledge of how children and young people with refugee backgrounds experience participating in this research. The point of departure of this article is a qualitative study involving young, unaccompanied refugees, addressing the issues of psychosocial health and participation. The research design included participatory methods. The article highlights the perspectives of young, unaccompanied refugees on participatory research. Findings indicate that participating in enjoyable experiences, being listened to, sharing experiences, and learning from each other contributed to making participation valuable. At the same time, participants addressed challenges related to communication, sensitive topics, participation in decision-making and powerlessness.

Keywords: Participatory research, young unaccompanied refugees, participation, relationships and power

REFERANSER

- Aase, T. H. & Fossåskaret, E.** (2013). *Skapte virkeligheter: Kvalitativt orientert metode*. Universitetsforlaget.
- Ahearn, F. L.** (Red.). (2000). *Psychosocial Wellness of Refugees: Issues in Qualitative and Quantitative Research*. Berghahn Books.
- Bladt, M.** (2012). Frirum og værksteder. I G. Duus, M. Husted, K. Kildedal, E. Laursen og D. Tofteng (Red.), *Aktionsforskning: En grundbog* (s. 147–157). Samfunnsfaglitteratur.
- Braun, V. & Clarke, V.** (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qpo630a>
- Broch, T.** (2012). Etiske og metodiske utfordringer i forskning rettet mot enslige flyktningsbarn. I K. Eide (Red.), *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktnings* (s. 295–313). Gyldendal.
- Christensen, P. M. & James, A.** (2008). *Research with children: Perspectives and practices* (2. utg.). Routledge.
- Cornwall, A.** (2008). Unpacking 'Participation': Models, meanings and practices. *Community Development Journal*, 43(3), 269–283. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsno10>
- Davidson, E.** (2017). Saying It Like It Is? Power, Participation and Research Involving Young People. *Social Inclusion*, 5(3), 228–239. <https://doi.org/10.17645/si.v5i3.967>
- Den Nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora** (NESH). (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, jus og teologi*.
- Due, C., Riggs, D. W. & Augoustinos, M.** (2014). Research with Children of Migrant and Refugee Backgrounds: A Review of Child-Centered Research Methods. *Child Indicators Research*, 7(1), 209–227. <https://doi.org/10.1007/s12187-013-9214-6>
- Eide, K. & Hjern, A.** (2013). Unaccompanied refugee children – vulnerability and agency. *Acta Paediatrica*, 102(7), 666–668.
- Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C.** (2015). *Sosialt arbeid: En grunnbok*. Universitetsforlaget.
- Fjordside, S., Lindberg, S., Schellerup Nielsen, H. & Sommer, M.** (2016). Unge som vidensaktører. Metoder til inndragelse. I T. Wulf-Andersen, R. Follesø og T. Olsen (Red.), *Unge, udenforskab og social forandring: Nordiske perspektiver* (s. 139–162). Frydenlund Academic.
- Forente Nasjoner** (1989). *FNs*

- konvensjon om barnets rettigheter. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdf/v178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- Franks, M.** (2011). Pockets of Participation: Revisiting Child? Centred Participation Research. *Children & Society*, 25(1), 15–25. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2009.00258.x>
- Graham, A. & Fitzgerald, R.** (2010). Progressing children's participation: Exploring the potential of a dialogical turn. *Childhood*, 17(3), 343–359. <https://doi.org/10.1177/0907568210369219>
- Greene, S. & Hogan, D.** (2005). *Researching children's experience: Methods and approaches*. Sage.
- Gulbrandsen, L. M.** (red.) (2014). *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis: En utforskende tilnærming*. Universitetsforlaget.
- Hart, R. A.** (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. UNICEF Innocenti Essays Nr. 4: UNICEF International Child Development Centre.
- Hodes, M.** (2019). New developments in the mental health of refugee children and adolescents. *Evidence Based Mental Health*, 22(2), 72–76.
- Hopkins, P.** (2008). Ethical issues in research with unaccompanied asylum-seeking children. *Children's Geographies*, 6(1), 37–48. <https://doi.org/10.1080/14733280701791884>
- Hultgren, F. & Johansson, B.** (2019). Including babies and toddlers: A new model of participation. *Children's Geographies*, 17(4), 375–387. <https://doi.org/10.1080/14733285.2018.1527016>
- Husted, M. & Tofteng, D. M. B.** (2012). Arbejdsliv og aksjonsforskning. I G. Duus, M. Husted, K. Kildedal, E. Laursen & D. Tofteng, (Red.), *Aksjonsforskning: En grundbog* (s. 61–79). Samfundslitteratur.
- Johansen, K. & Studsrød, I.** (2019). «Help goes around in a circle»: Young unaccompanied refugees' engagement in interpersonal relationships and its significance for resilience. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 15(4). <https://doi.org/10.1108/IJMHS-03-2019-0035>
- Jungk, R. & Müllert, N. R.** (1998). *Håndbog i fremtidsværksteder* (2nd ed.). Politisk revy.
- Kauhanen, I. & Kaukko, M.** (2020). Recognition in the lives of unaccompanied children and youth: A review of the key European literature. *Child & Family Social Work*, 25(4), 875–883. <https://doi.org/10.1111/cfs.12772>
- Kaukko, M.** (2016). The P, A and R of participatory action research with unaccompanied girls. *Educational Action Research*, 24(2), 177–193. <https://doi.org/10.1080/09650792.2015.1060159>
- Kim, J.** (2019). Youth Involvement in Participatory Action Research (PAR). *Critical Social Work*, 17(1). <https://doi.org/10.22329/csw.v17i1.5891>
- Kvale, S. & Brinkmann, S.** (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Lidén, H., Stang, E. G. & Eide, K.** (2017). The gap between legal protection, good intentions and political restrictions. Unaccompanied minors in Norway. *Social Work*, 15(1), 20.
- Mackenzie, C., McDowell, C. & Pittaway, E.** (2007). Beyond 'Do No Harm': The Challenge of Constructing Ethical Relationships in Refugee Research. *Journal of Refugee Studies*, 20(2), 299–319. <https://doi.org/10.1093/jrfs/fem008>
- NOU 2017: 2.** (2017). *Integrasjon og tillit: Langsiktige konsekvenser av høy innvandring*. Justis- og beredskapsdepartementet
- O'Kane, C.** (2008). The Development of Participatory Techniques: Facilitating Children's Views about Decisions Which Affect Them. In *Research With Children: Perspectives and Practice*. Routledge Press. <https://doi.org/10.4324/9780203964576-13>
- Rogers, J., Carr, S. & Hickman, C.** (2018). Mutual benefits: The lessons learned from a community based participatory research project with unaccompanied asylum-seeking children and foster carers. *Children and Youth Services Review*, 92, 105–113. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.01.045>
- Seim, S.** (1998). Kan aksjonsforskning gi kunnskap om selvhjelp? *Nordisk sosialt arbeid*, 18(1), 18–28.
- Shamrova, D. P. & Cummings, C. E.** (2017). Participatory action research (PAR) with children and youth: An integrative review of methodology and PAR outcomes for participants, organizations, and communities. *Children and Youth Services Review*, 81, 400–412. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.08.022>
- Shier, H.** (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15(2), 107–117. <https://doi.org/10.1002/chl.617>
- Spyrou, S., Rosen, R. & Cook, D. T.** (2018). *Reimagining Childhood Studies*. Bloomsbury Academic.
- Svendsen, S., Berg, B., Paulsen, V., Garvik, M. & Valenta, M.** (2018). *Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. NTNU Samfunnsforskning AS.
- Tofteng, D. & Bladt, M.** (2020). 'Uturned participation' and youth work: Using a Critical Utopian Action Research approach to foster engagement. *Educational Action Research*, 28(1), 112–127. <https://doi.org/10.1080/09650792.2019.1699843>
- Tofteng, D. M. B., & Husted, M.** (2012). Etik og normativitet. I G. Duus, M. Husted, K. Kildedal, E. Laursen og D. Tofteng, (Red.) *Aksjonsforskning – en grundbog* (pp. 129–144). Samfundslitteratur.
- Trondsen, M. V. & Eriksen, S. H.** (2019). Mellom deltakelse og beskyttelse: Aksjonsforskningens mulighetsrom for barn og unge. *Norsk Sosiologisk Tidsskrift*, 3(01), 49–65.

Artikler

FORSKNINGSARTIKLER

KRISTINA JOHANSEN

Gøy og lærerikt, men også vanskelig: Unge, enslige flyktingers perspektiver på deltakerbasert forskning

Ulvik, O. S. (2009). Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 46(12). <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2009/12/barns-rett-til->

deltakelse-teoretiske-og-praktiske-utfordringer-i-profesjonelle
Ulvik, O. S. (2015). Talking with children: Professional conversations in a participation perspective. *Qualitative Social Work*, 14(2), 193–208. <https://doi.org/10.1177/1473325014526923>

White, A. & Bushin, N. (2011). More than methods: Learning from research with children seeking asylum in Ireland. *Population, Space and Place*, 17(4), 326–337. <https://doi.org/10.1002/psp.602>

ANNONSE

NASSW
The Nordic Association of Schools of Social Work

The Nordic FORSA/NASSW-conference 2023:
Social work in changing times: Challenges and new opportunities
14th-16th 2023 in Bodø, Norway

KEYNOTE SPEAKERS
Walter Lorentz: Contract professor, Charles University, Prague Czech Republic and Free University of Bozen/Bolzano, Italy • Philip Lalander: Professor Linnæus University, Kalmar Sweden • Astri Dankertsen: Ass. Professor Nord University, Bodø

CONFERENCE VENUE Quality Hotel Ramsalt, Bodø	<ul style="list-style-type: none">• Families and child welfare• Gender, identity and diversity• International migration/mobility and social work• Participatory research in social work• Social welfare and poverty in the Nordic context• Social work education• Social work, public health and the pandemic• Substance abuse, violence and mental health• Theory and practice in social work• Youth – participation and marginalization									
IMPORTANT DATES Registration opens from: January 3, 2023 Early bird registration deadline: April 15, 2023										
REGISTRATION FEE <table border="0"><tr><td></td><td>Early bird</td><td>Normal</td></tr><tr><td>Participants:</td><td>NOK 2500,-</td><td>NOK 2900,-</td></tr><tr><td>Students or emeritus:</td><td>NOK 1500,-</td><td>NOK 1900,-</td></tr></table>		Early bird	Normal	Participants:	NOK 2500,-	NOK 2900,-	Students or emeritus:	NOK 1500,-	NOK 1900,-	
	Early bird	Normal								
Participants:	NOK 2500,-	NOK 2900,-								
Students or emeritus:	NOK 1500,-	NOK 1900,-								
TOPICS FOR THE CONFERENCE: <ul style="list-style-type: none">• Aging and care• Climate change and social work• Decolonial/postcolonial perspectives in social work• Digital technology and social work• Disability, habilitation and rehabilitation	MORE INFORMATION: FORSA2023 (eventsair.com) Or asgeir.solstad@nord.no									

Vedlegg

- REK-godkjenning hovedsøknad

Region:	Saksbehandler:	Telefon:	Vår dato:	Vår referanse:
REK vest	Camilla Gjerstad	55978499	22.06 2016	2016/791/REK vest
			Deres dato:	
			03.05 2016	
			Vår referanse må oppgis ved alle henvendelser	

Kristina Johansen
Institutt for sosialfag

2016/791 Enslige, unge flyktninger og deres mestring av psykososiale følger av konflikt, undertrykkelse, tvungen migrasjon og eksil

Forskningsansvarlig: Universitetet i Stavanger
Prosjektleder: Kristina Johansen

Vi viser til søknad om forhåndsgodkjenning av ovennevnte forskningsprosjekt. Søknaden ble behandlet av Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK vest) i møtet 02.06.2016. Vurderingen er gjort med hjemmel i helseforskningsloven (hfl.) § 10, jf. forskningsetikkloven § 4.

Prosjektomtale

Målet med prosjektet er å få ny innsikt i situasjonen til enslige flyktningeungdommer i Norge, med vekt på psykososial helse. Studien vil benytte kvalitative metoder (deltakende observasjon og intervjuer). Forskningsspørsmålene er: 1) Hvordan opplever enslige mindreårige sin livssituasjon og psykososiale helse, og på hvilke måter preges de av hendelser og realiteter i hjemlandet, under flukten og i asylprosessen? 2) Hvilke mestringsstrategier tar de i bruk? 3) Hva slags relevans kan dialog, erfaringsdeling og deltakelse ha for deres psykososiale helse? Studien vil rekruttere ungdom som er tilknyttet [redacted]. Om lag 10 ungdommer i alderen 16-20 år inkluderes.

Vurdering

Er studien omfattet av helseforskningsloven?

Helseforskningsloven gjelder for forskningsprosjekter som vil søke ny kunnskap om sykdom og helse. Studien er i gråsonen for hva som er fremleggingspliktig etter helseforskningsloven. Ved tvil om fremleggingsplikten, kan komiteen legge vekt på om studien inkluderer en sårbar gruppe eller omhandler spesielt sensitive tema. Komiteen legger her vekt på at studien vil rekruttere unge flyktninger og at formålet med studien er å undersøke deres opplevelse av psykososial helse. REK konkluderer derfor med at studien omfattes av helseforskningsloven.

Forsvarlighetsvurdering

Komiteen anerkjenner studiens rasjonale og ser at det er viktig å få kunnskap om denne gruppen og deres opplevelse av livssituasjon og psykososiale helse.

Komiteen diskuterte den planlagte beredskapen i studien. Deltakerne er unge mennesker i en sårbar situasjon, og intervjuet kan avdekke behov for oppfølging for enkelte. I følge søknaden har studien opprettet en referansegruppe som kan gi råd om ulike utfordringer, og det er etablert en beredskapsplan for videre oppfølging ved behov. Oppfølgingen vil skje i samarbeid med [redacted] et tilbud i regi av Kirkens

Besøksadresse:
Armauer Hansens Hus (AHH),
Tverrfly Nord, 2 etasje, Rom
281, Haukelandsveien 28

Telefon: 55975000
E-post: rek-vest@uib.no
Web: <http://helseforskning.etikk.uib.no/>

All post og e-post som inngår i
saksbehandlingen, bes adressert til REK
vest og ikke til enkelte personer

Kindly address all mail and e-mails to
the Regional Ethics Committee, REK
vest, not to individual staff

Vedlegg

Bymisjon. Komiteen har ingen innvendinger til prosjektets beredskapsplan og anser studien som forsvarlig å gjennomføre.

Rekruttering og informasjonsskriv

Komiteen aksepterer det planlagte rekrutteringsprosedyren og informasjonsskrivet som er utarbeidet. Søknaden angir ikke om det legges opp til å bruke tolketjeneste for deltakere som ikke kan engelsk, eller om kun engelsktalende ungdom vil bli inkludert i studien. REK legger til grunn at alle deltakere som inkluderes i studien må kunne forstå informasjonen som blir gitt.

Prosjektslutt

Etter prosjektslutt 01.10.19 legger studien opp til at data anonymiseres. REK vest har ingen merknader til dette.

Vedtak

REK vest godkjenner prosjektet i samsvar med forelagt søknad.

Sluttmelding og søknad om prosjektendring

Prosjektleder skal sende sluttmelding til REK vest på eget skjema senest 01.04.2020, jf. hfl. § 12. Prosjektleder skal sende søknad om prosjektendring til REK vest dersom det skal gjøres vesentlige endringer i forhold til de opplysninger som er gitt i søknaden, jf. hfl. § 11.

Klageadgang

Du kan klage på komiteens vedtak, jf. forvaltningsloven § 28 flg. Klagen sendes til REK vest. Klagefristen er tre uker fra du mottar dette brevet. Dersom vedtaket opprettholdes av REK vest, sendes klagen videre til Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag for endelig vurdering.

Med vennlig hilsen

Ansgar Berg
Prof. Dr.med
Komitéleder

Camilla Gjerstad
rådgiver

Kopi til: post@uis.no

- REK-godkjenning prosjektendring

Region: REK vest	Saksbehandler: Øyvind Straume	Telefon: 55978497	Vår dato: 15.12.2016	Vår referanse: 2016/791/REK vest
			Deres dato: 15.12.2016	Deres referanse:

Vår referanse må oppgis ved alle henvendelser

Kristina Johansen

2016/791 Enslige, unge flyktninger og deres mestring av psykososiale følger av konflikt, undertrykkelse, tvungen migrasjon og eksil

Forskningsansvarlig: Universitetet i Stavanger
Prosjektleder: Kristina Johansen

Vi viser til søknad om prosjektendring datert 10.12.2016 og tilbakemelding 15.12.2015 vedrørende ovennevnte forskningsprosjekt. Søknaden er behandlet av sekretariatet ved REK vest på fullmakt, med hjemmel i helseforskningsloven § 11.

Vurdering

Tilbakemelding

REK vest ba om forbedret informasjon til deltakerne. Søker har ettersendt den endelige versjonen av informasjonsskrivet. Denne er blitt oversatt til sju språk, og forklarer de forskjellige delene i studien på en tilfredsstillende måte.

REK vest har ingen ytterligere merknader til prosjektendringen.

Vedtak:

REK vest godkjenner prosjektendringen i samsvar med forelagt søknad og tilbakemelding.

Med vennlig hilsen

Øyvind Straume
rådgiver

Øyvind Straume
rådgiver

Kopi til: post@uis.no

Besøksadresse:
Armauer Hansens Hus (AHH),
Tverrflyøy Nord, 2 etasje, Rom
281, Haukelandsveien 28

Telefon: 55975000
E-post: rek-vest@uis.no
Web: <http://helseforskning.etikkom.no/>

All post og e-post som inngår i
saksbehandlingen, bes adressert til REK
vest og ikke til enkelte personer

Kindly address all mail and e-mails to
the Regional Ethics Committee, REK
vest, not to individual staff

Vedlegg

- Informasjonsskriv på norsk

UNGE ENSLIGE FLYKTNINGERS PSYKOSOSIALE HELSE, MESTRING OG DELTAKELSE

VIL DU VÆRE MED I ET FORSKNINGSPROSJEKT?

Hei, jeg heter Kristina Johansen. Jeg er doktorgradsstudent ved Universitetet i Stavanger og holder på med et forskningsprosjekt om hvordan det er å være ung flyktning uten foreldre i Norge. Jeg ønsker å vite mer om **hvordan dere unge flyktninger har det, hvordan dere møter utfordringer og hva dere kan gjøre for å ha det bedre**. Jeg kontakter deg og andre fra (...) for å invitere deg med i studien.

BESKRIVELSE AV PROSJEKTETS TRE FASER

Prosjektet mitt består av tre faser, som jeg vil beskrive nedenfor. Du kan være med i en eller flere av fasene.

1) Jeg skal være til stede på (...), delta i aktiviteter og se hvordan dere har det.

I første fase av prosjektet ønsker jeg å være sammen med dere på Kveldstilbudet til (...) i tre måneder (fra slutten av august til slutten av november 2016). Her vil jeg delta i aktiviteter, snakke med dere, observere og ta notater av det jeg hører og ser. Jeg vil be deg om å samtykke (si ja) til dette. Hvis du sier nei, er det i orden. Da vil jeg ikke ta notater om deg eller skrive noen ting om det jeg har lært av å være sammen med deg.

Det kan kanskje være litt vanskelig å forstå min rolle i starten, siden jeg både vil delta i aktiviteter, som en miljøarbeider, og samtidig observere og ta notater. Jeg vil forsøke å være tydelig på hvem jeg er. Samtidig håper jeg at det ikke kommer til å være forstyrrende for dere at jeg er her, og at dere stort sett vil fortsette med aktivitetene som vanlig.

2) Jeg skal intervju 8-12 ungdommer.

Et intervju er en slags samtale. I andre fase av prosjektet vil jeg intervju flere av dere ungdommer ved (...). Hvis du vil være med på det, vil jeg møte deg på et sted du velger (i lokalene til (...), hjemme, eller et annet sted). Vi vil snakke sammen i rundt en time. Jeg ønsker å høre hvordan du har det, hva du drømmer om, hva som gjør livet vanskelig og hva hjelper deg å ha det bedre (for eksempel om du sliter med å sovne, føler deg trist eller redd). Jeg kommer også til å spørre deg om du tror noe av det du har opplevd tidligere påvirker livet ditt i dag. Hvis du ønsker det, kan vi snakke mer om dette. Du bestemmer selv hvor mye du ønsker å fortelle meg. Hvis det er greit for deg, vil intervjuet bli tatt opp på bånd og lagret. Verken UDI eller (...) får vite hva du forteller på intervjuet til meg. Bare jeg og eventuell medforfatter av en artikkel har tilgang til denne informasjonen.

Jeg vet at det for noen kan være ubehagelig å snakke om vonde ting man har opplevd. Likevel håper jeg at du vil oppleve det som nyttig og godt å snakke med meg.

3) Jeg og en gruppe ungdommer skal forske sammen på deres situasjon og på mulige endringer.

Unge flyktninger er eksperter på sitt eget liv. Hver og en av dere dere har erfaringer, kunnskap, ideer, tanker og drømmer som både jeg og andre kan lære noe av. I den tredje fasen av prosjektet vil jeg invitere 8-12 av dere ungdommer på (...) til å være med og forske på deres egen situasjon og på mulige positive endringer. Dette vil foregå våren 2017.

Noe av det jeg ønsker å lære mer om, er: Hva er det som hjelper når dere har det vanskelig (for eksempel når dere føler dere triste, sinte eller redde)? Er det noe dere skulle ønske var annerledes her i Norge, i deres hjemland, eller andre steder, noe som kunne gjort at dere hadde hatt det bedre enn i dag? Er det noe dere selv kan gjøre for å forbedre situasjonen deres, eller noe vi kan gjøre sammen?

Siden det ikke alltid er lett å si ting med ord, kan vi ta i bruk andre måter å uttrykke oss på. For eksempel ta bilder med mobilen, tegne, male, bruke musikk, dans eller litteratur. Akkurat hva vi skal gjøre er ikke bestemt ennå. Jeg ønsker at dere skal bidra med deres meninger og forslag, og håper dere vil synes det er gøy å delta!

Etter å ha utforsket dette, kan vi prøve å gjøre noe av det dere foreslår.

I tillegg til det vi gjør sammen i gruppa, kan dere – hvis dere vil – dele noen av tankene, drømmene og forslagene dere har med dem som arbeider på (...). En annen mulighet, om dere ønsker det, er at vi kan invitere til et åpent møte hvor fagfolk, politikere, journalister eller andre kan få høre mer om hva dere tenker. Eller vi kan lage en utstilling eller en nettside hvor dere viser fram noe av det vi har jobbet med.

Kanskje ønsker noen av dere å stå fram med navn. Det betyr i så fall at dere ikke lenger vil være anonyme. Det kan være ubehagelig at noen dere ikke kjenner får vite hvem dere er. Samtidig kan det være fint å oppleve at folk i Norge kan lære noe av dere, av deres tanker og drømmer. Andre ønsker kanskje ikke stå fram eller oppgi navnene sine. Begge deler er ok. Ingen skal gjøre noe de ikke ønsker.

Alle som deltar i forskningsprosjektet skal få være med og bestemme hva vi skal gjøre og hvordan. Det er viktig at vi snakker om hva den enkelte trenger for å føle seg trygg og respektert og at vi alle passer på hverandre.

Til slutt skal vi snakke om hvordan det har vært å delta i prosessen og om noe har endret seg i livene deres. Det er en viktig del av forskningen. Jeg lurer på om det å snakke sammen, dele erfaringer, delta aktivt i en gruppe og eventuelt i samfunnet kan bidra til at dere får det bedre.

HVA SKJER MED INFORMASJONEN OM DEG?

Det jeg lærer vil jeg bruke i artikler, i undervisning, på konferanser og liknende. Hensikten er at kunnskapen jeg får skal komme til nytte for andre i likende situasjon som deg. Dessuten håper jeg at det også kan bidra til at personer som arbeider med unge flyktninger eller er med og bestemmer politikken her i Norge forstår mer av hvordan hverdagen oppleves fra de unges perspektiv. Jeg håper også at dere som deltar i prosjektet vil ha nytte av å være med.

Alle personopplysninger (navn, telefonnummer og liknende) vil bli tatt godt vare på, og ingen andre vil få tak i dette. Jeg kommer ikke til å nevne navnene til noen av dere i det jeg skriver eller forteller

Vedlegg

videre. Prosjektet skal etter planen avsluttes 30.09.2019. Alle personopplysninger og lydfiler vil da slettes og datamaterialet vil anonymiseres.

Om noen av dere velger å stå fram i siste del av prosjektet, vil det imidlertid bety at anonymiteten ikke vil ivaretas fullt ut.

DELTAKELSE

Det er frivillig å delta i prosjektet og du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke deg uten at du får noen problemer som følge av det.

Om du har noen spørsmål, er det bare å ta kontakt!

Kristina Johansen

Institutt for sosialfag
Universitetet i Stavanger
4036 Stavanger

Mobil: 45492269

e-post: Kristina.Johansen@uis.no

Studien er godkjent av Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK).

Samtykke-erklæring

Med dette bekrefter jeg at jeg har lest og forstått informasjonen over og gir mitt samtykke (sier ja) til å delta i Kristina Johansens forskningsprosjekt om unge flyktninger. Jeg sier ja til følgende deler:

Første del: Deltakende observasjon (Kristina er til stede, observerer og deltar på (...))

Andre del: Intervju med Kristina

Tredje del: Aksjonsforskning (med i gruppe som snakker og gjør aktiviteter sammen)

Sted og dato:

Underskrift:

- Informasjonsskriv på pashto

د عقلي – ټولنيزې روغتيا، زده کړې او ټولنيز گډون په برخه کې د هغه خلمو گډوالو په اړه خبرنه چې په ناروی کې پرته له والدينو اوسپړي

(UNGE ENSLIGE FLYKTINGERS PSYKOSOSIALE HELSE, MESTRING OG DELTAKELSE)

تاسې د څيړنې په پرژوه کې گډون کول غواړئ؟

سلام، زما نوم کرسټينا جوهانسن دی. زه د ستونگر په پوهنتون کې د دکتورا زده کړې کوم او زه اوسمهال د دې تعين کولو لپاره د څيړنې يوه پرېزه ترسره کوم چې پرته له مور او پلار څخه د ځوان گډوال په توگه په ناروی کې ژوند کول ستاسې لپاره څه معنی لري. زه په دې اړه نور معلومات ترلاسه کول غواړم چې تاسې ځلمي گډوال څنگه د خپلو ننگونو سره مبارزه کوئ او تاسې د خپل حالت د بېترۍ لپاره څه کولای شئ. زه ستاسې او د (...) د نورو کسانو سره د دې لپاره اړيکه نېسم چې تاسې ته په دې مطالعه کې د گډون کولو لپاره بلنه درکړم.

د دې پروژې درې مرحلې

زما په پرېزه کې درې مرحلې دي چې تفصيلات يې لاندې وړکړل شوي دي. تاسې ته هرکلی ويل کيږي چې په دې کې په يو يا زياتو مرحلو کې گډون وکړئ.

1) زه به په (...) کې موجوده يم، په فعاليتونو کې به برخه اخلم او ستاسې د حالت کتنه به کوم.

د پروژې په لومړۍ مرحله کې به زه ستاسې سره د (...) له خوا برابر شوي ماسختني فعاليتونو کې د درېو مياشتو لپاره برخه اخلم (د کال 2016 د اگست د مياشتې د آخر نه تر نومبر د آخر پورې). زه به په فعاليتونو کې گډون کوم، ستاسې سره به خبرې اترې کوم، او زه چې څه وينم يا اورم د هغې کتنه به کوم او يادداښت به يې اخلم. زه به يقيناً ستاسې سره د دې لپاره اجازه ترلاسه کوم (چې تاسې راسره موافق ياست). که تاسې موافق نه ياست، نو هيڅ خبره نه ده، او په دغه حالت کې به زه يادداښت نه اخلم او ستاسې څخه چې مې څه زده کړي وي، د هغې په اړه به څه نه ليکم.

په لومړۍ کې به زما په رول پوهيدل لږ مشکل وي ځکه چې زه به د چاپيريالي کارکوونکي په توگه په فعاليتونو کې برخه اخلم – او په ورته وخت کې به زه کتنه کوم او يادداښتونه به اخلم. زه به په دې اړه تاسې ته دا څرگنده کړم چې زه څوک يم. زه هيله لرم چې ستاسې لپاره څه گډوډي رامنځته نه کړم او دا چې تاسې به دغه فعاليتونو ته په عادي توگه دوام وکړئ.

زه ستاسې څخه په دې اړه هم اجازه غواړم (چې ښه ووايست) چې (...) ستاسې په اړه په خپل راپورونو کې څه ليکي، زه هغه لوستلی شم (د ژورنال اريشيف ته لاس رسې)

2) زه به له 8 نه تر 12 پورې ځوانانو سره مرکه کوم.

دغه مرکه به د عادي خبرو اترو څخه زيات توپير نه لري. د دې پروژې په دويمه مرحله کې به زه په (...) کې ستاسې نه له څيړنې کسانو سره مرکه کوم. که تاسې د دې پروژې په دغه برخه کې گډون کول غواړئ، زه به له تاسې سره ستاسې د خوښې په ځای کې ليدنه وکړم (د (...) په ودانيو، په کور يا بل کوم ځای کې). مور به په گډه نږدې يو ساعت خبرې اترې کوو. ستاسې څخه زه دا اوريدل غواړم چې تاسې د خپل حالت سره څنگه

مبارزه کوي، ستاسې خوبونه او هيلې څه دي، څه شي ستاسې ژوند مشکل کړی دی او څه شی ستاسې سره په شیانو بهتره کولو کې مرسته کوي (د مثال په توګه، که تاسې په صحیح توګه په ویده کېدو کې مشکل لری، یا اکثره څخه، خواشینې یاست یا داریږی). زه به له تاسې څخه په دې اړه هم پوښتنه کوم چې ستاسې په اند ستاسې د تیر شوي ژوند تجربې ستاسې په اوسني ژوند څه نفوذ لري. موږ په دې اړه تفصیلي خبرې اترې کولی شو خو یوازې هله چې تاسې غواړی. دا ستاسې خوښه ده چې تاسې تر کومه حده له ما سره خبرې اترې کولی غواړی. که تاسې موافق یاست، زه به دغه مرګه د ساتلو لپاره ټېنوم. په دغه مرګه کې چې زموږ ترمنځ کومې خبرې اترې وشي، هغې ته به نه UDI او نه (... لاس رسی لري یا د هغې په اړه به څه معلومات هم نه لري. که زه د مقالې لیکلو ټېټ ولرم، یوازې زه او د مقالې شریک لیکوال (که زه پرېکړه وکړم چې د جا سره کار وکړي) به دغه معلوماتو ته لاس رسی لري.

ما ته معلومه ده چې د تیر شوي ناوړه تجربو او پېښو په اړه خبرې اترې کول مشکل وي خو زه هیله لرم چې تاسې ته به زما سره خبرې کول ګټه وړې او ښې ښکاره شي.

3) د نورو ځلمو د ډلې سره به په ګډه زه ستاسې د حالت په اړه او په دې برخه کې څېړنه کوم چې د شیانو بهتره کولو لپاره څه باید وکړل شي.

کله چې د ځلمو ګډوالو د خپل ژوند خبره وي، هغوی په دې کې ماهران وي. په تاسې کې به هر یو ټن خپلې تجربې، معلومات، ادیاګانې، نظرونه او هیلې لری، له کومو څخه چې به زه او د ډلې نور غړي زده کړه او استفاده کوي. د دې پروژې په دریمه مرحله کې به زه د (...) د ځلمو ګډوالو څخه د 8 نه تر 12 کسانو پورې رابللم چې له موږ سره شریک شي او د ګډوالو د وضعیت او په دې کې د ممکن بېټرې لپاره په څېړنه کې له موږ سره مرسته وکړي. دا مرحله به د 2017 کال په پسرلي کې ترسره کیږي.

د ځینې شیانو په اړه چې زه زیات معلومات ترلاسه کول غواړم، هغه دا دي: کله چې تاسې ځان په یو مشکل پوښیون یا حالاتو کې ومومی (د مثال په توګه، کله چې تاسې څخه، خواشینې، غوسه یاست یا داریږی) نو له تاسې سره کوم شی مرسته کوي؟ داسې څه شیان شته چې تاسې غواړی هغه دلته په ناروی یا ستاسې په مورني هیواد یا نورو ځایونو کې، مختلف وای، داسې څه چې ستاسې په اوسني حالت کې بېټرې راوړي؟ داسې څه شته چې تاسې یې د خپل حالت د بېټره کولو لپاره کولای شی، یا شاید هغه شیان چې موږ یې په ګډه د بېټرې لپاره کولی شو؟

دا تل اسانه نه وي چې په لفظونو کې خپل نظر او احساس څرګند کړی، له دې کبله د نظر وړاندې کولو د نورو لارو چارو څخه استفاده کېدی شي، د مثال په توګه، په خپل موبایل تلیفون سره عکسونه اخیستل، نقاشي کول او رسم ایستل، موسیقي کارول، نغا کول یا له ادب څخه استفاده کول. په دې اړه موږ لاروښه پرېکړه نه ده کړې چې څه به کوو. زه غواړم چې تاسې په دې برخه کې له خپلو نظرونو او وړاندیزونو په واسطه له موږ سره مرسته وکړئ او زه به صادقانه توګه دا هیله لرم چې تاسې به په خپل شرکت کولو خوښ او خوشاله یاست!

ستاسې د نظرونو او تجویزونو په رڼا کې به موږ حقیقتاً ځینې هغه فعالیتونه ترسره کوو چې تاسې یې وړاندیز کړی وي.

د ډلې په توګه چې موږ کوم کار کوو، د هغې نه علاوه، که تاسې غواړی—نو کولای شی—چې په (...) کې د کارکوونکو سره خپل ځینې نظرونه، خوبونه، هیلې او تجویزونه شریک کړی. بل انتخاب دا دی چې که بیا تاسې فکر کوی چې دا یوه ښه ادیا ده، موږ یوه څرګنده مرګه ترسره کولای شو او په دې برخه کې مسلکي کسانو، سیاستوالانو، ژورنالستانو او ښایي د نورو شعبو کسانو ته بلنه ورکړو خو هغوی ستاسې نظرونه او ادیاګانې واورې او ځان ترې خبر کړي. یا موږ کولای شو چې یوه تڼارتون برابر کړو یا ویب پاڼه جوړه کړو چې هلته به موږ ځینې هغه شیان خپرولی شو په کومو چې موږ کار کړی دی.

ښایي په تاسې کې ځینې کسان غواړي چې د خپل نوم په کارولو ځان څرګند کړي. که داسې وي، بیا به تاسې نور نامعلومه نه یاست. دا ښایي ستاسې لپاره د خوښی وړ نه وي چې هغه کسان کومو ته چې تاسې خپل معلومات وړاندې کول نه غواړی او هغوی خبر شي چې تاسې څوک یاست. له بلې خوا، دا به ښه خبره وي چې د ناروی خلک ستاسې د نظرونو او هیلو په اړه ځینې معلومات ترلاسه کړي. ښایي ځینې نور داسې خلک وي چې په عامه صحنه کې خپل نومونه څرګندول نه غواړي. دواړه حالتونه د منلو وړ دي، هېڅ څوک به هم د خپلې خوښې خلاف څه نه کوي.

د ځینې د پروژې ټول ګډونوال به په دې اړه په پرېکړه کولو کې د برخه اخیستلو وړ وي چې موږ به څه کوو او څنګه کوو. دا مهم ده چې موږ د ټولو ګډونوالو د اړتیاو او خواهشاتو په اړه بحث وکړو ترڅو هغوی ټول ځان خوندي، بې خطرې احساس کړي او د هغوی درناوی وکړل شي او دا چې موږ ټول له یو بل پاملرنه کوو.

پروژې ته د حتمي شکل ورکولو له مخه به موږ په دې خبرې اترې وکړو چې په دې پروسه کې گډون کول څنګه دي او دا چې داسې څه رامنځته شوي دي چې ستاسې ژوند يې بدل کړي دی. دا د خبرې يوه مهمه برخه ده. زه په دې کتلو کې علاقه لرم چې په سيمه یيزه او پراخه ټولنه کې په گډه په خبرو اترو، تجربو شريکولو او شايد په فعاله توګه په ډله کې په گډون کولو سره ستاسې په حالاتو بېتروولو کې مرسته کولای شي.

ستاسې د معلوماتو سره به څه کيږي؟

زه چې له تاسې څخه کوم معلومات ترلاسه کړم، له هغې څخه به په مقالو، زده کړه، کنفرانسونو او ورته شیانو کې استفاده کوم. د دې موخه دا ده چې کوم معلومات زه ترلاسه کړم، هغه به له هغه خلکو سره د مرستې لپاره کارول کيږي کوم چې ستاسې په څير په ورته حالاتو کې دي. زما موخه او نيت دا هم دی چې دا له هغه کسانو سره هم مرسته کولی شي چې د گډوالو سره کار کوي يا د ناروې پالیسي جوړوونکي ياست او په دې سره به هغوی په دې اړه زيات معلومات ترلاسه کړي چې ځلې کډوال په ورځني ژوند کې د کومو حالاتو سره مخ دي. په ځانګړې توګه، زه په صادقانه توګه دا هيله او خواهش لرم چې په دې پروژې کې په گډون کولو سره به تاسې هم څه مثبت ترلاسه کړي.

ټوله شخصي دېټا (ستاسې نوم، تېلېفوني شمېره او ورته معلومات) به په بشپړه توګه د دريمو ډلو څخه خوندي، پټ او په راز کې ساتل کيږي. زه به هيڅکله هم په تاسې کې د هېڅ يو تن نوم په هېڅ هغه شي کې نه يادوم کوم چې زه د دې پروژې په اړه ليکم يا وایم. دا پروژې به په 30.09.2019 پای ته رسي. له دغې نېټې وروسته به ټوله شخصي دېټا او غړيزې دوسيې دپلټ کړی شي او ټوله دېټا به نامعلومه او بې نومه کړی شي.

که په تاسې کې څوک غواړي چې له هغوی نومونه دي د دې پروژې په دريمه مرحله کې استعمال کړي شي نو د دې معنی به دا وي چې د محرمیت تضمین په بشپړه توګه نه شي ورکول کېدی.

ګډون

په دې پروژې کې گډون کول ستاسې پخپله خوښه دی او تاسې يقيناً هر وخت کولای شئ چې پرته له کوم علتونو بيانولو او د هېڅ ډول پايولو رامنځته کېدو دا پرېږدئ.

که تاسې کومې پوښتنې درلودئ، لطفاً له ما سره تماس ونیسئ!

کريستينا جوهانسن

د ټولنيزو زده کړو څانګه

د ستونګر پوهنتون

4036 ستونګر

موبايل: 45492269

برېښنالیک: Kristina.Johansen@uis.no

دا مطالعه د طبي او روغتيا څيړني د اخلاقو د محلي کمیټه (REK) څخه تصویب کړی شوي ده.

د اجازې اعلامیه

زه دلته دا تائیدوم چې ما پورته ورکړل شوي معلومات ولوستل او ځان مې پرې پوه کړو او زه د خلمو کډوالو په اړه د کريستينا جوهانسن د څيړني په دې پروژې کې په شرکت کولو موافق/موافقه يم (دې ته هو وایم). زه په لاندې مرحلو کې د شرکت کولو نيت لرم:

لومړۍ مرحله: د شرکت کولو کتنه (کريستينا به موجوده وي، کتنه به کوي او په (...)) کې به شرکت کوي

دويمه مرحله: د کريستينا سره مرکه

دريمه مرحله: فعاله څيړنه (په هغه ډله کې شرکت چې په خبرو اترو او فعاليتونو کې مصروف وي)

Vedlegg

خای او نیتہ:

لاسلیک:

- Utkast intervjuguide

Utkast intervjuguide

[Dette er et utkast til intervjuguide. Jeg kommer til å bruke den på fleksibelt vis, og tilpasse den etter det som kommer fram i første del av forskningsprosjektet (deltakende observasjon) og til den enkelte informanten. Sannsynligvis vil jeg ikke komme innom alle temaene i alle intervjuene, men se hvordan samtalen utvikler seg.

Jeg vil begynne med noen innledende ord om at det er frivillig å delta (har allerede fått samtykke), at ungdommen er fri til å avbryte meg, ikke til å svare på enkelte spørsmål, be om en pause eller å trekke seg fra intervjuet om han eller hun ønsker det. Er det noe han eller hun ikke ønsker å snakke om, så ikke vær redd for å si fra. Jeg kommer i alle tilfeller til å spørre på forhånd, før vi nærmer oss tema som kan være vanskelige å snakke om.

Deretter vil jeg understreke at jeg tenker han/hun og andre unge flyktninger best vet hvordan det er å være ung flyktning. Jeg er interessert i hverdagslivet deres, utfordringene de står overfor, men også i styrken og ressursene deres, som har hjulpet dem i livet så langt.]

A) Kort om den intervjuede

Her vil jeg be den intervjuede om å beskrive seg selv.

B) Innspill til forskningsprosjektet

Jeg vil her be om innspill til forskningsprosjektet gjennom å spørre om hva den intervjuede mener er viktig å vite om unge, enslige flyktninger, om han/hun har innspill til forskningsprosjektet, eventuelt innspill til tema jeg ikke burde ta opp.

C) Om psykisk helse og mestring

Her vil jeg begynne med å spørre den intervjuede om hvordan han/hun opplever livet sitt- hva som er bra og hva som er vanskelig. Jeg vil spørre om hva han/hun trenger for å ha det godt. Deretter vil jeg komme med oppfølgingsspørsmål, avhengig av svarene på disse spørsmålene.

D) Om mestring – mer generelt

Jeg vil følge opp svarene på de forrige spørsmålene og høre mer om hvordan ungdommen håndterer utfordringene. Jeg vil blant annet spørre om det er noe spesielt som hjelper når han/hun sliter psykisk, om det er noen spesielle aktiviteter som hjelper, om han/hun føler seg bedre om han/hun snakker med venner eller hjelpere, og om hva slags styrke og evne som har hjulpet ham/henne gjennom vanskelige situasjoner.

E) Tanker rundt årsaker og sammenhenger

Så vil jeg spørre om ungdommen alltid har hatt disse utfordringene (for eksempel problemer med å sove), eller når det oppsto. Jeg vil spørre om han/hun har noen tanker om hva det kommer av, om det kan ha sammenheng med noen tidligere erfaringer og/eller hendelser i nåtid, og om han/hun ønsker å snakke mer om dette. Hvis han/hun svarer ja til dette, vil jeg be ham/henne fortelle fritt, og følge opp med spørsmål om hvordan han/hun håndterte/kom seg ut av situasjonene som beskrives, om ungdommens egne ressurser og om hjelp og støtte fra andre. Til slutt vil jeg spørre litt om ungdommens tanker rundt hvorfor disse tingene skjer, hvem som står bak og hva de forsøker å oppnå.

Hvis det ikke har kommet fram i løpet av intervjuet, og hvis ungdommen ikke har sagt at han/hun

Vedlegg

ikke vil snakke om fortida, vil jeg deretter spørre om han/hun ønsker å si litt mer om bakgrunnen sin.

F) Framtidstanker

Til slutt vil jeg spørre ungdommen litt om tanker omkring endringsmuligheter og håp og drømmer for framtida.